memorii/jurnale/convorbiri

CIORAN

CAIETE I

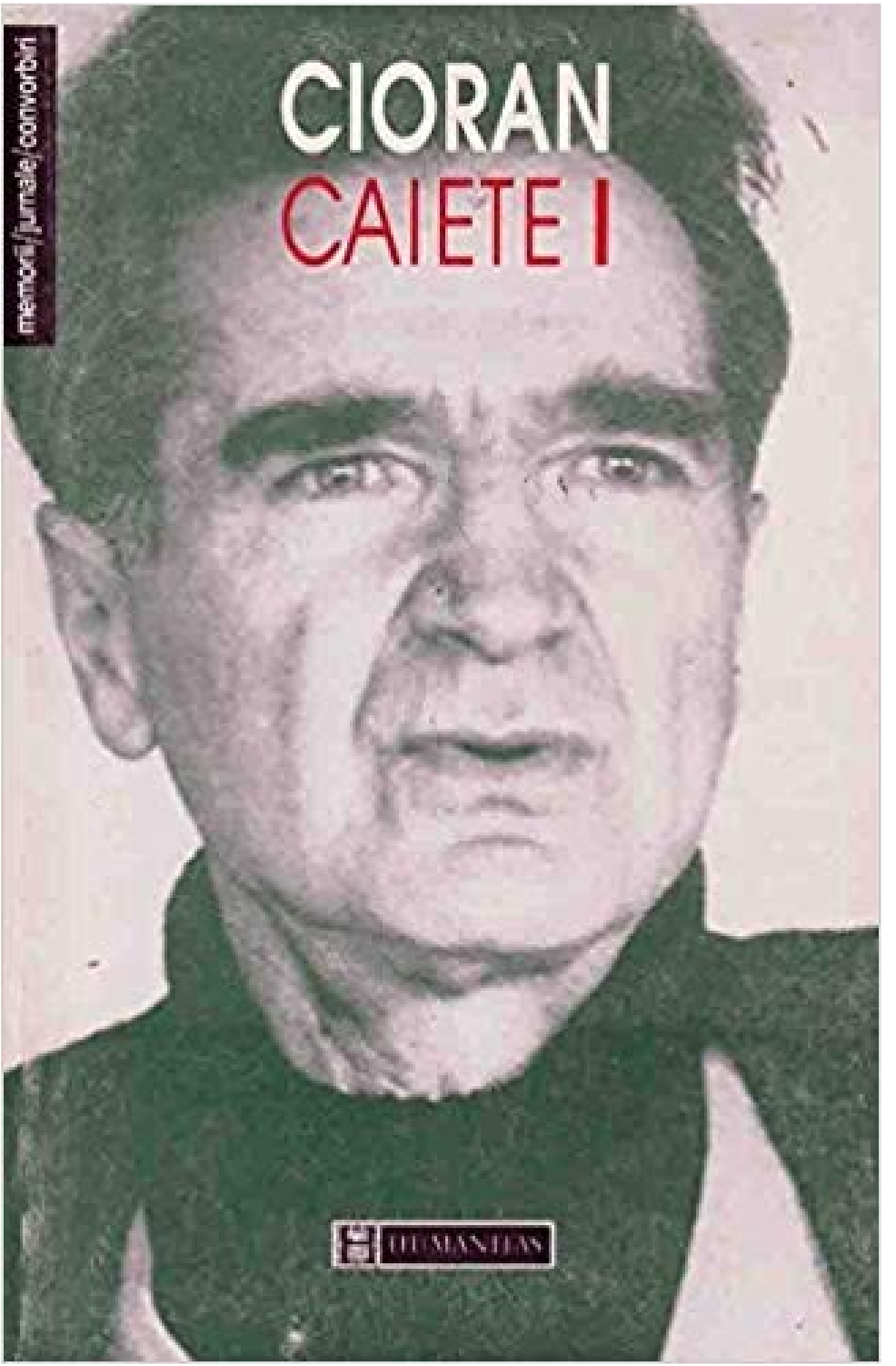

HUMANITAS

EMIL CIORAN

Caiete I
1957 – 1965

Cuvânt înainte de
SIMONE BOUÊ

Traducere din franceză de
EMANOIL MARCU şi VLAD RUSSO

Ediţia a II-a

HUMANITAS
BUCUREŞTI

Cuvânt înainte

Mult timp, pe masa de lucru a lui Cioran a stat un caiet, totdeauna închis.

La moartea sa, adunându-i manuscrisele pentru a le încredinţa Bibliotecii Doucet, am găsit treizeci şi patru de caiete identice. Doar coperţile, purtând un număr şi o dată, erau diferite. Începute la 26 iunie 1957, se opresc în 1972.

Timp de cincisprezece ani, Cioran a păstrat pe birou, la îndemână, unul din aceste caiete, care părea mereu acelaşi şi pe care nu l-am deschis niciodată. Sunt aici note în general scurte („Am fragmentul în sânge"), cel mai adesea nedatate. Sunt datate doar evenimentele considerate importante, adică ieşirile la ţară şi nopţile de insomnie – de felul: „Duminică 3 aprilie. Mers toată ziua în împrejurimile Dourdanului..." „10 aprilie. Plimbare de-a lungul canalului Ourcq. „24 noiembrie. Noapte îngrozitoare". „4 mai. Noapte atroce." În ciuda caracterului lor repetitiv şi monoton, am păstrat toate aceste pasaje, pentru motivul că sunt datate.

Caietele lui Cioran nu au nimic dintr-un jurnal care să consemneze în detaliu evenimentele zilei – gen lipsit, pentru el, de orice interes. Ai mai curând impresia că te afli în faţa unor schiţe sau ciorne. Numeroase cugetări şi fragmente se regăsesc, neschimbate, în cărţile sale. Anumite note sunt însemnate cu o cruce roşie pe margine ori sunt încadrate, ţinute parcă în rezervă.

În iunie 1971, scrie: „M-am hotărât să adun laolaltă gândurile risipite în aceste treizeci şi două de caiete. Abia peste două sau trei luni voi şti dacă pot să constituie materia unei cărţi (al cărei titlu ar putea fie «Interjecţii» sau «Eroarea de a te naşte»)".

Caiete de ciorne – dar şi de exerciţii. Aceeaşi notă e reluată de trei-patru ori sub forme diferite, e şlefuită, decantată, cu o grijă constantă pentru laconism, pentru concizie.

În decembrie 1969, Cioran notează: „Nu voi renunţa la aceste caiete, căci reprezintă singurul contact pe care-l am cu «scriitura». Sunt luni de când nu am mai scris nimic. Şi adaugă: „Dar acest exerciţiu zilnic are partea lui bună, îmi permite să mă apropii de cuvinte şi să-mi vărs în ele, deopotrivă, obsesiile şi toanele. [...] Căci nimic nu este mai arid şi mai futil decât

urmărirea «ideii»”.

De unde anecdote, relatarea unor întâlniri, portrete sau mai degrabă schiţe, mai mult sau mai puţin feroce, de prieteni sau duşmani desemnaţi prin iniţiale sau prin litera X. Cutare nume, scris mai întâi în clar, a fost apoi şters, ca şi cum, păstrându-le anonimatul, Cioran ar fi vrut să-i protejeze pe cei atacaţi sau luaţi în derâdere. S-a gândit oare atunci că aceste pagini ar putea fi citite cândva?

Pe coperta caietelor I, II, IV, VIII, X, citim: „A se distruge”. Pe primul caiet, Cioran a adăugat şi subliniat: „Toate aceste caiete vor fi distruse”; la fel pe caietele VIII şi X. Totuşi, le-a păstrat şi ordonat cu grijă... Caietele l-au ajutat să se răfuiască cu universul şi mai ales cu sine însuşi. Zi de zi, el înşiră aici eşecuri, suferinţe, angoase, furii, umilinţe. Cioran diurnul – zeflemitor şi tonic, vesel şi capricios – păleşte în spatele acestei sfâşietoare spovedanii secrete. Dar n-a spus el în repetate rânduri că scrie doar atunci când îi vine să-şi „tragă un glonte în cap”?

Evenimentele pe care le relatează, scenele pe care le descrie (aceea, de pildă, când primeşte vestea morţii mamei sale) sunt scene la care-am asistat şi pe care mi le amintesc – o amintire ce uneori diferă sensibil de mărturia lui Cioran. Pentru că el le-a trăit şi simţit singur. Pentru că oriunde şi oricând Cioran este SINGUR.

A trăit SINGUR şi a murit SINGUR. Acum, când unii îl înfierează pe tânărul provocator şi pătimaş care a fost Cioran într-un trecut demult apus, când apar analize ale operei sale, studii pretins obiective, iar haita „oamenilor de bine” se dezlănţuie contra lui, cercul se închide. În viaţă, singur, în moarte, de două ori singur.

În iunie 1995, Fernando Savater scria în El País *un tulburător adio ce se încheia astfel: „Acolo unde mergi acum, va trebui să cobori singur”* (Tienes que bajar solo). *Îmi amintesc de asemeni titlul sub care, în 1990, Humanitas i-a adunat o sumă de articole de tinereţe scrise în româneşte, un titlu superb care pentru mine îl rezumă pe Cioran:* SINGURĂTATE ŞI DESTIN.

SIMONE BOUÉ

(Simone Boué a murit într-un accident pe 11 septembrie 1997, chiar înainte de a corecta şpalturile acestei cărţi, pentru care a făcut foarte mult, dar pe care n-a mai avut bucuria s-o

vadă.)

26 iunie 1957

Citit o carte despre căderea Constantinopolelui. Am *căzut* odată cu cetatea.

În plină stradă, îmi vine să plâng! Am demonul lacrimilor.

Scepticismul meu este inseparabil de delir, şi niciodată n-am înţeles cum se poate cineva îndoi cu *metodă.*

Emily Dickinson: „I felt a funeral in my brain”[1]; aş putea adăuga, ca Dra de Lespinasse, „în toate clipele vieţii mele”.

Eterne funeralii ale spiritului.

Va fi oare înţeleasă vreodată drama unui om care, în nicio clipă a vieţii sale, n-a putut *uita* paradisul?

Sunt cu un picior în paradis; cum alţii sunt cu un picior în groapă.

Ajută-mă, Doamne, să-mi lichidez ura şi mila de mine însumi, să nu le mai simt permanenta oroare!

Totul în mine se face rugă şi blasfemie, totul devine chemare şi refuz.

Spusa unui cerşetor: „Când te rogi lângă o floare, ea creşte mai repede”.

Să fii un tiran fără slujbă.

Veşnică *poezie fără cuvinte*; linişte ce vuieşte sub mine. De ce n-am darul Verbului? Să ai atâtea senzaţii – şi să fii sterp!

Prea mult am cultivat simţirea în detrimentul exprimării; am trăit prin cuvânt; – aşa am sacrificat rostirea –

[1] „Am simţit o înmormântare în creier”. Primul vers din poemul 280, din cele 1 775 găsite la moartea lui Emily Dickinson. (*N. ed.fr.*)

Atâţia am, o viaţă întreagă – şi nici măcar un vers!

Toate poemele pe care aş fi putut să le scriu, pe care le-am înăbuşit în mine din lipsă de talent sau din pasiune pentru proză, vin deodată să-şi ceară dreptul la existenţă, îşi strigă indignarea şi mă copleşesc.

Idealul meu de scriitură: să-l amuţeşti definitiv pe poetul ascuns în tine; să-ţi lichidezi ultimele rămăşiţe de lirism; – să te împotriveşti esenţei tale intime, să-ţi trădezi inspiraţiile; să-ţi calci în picioare elanurile – şi chiar grimasele.

Orice iz de poezie otrăveşte proza şi o face irespirabilă.

Am un curaj negativ, un curaj îndreptat împotrivă-mi. Mi-am abătut viaţa de la sensul pe care mi l-a hotărât ea. Mi-am anulat viitorul.

Am un imens avans faţă de moarte.

Sunt un filozof-urlător. Ideile mele, dacă idei se cheamă, latră; nu explică nimic, explodează.

Toată viaţa am consacrat un cult marilor tirani împotmoliţi în sânge şi în remuşcare.

M-am rătăcit în Litere din neputinţa de a ucide sau de a mă ucide. Această neputinţă, această laşitate, doar ea a făcut din mine un scrib.

Dacă Dumnezeu şi-ar putea imagina ce povară îmi este cel mai neînsemnat act, s-ar milostivi de mine sau mi-ar ceda locul său. Căci neputinţele mele au ceva nesfârşit de josnic şi divin în acelaşi timp. Sunt omul cel mai puţin făcut pentru a trăi pe pământ. Aparţin altei lumi, altfel spus sunt dintr-o sublume. Dintr-un scuipat al diavolului, iată din ce sunt plămădit. Şi totuşi, şi totuşi!

Sfâşiat între arţag şi groază.

Mongolie a sufletului.

Era un om depravat de suferinţă.

2 august 1957. Sinuciderea lui E.: un hău imens se deschide în trecutul meu, lăsând să iasă mii de amintiri delicate şi sfâşietoare.

Ea iubea atât de mult decăderea! Şi totuşi s-a sinucis ca să scape de ea.

Dacă duceam la bun sfârşit a zecea parte din proiectele mele eram de departe autorul cel mai fecund din câţi au fost vreodată. Spre nefericirea, sau fericirea mea, întotdeauna m-am legat mai mult de posibil decât de realitate, şi nimic nu este mai străin de firea mea decât împlinirea. Am disecat până în cele mai mici detalii tot ce nu voi fi făcut niciodată. Am mers până la capătul virtualului.

22 XII 1957

Vid supraomenesc, subită prăbuşire a tuturor certitudinilor dobândite cu greu în aceşti ultimi ani…

Pe 18 ale lunii, moartea tatii. Nu ştiu, dar simt că îl voi plânge altă dată. Sunt atât de absent pentru mine însumi, că nu găsesc putere nici măcar pentru un regret, şi am căzut atât de jos, că nu mă pot ridica la înălţimea unei amintiri sau a unei remuşcări.

Să percepi partea de irealitate din orice, semn sigur că înaintezi spre adevăr…

Sentiment *mistic* al înjosirii şi decăderii mele.

Văzut azi, miercuri 25 decembrie 1957, chipul tatălui meu mort, în sicriu.

Mi-am căutat izbăvirea în utopie, dar n-am găsit vreo mângâiere decât în Apocalipsă.

Collège de France. Curs al lui Puech despre Evanghelia după Matei (apocrifele egiptene). Senzaţie teribilă: toată asistenţa mi s-a părut, *dintr-odată,* formată din morţi.

17 ianuarie 1958

Acum câteva zile… Mă pregăteam să ies şi, ca să-mi aranjez fularul, mă privesc în oglindă. Brusc, o spaimă cumplită: *cine e omul ăsta?* Cu neputinţă să *mă* recunosc. Mi-am recunoscut pardesiul, fularul, pălăria, însă degeaba, tot nu ştiam cine sunt; căci nu eram *eu.* Am rămas aşa vreo treizeci de secunde. Când am reuşit să-mi revin, spaima n-a încetat imediat, dar a scăzut puţin câte puţin. A rămâne cu mintea întreagă e un privilegiu ce ne poate fi retras.

Culmi ale abuliei! Ca să scap de ele, citesc din când în când o carte despre Napoleon. *Curajul* celorlalţi ne serveşte uneori de întăritor.

Ştiu în sfârşit ce sunt nopţile mele: în timpul lor, străbat în gând tot intervalul ce mă separă de Haos.

De mult mă gândesc că, pentru a ne măsura progresele în viaţa spirituală, unicul criteriu e capacitatea de a renunţa.

Şi totuşi! Când reexaminez unele din actele mele de renunţare, pricep că fiecare a fost însoţit de o enormă – deşi secretă – satisfacţie a orgoliului, sentiment total opus oricărei aprofundări lăuntrice.

Şi când mă gândesc că am fost la un pas de sfinţenie! Dar anii aceia au rămas departe, iar amintirea lor mă doare.

De dimineaţa până seara, nu fac decât să mă răzbun. Pe cine? Pe ce? Nici eu nu mai ştiu, sau uit, de vreme ce tuturor le vine rândul… Nimeni nu ştie mai bine decât mine ce e aceea furie disperată. O, explozii ale decăderii mele!

„… iar cei din urmă vor fi cei dintâi”.

Ar fi destul această promisiune, şi singură, ca să explice izbânda creştinismului.

(În teribila mea decădere, nu pot să aud această promisiune fără să fiu întrucâtva tulburat. E ceea ce mi s-a întâmplat pe 30 ianuarie, la Collège de France, la un curs al lui Puech despre Evanghelia – apocrifă – după Toma.)

Care va fi viitorul?

Revolta popoarelor fără istorie.

În Europa, e clar; vor triumfa doar popoarele care nu au trăit.

Incapacitatea mea de a trăi nu este egalată decât de incapacitatea de a-mi câştiga existenţa. Banul nu se lipeşte de mine. Am ajuns la patruzeci şi şapte de ani fără să fi avut vreodată un *venit*!

Nu pot gândi nimic *în termeni de bani.*

Ca să-ţi câştigi existenţa, trebuie să te ocupi *de ceilalţi*; or, eu nu mă ocup decât de… Dumnezeu şi de mine însumi, de totul şi de nimic.

Tocmai am murit…

Să atingi limita inferioară, extremitatea umilinţei, să te prăbuşeşti, să te arunci în ea sistematic, dintr-un soi de încăpăţânare inconştientă şi morbidă! Să devii o cârpă, o târâtură, să te afunzi în noroi; apoi, sub povara spaimei şi a ruşinii, să explodezi şi să te regăseşti, *adunându-ţi propriul moloz.*

Nu pot coborî mai jos în neantul meu, nu pot depăşi limitele decăderii mele.

Noaptea curge în venele mele.

Cine mă va trezi, cine mă va trezi?

Cum totul mi se pare lipsit de importanţă, am ajuns să nu am niciun subiect, niciun pretext pentru a-mi pune mintea la lucru. Ca să evit o catastrofă, trebuie neapărat să-mi reinventez o *materie*, să-mi creez noi subiecte, orice în afară de eu, orice se poate dispensa de „eu”.

Să scriu o „Apologie a Prusiei” – sau „Pentru o reabilitare a Prusiei”.

De când Prusia a fost înăbuşită, redusă la neant, mi-am pierdut somnul. Sunt poate, în afara Germaniei, singurul care

plânge pe ruina Prusiei. Era singura realitate *solidă* din Europa; Prusia fiind distrusă, Occidentul *trebuie* să cadă sub puterea ruşilor.

Prusacul e mai puţin crud decât oricare „civilizat". — Prejudecată ridicolă contra Prusiei (vina Franţei în această chestiune); prejudecată favorabilă austriecilor, renanilor, bavarezilor, infinit mai cruzi; nazismul – un produs al Germaniei sudice. (Este o evidenţă, dar nimeni n-o recunoaşte.)

A sosit momentul de a spune în sfârşit adevărul.

Incitând la nimicirea politică a Prusiei, ruşii ştiau ce fac; anglo-saxonii îmbrăţişau doar o prejudecată moştenită de la francezi (care însă au scuze), şi care de la Revoluţie încoace determină opinia – adică prejudecăţile – în lume. *[Cuvânt ilizibil]* politica americană; pe de altă parte, Anglia *pentru prima dată într-o mie de ani,* acţionează contra propriilor sale interese şi renunţă – adevărată sinucidere – la ideea de echilibru european.

Exaltare nespusă, incandescenţă insuportabilă, ca şi cum soarele s-ar fi ascuns în venele mele!

Să nu poţi trăi decât în vid sau în plenitudine, în interiorul unui *exces.*

Aş putea, eventual, să am raporturi *adevărate* cu Fiinţa; cu *fiinţele* însă, niciodată.

Toate neputinţele se reduc la una: aceea de a iubi, aceea de a evada din propria tristeţe.

Disperarea e desigur un păcat; dar un păcat împotriva ta însuţi. (Ce intuiţie profundă a creştinismului! Să aşeze lipsa de speranţă printre păcate!)

Boala a venit să dea savoare caliciei mele, să-mi *condimenteze* sărăcia.

Să strig, dar spre cine? – a fost unica problemă a vieţii mele.

19 februarie 1958. Fericire insuportabilă! Mii de planete se dilată în necuprinsul conştiinţei. Fericire înfricoşătoare.

Senzaţii de avorton – şi senzaţia unui Dumnezeu – altele n-am cunoscut. *Punct* şi *infinit*, dimensiunile mele, modurile mele de existenţă.

Dacă sentimentul deşertăciunii universale ar putea, singur, să confere sfinţenia, ce sfânt aş mai fi! Aş ocupa întâiul loc în ierarhia sfinţilor!

Fondul disperării este îndoiala de sine.

Sunt *terminat,* sunt pe marginea rugăciunii.

M-am gândit astăzi, 20 februarie 1958, la starea de putrefacţie în care se găsesc prietenii mei morţi şi tatăl meu, şi m-am gândit la propria-mi putrefacţie.

Doar munca ar putea să mă salveze, dar să muncesc – nu pot. Voinţa mi-a fost *vătămată* din naştere. Proiecte colosale, himerice, fără niciun raport cu puterile mele.

Ceva în mine mă neagă, m-a negat dintotdeauna. Un principiu nefast, consubstanţial cu sângele şi cu spiritul meu.

Niciun subiect nu merită să te apleci asupra lui mai mult de câteva clipe. Ca să reacţionez contra acestei certitudini, am încercat să-mi transform în manii toate ideile; era singurul mod de a le face să dureze – în faţa ochilor… minţii mele.

Mă reîntorc la Haos prin simplul joc al fiziologiei. Sfâşiere a rărunchilor! Preliminarii ale unei teologii cu totul speciale.

Nu sunt de *aici*; condiţie de exilat *în sine;* nicăieri nu sunt acasă – totală neapartenenţă la orice.
Paradisul pierdut – obsesia mea de fiece clipă.

Ce aş fi, ce m-aş face fără nori? Majoritatea timpului mi-o petrec privindu-i cum trec.

24 februarie 1958

De câteva zile, mă bântuie din nou ideea sinuciderii. E-adevărat, mă gândesc adesea la ea; dar să te gândeşti este una; şi alta să-i suporţi tirania. Acces teribil de obsesii negre. Imposibil, doar cu puterile mele, s-o mai duc mult aşa. Mi-am pierdut capacitatea de a mă consola.

Corsica, Andaluzia, Provence – planeta aceasta nu va fi fost aşadar inutilă.

Lipsa lui de talent era vecină cu geniul…

Să construieşti mai multe proiecte decât un escroc sau un explorator şi totuşi să fii lovit de abulie, bolnav – şi nu metaforic – la rădăcina voinţei.

Creier bolnav, stomac bolnav – şi restul aşijderea. — Esenţialul este compromis.

Viziunea unor prăbuşiri. Cu ele trăiesc de dimineaţă până seara. Am toate infirmităţile unui profet, nu însă darurile lui.

Şi totuşi ştiu – o ştiu năvalnic, irezistibil – că am, dacă nu imaginea clară, măcar bănuiala a ceea ce ne rezervă viitorul. Şi ce viitor, pe toţi zeii!

Mă simt contemporan cu toate spaimele viitoare.

Marea mea predilecţie pentru naufragii.

Am tot ce are un epileptic, mai puţin epilepsia.

Accese de violenţă supraomeneşti, neomeneşti! Am uneori sentimentul că toată carnea, toată materia din care sunt alcătuit se va preface brusc, cândva, într-un strigăt al cărui înţeles le va scăpa tuturor, cu excepţia lui Dumnezeu…

Profet mincinos: până şi deziluziile mele au naufragiat.

Singurul lucru ce mă *satisface* e sfârşitul lumii… Nevoie de spaimă sau infinită laşitate?

Am renunţat *printre altele*, la poezie…

Reproşurile, furiile, amărăciunile mele provin, toate, dintr-o nemulţumire de mine însumi pe care nimeni nu va putea vreodată s-o simtă cu aceeaşi intensitate. Silă de mine însumi, silă de lume.

Ceea ce nu se poate traduce în termeni de religie nu merită să fie trăit.

„Într-o zi mi-a trecut prin minte ideea că dacă s-ar urmări strivirea completă a personalităţii omului, distrugerea lui totală, pedepsirea lui cu pedeapsa cea mai cruntă, de care până şi ucigaşul cel mai înverşunat să se cutremure, îngrozindu-se numai la gândul că ar putea să se abată asupra lui, ar fi de ajuns ca acesta să fie pus la o muncă cu desăvârşire inutilă şi *absurdă*."[1] *(Amintiri din casa morţilor)*

Aproape tot ce fac spre a-mi câştiga existenţa poartă această pecete de inutilitate, căci tot ce nu mă interesează *în mod absolut* îmi pare de-o absurditate vecină cu supliciul.

Simt uneori, ascunse în mine, puteri infinite. Dar vai, nu ştiu la ce să le folosesc; nu cred în nimic, iar ca să acţionezi e nevoie să crezi, să crezi, să crezi… Mă irosesc zi de zi, căci las să piară lumea ce trăieşte în mine. Cu un orgoliu nemăsurat, să te afunzi totuşi în decădere, într-o tristeţe sterilă, în neputinţă şi mutism.

Rusia este o *naţiune în aşteptare,* a spus Dostoievski. A fost, dar nu mai e, din păcate!

„Întristarea cea după Dumnezeu lucrează pocăinţă spre mântuire, fără părere de rău; pe când întristarea lumii lucrează moarte". (Sfântul Pavel)

„Care o caută [moartea] mai pătimaşi decât ar căuta o comoară…" (Iov)

---

[1] Trad. rom. de Nicolae D. Gane. (***N. t.)***

Există o anume voluptate în a rezista chemării sinuciderii.

Rusia! Simt o atracţie profundă pentru această ţară ce a distrus-o pe a mea.

Milostenie – acest cuvânt conţine, singur, lumi întregi. Cât de departe merge religia! L-am dispreţuit, l-am renegat pe Cristos cu bună ştiinţă, şi atât de ticăloasă mi-e firea că nu mă pot căi.

Ca să scrii, îţi trebuie un minimum de interes pentru lucruri; şi mai trebuie să crezi că lucrurile pot fi redate sau măcar sugerate prin cuvânt; – nu mai am acest interes, nici această credinţă…

Surâsul său rudimentar.

Sfâşiat între cinism şi elegie.

Dacă în fiecare zi aş putea să scriu un psalm, soarta mi-ar fi infinit uşurată. Să scriu? — Nici măcar, să citesc unul, nimic mai mult! — Nu pot atinge mântuirea, sau mai curând concep mijloacele de a mă mântui, însă aceste mijloace… nu le am, nu le pot avea…

Cei doi înţelepţi, cei mai mari, ai Antichităţii crepusculare: Epictet şi Marc Aureliu, un sclav şi un împărat.

4 iunie 1958

Fiecare crede că ceea ce face el este important; eu nu: aşa încât nu pot face nimic…

Citit câteva poeme de Alexandr Blok. — O, ruşii ăştia, ce aproape îmi sunt! — Genul meu de plictis e întru totul slav. Dumnezeu ştie din ce stepă mi-au venit străbunii. Port în mine, ca pe-o otravă, amintirea ereditară a nemărginirii.

În plus sunt, ca sarmaţii, un om pe care nu te poţi bizui, un individ dubios, suspect şi nesigur, de o duplicitate cu atât mai gravă cu cât e dezinteresată. Mii de sclavi îşi strigă în mine părerile şi durerile contradictorii.

După o noapte albă, am ieşit în stradă. Toţi trecătorii semănau cu nişte automate; niciunul nu părea viu, toţi păreau împinşi de un resort nevăzut; mişcări geometrice; nimic spontan; surâsuri mecanice; gesticulări de fantome; – totul era încremenit...

Nu e prima dată când, după insomnie, am această impresie de lume încremenită, golită de viaţă. — Aceste nopţi albe îmi sorb sângele, îl devoră; fiind eu însumi un spectru, cum aş putea să văd în ceilalţi semnele realităţii?

Mai aproape de tragedia greacă decât de Biblie. Întotdeauna am înţeles şi simţit mai bine Destinul decât pe Dumnezeu.

Nimic din ce-i rusesc nu mi-e străin.

Plictisul meu este *exploziv.* Am acest avantaj faţă de marii plictisiţi, care de regulă erau pasivi şi blânzi.

Zgomotul – osânda pentru păcatul dintâi, sau mai curând materializarea lui.

7 iunie 1958

Găsit într-un colţ o coajă de brânză, aruncată acolo mai de mult. În jurul ei, o armată de insecte negre. Aceleaşi insecte ţi le imaginezi devorând ultimele rămăşiţe ale unui creier. Să te gândeşti la propriul cadavru, la metamorfozele oribile ce-l aşteaptă, are ceva liniştitor: te apără de mâhniri şi de spaime; o frică ce distruge alte mii de frici.

Viziunile macabre ce dăinuie în mine mă apropie pentru totdeauna de Părinţii din deşert. Un sihastru în plin Paris.

Nu cred că virtuţile sunt legate între ele şi că a poseda una înseamnă că le posezi pe toate. În fapt nu fac decât să se neutralizeze reciproc; sunt *invidioase.* De aici ne vine mediocritatea şi stagnarea.

Doamne, de ce n-am darul rugăciunii? Nimeni pe lume nu-ţi este mai aproape, nici mai îndepărtat. Un dram de certitudine,

un strop de consolare, e tot ce-ţi cer. Dar tu nu poţi răspunde, nu poţi.

8 iunie 1958

Duminică apăsătoare. Tocmai am ridicat pleoapa lui Dumnezeu.

Aceeaşi duminică.

De treizeci de ani, în *fiecare* zi, simt în picioare un miliard de furnici neadormite. Un miliard de înţepături zilnice, uneori abia perceptibile, alteori dureroase. Amestec de indispoziţie şi dezastru.

Ca să creezi o operă, e nevoie de un minimum de credinţă – în tine însuţi sau în ceea ce faci. Dar să te îndoieşti de tine şi de acţiunile tale, până-ntr-atât că această îndoială se înalţă la rang de credinţă! Credinţă negativă şi stearpă, care nu duce la nimic, doar la complicaţii fără sfârşit, sau la strigăte sugrumate.

Paris: insecte înghesuite într-o cutie. Să fii o insectă *celebră.* Orice glorie este rizibilă; cel ce tânjeşte după glorie are pesemne gustul decăderii.

9 iunie 1958

Universul îmi explodează în creier. Febră insuportabilă. Sunt la un pas de Haos. Elementele se dezlănţuie. Pământul îmi fuge de sub picioare. Cine mă va reconcilia cu lucrurile? Un punct fix, caut un punct fix, şi nu găsesc decât incertitudine şi noroi, şi un delir irepresibil. Fiinţa e un text şters, pe care nu mai am puterea să-l rescriu.

Totul este aparenţă – dar aparenţa ori? A Nimicului.

Am în mine un fond de scepticism pe care nimic nu-l poate clinti şi care rezistă tuturor credinţelor mele, tuturor veleităţilor mele metafizice.

Această febră în stare pură, sterilă, şi acest strigăt îngheţat!

Să ai sentimentul obsedant al propriului neant nu înseamnă

să fii umil, nici vorbă. Puţină smerenie, puţină smerenie – mi-ar trebui mai mult ca oricui. Dar senzaţia nimicului meu mă umflă de orgoliu.

Senzaţia că sunt o insectă fixată pe o cruce nevăzută, dramă cosmică şi infinitezimală, apăsarea unei mâini feroce şi imateriale.

Trebuie să-mi inventez un surâs, să mă înarmez cu el, să mă pun sub protecţia lui, să am ce aşeza între lume şi mine, să-mi ascund rănile, să fac în fine ucenicia măştii.

O viaţă de ratat, de târâtură, cu tristeţi inutile şi istovitoare, cu nostalgii fără obiect şi fără direcţie; un nimic ce rătăceşte pe drumuri, ce se complace cu durerile şi grimasele lui…

Ah! dacă aş fi putut să-mi urmez esenţa!… Dar dacă era o esenţă coruptă?… Hotărât lucru, mă neg şi totul mă neagă, în mine nu mai e nici urmă de mine însumi.

Când ceilalţi au încetat să existe pentru noi, încetăm la rându-ne să existăm pentru noi înşine.

Sâmbătă 21 iunie 1958

Tata a murit exact acum şase luni.

Urâtul mă cuprinde iarăşi, acel urât pe care l-am cunoscut în unele duminici ale copilăriei, care apoi mi-a devastat adolescenţa. Un vid ce pustieşte spaţiul, şi de care doar alcoolul ar putea să mă apere. Dar alcoolul îmi este interzis, toate *leacurile* îmi sunt interzise. Şi totuşi încă mă încăpăţânez! Dar *în ce* stări? Desigur nu în fiinţă.

Laşitatea m-a împiedicat să fiu eu însumi. Nu am avut curajul nici să trăiesc, nici să mă nimicesc. Mereu la jumătatea drumului între cvasiexistenţa şi neantul meu.

„O singură zi de singurătate îmi dăruieşte mai multă bucurie decât toate triumfurile mele”. (Carol Quintul)

La douăzeci de ani, aveam o nesăţioasă dorinţă de glorie; – acum nu o mai am. Iar fără ea cum să acţionez? Nu-mi rămâne decât consolarea unei gândiri intime şi ineficace.

De luni de zile, Emily Dickinson mi-e alături în toate clipele de angoasă.

24 iunie

Simt că mă voi reconcilia cu poezia. Nici n-ar putea fi altfel: nu pot să mă gândesc decât la mine însumi…

Abdicarea lui Carol Quintul e momentul istoric cel mai drag inimii mele. Am trăit literalmente la Yuste în compania împăratului bolnav de gută.

De mult doresc să renunţ la „conversaţia făpturilor”, dar nu izbutesc decât arareori, cu poticneli şi cu păreri de rău!

Dispreţul oamenilor mă întăreşte, şi nu le cer decât o favoare: să nu însemn nimic în ochii lor.

O evanghelie pe gustul meu: o *Imitatio* fără Iisus.

Succesul nu atrage neapărat alt succes; eşecul însă cheamă întotdeauna eşecul. *Destin* e un cuvânt ce are sens doar în nenorocire.

Puteri ale Cerului! Tânjesc după vremea când puteaţi fi invocate, când strigătul nu răsuna în vid, când vidul însuşi încă nu exista!

25 iunie 1958

Tânăr fiind, m-am gândit atâta la moarte încât, la bătrâneţe, nu mai am nimic de adăugat: o spaimă tocită.

25 iunie 1958, ora 16

Senzaţia unei fericiri nemaiştiute. De unde ar putea izvorî? Cât de misterios şi de bizar e totul!

Nu există nimic mai enigmatic decât bucuria.

27 iunie 1958

Melancolia este regretul după o altă lume, dar care e acea lume, n-am ştiut niciodată.

Nici măcar Dumnezeu n-ar putea pune capăt contradicţiilor mele.

Am introdus suspinul în ordinea intelectului.

Din decenţă, am pus surdină strigătelor mele; altminteri aş fi fost un subiect de groază pentru ceilalţi – şi nu mai puţin pentru mine însumi.

De îndată ce cobor puţin în mine însumi, aud chemările şi urletele Haosului înainte de a se preface ori de a degenera în Univers…

Să atacăm realul la rădăcină, să-i schimbăm întocmirea şi sensul.

X. e atât de fals şi de interesat încât nu e capabil de nicio pornire spontană. Totul în el e premeditare şi aranjament: ai spune că respiră din calcul.

Cineva zdrăngăneşte la un pian dezacordat: în mine melancolia curge în valuri.

Articolul meu despre Utopie, apărut în numărul pe iulie al *N.R.F.,* e atât de prost că a trebuit să mă culc – de disperare. — Nu pot să scriu fără stimulente; iar stimulentele îmi sunt interzise. Cafeaua, iată singurul secret.

Delir încremenit, lene supranaturală.

Să spui tuturor lucrurilor un *nu* fulgurant, să contribui cât poţi la sporirea perplexităţii generale.

Ai mei, mama şi tata: cu greu se pot imagina două fiinţe mai diferite. N-am reuşit să împac în mine caracterele lor ireductibile; astfel, o dublă şi ireconciliabilă ereditate îmi apasă spiritul.

Ura fără obiect, ura pură este o formă de disperare, probabil cea mai rea dintre toate. Dar cum să explici asta?

Datorez insomniilor mele tot ce-i mai bun şi tot ce-i mai rău în mine.

Surâsul său demodat.

X: un scriitor *mort.*

13 iulie

Duminică teribilă, ce-mi aminteşte toate duminicile în care am simţit totala deşertăciune a tot şi a toate.

Atâta m-am aplecat asupra vidului meu, atâta l-am cercetat şi l-am aprofundat, încât nu pare să mai fi rămas ceva din el: l-am epuizat, i-am secat izvorul.

Cu cât mă gândesc la vid, cu atâta îmi dau seama că am făcut din el un concept mistic, sau un substitut al infinitului, poate al lui Dumnezeu.

Să te agiţi prosteşte pe o planetă ratată.

„... lenea e un soi de beatitudine a sufletului, ce-l consolează pentru orice pierdere şi ţine locul oricărui bun". (La Rochefoucauld)

Paradisul e totul, iar uneori cunosc acest tot.

Plictisul: suferinţă *vidă,* zbucium difuz. Nu te plictiseşti în infern; te plictiseşti numai în paradis. (A dezvolta în comentariul la *Visul unui om ridicol*)

Plictis *în Dumnezeu.*

Cine nu cunoaşte voluptatea de a abandona un proiect nu s-a plictisit niciodată.

Oricât m-aş strădui, nu aş putea accepta acest univers fără să mă simt vinovat de fraudă.

Sunt cum nu se poate mai apt ca să-mi imaginez disperarea unei hiene.

Să descrii acele momente când viaţa se goleşte brusc de orice sens, când sila te copleşeşte şi parcă pune capăt febrei spiritului.

Mi-ar fi plăcut să trăiesc la o curte coruptă, să fiu *scepticul* unui prinţ...

27 iulie

Ahriman este principiul şi Dumnezeul meu. S-a spus că după 12.000 de ani de luptă cu Ormuzd, acesta din urmă îl va învinge. Pân-atunci...

Trebuie să ispăşesc libertatea de care mă bucur. Plătesc acest lux de exilat cu nenorociri reale sau imaginare.

8 august

Accept să fiu ultimul om, dacă a fi om înseamnă să semeni cu ceilalţi.

Am agăţat pe perete o gravură veche reprezentând spânzurarea unor partizani ai facţiunii Armagnac[1], în ale căror priviri se amestecă rânjetul şi veselia. E un spectacol de care nu mă mai satur.

De când mă ştiu, n-am crezut decât în virtuţile febrei.

22 august

Nu-mi ascund că în tot ce fac există un amestec de jurnalism şi de metafizică.

A trăi înseamnă a face compromisuri. Orice om care nu moare de foame e suspect.

14 septembrie

Revin de pe insula Re. O săptămână perfectă. Senzaţie de paradis terestru. Să mă întorc la Paris, ce decădere! Umblu pe străzi ca năuc. Ce caut aici? Mă simt separat de toată lumea.

[1] Facţiunea Armagnac, partidă a casei de Orléans, care în timpul războiului de o sută de ani s-a opus burgunzilor, aliaţi ai englezilor. (*N. t.*)

Niciun punct de contact cu nimeni. Ah, acea voluptate a non-voinţei, pe o plajă! Acolo te sustragi „vieţii” (e destul să folosesc acest cuvânt ca să roşesc).

Hotărât lucru, nu eram făcut ca să mă vânzolesc printre oameni. Suferinţă de fiece clipă. Ce departe puteam să ajung în cariera lacrimilor!

Există în mine un fond de venin pe care nimic nu-l va putea diminua sau neutraliza.

29 octombrie 1958

Să fii asemeni acelei Unităţi primordiale, în afara căreia nu există nimic, despre care imnul al zecelea din Rigveda spune că „respira de la sine fără respiraţie”.

Trecea drept maestru în arta de-a ucide *elogiind.*

„Cheile voinţei mele” (ca să folosesc metafora Terezei d’Avila) – să i le predau Domnului „nostru”.

Recitit câteva pagini din bietele mele *Silogisme*; sunt crâmpeie de sonete, idei poetice nimicite de deriziune.

Devorez carte după carte doar ca să eludez problemele, ca să nu mă mai gândesc la ele. În mijlocul dezastrului, o certitudine absolută: singurătatea mea.

Există clipe de slăbiciune şi îndoială când adevărul şi însăşi ideea de adevăr ne par atât de inaccesibile şi extravagante, încât cea mai firavă probabilitate ne apare ca o perspectivă nesperată.

Am învins pofta, nu ideea sinuciderii. Cuminţit de prea multe înfrângeri.

Adesea înclin să cred, asemenea stoicilor, că orice senzaţie este o vătămare, şi orice afecţiune o boală a sufletului.

Un filosof este un om care *atacă;* dar eu, blocat de mii de îndoieli, ce să afirm, ce să atac? Scepticismul secătuieşte forţa spiritului; sau, mai curând: un spirit secătuit alunecă în

scepticism, şi o face din cauza secătuirii, a vidului din el.

În toiul îndoielilor mele, am nevoie de un strop de absolut, de o fărâmă de dumnezeu.

„Dacă ar fi să povestesc în amănunt cum se poartă Domnul Nostru cu mine…" – aşa vorbeşte sfânta Tereza; – aceste „suflete" care-şi închipuie că Dumnezeu sau Iisus veghează asupră-le, că le pasă de ele, cât le invidiez!

De aproape, tot ce trăieşte, până şi cea mai infimă insectă, pare plin de mister; de departe, nulitate totală.

Există o distanţă ce suprimă metafizica; a filosofa înseamnă să continui a fi complicele lumii.

Autobiografia Terezei d'Avila – de câte ori am citit-o? Dacă după atâtea lecturi n-am dobândit credinţa înseamnă că-mi era scris să n-o dobândesc niciodată.

Cât mă dezgustă carnea! O nesfârşită sumă de căderi – aşa se împlineşte degradarea noastră de fiecare zi. Dacă ar exista un Dumnezeu, ne-ar fi cruţat de corvoada de a hrăni un hoit sortit putrezirii, de a târî un trup.

Dacă vreodată mă voi arunca la picioarele lui Dumnezeu, am s-o fac de furie, sau dintr-o supremă greaţă de mine însumi.

N-a existat plictis care să semene cu vitriolul mai mult decât al meu. Orice lucru peste care îmi arunc privirea e desfigurat pe vecie. Strabismul meu se transmite lucrurilor.

Un tratat de medicină din vremea lui Hipocrate era intitulat: *Despre cărnuri.* Iată o carte pe gustul meu, şi pe care aş putea s-o scriu pe un *ton subiectiv.*

„Weltlosigkeit"[1] – un alt cuvânt pe gustul meu, intraductibil, ca toate cuvintele străine ce mă farmecă şi mă fac fericit.

Sunt dimineţi când, trezit cu faţa la cearşaf, mahmur, mi se

[1] Literal, *a fi absent din lume.* (*N. t.)*

pare că-mi aud numele pronunţat de trecători, purtat de vânt. Azi, 28 noiembrie, la poşta din strada Vaugirard, o bătrânică telefona dintr-o cabină şi am auzit: Cioran... Până şi ea vorbea de mine. Este ridicol şi cumplit. Ce simptom!

Mai există oameni care mă cred „utilizabil” – asta e prea de tot, nu izbutesc să-mi revin!

Nu am nebuni în familie; altfel, în ce spaimă aş mai trăi!

Un sceptic şi un pătimaş laolaltă...

Să rămâi la nesfârşit într-un echilibru instabil.

Am sentimentul neantului, dar nu cunosc smerenia. Sentimentul neantului e contrariul smereniei.
Nu e smerit acela care se urăşte.

8 XII 1958. Ai milă, Doamne, de nerodnicia mea, îmboldeşte-mi spiritul absent, nu mă părăsi în acest hău de abandon şi torpoare!

Un înger nevolnic şi deprimat, încremenit în remuşcarea căderii sale.

Mă răscumpără doar obsesia decăderii mele şi voinţa de a-i scăpa.

Mila, acest *viciu* al bunătăţii.
Mila sau bunătatea ca viciu...

Necuviinţa de a fi „profund”.

A fost o vreme când, crezându-mă fiinţa cea mai normală din câte au fost vreodată, mi s-a făcut frică şi am petrecut o iarnă întreagă citind cărţi de psihiatrie.

Să trăiesc ca un etern cerşetor, să cerşesc la uşa fiecărei clipe, să mă umilesc pentru a respira. Un milog al respiraţiei!
Procedez ca pictorii; desenez, sau mai bine spus *scriu*

contururile unui text; apoi îi dau consistenţă, aştern straturi succesive; ceea ce aduce obligatoriu contradicţii, incompatibilităţi, discordanţe; e un risc care trebuie asumat, şi îl asum.

Ce face însă un spirit coerent? Dă o definiţie şi se cramponează de ea; *violează* problema tratată, oricum o torturează; logica câştigă; viaţa suferă. Îşi asumă şi el nişte riscuri.

12 ianuarie 1959
A murit Susanna Socca.[1]

I am not sorrowful but I am tired
Of everything that I ever desired.[2]

De câte ori, o, zei, nu mi-am repetat aceste versuri de Dowson! Mi-e viaţa plină de ele.

Voluptate a lucrului neisprăvit, mai mult: a celui neatins, neînceput.

Revin din când în când la Vede, la Upanişade. În fiecare an, am crize de *indianitate.*

Spaniolul, dacă depăşeşte sublimul, devine ridicol.

Toată filosofia hindusă se rezumă la groaza – nu de moarte, ci de naştere.

Singura experienţă profundă pe care am făcut-o în viaţă: experienţa plictisului. Pentru mine nu există, pe pământ, „ocupaţie", nici, la drept vorbind, „distracţie". Am depăşit până şi vidul: iată de ce îmi este imposibil să mă sinucid.

12 martie 1959
Este de necrezut cum totul în mine, dar absolut totul, mai ales ideile, pleacă de la fiziologie. Trupul meu e gândirea mea,

[1] Vezi „Ea nu era de aici...", în Cioran, *Exerciţii de admiraţie*, ediţia a II-a, traducere de Emanoil Marcu, Humanitas, 1997, pp. 189-192. (AU)
[2] „Nu sunt trist, sunt obosit / De tot ce mereu am dorit." (*N. t.)*

sau mai curând gândirea mea e trupul meu.

De douăzeci şi cinci de ani, trăiesc prin hoteluri. Ceea ce are un avantaj: nu eşti fixat nicăieri, nu eşti legat de nimic, trăieşti o viaţă de *trecător.* Sentimentul de a fi mereu *pe punctul de a pleca,* percepţie a unei realităţi absolut provizorii.

26 martie 1959

A doua gripă în trei luni! Vlăguire totală, sufocare, neputinţă cvasitotală de a respira. Am trecut deja de cealaltă parte? De ani de zile trupul mi-e o povară! Dacă am înţeles vreodată ceva, o datorez bolilor mele. Întotdeauna am fost un semibolnav, chiar şi atunci când eram sănătos.

Criză de lacrimi. Tocmai am terminat de citit o carte proastă despre Dra de Lavalliere. Scena dineului cu regele şi Dna de Montespan, înainte de plecarea la mănăstire, m-a tulburat... Ce-i drept, totul mă tulbură. Slăbiciunea extremă ne detaşează de toate şi totodată, paradoxal, conferă un sens extraordinar unor fleacuri sau unor evenimente revolute ce nu mai înseamnă nimic pentru viaţa noastră. Mă înduioşez de orice, mă înfior ca o fetiţă. Poate şi din neputinţa de a-mi plânge singur de milă.

Nervi distruşi de la şaptesprezece ani! Este aproape incredibil că am rezistat până acum!

30 martie 1959

Mesia de Händel. — Paradisul trebuie să existe, sau măcar să fi existat – altfel ce noimă are atâta sublim?

Clopote din Bruges, amintirea voastră răscoleşte în mine vestigii de cer, cu voi cobor în timp înainte de căderea *mea.*

De la vârsta de şaptesprezece ani, sunt atins de o boală ascunsă, insesizabilă, dar care mi-a măcinat ideile şi iluziile: furnicături în nervi, zi şi noapte, ce nu mi-au îngăduit, în afara orelor de somn, niciun moment de uitare. Senzaţia de-a îndura un tratament nesfârşit sau o tortură veşnică.

Am citit prea mult... Cititul mi-a devorat gândirea. Când citesc, am impresia că „fac” ceva, că mă justific în faţa „societăţii”, că am o ocupaţie, că-mi spăl ruşinea de a fi un

trândav – un om inutil şi inutilizabil.

Toate durerile se uită; dar nu uităm nicio umilinţă.

Ieri, 5 aprilie, mi-am petrecut după-amiaza într-un crâng de lângă Trappes, meditând la răzbunare, o temă inepuizabilă. — A nu te răzbuna otrăveşte sufletul la fel de mult, dacă nu şi mai mult, decât răzbunarea.

Avem oare dreptul să nu ne răzbunăm?

Concert la aniversarea (cincizeci de ani) lui O. Messiaen. Eram în spatele muzicianului, dar puteam să-l văd din profil. Asculta cu un respect religios: lucrările lui erau într-adevăr un univers – dar numai pentru el. Ascultam cu gândul *aiurea*; şi mă gândeam că fiecare e închis în propria-i lume, şi că ceea ce facem nu înseamnă nimic pentru ceilalţi. Nu *existăm* decât pentru duşmanii noştri – şi pentru câţiva prieteni care nu ne iubesc.

Vineri 24 aprilie 1959 – Practic, din ianuarie, sunt bolnav; îmi este imposibil să lucrez; trec de la un beteşug la altul; s-ar zice că fiecare mădular îşi aşteaptă rândul… Natura face experienţe pe mine; iar eu înghit, incapabil să opun vreo rezistenţă. Mai am mult până la „buna folosinţă a bolilor”!

Într-o zi din iarna trecută, chinuit de gripă, zăceam în pat şi priveam un cer mohorât peste poate, când am zărit două păsări (ce erau oare?) urmărindu-se una pe cealaltă, în plină hârjoană amoroasă pe fondul acela lugubru. Un astfel de spectacol te reconciliază cu moartea, poate chiar şi cu viaţa.

Aş da toţi poeţii pentru Emily Dickinson.

Cinez în oraş – şi „sufletul” îmi este îngropat.

Diogenes Laertios vorbeşte de farmecul doctrinei lui *Epicur* şi spune că *ea avea, ca să zic aşa, suavitatea sirenelor.*

Tristeţea mi-a distrus toate talentele.

Sunt un mongol răvăşit de melancolie.

Duminică. 17 – Jardin des Plantes. Din ce în ce mai fascinat de reptile. Ochii pitonilor. Nu există animal mai misterios, mai depărtat de „viaţă”. Te trimite la sfârşitul Haosului. Senzaţia că faci un salt înapoi, că regăseşti eternitatea.

Tacit, istoricul meu preferat.

Nu ştiu ceva mai frumos decât căderea lui Vitellius, *Istorii,* paragrafele LXVII-LXVIII. „Şi nu era nimeni atât de nepăsător în faţa întâmplărilor omeneşti care să nu fi fost mişcat de acea privelişte: un împărat roman, şi până nu demult stăpân peste lumea întreagă…”[1]

Fericir*e fără predicat,* ca să vorbesc ca în manualele de Logică.

Trăiesc într-o veşnică falsă inspiraţie: ce-i de mirare că nimic nu iese din ea? Dar nu e aici taina sterilităţii mele?

Totul se oţeteşte în viscerele şi în spiritul meu.

Am o nesfârşită capacitate de a converti totul în suferinţă, sau mai curând de a-mi adânci orice suferinţă.

Zămislire a durerilor.

Nu propun adevăruri, ci semiconvingeri, erezii fără consecinţe, ce n-au făcut nimănui nici rău şi nici bine. Voi fi în veci omul fără discipoli, şi e vrerea mea să nu am. Nu sunt urmaţi decât aceia care fac evenimentele, care-şi asumă o atitudine sau care vorbesc în numele oamenilor sau al zeilor. Eu însă n-am de-a face cu nici unii. Sunt singur şi nu mă plâng de asta.

Un cerşetor, pe care îl respect pentru tarele şi dezechilibrul lui, care de ani de zile doarme sub cerul liber, îmi spunea mai deunăzi: „Sunt liber în ultimul grad”.

---

[1] Tacitus, *Opere II, Istorii*, cartea a III-a, LXVIII, p. 224, traducere, studiu introductiv şi note de N. Lascu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1963. (*N. t.)*

Cine-şi plânge singur de milă îi plânge de milă lui Dumnezeu.

27 sept. 1959

Din criză în criză, din boală în boală; încotro mă îndrept? Sentiment de neputinţă radicală în faţa oricărui lucru. Născut neputincios.

Răul, ca şi Binele, este o forţă creatoare. Dintre cele două, Răul e totuşi cel mai activ. Căci prea adesea Binele trândăveşte.

A fost o vreme când nu trecea o zi fără câteva ore de muzică sau fără să citesc un poem. Acum, proza îmi ţine loc de toate. Ce scădere, ce decădere!

Singura problemă care mă fascinează: problema monstrului.

Să neutralizezi efectele Creaţiunii.

Cel mai mărunt act îmi pune problema tuturor actelor; viaţa se converteşte la mine, întotdeauna, în Viaţă; ceea ce complică până la sufocare exerciţiul respiraţiei.

Crize de furie de dimineaţa până seara. Mă cert cu vânzătorii, cu toată lumea. După fiecare izbucnire, sentiment de ruşine. Reacţii de individ „odios”, şi, drept urmare, silă de mine însumi.

Toţi cei care *vând* ceva mă scot din minţi.

După o noapte albă, ţigara are o savoare funebră.

Sunt un scriitor care nu scrie. Sentimentul că îmi ratez nopţile, că-mi trădez „destinul”, că-mi irosesc orele.

Sufocare. Certitudinea de a fi un nechemat.

În momentele mele de „epilepsie”, mă simt supărător de aproape de sfântul Pavel. Afinităţile mele cu înverşunaţii, cu toţi cei pe care-i detest. Cine a semănat cu duşmanii săi mai mult decât mine?

Pătimaşii, înverşunaţii sunt în general nişte prizăriţi, nişte „stârpituri”. Pentru că trăiesc într-o veşnică ardere, pe socoteala trupului lor.

Dacă nu înaintez în niciun plan şi nu produc nimic e pentru că nu încetez să caut denegăsitul său, cum se spunea cândva, adevărul. Pentru că nu-l pot atinge, bat pasul pe loc, şi aştept, aştept.

Sunt un sceptic *dezlănţuit.*

În primele veacuri ale erei creştine, aş fi fost maniheist, mai exact discipol al lui Marcion.

Mila: o bunătate pervertită..

Nu mai ştiu cine s-a definit singur: „Sunt locul stărilor mele”. Această definiţie mi se potriveşte întru totul şi spune aproape totul despre natura mea.

18 nov. 1959
Somn după-amiază. Trezindu-mă, preţ de o clipă am simţit ceea ce va fi simţind un mort. A fost ca iluminarea fulgurantă a unui cadavru.

Dacă în fiecare zi aş avea curajul să urlu timp de un sfert de oră, m-aş bucura de un echilibru perfect.

Toate „scrierile” mele sunt, în ultimă instanţă, doar exerciţii de anti-utopie.

Celui ce mă asigură că nu cunoaşte ranchiuna sunt mereu ispitit să-i dau o palmă, ca să-i demonstrez că se înşală.

Una peste alta, viaţa e un lucru extraordinar.

29 noiembrie 1959
Nimic mai deprimant, mai fragil şi mai fals decât un spirit strălucit. Le prefer pe cele plicticoase: pentru că *respectă*

banalitatea; ceea ce este veşnic în lucruri sau în idei.

Nu-l înţeleg pe X: e plicticos fără să fie banal. E acea plictiseală ce se degajă din căutarea originalităţii, din vânarea insolitului, din surpriza permanentă şi inutilă.

Nimic nu supără mai mult decât un gânditor care se crede dator să lămurească tot ce spune, care îneacă orice problemă în vorbe. Verva – păcat contra spiritului. Nici cei mai mari nu i-au scăpat.

Genul de om pe care-l admir: Rancé.

Un zeu începe să devină *fals* atunci când nimeni nu mai catadicseşte să se lase ucis pentru el.

Din ce dezordine lăuntrică se nasc obsesiile mele cosmogonice! Nu-i de mirare că sunt atât de frecvente la nebuni.

Tacit, scriitorul meu preferat. Aprob întru totul judecata lui Hume, care-l considera spiritul cel mai profund al Antichităţii.

Nu fericirea celuilalt, ci meritele lui ne sâcâie şi ne tulbură.

Rugăciunea ţâşneşte din deprimarea mea *care exultă.*

Nu mă atrag decât spiritele măcinate de sterilitate; sau: care excelau în sterilitate. Până şi Joubert îmi pare uneori prea fecund.

O religie e terminată în momentul când nu mai generează erezii.

12 decembrie 1959. Acum câteva nopţi am avut un vis pe care nu-l pot uita: o procesiune de şerpi trecea prin faţa mea, defila mai curând, şi fiecare, când îi venea rândul, se înălţa privindu-mă cu ochi strălucitori, dilataţi: ai fi spus că erau doi sori în miniatură.

Cultura istorică e cea care a pervertit totul. Nu ne mai punem întrebări despre Dumnezeu, ci despre *formele* de dumnezeu; despre sensibilitatea şi experienţa religioasă, şi nu despre *obiectul* ce le justifică pe amândouă.

16 decembrie 1959

Moraliştii francezi – maniheism *prin anecdotă* sau: maniheism anecdotic sau: la nivel „monden”.

Divinitate a Prozei.

Cu cât îmbătrânesc, cu atât mai puţin mă tulbură versurile. Melodie secătuită, suflet închistat.

Întotdeauna există cineva mai presus decât tine; dincolo de însuşi Dumnezeu *se înalţă* Neantul.

Ce rege vizigot, în veacul al VI-lea, a scris un comentariu despre Apocalipsă? Manuscrisul a fost publicat, de cine şi când? Amintirea vagă a unei fişe citite în grabă în nu mai ştiu ce bibliotecă.

În faţa fiecărei insulte, şovăim: să răspundem cu o palmă sau cu o lovitură de graţie? Iar această şovăială, ce ne face să pierdem un timp preţios, ne consfinţeşte laşitatea.

The Anatomy of Melancholy de Robert Burton. Cel mai frumos titlu din câte s-au găsit vreodată. Cartea este ilizibilă, dar ce mai contează?

Orice om care are o *convingere,* indiferent ce convingere, are un dumnezeu; mai mult decât atât, crede în Dumnezeu. Căci orice convingere postulează absolutul sau îi ţine locul.

Nu cerem libertatea, ci *iluzia* libertăţii. Pentru această iluzie se zbate de mii de ani omenirea.

De altfel, libertatea fiind, cum s-a spus, o *senzaţie,* ce diferenţă este între *a fi liber* şi *a se crede* liber?

O carte care trebuie citită: *Tratado de Tribulación* a

părintelui Ribadeneira, un contemporan al sfintei Tereza.

19 decembrie 1959

Îi înţeleg pe mistici, căci aidoma lor sunt ros de concupiscenţă, urând în acelaşi timp carnea. Chinurile simţurilor, „ispitele”, pot să ucidă.

20 decembrie

Azi după-amiază, vrând să scriu despre glorie şi negăsind nimic de spus, m-am culcat. Adesea marile mele proiecte m-au dus la pat, lamentabil punct terminus al ambiţiilor mele.

Spirit repezit şi totuşi nehotărât.

Gustul meu bolnăvicios pentru Tacit, nevoia de a mă îndopa cu orori. Apoi, elocvenţa şi *poezia* indignării.

Analele şi *Macbeth* – cărţile, ba mai mult, imaginile vieţii mele de fiecare zi.

Nimic nu deranjează mai mult fluenţa gândirii decât faptul de a simţi prezenţa fizică a creierului. E poate motivul pentru care nebunii nu cunosc decât *străfulgerări* de gânduri.

Ispita gloriei e aceea care a ruinat paradisul. De fiecare dată când vrem să ieşim din anonimat, acest simbol al fericirii, ne lăsăm povăţuiţi de şarpe.

Nimic nu mă încântă mai mult decât o proză scheletică străbătută de un fior.

Omul merge inevitabil spre catastrofă. Câtă vreme voi rămâne convins de asta, mă voi interesa de om cu nesaţiu, cu patimă.

Poezia *propriu-zisă* îmi pare din ce în ce mai de neconceput; nu mai suport decât poezia implicită, indirectă, aceea, tocmai, care nu e *spusă,* vreau să spun poezia fără mijloacele şi subterfugiile ei obişnuite.

Originalitatea este incompatibilă cu „bunul gust”, privilegiu

şi blestem al civilizaţiilor bătrâne.

Nu există geniu fără o mare doză de prost gust.

Această lume n-are mai multă consistenţă decât episodul unui surâs.

X – îl admir pentru că nu ştie cât e de ridicol.

A pieri! Un cuvânt pe care îl iubesc nespus şi care, lucru destul de ciudat, nu-mi evocă nimic ireparabil.

Să ai „gust" înseamnă să te conformezi convenţiilor şi să iubeşti cu delicateţe mediocritatea.

De opus gustului ales, gustului *de sus,* cum inspirat îl numeşte Hugo.

Nu-mi plac decât spiritele delicate sau cele pătimaşe.

Printre cele delicate: Joubert, Valéry.

" " pătimaşe: Tertulian, Nietzsche.

Ca să se nască un sceptic, trebuie să bântuie o mie de credincioşi, ordinea

25 decembrie 1959

Primesc de la un poet spaniol o felicitare, ilustrată cu un *şobolan,* simbol, îmi scrie el, a tot ce putem „spera" de la anul 1960.

Răcit şase luni pe an! Ar trebui să scriu o carte cu titlu sorbonard: *Fenomenologia gutunărelii.*

Când Māra, ispititorul, prin tot felul de farmece şi ameninţări, încearcă să-l abată pe Buddha de la calea sa, acesta îi spune, printre altele: Cu ce drept vrei să domneşti peste oameni şi univers? *Oare ai suferit pentru cunoaştere f*

Şi într-adevăr, anvergura şi profunzimea unui spirit se măsoară prin suferinţele pe care le-a asumat pentru a dobândi cunoaşterea. Nimeni *nu ştie* fără să fi trecut prin suferinţe. Un spirit subtil poate să fie cu totul superficial. Trebuie *să plăteşti* pentru cel mai mic pas spre cunoaştere. (Să mă servesc de asta

pentru a distinge între moralişti: Pascal de o parte, Montaigne de cealaltă.)

Cât îi invidiez pe credincioşi pentru şansa de a putea cădea în erezie! Oricât ar fi de stupidă, o teorie pusă la index a scăpat de ridicol pentru vecie. Vai de ereziarcii pe care Biserica n-a catadicsit să-i osândească!

După *Antologia moraliştilor,* să scriu: *Căderea în timp.*[1]

Sunt înclinat spre exagerare, din plictiseală, din silă, din nevoia de senzaţii tari, precum şi din voinţa de a ieşi din marasm.

31 decembrie 1959. Miezul nopţii. Ar trebui să-mi petrec viaţa singur şi să meditez neîncetat la Timp.

1 ianuarie 1960. Nu-l mai citesc de ani de zile pe Baudelaire, dar mă gândesc la el ca şi cum l-aş citi în fiecare zi. Să fie pentru că doar el îmi pare că a mers mai departe decât mine în trăirea „urâtului”?

L-am întâlnit din întâmplare pe X – acelaşi amestec derutant de secătură şi de nebun, dar în fond imposibil de definit: un om ce nici măcar n-are noţiunea de „sinceritate”, fiziologic „fals” şi amoral. Marea lui scuză e dispreţul general cu care-a izbutit să se înconjoare. Are ceva de şarpe, întotdeauna mi-a provocat o senzaţie de repulsie – şi de curiozitate. Spaimă ca în faţa unei jivine târâtoare, crispare în faţa gesturilor sale; ochi reci şi sticloşi; privire metalică. Amestec, cu siguranţă, de sânge grec şi slav, două elemente incompatibile, ce n-ar putea da naştere decât unui monstru. Ascuns şi arogant. Senzaţie de leşin. Slugărnicie monumentală. Toate acestea comportă, în compensaţie, *talente.* Când l-am întâlnit prima dată, şi fără să fi citit vreun rând scris de el, i-am spus lui M.: „Cu siguranţă că are talent. Prea e hidos”. Hidos – moral şi fizic.

Să scriu cândva despre el: „Portretul unui şarpe”.

P.S. Aceste note sunt atât de lipsite de milă că mi se face

[1] *Căderea în timp* va apărea în 1964 iar *Antologia moraliştilor,* de fapt *Antologia portretului,* în 1996, după moartea lui Cioran. *(N. ed.fr.)*

ruşine. Mila urmează, la mine, după repulsie: ah, cât mă chinuie fiinţele.

Tot în legătură cu X – Ceea ce este el, fenomenul pe care l-a încarnat nu e cu putinţă decât într-o ţară ca a noastră, unde aporturile etnice disparate n-au fost „sudate”, topite, amestecate organic, unde sângele, ca să spun aşa, e pârloagă, iar „cultura” n-a putut să-şi exercite opera de individualizare şi totodată de nivelare. E monstrul în stare naturală, necorectat; viclenia, făţărnicia lui, enorme, sunt total lipsite de „lustru”, sunt ipocrizie… nedisimulată; este impostorul la vedere, mişelul pe faţă, iar asta tocmai din cauza permanentelor şi *evidentelor* sale disimulări. Te izbeşte totala-i nesinceritate, perceptibilă în fiecare gest, în fiecare cuvânt; dar nesinceritate nu e termenul potrivit: să fii nesincer înseamnă să ascunzi adevărul, sau un interes, sau Dumnezeu ştie ce; el însă, care ascunde totul, nu ascunde nimic; căci nu există în el niciun adevăr, niciun criteriu după care să acţioneze ori să judece; nu există în el decât o imensă încăpăţânare, o voracitate imundă, o lăcomie de câştig şi de celebritate la nivelul cel mai vulgar. Un gunoi, un fanatic fără credinţă, un dement *interesat…*

Nimic nu-l poate strica total pe cineva – afară de succes. „Gloria[11] e cea mai rea formă de blestem ce poate cădea peste o fiinţă.

Vulgaritatea e molipsitoare, întotdeauna; delicateţea, niciodată.

Durerea este o senzaţie; suferinţa, un sentiment. Nu e corect să spui: o senzaţie de suferinţă.

Eram la poala falezei de la Varengeville. În faţa acelei mase de rocă, am avut, până la spaimă, percepţia fragilităţii, a inexistenţei oricărei cărni. Şi a ridicolului vieţii. Cât de mult ne lipseşte durata! N-am să uit niciodată această revelaţie, de o intensitate nemaiatinsă până atunci.

Un caracter puternic nu e deschis, ci închis: forţa lui stă în refuzuri, în refuzurile sale *masive.*

În orice slăbiciune, în cel mai mic simptom de leşin există un strop de voluptate.

Să fie plăcerea o formă de dezintegrare?

Orice senzualitate este durere. O durere specială, ce-i drept.

Bucuriile mele sunt tristeţi latente.

Albert Camus moare într-un accident de maşină. Moare într-un moment când toată lumea, poate şi el, ştia că nu mai are nimic de spus şi că trăind nu putea decât să decadă din gloria sa disproporţionată, abuzivă, chiar ridicolă. Imensă mâhnire la vestea morţii sale, ieri seară, la ora 23, în Montparnasse. Un excelent scriitor minor, dar care a fost mare pentru c-a fost total scutit de vulgaritate, în ciuda tuturor onorurilor ce-au plouat peste el.

X: se interesează de orice; de unde slăbiciunile lui evidente… Preocupat de accesoriu, de „viu", trece pe lângă esenţial, nu mai ştie ce contează înainte de toate. Penibilă şi universală risipire.

6 ianuarie 1960

N-am vorbit cu Camus decât o singură dată, în 1950, cred; l-am vorbit de rău cât am putut, iar acum mă simt lovit de o cumplită şi nejustificată remuşcare. Rămân blocat în faţa unui cadavru, mai ales când e atât de respectabil. Tristeţe de nespus.

Slăbiciune vecină cu lacrimile. Dar trebuie să salvez aparenţele şi să continui lupta fără să cred în ea. Ce trăitor *neizbutit* voi fi fost!

Justiţia este, *din punct de vedere literar,* un ideal mediocru.

Oriunde-aş merge, acelaşi sentiment de neapartenenţă, de joc inutil şi prostesc, de impostură – nu la ceilalţi, ci la mine: simulez că mă interesează lucruri care de fapt mă lasă rece, joc permanent un rol, din laşitate sau ca să salvez aparenţele; dar

fără să particip, căci ceea ce mă interesează e *altundeva.* Izgonit din paradis, *unde* să-mi găsesc locul, unde să găsesc un *acasă*? căzut, de o mie de ori căzut. Există în mine un fel de imnuri fulgerate, făcute ţăndări, o explozie de regrete.

Un om pentru care nu există patrie pe acest pământ.

Să discuţi *afaceri* când eşti de nicăieri, să te agiţi în cotidian când trăieşti o dramă religioasă!

În luptă cu limba franceză: o agonie în sensul propriu al cuvântului, o luptă din care ies înfrânt întotdeauna.

„Dar Dumnezeu ştie că, în ziua când veţi mânca din el, vi se vor deschide ochii…”

Vi se vor deschide ochii! – aici stă toată drama cunoaşterii. Paradisul: să priveşti *fără să înţelegi.* Viaţa ar fi suportabilă doar cu această condiţie.

Povestea căderii e poate lucrul cel mai profund din câte s-au scris. Aici e spus totul despre ce aveam să îndurăm şi să suferim, toată istoria într-o pagină.

„Atunci au auzit glasul Domnului Dumnezeu, care umbla prin rai, în răcoarea serii…”

Citind aceste rânduri, simţi, împărtăşeşti teama lui Adam. „Cine ţi-a spus că eşti gol?”

Dumnezeu le-a dat lui Adam şi Evei fericirea, cu condiţia să nu dorească şi să nu posede *cunoaşterea şi puterea.*

Un critic a observat cu dreptate că Dumnezeul din grădina raiului este un Dumnezeu *rural.*

De ce Adam şi Eva nu au mâncat de la-nceput din Pomul vieţii? Pentru că ispita nemuririi e mai puţin puternică decât cea a *cunoaşterii* şi mai ales a puterii.

11 ianuarie. Zi devorată de conversaţie.

Orice moarte naturală e compromiţătoare.

Povestea căderii e atât de frumoasă pentru că autorul nu descrie figuri simbolice, nici mituri: el *vede* în grădină un Dumnezeu în carne şi oase, nu o entitate.

Într-o zi, omul va aboli cunoaşterea şi puterea, va renunţa la ele – iar dacă nu, va muri din cauza lor.

Orice climat mă face să sufăr, trupul meu nu se adaptează la nicio latitudine.

Cine spune *mit* îşi afirmă necredinţa, lipsa totală de simţ religios.

Trebuie să te gândeşti la Dumnezeu, nu la religie, la extaz, nu la mistică. Diferenţa dintre teoreticianul religiei şi credincios este la fel de mare ca aceea dintre psihiatru şi nebun.

Tot ce este civilizaţie e *derivat,* iar tot ce-i derivat nu valorează nimic.

Cu cât omul se depărtează de Dumnezeu, cu atât progresează în cunoaşterea religiilor.

Istoria, oricum am privi-o, e un ecran ce ne ascunde absolutul.

Este adevărat doar ceea ce este *originar.* Tot ce născoceşte spiritul este fals.

Mi-am pierdut multe din vechile defecte; am dobândit în schimb altele noi. Echilibrul rămâne intact.

Am observat că nu mă pot înţelege perfect cu un om decât atunci când a ajuns *pe culmea înfrângerii,* când şi-a pierdut orice sprijin, şi, odată cu el, toate certitudinile pe care i le da succesul. Căci, în acele momente, s-a lepădat de orice minciună şi e gol şi adevărat, redat esenţei sale prin loviturile sorţii.

Nu-ţi pierde timpul criticându-i pe ceilalţi, veştejindu-le opera; creeaz-o pe a ta, consacră-i tot timpul. Restul e bălmăjeală sau micime. Fii solidar cu ceea ce, în tine, este adevărat şi chiar „etern”.

Cineva a spus foarte bine că „a exista înseamnă să fii distinct”. – încetezi să exişti în orice regim, religios sau politic, care suprimă erezia, voinţa de a merge contra dogmei sau a curentului.

Acele crize de spaimă fără motiv, fără temei, fără nicio justificare aparentă, ce ne sugrumă, ne paralizează şi ne cufundă într-o prostraţie umilitoare. — Astfel, deunăzi, urcând scara, în întunericul deplin, am fost oprit ca de o forţă nevăzută, ce venea deopotrivă din afară şi dinlăuntrul meu; fiindu-mi cu neputinţă să înaintez, am rămas acolo mai multe minute, încremenit, ţintuit în loc, îngrozit şi ruşinat. Nu-i prima dată că mi se întâmplă, însă de fiecare dată mă-nfurie şi mă deprimă. Al cui simptom poate fi soiul acesta de fenomen?

Judecându-ţi contemporanii fără milă, rişti să ai dreptate şi să faci, în ochii posterităţii, figură de spirit incisiv şi clarvăzător. Dar totodată renunţi la aspectul aventuros al admiraţiei, la erorile entuziaste pe care ea le presupune. Da, admiraţia este o aventură, cu atât mai frumoasă cu cât se înşală aproape totdeauna. Este îngrozitor (deşi e *înţelept*) să nu ai iluzii în privinţa nimănui.

Nimic mai trist decât să ai inevitabil dreptate.

(Vezi moraliştii, care-au căzut exact în această greşeală.)

Niciun fel de originalitate literară nu mai este posibilă atâta vreme cât respecţi sintaxa. Trebuie să schingiuieşti fraza dacă vrei să scoţi ceva din ea.

Doar gânditorul trebuie să rămână la vechile superstiţii, la limbajul limpede şi la sintaxa convenţională. Căci originalitatea *de fond* are aceleaşi exigenţe ca pe vremea lui Tales.

Heraclit, Pascal – primul şi mai fericit decât al doilea, pentru că din opera lui au rămas doar crâmpeie –, ce şansă pentru ei că nu şi-au organizat întrebările într-un sistem! Comentatorul jubilează: îi place să completeze lipsurile, golurile dintre „cugetări” sau maxime; şi să bată câmpii în voie; fără să rişte prea mult, poate construi o figură pe gustul său. Căci ceea ce-i place este arbitrarul, care-i dă iluzia libertăţii şi a creaţiei; este

rigoare la-ndemâna oricui.

Mi se cere să scriu un articol despre Camus? Refuz. Moartea lui m-a tulburat adânc, dar nu găsesc nimic de spus despre un autor care şi-a făcut plinul de glorie şi a cărui operă, cum am spus în scrisoarea de refuz, are o „semnificaţie întristător de evidentă”.

Camus, care a protestat atâta împotriva nedreptăţii, ar fi trebuit, dacă voia să fie consecvent, să protesteze şi contra celei a gloriei sale. Ar fi fost însă indecent s-o facă. Şi probabil credea că-şi merită gloria.

Dacă am împinge până la capăt mania dreptăţii, am cădea în ridicol sau ne-am nimici. E mai multă eleganţă în resemnare decât în revoltă, şi mai multă nobleţe în anonimat decât în larma, în tapajul ce se face în jurul unui nume.

Merită dispreţ oricine aderă la celebritatea sa, oricine nu se simte umilit şi ofensat de ea.

Admiraţiile mele, oricât ar fi de entuziaste, păstrează totdeauna un strop de otravă. N-am stofă de apologet.

Fără un fond de amărăciune care îmi colorează toate gândurile şi îmi determină toate atitudinile, dându-le o aparentă de seriozitate şi chiar de sistem, aş fi fost un diletant perfect.

La fel de singur ca un Dumnezeu în şomaj.

Orice ficţiune este salutară, şi, ca toţi ceilalţi, nu pot să mă lipsesc de ea. (Pe măsură ce îmbătrânesc, sunt tot mai des silit să-mi recunosc înfrângerile.)

Primii istorici romani şi-au luat din arhivele familiilor patriciene toate izvoarele, ce nu erau decât elogii funebre, inevitabil mincinoase. Şi cum fiecare familie pretindea că se trage dintr-un zeu, ne explicăm strălucirea – şi inutila nobleţe – a Antichităţii timpurii.

Partea de şarlatan a oricărui om dăruit cu talente. E ca şi cum *darul* nu s-ar fi găsit în natură, ci ar fi fost născocit şi *jucat*

de cel care-l posedă. Sau: ca şi cum s-ar mira că i-a fost dăruit. E mai ales cazul poeţilor; dăruiţi cu har, însă cu un har echivoc.

În ochii mei, negaţia se bucură de un asemenea prestigiu, încât, separându-mă de restul lucrurilor, ea a făcut din mine o fiinţă mărginită, încăpăţânată, infirmă. La fel cum unii trăiesc sub vraja „progresului", eu trăiesc sub vraja lui Nu. Şi totuşi înţeleg că se poate spune da, consimţi la orice, deşi o asemenea ispravă, pe care o admit la ceilalţi, cere din parte-mi un elan de care nu mă simt capabil acum. Căci Nu mi-a intrat în sânge, după ce mi-a pervertit spiritul.

Există ceva respingător şi penibil în folosirea stilului abstract: toate acele vorbe goale înşirate pentru a exprima irealul – asta chemându-se gândire.

O, cât mi-ar plăcea să mă limitez la senzaţie, la o lume anterioară conceptului, la variaţiile infime ale unei impresii pline de francheţe, pe care s-o redau prin mii de cuvinte bizare şi incoerente! Să scriu direct după *simţ,* să mă prefac în interpret al trupului şi sufletului necoordonat! Să transcriu doar ceea ce văd, ce ating, să fac ce ar face nu o reptilă, ci o insectă, căci reptila are proasta reputaţie de intelectuală. O carte ce ar fi poetică *prin simplul efect al fiziologiei.*

Prea i-am citit pe clasici ca să pot coborî vreodată până *la origini,* şi, prin limbaj, să trec dincolo de limbaj.

James Joyce: cel mai orgolios om al veacului. Pentru că a vrut şi în parte a atins Imposibilul, cu încăpăţânarea unui zeu smintit. Şi pentru că niciodată n-a făcut compromisuri cu cititorul şi nu ţinea să fie lizibil cu orice preţ. Să atingi culmi ale obscurului.

Să poţi aboli publicul, să te lipseşti de el, să nu contezi pe nimeni, să desfizi universul.

Ceea ce-i pierde pe cei mai mulţi oameni de talent e că nu ştiu să se limiteze.

Nimic nu-l face mai steril pe un scriitor decât obsesia perfecţiunii. Ca să produci, trebuie să-ţi urmezi firea, să te abandonezi, să-ţi asculţi vocile... să elimini cenzura ironiei sau a *bunului* gust...

Două texte ale Antichităţii, unul frumos în sine, altul revelator în cel mai înalt grad: cel în care Pliniu (naturalistul) descrie erupţia Vezuviului şi sfârşitul oraşului Pompei; scrisoarea lui Pliniu către Traian despre felul în care trebuie trataţi creştinii.

Tot ce e *bun în* mine se datorează lenei; în lipsa ei, ce mă putea împiedica să-mi pun în aplicare gândurile ticăloase? Din fericire, lenea m-a menţinut în limitele „virtuţii".

Toate viciile noastre se trag de la excesul de activitate, de la acea pornire de a ne *realiza*, de a da o aparenţă onorabilă defectelor noastre.

Toate aceste popoare fericite, ghiftuite: francezi, englezi... O, eu nu sunt de aici, am în spate veacuri de nefericire. M-am născut într-un popor fără noroc. Fericirea se sfârşeşte la Viena; mai departe, Blestemul!

Imensă laşitate în faţa vieţii, şi parcă un fior de nevolnicie.

Niciodată n-am pronunţat sau scris cuvântul *singurătate* fără să am o senzaţie de voluptate.

Articole *despre*, studii şi cărţi *despre,* mereu despre cineva, despre autori, despre lucrări, despre ideile altora; dări de seamă umflate, comentarii inutile şi mediocre; oricum, fie ele şi remarcabile, tot n-ar schimba nimic. Nimic personal, nimic original; totul e derivat. O! mai bine vorbeşti oricât de prost despre tine, decât cu talent despre altul. O idee care nu e trăită, care nu se naşte firesc, nu face doi bani. Ce spectacol greţos – această omenire falsă, cerebrală, savantă, ce trăieşte ca parazit al spiritului.

Istoricul filosofiei nu e un filosof. Mai filosoafă e o portăreasă ce-şi pune întrebări.

În materie de invenţii, omul ar fi trebuit să rămână la tărăboanţă. Orice perfecţionare tehnică e nefastă şi trebuie demascată ca atare. S-ar zice că singurul sens al „progresului” e să contribuie la sporirea zgomotului, la consolidarea infernului.

Jur să nu vorbesc niciodată despre lucruri pe care nu le stăpânesc, să nu improvizez pentru nimic în lume, să nu-mi bat joc de subiectul pe care-l tratez, să nu mă înjosesc în propriii-mi ochi.

(Jurământ făcut la sfârşitul unei conferinţe a lui M., deosebit de superficială.)

20 ianuarie 1960

Francezii ar fi poporul cel mai fericit de pe pământ dacă fericirea nu le-ar fi tulburată de vanitate.

Vanitatea e modul în care ispăşim fericirea (vanitatea e pedeapsa fericirii).

Renunţând la ambiţii, ajungi adesea să regreţi că ai renunţat; ceea ce e mai grav decât să te complaci în ambiţii şi să le cultivi. Totul se petrece ca şi cum omul ar fi capabil de orice, mai puţin să dobândească înţelepciunea.

Amorţire îngrozitoare, parcă aş fi atins un nivel de insensibilitate inimaginabil iar spiritul meu ar fi murit. Cu rare excepţii, trăiesc sub capacităţile mele, cu conştiinţa apăsată de un sentiment de vină şi de ruşine violentă. Când mă i gândesc la toate proiectele pe care le-am abandonat din lene sau din capriciu, îmi pare că sunt cel mai mizerabil dezertor. Nu poţi trăi nepedepsit în idolatria tristeţii.

Părea că Timpul se închegase în venele mele…

Limitează-ţi viaţa la o discuţie cu tine însuţi sau, şi mai bine, cu Dumnezeu. Alungă-i pe oameni din gândurile tale, nimic exterior să nu-ţi dezonoreze singurătatea, lasă-le bufonilor grija de a avea semeni. *Celălalt* te diminuează, căci te sileşte să joci un rol; suprimă din viaţa ta gestul, mărgineşte-te la esenţial.

Să scriu
— Un comentariu despre Geneză.
— Despre timp: problema autobiografiei.
Sfântul Augustin (G. *Mish: Geschichte des Autobiograpbie).*
— Experienţa timpului.

Gloria încununează un autor în momentul când nu mai are nimic de spus; ea consacră un cadavru.

Fiecare e prins de propriul joc, ca şi cum şi-ar cunoaşte destinul pe de rost.

Cu cât un scriitor e mai *original,* cu atât riscă să se demodeze şi să plictisească: de îndată ce ne obişnuim cu trucurile lui, e terminat. Adevărata originalitate nu e conştientă de mijloacele sale iar un autor trebuie să fie împins de talentul său; nu să-l dirijeze şi să-l exploateze.

Un spirit fuge de talentul său, adică şi-l inventează. Nu asta e definiţia făcătorului de literatură?

Într-o operă, oribilul trebuie să exalte; dacă provoacă o indispoziţie, înseamnă că-i de proastă calitate.

Nu pot ajunge la o înţelegere profundă decât cu acei care, fără să fie credincioşi, au trecut printr-o criză religioasă ce i-a marcat pentru tot restul vieţii. Religia – ca luptă lăuntrică – e singura modalitate de a sfredeli, de a străpunge pojghiţa aparenţelor ce ne separă de esenţial.

„Delirul sfânt", despre care vorbeşte Tereza d'Avila pentru a numi una din fazele contopirii cu Dumnezeu – m-am apropiat de el uneori… acum o veşnicie, vai!

Ironia, privilegiu al sufletelor rănite. Orice cuvânt pătruns de ironie mărturiseşte o sfâşiere ascunsă.

Ironia este în sine o mărturisire, sau masca pe care-o poartă mila de sine.

Acel teribil proverb: „Când înţeleptul chibzuieşte, nebunul nu stă nici el degeaba…"

24 februarie 196G. Astăzi, scriindu-mi numele pe un formular, am avut senzaţia că-l scriu prima oară, că nu-l mai recunosc. Ziua, anul naşterii, totul mi s-a părut nou şi inexplicabil, fără nicio legătură cu *mine.* E ceea ce psihiatrii numesc sentiment de înstrăinare de sine. Până şi propria-mi figură, adesea, ca s-o identific, trebuie să fac un efort, un efort de acomodare a privirii, penibil şi umilitor.

Buimac, perplex, scârbit în faţa revelaţiei de a fi eu însumi.

Libertatea e ca sănătatea: nu are valoare şi nu devii conştient de ea decât atunci când o pierzi. Pentru cei care o posedă, nu poate constitui un ideal, nicio atracţie. Lumea zisă „liberă" este o lume goală, pentru *ea însăţi.*

Brusc, fericire nemărginită, viziune a extazului. Iar asta după ce m-am întâlnit cu perceptorul, după ce-am făcut coadă la poliţie pentru buletinul de identitate, după ce am fost la o infirmieră pentru o injecţie şi altele asemeni. Mister al chimiei noastre interioare, metamorfoză ce l-ar zăpăci pe un demon şi l-ar pulveriza pe un înger.

În Franţa, e suficient să fii insolent ca să-ţi faci o reputaţie de om inteligent şi spiritual.

sau

În Franţa, insolenţa ţine loc de inteligenţă şi de spirit.

Astăzi, acasă la J. Supervielle, se vorbea despre J.C. Am spus că e un ins abject. Ceilalţi au protestat. Dominique Aury şi Paulhan au susţinut că nu merită epitetul, că nu merge chiar atât de departe.

De acord: să zicem că e un ratat al abjecţiei.

Un om fără dimensiuni.

Două epoci în care mi-ar fi plăcut să trăiesc: secolul al XVIII-lea francez şi Rusia ţaristă...

Plictisul elegant şi plictisul mohorât, crispat, infinit...

N-am cunoscut stări de fericire debordantă decât în urma unor tulburări nervoase, a unor insomnii prelungite, a unor dureri fără motiv şi a unor anxietăţi insuportabile. Compensaţie

sau rezultat firesc?

Fiecare clipă îmi trimite o somaţie – de la care mă eschivez. Hotărât lucru, nu mi-am făcut datoria faţă de Timp.

Nu *sunt* decât prin carenţele, dezertările şi refuzurile mele. O rezistenţă în totul negativă. Îmi reneg toate hotărârile nobile, mă lepăd de ele cu înverşunare, cu o perseverenţă demnă de o cauză mai bună.

H. M. a scris *trei* cărţi despre mescalină. Această nevoie de a scormoni, această insistenţă nu e franţuzească. Avantajul şi neajunsul de a te fi născut la Bruxelles.

Înainte de a se îmbolnăvi, D. era istoric; după boală, a *căzut* în metafizică. Francezul are nevoie de o cădere, de un „abis” pentru a descoperi divagaţia esenţială.

Să ţii un jurnal înseamnă să-ţi mărturiseşti neputinţa de a-ţi organiza gândurile. E caracteristic pentru un spirit discontinuu, frânt de la rădăcină, în adânc, complice şi victimă a fluctuaţiilor vremii, a vremii *lui.* Incapabil să mediteze, să *se* meditează pe *sine...* Şi mai e filosofie coborâtă la condiţie de calendar intim.

Pe măsură ce te cunoşti, mizezi tot mai puţin pe tine însuţi. Zicere a unui *răvăşit...*

Articolul meu despre ranchiună; e lucrul cel mai curajos pe care l-am scris despre ceilalţi, şi care, din toate elucubraţiile mele, a stârnit cele mai puţine ecouri... Nimeni nu s-a recunoscut în el. Căci oglinda era fără cusur.

Proza îşi atinge nivelul de sus când are o spoială de sublim; când însă e umflată de sublim, devine ridicolă, buhăită, penibilă.

Franţa – o ţară de amatori – şi, aspect pozitiv al diletantismului ei, singurul loc din lume unde *nuanţa* încă mai contează.

Aş vrea să fug de orice exces; însă nu-mi plac decât accentele pătimaşe, şi strigătul latent din orice adevăr. Cu un

talent în plus, cu ceva mai mult har, cu o reală pasiune pentru reculegere – ce mistic aş fi devenit! Numai că, orice fac, sunt nevoit să mă opresc înainte de pasul hotărâtor. Prea multe voci s-au stins în mine! Vai de cei nedemni de sufletul lor, de cei ce valorează mai puţin decât sunt!

Jacqueline Pascal, Lucile de Chateaubriand, Dna de Beaumont şi, dintre bărbaţi, Joubert – suflete pe gustul meu.

Această tristeţe vecină cu delirul… O, dacă aş avea un înger să mă ocrotească! M-am lăsat ispitit de demoni iar acum trebuie să plătesc în veci o clipă de slăbiciune criminală.

Pasiune pentru agonie şi groază de moarte – ispăşesc aceste porniri contradictorii pe care le-am cultivat cu o îndârjire de cinic şi de martir.

B. – pe când era un băiat sărac, îmi vorbea despre deşertăciunea vieţii; devenit bogat, nu ştie decât să povestească istorii porcoase. Nu poţi trăda mizeria fără să plăteşti. Orice formă de posesiune duce la moarte spirituală.

Adesea mi se întâmplă să mă trezesc dimineaţa cu un sentiment sufocant de vinovăţie, de parcă aş purta povara a mii de crime…

Un defect de vorbire, bâlbâială, felul sacadat de a vorbi, *arta* de a înghiţi cuvintele şi mai ales obsesia umilitoare a accentului meu, toate astea m-au împins, prin reacţie, să mă fac cât de cât demn de o limbă pe care-o masacrez, prin cuvânt, zi de zi…

Dacă aş fi vorbit ca oamenii locului, nu m-aş fi străduit niciodată să deprind scrisul frumos, nici cochetăria şi fineţurile deşarte pe care le comportă căutarea stilistică.

Secretul unei dexterităţi stă într-un cusur mai mult sau mai puţin clandestin.

De câteva zile, febră continuă pe care termometrul n-o înregistrează; *el* rămâne la circa 37°; *eu* însă mă aflu în mijlocul

unui clocot ce-mi transformă raţiunea în vapori…

Unii caută Gloria; alţii, adevărul. Îndrăznesc să mă situez printre ultimii. O misiune imposibilă e mult mai seducătoare decât un ţel accesibil. Să râvneşti aplauzele oamenilor — ce umilinţă!

Discuţie cu D. – Este inteligent, mai ales *pare* inteligent, vrea să pară. Aproape toţi oamenii strălucitori pe care i-am cunoscut erau orgolioşi în cel mai înalt grad. De altfel, în ordine intelectuală, orgoliul nu e un defect.

12 martie 1960. Petrecut după-amiaza într-o stare de nostalgie acută, mi-a fost dor de toate, de ţară, de copilărie, de tot ce-am irosit, de atâţia ani inutili, de toate zilele în care n-am plâns… „Viaţa” nu mi se potriveşte. Eram făcut pentru o existenţă de sălbatic, pentru singurătatea absolută, în afara timpului, în mijlocul unui eden crepuscular. Am împins până la viciu vocaţia tristeţii.

Apropierea primăverii îmi dizolvă creierul. E anotimpul de care mă tem cel mai mult. Senzaţie de melodie îngheţată; — suflet amuţit, prostrat, în care se sting mii de chemări.

Baudelaire… Nu-l mai citesc de ani de zile, dar nu e om la care să gândesc mai des.

Mă interesează doar spiritele ce au dimensiunea funebrului.

Ar trebui să scriu un *Tratat despre lacrimi.* Întotdeauna am simţit o imensă nevoie de a plânge (prin ea mă simt aşa apropiat de personajele lui Cehov). Regretând *totul,* fixând cerul ore în şir… iată cu ce îmi trec vremea, în timp ce toţi aşteaptă de la mine lucrări şi din toate părţile vin îndemnuri la muncă.

„Bucuria este pasiunea prin care sufletul trece la un grad mai mare de perfecţiune. Tristeţea este o pasiune prin care sufletul coboară la un grad mai mic de perfecţiune”. (Spinoza)

Aşa să fie?

N-am nicio aptitudine pentru filosofie: nu mă interesează decât atitudinile, şi aspectul patetic al ideilor…

O eroare spusă energic e preferabilă unui adevăr exprimat în termeni incolori.

Strălucirea ereziilor, cenuşiul ortodoxiilor.

Simt profunde doar sentimentele pe care le ascundem. De unde forţa sentimentelor *josnice.*

Nu pot trăi decât acolo unde sunt – şi unde mi se spune *străin.* O patrie – patria mea? – îmi pare la fel de îndepărtată şi de inaccesibilă ca vechiul Paradis!

„Să nu scrii pe zăpadă" – una din interdicţiile lui Pitagora. Ce sens poate să aibă? Lipsa de durată?

Trec de la un beteşug la altul. Propriul meu trup îmi e torţionar. Nu înţeleg cum am putut să adun atâţia ani fără să pier sub povara lor.

Aproape toţi prietenii mei sunt nişte jupuiţi de vii, de o sensibilitate bolnăvicioasă. Cu gândul la ei am scris despre Ranchiună. Am generalizat prea mult făcând din ea o dimensiune comună întregii omeniri? Nu cred.

Există un singur dor: dorul de Paradis. Şi poate cel de Spania.

Nu pot citi ceva despre „insulele fericite" ale celor vechi sau despre „insulele de aur" ale chinezilor din epoca daoistă fără să simt un soi de slăbiciune fizică. Ce puţine afinităţi am cu lumea aceasta, de vreme ce orice aluzie la Paradis şi chiar cele mai vulgare forme sau expresii ce-mi evocă imaginea lui stârnesc în mine o furtună de regrete!

Toate „scrierile" mele sunt lipsite de dezinvoltură. E drama celor care scriu puţin, care nu scriu la fel cum „respiră". Sunt autor din întâmplare, căci scriu doar ca să mă eliberez de o angoasă de moment.

Zen: butade ce răscumpără obsesia şi căutarea mântuirii. O acrobaţie având drept fundal absolutul.

Tristeţea, la paroxismul ei, suprimă gândirea şi devine un soi de delir vid.

„Când visează, omul nu se îndoieşte niciodată”, spune un text chinez.

Lucrând la un eseu despre *esenţa omului* (!), îmi dau seama că la fel de bine aş putea să-l scriu pe tonul unei spovedanii. E un subiect autobiografic prin excelenţă.

Zi după zi, mă târăsc pe o bucată de spaţiu, la marginea Universului, în mijlocul unei infinităţi de cuvinte *nepronunţate.*

Ama nesciri (Imitaţiunea lui Iisus Cristos); să-ţi placă să fii neştiut. Nu te simţi fericit decât când eşti destul de înţelept ca să te conformezi acestui precept.

Acest univers, ratat în chip atât de *magistral*! E ceea ce-mi repet adesea, ca să mă consolez, în clipele mele de încredere şi optimism.

Am suferit prea mult ca să mai simt cu-adevărat mari pasiuni. Le-au luat locul bolile mele.

Exceptând momentele de somn, noaptea, şi cele de năuceală, ziua, indispoziţiile mele mi-au impus o meditaţie permanentă asupra stării în care mă aflu şi un fel de *automatism al conştiinţei,* cu tot ce presupune el ca monstruozitate şi oroare. Una peste alta, am trăit în *anti-viaţă.*

Sunt un obsedat, neîndoielnic, şi totuşi nu-mi plac cei care insistă.

Să imaginezi miracole, să ai puterea de a le face, să fii un taumaturg…
Să scrii, ce decădere!

Dacă-i urăsc pe occidentali, e pentru că le place să fie urâţi. Ce incredibilă sete de autonimicire! Paradisul în mijlocul unor

cadavre!

Fervoare demoniacă, iată nuanţa mea de religiozitate.

Să nu lucrezi niciodată în neesenţial; să te porţi ca şi cum ai avea de dat socoteală unui Dumnezeu inteligent; să împingi probitatea intelectuală până la mania scrupulelor.

Să nu scrii nimic de care să-ţi fie ruşine în clipele de supremă singurătate. Mai bine moartea decât să trişezi ori să minţi.

Fii cinic cu orice, nu însă cu imaginea ideală a datoriilor tale faţă de spirit.

Ce conflicte ascunse, ce sfâşieri când asumi o atitudine *nobilă*! Curajul de a-ţi accepta în chip firesc josniciile este rar, dacă nu imposibil.

Să crezi numai în absolut, şi să recunoşti, să descoperi în tine toate ispitele şi mizeriile unui spirit frivol.

X – de ce e *nebun*? Pentru că nu-şi maschează, nu-şi poate masca niciodată *prima* pornire. Totul la el este în stare brută, totul în el evocă indecenta adevăratei sale naturi.

În *Arts,* R. Încearcă să mă explice prin lecturile mele. Îi răspund că sunt rezultatul infirmităţilor mele, şi că aş fi fost acelaşi chiar dacă nu aş fi citit nicio carte. Viziunea mea despre lucruri *precedă* formarea mea intelectuală. Ceea ce ştiu cu-adevărat am ştiut-o întotdeauna, o ştiam şi dacă rămâneam în satul meu.

Dureri de cap, senzaţie de idioţie, sinuzită, urechi înfundate etc. – în fiecare an aceeaşi poveste. Aici e de căutat motivul pentru care am scris *Odiseea Ranchiunei.*

La mine, o aparenţă de sănătate ascunde un fond bolnav. Cum nu se vede însă decât exteriorul fiinţelor, lumea mă crede nesincer sau mă ia drept un individ care vrea să fie la modă.

Bătrânii au dreptate să critice totul, să regrete moravurile de altă dată, stilul de viaţă al epocii *lor.* Prezentul şi viitorul nu se ridică niciodată la înălţimea trecutului, deşi nici el nu făcea multe parale…

Nu ştim de ce, nici înspre ce înaintăm. Istoria nu e nimic altceva decât această dublă ignoranţă.

„Grijile” sunt principalul obstacol în calea meditaţiei, a progresului metafizic al omului. De unde necesitatea celibatului, a ascezei etc., dacă vrem să accedem la absolut.

Fără margini este puterea unui om capabil să renunţe. Fiecare dorinţă învinsă te face puternic, şi creşti în măsura în care îţi înfrânezi poftele naturale. Este înfrângere tot ce nu e victorie asupra ta însuţi.

Nu în nelinişte, ci în *insatisfacţie* am trăit totdeauna; o insatisfacţie esenţială, pe care nimic nu putea, nici nu va putea s-o învingă vreodată.

Împotriva gândirii *risipite.* Mi-ar plăcea să trăiesc într-o societate de fachiri, de oameni care acţionează *fără să se mişte,* şi care au cu atât mai multă putere asupra lumii cu cât se depărtează de ea, cu cât nu aderă la ea.

Să dispui de o voinţă imensă fără s-o îndrepţi spre făptuire, să dispui de o energie colosală şi, în aparenţă, nefolosită…

În orice asceză acumulăm exploziv.

Dorinţa neîmplinită prin refuz voluntar ne apropie fie de sfânt, fie de demon.

Trebuie să încep lucrul la o antologie a portretului, de la Saint-Simon la Tocqueville.

Va fi un adio pe care-l spun *omului*[1]*.*

Nu devii invulnerabil decât prin asceză, adică renunţând la tot. Doar atunci lumea nu mai poate nimic contra ta.

[1] Vezi *supra*, p. 40, nota 1.

Ideile îţi vin mergând, spunea Nietzsche. Mersul distrage gândirea, susţinea Sankara.

Am „experimentat” amândouă teoriile.

Întotdeauna şi neapărat, omul dă o rea folosinţă libertăţii. Toate regimurile fondate pe ea şi care o invocă sunt de aceea sortite ruinei.

Omul este un animal *vag.*

„Un arbore nu se ştie nefericit”. (Pascal)

Nostalgia mea după vegetal…

Nu există infern mai cumplit decât cel al milei. Să-ţi fie milă de tot ce există, de simplul fapt de a exista.

(6 iulie 1960. Zi măcinată de milă.)

Nu gândim decât pentru că fugim de făptuire. Să gândeşti înseamnă să te ţii *deoparte.*

M. S. ar fi căzut în genunchi în faţa tribunalului implorând achitarea. Zadarnic. Condamnată la doisprezece ani, se pare că s-a sinucis. Probabil de ruşine. Să fii umilit în asemenea hal!

Îţi trebuie nesfârşite rezerve de milă ca să te poţi gândi la anumite destine.

Cea mai neînsemnată impresie, o bagatelă se umflă în mine peste măsură şi capătă proporţii alarmante, un aer de catastrofă. Ca şi cum Pământul ar fi căzut *peste* mine şi m-ar strivi cu toată greutatea lui.

Niciodată nu m-au pasionat cauzele sortite succesului. Preferinţa mea se îndrepta întotdeauna către cele care, în secret, mi se păreau pierdute. Am fost mereu, din instinct, de partea învinşilor, chiar şi când cauza lor era condamnabilă. Să preferi tragedia justiţiei.

Câtă dreptate are acel moralist ce susţine că suntem secătuiţi din momentul în care, pentru noi, nu mai există fiinţe,

nici lucruri *de neînlocuit*!

Întotdeauna am trăit ca un *trecător,* în voluptatea nonposesiunii; niciun obiect n-a fost vreodată *al meu,* am oroare de *al meu.* Mă-nfior de oroare când îl aud pe câte unul zicând nevasta *mea.* Sunt, metafizic vorbind, celibatar.

A poseda, *besitzen,* e verbul cel mai execrabil dintre toate. Mă atrag, la un călugăr, până şi părţile lui respingătoare – şi are, slavă Domnului.

Ar trebui să poţi renunţa la tot, chiar şi la *nume,* să te arunci în anonimat cu patimă, cu furie. — Sărăcia e un alt nume al absolutului.

Entwerden, a se sustrage devenirii – cel mai frumos, cel mai expresiv cuvânt german pe care-l ştiu.

Viul mă sperie, viul, adică tot ce *mişcă.* Simt o milă imensă pentru tot ce nu e materie, căci simt până la suferinţă, până la disperare blestemul ce apasă viaţa *ca viaţă.*

Mi s-ar putea reproşa o anume complezenţă pentru decepţie; însă de vreme ce toţi iubesc succesul, trebuie, măcar pentru simetrie, să fie şi unii atraşi de eşec.

M-au abandonat mai mulţi zei, dar nu ştiu pe care din ei să-l acuz, căci n-am avut norocul să mă leg cu-adevărat de niciunul.

Să te îndoieşti de lucruri nu înseamnă nimic; să te îndoieşti însă de tine însuţi – asta înseamnă să suferi cu adevărat. Doar atunci te înalţi, prin scepticism, la delir.

Totul merge strună cât timp e vorba de eu *în general*; nu şi atunci când e vorba de noi, de eul *nostru.* Îndoiala dobândeşte atunci o dimensiune fatală, morbidă, şi poate deveni de nesuportat.

Nevoia de glorie vine dintr-un sentiment de totală nesiguranţă pe care îl avem în privinţa propriei noastre valori, de la o lipsă de încredere în sine. Iar când ezit să-mi recunosc un merit cât de mic, râvnesc la o celebritate cosmică, aş vrea să fiu *cunoscut* de tot ce trăieşte, de-o musculiţă, de o larvă.

N-a existat un om mai dezarmat în faţa „vieţii” decât mine. Cel mai mic demers practic mi se pare o faptă eroică. Latura *exterioară* a existenţei îmi e complet străină. Chiar foarte tânăr fiind, îi invidiam pe ciobanii din Carpaţi, iar acum îi invidiez mai mult ca oricând. Tot ce ţine de civilizaţie mi se pare un semn de decadenţă, de împotmolire şi ruină.

D., când i-am spus că de treizeci de ani trăiesc la hotel şi că n-aş putea să prind rădăcini nicăieri, mi-a răspuns, ca evreu mândru de originea sa, că sunt „goy-ul rătăcitor”.

Nu mă înţeleg decât cu cei care nu au niciun fel de patrie. Afinităţile mele profunde cu evreii.

Tot ce e sortit să dispară – asta am iubit întotdeauna. Nu m-au atras decât lucrurile fără viitor. Acea chimie efemeră din care sunt făcute zilele noastre.

Ideea sinuciderii e cea mai tonică dintre toate ideile.

20 iulie 1960. De zece ani, am tot visat un apartament. Visul mi s-a împlinit, fără să-mi aducă *nimic.* Deja regret anii de hotel. Posesiunea mă face să sufăr mai mult decât sărăcia.
Apropo, trăiesc în hoteluri din 1937!

Am un *cămin* – Dumnezeu să-mi ierte asemenea decădere!

„Voinţa ta este Eva ta”, spune sfântul Bonaventura. Într-adevăr, voinţa e lanţ, dorinţă, servitute, dependenţă comparabilă cu puterea pe care-o are asupra noastră femeia. Să te salvezi, să cauţi izbăvirea înseamnă să te dezlegi, să te *depărtezi* de domnia voinţei.

Să trăieşti pe o insulă mică, să te plictiseşti şi să te rogi, să te rogi şi să te plictiseşti…

Sunt succesiunea stărilor, umorilor mele; îmi caut „eul” în zadar, sau mai curând nu-l regăsesc decât atunci când toate aparenţele mele se risipesc, când exult la propria-mi nimicire, când se suspendă şi se aboleşte tocmai ceea ce se cheamă un

„eu”. Trebuie să ne distrugem ca să ne regăsim; *esenţă înseamnă sacrificiu.*

Cei care spun că toate aberaţiile contemporane şi toate cruzimile pe care le-a cunoscut secolul nostru au drept cauză îndepărtarea omului de Dumnezeu uită prea repede că Evul Mediu a fost şi mai crud decât epoca noastră, şi că credinţa, departe de a ne potoli ferocitatea, o aţâţă şi mai mult. Căci orice credinţă e patimă, iar patimă înseamnă poftă de a suferi cât şi de a-i face pe alţii să sufere. Când încetăm să fim obiect, când nu ne mai mulăm după materie, după un univers indiferent şi rece, cădem în nebunia şi lipsa de măsură a sufletului, care e *foc,* şi care nu există decât devorându-se.

Nu simţi cum curge timpul decât în nesfârşitele ceasuri de veghe, când timpul e una cu noaptea, curgere a nopţii, *noapte lichidă.*

Valoarea intrinsecă a unei cărţi nu ţine de calitatea şi importanţa subiectului; altfel, teologii ar fi cei mai buni scriitori…

Nu *esenţialul* e punctul forte al literaturii; se poate chiar susţine că, la un scriitor, important e felul de a prezenta accidentalul şi infimul. În arte, contează în primul rând detaliul; abia în al doilea rând ansamblul. Măiestria presupune limitare.

Ceea ce face trecutul interesant este că fiecare generaţie îl priveşte într-un mod diferit. De unde nesecata noutate a Istoriei.

La un mistic musulman, această afirmaţie demnă de Meister Eckhart: „Adevărul care nu distruge creatura nu e un adevăr”.

Să te târăşti domol ca un melc şi să-ţi laşi dâra, cu modestie, cu sârguinţă şi în fond cu indiferenţă… în voluptate calmă şi anonimat.

Ceea ce mi-a lipsit a fost voinţa de a crea o *operă.* Această neputinţă e datul spiritelor de mâna a doua.

Tot ce se petrece în noi şi în afara noastră se întâmplă *din fericire* şi *din nefericire,* deopotrivă. Dublă perspectivă asupra oricărui eveniment, neputinţă de a vedea un singur aspect al lucrurilor, naufragiu în ambivalenţă.

M-am îmbătat cu regrete, ca alţii cu iluzii. Să dobândesc titluri în ireparabil, asta mi-a fost întotdeauna misiunea.

Să meditezi înseamnă să faci pustiu în jurul tău, să goneşti realul, să nu păstrezi din lume decât pretextul necesar pentru întrebări şi pentru zbuciumul minţii. Meditaţia *suprimă*; ea nimiceşte totul, afară de ea însăşi.

Cu cât mă gândesc la viaţă ca fenomen distinct al materiei, cu atâta viaţa mă înspăimântă: nu are nicio temelie, reprezintă o improvizaţie, o tentativă, o aventură, şi-mi pare atât de fragilă, de inconsistentă, de lipsită de realitate, încât nu mă pot gândi la ea şi la condiţiile ei fără să mă treacă un fior de groază. Viaţa nu e decât un spectacol, o fantezie a materiei. Am înceta să existăm dacă am şti cât suntem de ireali. Dacă vrei să trăieşti, nu trebuie să te gândeşti la viaţă, nici s-o *izolezi* în univers, nici să-ţi propui s-o defineşti.

Niciodată n-am avut idei: ele m-au posedat întotdeauna pe mine. Îmi închipui că emit o idee, când de fapt ea mă posedă şi aserveşte.

Marile epoci ale istoriei rămân cele de „despotism luminat”. (Secolul al XVIII-lea)

Spiritul nu înfloreşte nici în excesele libertăţii, nici în ale terorii. Are nevoie de un jug *suportabil.*

O epocă bună este o epocă în care ironia nu te aruncă în puşcărie.

Aproape-n fiecare dimineaţă, această furie neputincioasă şi autodistructivă… şi această invazie de amintiri sfâşietoare, şi copilăria mea care se face ţăndări sub ochii mei.

Sunt rezultatul unor eredităţi opuse, recunosc în mine caracterele tatii şi mamei, mai ales pe al mamei, orgolioasă, capricioasă, melancolică. În plus, deloc înclinat să-mi împac

contradicţiile (sau mai curând contradicţiile lor din mine), mi-a plăcut, dimpotrivă, să le cultiv, să le exacerbez şi să le port de grijă.

După vechiul entuziasm (de mult depăşit) pentru Rilke, nu m-am mai ataşat de niciun alt poet ca de Emily Dickinson. Lumea ei, care-mi este familiară, mi-ar fi şi mai apropiată dacă aş fi avut curajul şi energia să-mi asum pe deplin singurătatea. Dar prea adesea am fugit de ea, din laşitate, frivolitate sau teamă. Am ocolit numeroase abisuri, din calcul şi instinct de conservare. Căci curajul de a fi poet îmi lipseşte. Să fie pentru că am meditat prea mult la strigătele mele? Atâta am despicat firul în patru, că am pierdut ce era mai bun în mine.

La fel cum alţii îşi amintesc cu precizie data primei lor crize de astm, eu aş putea indica momentul când pentru prima oară, la cinci ani, m-a copleşit urâtul. Dar la ce bun? întotdeauna m-am plictisit enorm. Îmi amintesc anumite după-amiezi de la Sibiu, când, singur acasă, mă aruncam la pământ, copleşit de un vid insuportabil. Eram atunci adolescent, adică trăiam mai intens acele crize de melancolie ce-mi îndoliau uneori copilăria, altminteri atât de fericită. Plictis teribil, *generalizat,* la Berlin şi mai ales la Dresda, apoi la Paris, fără să uit anii de la Braşov când scriam *Lacrimi şi Sfinţi,* despre care Jenny Acterian mi-a spus că e cartea cea mai tristă din câte s-au scris.

Nu există sentiment mai dizolvant. Nu numai că te face să percepi nimicnicia universală, dar te împinge să te îneci în ea. Senzaţie de a fi înghiţit, de a te scufunda pentru vecie, de a atinge fundul *nimicului",* infinit negativ, ce sfârşeşte mereu la el însuşi, extaz al neantului, fundătură într-un… deşert.

Să te plictiseşti înseamnă să te simţi neconsubstanţial cu lumea.

Un cer acoperit mi s-a părut întotdeauna o binecuvântare. Azurul te îndeamnă la plecare; este indiscret, se amestecă în viaţa ta, trezeşte de asemeni în tine latura morbidă a aspiraţiilor tale religioase, partea demoniacă a veleităţilor mistice.

Este la fel de greu să suporţi anonimatul ca şi celebritatea,

când ai nenorocul să fii un „scriitor”.

Şi dacă făcătorul de literatură e mai puţin impostor decât înţeleptul?

15 august 1960
Missa în *si minor.* Curând vor fi trei ani de când am pierdut contactul cu muzica. Murisem, Bach m-a înviat din morţi.

1 septembrie 1960
Idei şi sentimente confuze şi tulburi – exprimate destul de clar, cam aşa s-ar putea defini diversele mele opuscule.

Erau ciudaţi aceşti antici! Omul nu e decât „visul unei umbre” (Pindar), însă în loc să recomande renunţarea, ei propovăduiau pasiunea pentru glorie, unic răspuns, în ochii lor, la evidenţa deşertăciunii universale. Acest sentiment al gloriei a fost pierdut de omul modern (cu excepţia lui Napoleon, care e un om al Antichităţii: de unde caracterul episodic al apariţiei lui).

În faţa telefonului, a automobilului, în faţa celui mai neînsemnat instrument, simt un irepresibil impuls de scârbă şi de oroare. Tot ce a produs geniul tehnic îmi inspiră o spaimă aproape sacră. Sentiment de totală neapartenenţă în faţa tuturor simbolurilor lumii moderne.

În angoasă, chiar şi în cea metafizică, intră un rest de laşitate. Căci angoasa, sub toate formele ei, este construcţie, retragere, fugă şi nelinişte.

O canalie metafiziciană, iată fondul naturii noastre…

„Tot ce-mi oferă orele e pentru mine un fruct savuros, o, Natură!”
La această îngăduinţă ar trebui poate să aspirăm. Marc Aureliu… – acest reproş.

Ar trebui să iubim fulgurantul, nu strălucitorul.

Să fii la fel de *inactual* ca o piatră.

Sentimentul că am o întârziere – sau un avans – de zece mii de ani faţă de ceilalţi, că aparţin începutului sau sfârşitului omenirii, că nu mă simt acasă decât la cele două capete ale istoriei.

Am voluptatea sarcasmului. De aceea sunt atât de legat de veacul al XVIII-lea.

Dumnezeu, „our old neighbour”[1], cum îl numeşte Emily Dickinson.

Ezit.

Ştiu de unde îmi vine inaptitudinea pentru înţelepciune; de la această poftă de a striga, de la discursurile mute pe care le ţin unor mulţimi imaginare, de la accesele de megalomanie care mi-au otrăvit tinereţea şi care revin dureros în orice moment de exaltare sau oboseală. Un veleitar al scepticismului, un gură-cască al înţelepciunii. Şi un pătimaş ce trăieşte în nesfârşita poezie a eşecului.

Spinoza are dreptate să susţină că bucuria reprezintă o trecere spre un grad de perfecţiune superior. Căci bucuria este un triumf asupra forţelor lumii, asupra destinului; o derogare de la *ireparabil.*

Acum douăzeci şi trei de ani (în 1937) am scris o carte întreagă despre lacrimi. Apoi, fără să vărs o lacrimă, n-am încetat să plâng.

Mărturii ale contemporanilor lui Goethe. Le-am citit cu plăcere, încep să mă intereseze spusele acestui om pentru care nu am simţit niciodată vreo simpatie. Nu poţi să te apropii de Goethe înainte de-a împlini cincizeci de ani.

Să introduci lamentaţia în concept.

Dintotdeauna, sentiment de frustrare: „nu-i asta, nu-i asta”,

[1] „Bătrânul nostru vecin”. (N. t)

refren al tuturor clipelor mele.

Am cunoscut până la saturaţie drama *religioasă* a necredinciosului. Nulitatea lui „aici”, inexistenţa lui „dincolo”… strivit între două certitudini.

Yeats – puteam oare să cred că, după Emily Dickinson, voi mai iubi un alt poet?

Nimeni nu-mi aminteşte de Shelley mai mult decât el. Şi eu care credeam că patima pentru poezie îmi trecuse definitiv!

Să ai subit, sub efectul unei ciudate dezagregări a memoriei, percepţia exactă a haosului originar. Toată materia din mine se fixează deodată la *prima ei amintire.*

Ca să uiţi de supărări şi să scapi de obsesiile funebre, nimic nu e mai bun decât munca manuală. Timp de mai multe luni, am meşterit prin casă, cu maximum de folos. Trebuie să-ţi oboseşti trupul, astfel încât mintea să nu mai aibă de unde trage putere ca să funcţioneze, ca să bată câmpii ori să despice firul în patru.

Zile întregi când trebuie să lupt cu ceaţa ce mi se lasă pe creier… Climatul deşertului e singurul care se potriveşte firii mele. Şi nu doar climatul; deşertul, în totul, mă cheamă, mă fascinează, îmi este necesar. Eu însă rătăcesc prin oraşe; mă înăbuş în mijlocul străzilor, în forfota omenească.

Nu valorez ceva decât prin refuzul de a mă alătura lumii.

Adevărata poezie începe dincolo de poezie; la fel se întâmplă cu filosofia, şi cu toate.

Adinamia, ca să folosesc jargonul psihiatrilor, e starea mea permanentă – contra căreia nu încetez să mă revolt. Adinamie relativă, din fericire, căci dac-ar fi totală, unde-aş găsi putere ca să mă lupt cu mine însumi?

Cât sunt de nefericit să trăiesc într-o epocă în care cuvântul „disperare” e discreditat iar cine-l foloseşte se compromite!

Orice om lucid care suportă viaţa până la capăt dovedeşte

că dispune de-o însemnată doză de sfinţenie de care nu poate, nu ar putea să fie conştient. Este un privilegiu, un eroism secret – care l-ar umili, dacă i-ar bănui prezenţa.

Toată viaţa mea n-a fost decât un şir de beteşuguri pe care nimeni n-a vrut să le creadă reale. Literalmente, ele m*zu făcut;* fără ele nu aş fi nimic. Nicio influenţă literară nu m-a marcat la fel de mult ca aceste hărţuieli cotidiene, ce mi-au hrănit gândirea şi umorile. Am trăit bătut în piroane, răstignit pe un pat imaginar; chiar stând *în picioare,* rămân de fapt culcat, torturat în mii de chipuri.

N-ar putea să existe sentimente *pure* între cei care fac acelaşi lucru. Romancierul nu-l pizmuieşte pe filosof, dar romancierii între ei se detestă neapărat, la fel şi filosofii între ei, şi în special poeţii. Să ne gândim ce priviri veninoase îşi aruncă târfele care împart acelaşi trotuar. Adam n-a fost decât un începător; maestrul nostru, al tuturor, rămâne Cain, el e adevăratul străbun al neamului omenesc.

De câte ori citesc traduceri ale textelor mele, coborâte la inteligibil, înjosite prin folosirea limbii comune, mă cuprinde jalea şi îndoiala. Tot ce scriu ţine doar de cuvinte? *Strălucirea* nu trece în altă limbă; trece mai puţin chiar decât poezia. Ce lecţie de modestie şi descurajare – să te citeşti într-un stil de proces-verbal, după ce ore-n şir ai trudit aplecat peste fiecare cuvânt! Nu, nu mai vreau să fiu tradus, să fiu înjosit în propriii-mi ochi.

Extraordinara limbă română! De câte ori revin la ea (sau mai curând visez s-o fac, pentru că, vai, am încetat s-o folosesc), am sentimentul că, rupându-mă de ea, am comis o trădare criminală. Capacitatea ei de-a conferi oricărui cuvânt o nuanţă de intimitate, de a-l transforma în diminutiv; de această îmblânzire beneficiază până şi moartea: „morţişoara”[1]... A fost o vreme când acest fenomen îmi părea o tendinţă spre diminuare, spre înjosire, spre degradare. Acum îmi apare, din contră, ca un semn de bogăţie, ca o nevoie de a conferi un „plus de suflet” oricărui lucru.

[1] În română, în original. (***N. t.***

Pentru că am în sânge contrazicerea, toate elanurile mele se anulează reciproc. Chiar în momentul când iau o hotărâre, o hotărâre contrară o aboleşte. Uneori, din fericire, o furie subită vine să tranşeze disputa şi mă sileşte să trec la faptă. Fără această izbucnire neprevăzută, aş fi condamnat la o veşnică nemişcare.

Este insuportabil să trăieşti în situaţii echivoce. Am scris *Tratatul de descompunere* în care aruncam totul în aer: mi s-a dat un premiu. La fel s-a întâmplat cu *Ispita.* Acuma vor să premieze *Istorie şi utopie.* Refuz, şi nu mi se acceptă refuzul. Din toate părţile mi se refuză satisfacţia de a fi neînţeles.

Să fi clamat deşertăciunea a toate cele şi să ţi se răspundă cu onoruri! Mi se spune: nu trebuia, în condiţiile astea, să scrii cărţi şi să le publici. Dar Solomon *a publicat* şi el, şi Iov, şi toţi ceilalţi. Deci înjosirea mea e de-nţeles şi chiar scuzabilă. Totuşi, nu vreau să se spună că alerg după lauri. Simpla idee că aş putea râvni la glorie mă umileşte, mă pierde în propriii ochi. M-am săturat să-mi fie ruşine de mine însumi.

Cu cât înaintez în vârstă, cu atât simt ce profunde sunt legăturile care mă leagă de origini. Ţara mea mă obsedează: nu mă pot rupe de ea şi nici n-o pot uita. În schimb, compatrioţii mei mă dezamăgesc şi mă irită; nu pot să-i suport. Nu ne place să ne vedem defectele în ceilalţi. Cu cât îi frecventez, cu atât descopăr în ei tarele mele: în fiecare văd un reproş, un fel de caricatură a mea îngroşată.

Euforia are asupra mea acelaşi efect ca anxietatea. Mă scoate din minţi, mă cufundă în perplexitate, mă lasă fără apărare în mijlocul unei singurătăţi şi al unei exaltări pline de avertismente.

După o ceartă bună, te simţi mai uşor şi mai generos decât înainte.

Punctul slab, defectul armurii noastre este ceea ce ascundem. Secretul nostru îi obsedează pe ceilalţi, şi nu li-l putem ascunde mult timp. Cu cât ne străduim, cu atât devine obiect de discuţie şi până la urmă de scandal. Pe de altă parte,

nimic nu e mai profitabil decât să tăinuieşti o infamie (sau ceea ce lumea numeşte astfel); şi poate că nu existăm cu-adevărat decât prin ceea ce ne silim să ascundem. Secretul unui om e tot ce are el mai preţios. Este de plâns cel ce nu are a se teme de nicio dezvăluire.

De două luni n-am mai scris un cuvânt. Vechea mea lene mă copleşeşte din nou. Nu am alte preocupări decât regretul şi remuşcarea. Cu fiecare zi ce trece mă dispreţuiesc şi mai mult. Idei ce se destramă, proiecte pe care le abandonez de îndată ce le-am făcut, visuri pe care le calc în picioare îndârjit, sistematic. Totuşi, mă gândesc întruna la muncă şi continui s-o consider unica modalitate de mântuire de care dispun. Dacă nu izbutesc să mă reabilitez în propriii ochi, mă pierd definitiv. Am văzut în jurul meu prea mulţi rataţi ca să nu mă tem că voi călca pe urmele lor. Dacă nu sunt, deja, unul din ei…

Dineuri în oraş, vizite, pisălogi care mă asaltează. Păcătuiesc împotriva timpului, asta fac zi de zi. Ca să-mi salvez singurătatea ar trebui să am curajul de a fi odios. Să le inspir ură oamenilor, ca să mă pot ţine departe de ei.

Am tunat şi am fulgerat împotriva voinţei, am făcut din ea însuşi principiul răului: nu-i de mirare că până la urmă voinţa m-a părăsit.

Nimic nu seamănă mai mult cu neantul decât gloria la Paris! Nu-mi vine să cred că am râvnit şi eu la „asta”! Sunt însă lecuit pe vecie. E singurul *progres* adevărat cu care pot să mă laud după atâţia ani de bâjbâieli, de eşecuri şi de dorinţă. Să mă străduiesc întru anonimat, să fac eforturi de a nu ieşi în faţă, să rămân în umbră şi obscuritate – e singurul meu ţel. Înapoi la sihaştri! Să-mi inventez o singurătate, să clădesc în suflet un schit cu resturile de ambiţie şi de orgoliu ce mi-au rămas.

Grecii, sofişti cu toţii, avocaţi *profunzi.*

Un obsedat fără *convingeri…*

8 aprilie 1961

Azi am cincizeci de ani!

Stă în firea orgoliosului să-şi exagereze nenorocirile.

Nu poţi câştiga bani decât cu preţul onoarei.

Toată viaţa am fost bolnăvicios. Atenţia pe care-am consacrat-o beteşugurilor mele mi-a îngăduit să exorcizez demonul plictisului. Am fost, orice s-ar spune, un om *ocupat.*

Degeaba mă avânt, un sânge de plumb mă trage în jos.

Citit o biografie a lui Marat. Ce eroare să crezi că „demonii" sunt o specialitate rusească.

Nimeni nu a ţinut indiferenţa la mai mare preţ decât mine. Dar am tânjit după ea cu patimă, frenetic: astfel, cu cât voiam s-o ating, cu atât mă depărtam de ea. Iată unde ajungi când îţi faci un ideal din contrariul a ceea ce eşti. Ca să-mi ating scopurile, m-am înşelat de fiecare dată asupra mijloacelor şi metodei, întotdeauna am ales calea cea mai lungă şi mai complicată.

Rugile noastre reprimate se prefac în sarcasme.

Când eşti inapt pentru indiferenţă, nu poţi trăI; *fără să te rogi.* Sufletul e o veşnică răstignire.

5 mai 1961 – La biblioteca Institutului catolic, citeam o carte de Pierre de Labriole. *Deodată* – totul în jur a dispărut şi m-am trezit în plin „amoc", *instantaneu.*

Nu am consolarea sau scuza de a crede că totala mea inaderenţă la lume se trage de la orgoliu; nu, vine de la tot ce sunt – şi de la tot ce nu sunt.

Gustul meu pentru scurtături, pentru formele condensate, pentru inscripţiile funerare ale *Antologiei.*

Nu sunt un scriitor, nu găsesc cuvintele potrivite pentru

ceea ce simt, pentru ceea ce îndur. „Talentul” este capacitatea de a umple prăpastia ce separă suferinţa de limbaj. Pentru mine, prăpastia aceasta e chiar aici, căscată, imposibil de umplut sau de ocolit. Trăiesc într-o tristeţe automată, sunt un robot elegiac.

Negaţia, la mine, n-a ieşit niciodată dintr-un raţionament, ci dintr-un soi de disperare primordială, argumentele au venit *mai târziu,* ca să o susţină. Orice *nu* este mai întâi un *nu* al sângelui.

Lady Macbeth, marchiza de Brinvilliers – femei pe gustul meu. În clipele de tristeţe profundă există un fel de nostalgie a cruzimii.

27 mai 1961

Recviemul de Mozart. Pluteşte în el un suflu de dincolo. Cum să crezi, după asemenea audiţie, că Universul n-are niciun sens? *Trebuie* să aibă un sens. Sufletul, ca şi înţelegerea, refuză să admită că atâta sublim ar putea dispărea în neant. *Ceva* trebuie să existe undeva, această lume trebuie să conţină un strop de realitate. Beţie a posibilului ce răscumpără viaţa. Să ne temem de trezire, şi de întoarcerea cunoaşterii amare.

Nu pot să scriu decât sub imperiul pasiunii; dar eu fug de pasiuni. Îndârjirea cu care aspir la indiferenţă mă condamnă la sterilitate.

De îndată ce întrevăd o certitudine, la orizont se profilează mii de îndoieli ce o acoperă şi o înăbuşă înainte ca ea să poată să se afirme, sau cel puţin să se prezinte…

Deşi nu cred în niciun fel de făptuire, când mă apuc de-o treabă şi-o duc la bun sfârşit, ce satisfacţie pe mine!

30 mai. Ieri seară, înainte să adorm, am văzut cu o precizie halucinantă cum Pământul se reduce la un simplu punct, cum capătă, ca să spun aşa, dimensiunile unui zero, şi-atunci am înţeles – ceea ce ştiam dintotdeauna – că este inutil şi ridicol să te agiţi şi să suferi, să scrii mai ales, pe un spaţiu atât de minuscul şi ireal. Ca să te poţi consacra făptuirii, ca să exişti pur şi simplu, ar trebui să nu ai funesta capacitate de a te situa în

afara faptelor tale, de-a evada cu gândul în afara planetei şi chiar a universului.

Nu preţuiesc un om decât în măsura în care e în dezacord cu epoca sa, după cum nu-l admir decât pe cel care o părăseşte, sau şi mai mult: trădează timpul şi istoria.

Îngerul Apocalipsei nu spune: „Timp nu mai este", ci: „Nu mai este răgaz, amânare".

Întotdeauna am trăit cu sentimentul că timpul e ros din interior, că e pe punctul să-şi epuizeze posibilităţile, că-i lipsit de *durată.* Iar această carenţă a lui m-a umplut întotdeauna şi de satisfacţie şi de groază.

(de comentat)

Vindecat de anxietate, n-aş avea nici măcar consistenţa unei fantome.

Voinţa mea – bolnavă, paralizată – câte eforturi n-am făcut ca s-o pun pe picioare, ca s-o îmboldesc să-şi facă datoria! E, din păcate, bolnavă în esenţa ei, a căzut sub vraja unei forţe malefice. Nu mai este ea însăşi, nu mai ştie să... vrea. Şi când mă gândesc de câte ori am făcut din ea principiul răului, izvorul tuturor anomaliilor de pe pământ! Ceva mă trage în jos şi-o neutralizează, o dezarmează, o dezarticulează, ceva ce vine de la demon.

Când separi viaţa de materie şi o contempli, ca să spun aşa, în stare pură, îi observi şi mai bine extrema fragilitate: o „construcţie" himerică, în echilibru instabil, fără niciun punct de sprijin, fără nicio urmă de realitate.

Iar pentru că prea des, ca să o pot privi în faţă, am separat-o de baza ei, am ajuns eu însumi să nu mai am pe ce să mă sprijin sau de ce să mă agăţ.

Tot ce mă împiedică să muncesc îmi pare bun, şi fiecare clipă îmi oferă un pretext.

Dacă mă privesc fără indulgenţă, cred că fuga de răspundere, teama de a-mi asuma o răspundere, chiar minimă, e trăsătura dominantă a naturii mele. Sunt funciarmente un

dezertor. Şi nu degeaba văd în abandon, din orice punct de vedere, semnul distinctiv al înţelepciunii.

Cineva a definit foarte bine tristeţea ca „un fel de crepuscul ce urmează durerii”.

Anxietatea, care tratează posibilul ca pe un *déjà vu,* nu e un fel de *memorie a viitorului*?

E puţin spus că regret totul; sunt un regret ambulant, iar nostalgia îmi devoră sângele şi se devoră singură. Pentru boala mea nu există leac pe pământ, doar otrăvuri care s-o facă mai virulentă şi mai chinuitoare. Detest civilizaţia căci a discreditat lacrimile. Pentru că ne-am dezvăţat să plângem, suntem cu toţii neputincioşi, pironiţi de ochii noştri secătuiţi.

Nu vorbind despre ceilalţi, ci analizându-te pe tine însuţi ai şansa de a găsi *Adevărul.* Căci orice drum care nu duce la singurătatea noastră sau nu porneşte de la ea este ocol, eroare, pierdere de timp.

Să cauţi *fiinţa* cu vorbe! — Acesta e donchişotismul nostru, delirul aventurii noastre esenţiale.

Dacă un muritor a fost vreodată chinuit, *torturat* de îndoiala de sine, acela sunt eu. În tot ce fac. Când predau un text la o revistă, primul meu gând e să-l iau înapoi, să-l refac, dar mai ales să-l abandonez. N-am încredere în nimic din ce fac sau gândesc. Iar dacă am o certitudine, aceea este neîncrederea în mine, ce pune în cauză nu doar capacităţile, ci chiar temeiurile fiinţei mele, raţiunea mea de a fi. Sunt literalmente *armat* cu scrupule. Cum am putut, în aceste condiţii, să întreprind ceva, şi, cu atâtea perplexităţi, să trec la cea mai neînsemnată faptă, la cea mai neînsemnată gândire?

„Spaima de faţa omenească”, despre care vorbeşte Quincey, m-a încercat toată viaţa. Această gloată ce puieşte, şi micii monştri ce se vânzolesc – cine-o să ne scape de ei? Ieşiţi cu toţii din scursorile zămislirii, poartă pe chipuri abjecţia originii lor. Şi când te gândeşti că pot să existe *părinţi*!

„... cea mai bună definiţie a unei limbi moarte: o recunoşti după aceea că în ea *nu ai dreptul să faci greşeli*”. (Vendryès)

Eram făcut pentru mediocritate şi frivolitate, dar suferinţele au năvălit peste mine şi m-au condamnat la gravitate, pentru care nu am niciun talent.

Am o percepţie atât de directă a dezastrelor pe care ni le rezervă viitorul, încât mă-ntreb unde mai găsesc forţa de-a înfrunta prezentul.

Vai de omul care, atunci când zeii l-au abandonat, nu mai are altă resursă decât orgoliul!

În afara singurătăţii extreme, când suntem reduşi la noi înşine, trăim din impostură, suntem impostură.

De fiecare dată când nu mă gândesc la moarte, am impresia că trişez, că înşel *pe cineva* în mine.

Când mă plimb şi privesc trecătorii, mă simt aşa departe de ei încât parcă mi-aş aminti de un coşmar avut într-o altă viaţă. La propriu şi la figurat, niciun nume nu mi se potriveşte şi nu mă încântă mai mult decât acela de *străin.* Nu eram făcut să am o patrie. Că nu am una sau că mi-am pierdut-o pe-a mea a fost negreşit hotărârea Destinului.

Dacă m-am ocupat atâta de stil e pentru c-am văzut în el o provocare aruncată neantului: neputând să pactizez cu lumea, a trebuit să pactizez cu cuvântul.

Nimic mai umilitor decât să vedem revenind în fiece zi aceleaşi obsesii stupide ce ne dezonorează în propriii noştri ochi. Frecvenţa, regularitatea lor trebuie interpretată ca o pedeapsă; altfel, am muri de ruşine.

„Sufletul” meu se reduce la nostalgie şi anxietate. Două stări cărora le corespund două abisuri: trecutul şi viitorul, între ele, aer – cât să pot respira, spaţiu – cât să încap.

Civilizaţia ar fi abjectă, dacă n-ar fi condamnată.

Oricâte rezerve aş avea faţă de creştinism, nu pot să neg că sub un aspect – capital – are dreptate: omul nu e stăpânul destinului său, iar dacă e să se explice totul prin destin, nu se poate explica nimic. În mintea mea, din ce în ce mai insistent, îşi face loc ideea unei providenţe *rele*; şi trebuie să recurgem la ea, dacă vrem să înţelegem derutanta evoluţie a omului.

A încetat să scrie: nu mai avea nimic de ascuns.

Patrimoniul unui scriitor e constituit din secretele sale, din înfrângerile umilitoare şi nemărturisite; iar dospirea umilinţelor sale e chezăşia fecundităţii lui.

17 iulie 1961

Mi-am petrecut dimineaţa întrebându-mă dacă am nebuni în familie, printre străbunii mei nu prea îndepărtaţi…

Tot „misterul” vieţii stă în ataşamentul faţă de viaţă, într-o orbire aproape miraculoasă ce ne împiedică să ne discernem precaritatea şi iluziile.

Toate aceste naţiuni occidentale – nişte cadavre opulente.

Sieyès, dacă nu mă înşel, a spus că trebuie să fii beat sau nebun ca să crezi că poţi exprima ceva în limbile cunoscute.

Dintre scriitori – nu-i pot citi decât pe marii bolnavi: cei ale căror boli *iluminează* fiecare pagină, fiecare rând. Îmi place sănătatea *voită*, nu sănătatea ereditară sau dobândită.

Când scriu, de îndată ce încetez să atac şi să blestem mă plictisesc şi las condeiul din mână.

Uneori mă întreb dacă, în afara frenezиilor mele, exist cu adevărat. Fără ele, vegetez şi mă târăsc ca o zdreanţă.

Am citit numeroase mărturii despre starea de lucruri dinaintea Revoluţiei: toate acele cărţi m-au convins că era

necesară şi inevitabilă; am citit aproape tot atâtea cărţi despre Revoluţie, şi am urât-o – cu părere de rău.

Tot ce mă sperie mă stimulează.

Moartea lui N.J. H. — Este imposibil să „asimilezi" moartea unui prieten. E o veste cumplită ce rămâne în afara minţii noastre, ce nu poate intra în ea, dar care ni se strecoară lent în suflet, asemenea unei mâhniri inconştiente.

Fiecare moarte repune totul în discuţie, ne obligă să ne continuăm şi parcă să ne reîncepem viaţa.

Spaniolii au suflet, ca toate popoarele crude…

Incredibila indiscreţie a morţii…

Credinţa în irealitatea lumii nu aboleşte frica.

Pentru unii, printre care mă număr, să se despartă de Spania înseamnă să se despartă de ei înşişi.

Există în mine o nostalgie după ceva ce nu există în viaţă şi nici măcar în moarte, o dorinţă pe care nimic de pe lumea aceasta n-o poate împlini, afară de muzică, în acele clipe când evocă sfâşierile altei lumi.

Reflexul acestui univers ratat, îl regăsesc în amestecul de îndoială şi visare ce defineşte oricare din clipele mele. Cum oare se pot combina într-un singur suflet scepticii greci şi romanticii germani? Să te zbuciumi în mijlocul unor aporii lirice…

Cred că mai curând m-aş lipsi de pâine şi apă decât de tristeţe. Nevoia mea de tristeţe e, cum să-i spun… supranaturală.

Există nopţi albe pe care nici cel mai *talentat* torţionar n-ar fi putut să le inventeze. Ieşi din ele făcut fărâme, buimac, stupid, fără amintiri sau presentimente, şi fără să ştii cine eşti. Lumina ţi se pare atunci pe cât de inutilă pe atât de nocivă, mai

rea chiar decât noaptea.

2 sept. Ora 4 dimineaţa

Imposibil să dorm. Totul mă doare. Bietul meu trup!... Am ieşit pe terasă: cred că e prima dată când am privit stelele în felul acesta, fără nicio speranţă, fără niciun regret. Intuiţie absolută fără gândire, probabil din teama de a gândi la drama ce se joacă în oasele mele, dar şi din teama de a rupe definitiv cu lumina.

5 sept. Dimineaţă dementă, senzaţie de scârbă subită. Am ieşit în stradă: neputinţă de a privi pe cineva în ochi; la farmacie, nu m-am putut opri să nu-i fac vânzătorului o observaţie veninoasă. Dezlănţuire împotriva lumii întregi, furie disperată şi inutilă. Să simţi că în vine îţi curge otravă şi că ai mers mai departe decât orice demon.

Ca să mă pot stăpâni, mi-ar trebui câteva secole de educaţie englezească; eu însă vin dintr-o ţară unde se urlă la înmormântări.

În munţii Santander, în mijlocul unui peisaj superb, nişte vaci care păreau triste, după aprecierea amicului meu Núñez Morante.

— De ce să fie triste? l-am întrebat. Au tot ce eu însumi visez: linişte, cer...

— Sunt triste pentru că există, *por ser*, mi-a răspuns el.

Tot el mi-a spus deunăzi un lucru ce s-ar putea să fie adevărat: „Muncitorul nu vrea să-şi îmbunătăţească soarta, ci să *poruncească".*

Tot în munţii Santander, într-un cătun uitat de lume. La cârciumă, câţiva ciobani încep să cânte. În Europa occidentală, Spania e ultima ţară ce mai are un suflet.

Toate marile fapte şi neîmplinirile Spaniei au trecut în cântecele ei. Specialitatea sa: nostalgia transformată în *cunoaştere*, ştiinţa regretului.

Degeaba caut lucrul ce m-ar putea reconcilia cu viaţa, ştiu

că soluţia e în afara ei, sub ea sau dincolo de ea. Lumea e locul unde toate speranţele sunt infirmate şi abolite, unde nu se întrevede nicio şansă de răspuns şi unde a-ţi pune întrebări ar fi nociv dacă n-ar fi inutil.

Un ziarist englez mi-a telefonat deunăzi ca să-mi ceară părerea despre *Dumnezeu şi secolul al douăzecilea.* Tocmai mă pregăteam să merg la piaţă, ceea ce i-am şi spus, adăugând că nu am dispoziţia necesară pentru a discuta o problemă atât de năstruşnică. Pe timp ce trece, problemele se degradează şi iau chipul epocii.

Nu mă pot pasiona decât pentru Dumnezeu şi pentru lucrurile absolut derizorii. Cele aflate între acestea, chestiunile *serioase,* mi se par incerte şi inutile.

Cehov – scriitorul cel mai deprimant care a fost vreodată. În timpul războiului, îi împrumutam volume de Cehov lui Picky P., grav bolnav, care m-a implorat să nu-i mai aduc pentru că, numai citindu-le, îşi pierdea curajul de a lupta cu boala.

Tratatul meu – lumea lui Cehov coborâtă la nivel de eseu.

Toată viaţa am fost îndrăgostit de vremea rea. Norii mă liniştesc; dacă dimineaţa, din pat, îi văd trecând, mă simt în stare să înfrunt ziua. Cu soarele însă, nu m-am putut deprinde niciodată; nu am în mine suficientă lumină ca să mă pot armoniza cu el. Soarele nu face decât să-mi stârnească, să-mi scormone tenebrele. Zece zile senine mă aduc într-o stare vecină cu nebunia.

Orice om vrea să fie altul decât este. În tinereţe, am visat acţiune; apoi, filosofie. Am luat delirul drept faptă şi disperarea drept gândire. La ce oare sunt bun? Să privesc şi să-mi rod unghiile, să aştept explozia orelor.

La hotel, am trăit cincisprezece ani într-o mansardă; acum trăiesc tot la mansardă, într-un „apartament”. Întotdeauna am locuit sub acoperiş. Sunt *omul de la ultimul etaj*, omul de sub streaşină.

„Civilizatul” e pierdut când se lasă fascinat de barbar. Începe atunci să spere în ceea ce-l neagă, definitiv sedus de

viitorul *altuia.*

Salvian, în veacul al V-lea, nu mai găsea virtuţi decât la goţi.

Acele epoci când civilizatul şi barbarul se priveau în faţă, înaintea ultimei „explicaţii”.

Dineuri în oraş, ce risipă! A doua zi, cu neputinţă să lucrezi. Păstrezi ecouri din vorbele pe care le-ai spus sau auzit, te gândeşti iar şi iar la motivele unei discuţii pătimaşe şi inutile. Aşa se naşte obiceiul gândirii fără şir, această ruşine a spiritului.

Totul mă-ndeamnă să renunţ la luptă, însă *nu vreau*, mă încăpăţânez.

Milă delirantă: îmi imaginez până şi suferinţele unui mineral.

Dacă toate merg mai departe, e pentru că oamenii nu au curajul să-şi piardă speranţa.

Să scriu o „Metafizică a despărţirii”.

Să intri în somn ca într-un abator.

Cutare filosof grec (Diodor?) avea cinci fete pe care le-a făcut dialecticiene şi le-a botezat cu nume bărbăteşti, iar slugile şi le desemna prin conjuncţii: *căci, dar* etc.

Putere absolută asupra limbajului, dispreţ, apoi, faţă de arbitrarul pe care-l implică.

8 ianuarie 1962

Nu există limită în experienţa ororii de sine. Să cazi din ce în ce mai jos – în infinitul negativ al sufletului.

„Vocaţia” mea era să trăiesc în natură, să muncesc manual, să meşteresc într-o curte, într-o grădină, nu să citesc ori să scriu. În fond, cea mai mare ruptură pe care-am trăit-o a fost aceea din 1920, când a trebuit să-mi părăsesc satul natal, din Carpaţi, ca să merg la liceu, la Sibiu. Au trecut mai bine de

patruzeci de ani şi tot nu pot uita sfâşierea înstrăinării pe care o simţeam atunci şi pe care, sub altă formă, o simt şi acum.

17 ianuarie 62 – M-am lăsat de fumat acum două săptămâni; două săptămâni de chin. De-acum voi fi mai îngăduitor cu „toxicomanii”.

Între timp, am reluat ţigara… Ce umilinţă!

Un scriitor nu suportă nicio critică la adresa a ceea ce face. Se îndoieşte suficient de sine ca să poată înfrunta îndoielile celorlalţi în ce-l priveşte.

N-am scris un rând fără să simt *apoi* o jenă, o silă insuportabilă, fără să mă îndoiesc total de „misiunea” şi de capacităţile mele. Niciun om lucid n-ar trebui să scrie – decât dacă-i place să se tortureze. Încrederea în sine e totuna cu a poseda „harul”. Dumnezeu să-mi ajute să cred în mine însumi. *Convertirile* nu vin oare din neputinţa de a mai suporta luciditatea? Nu sunt ele datul celui excesiv de sensibil – pentru a se fi analizat prea des? Să *te* cunoşti pe tine însuţi – un infern pe care nici oracolul, nici Socrate nu l-au intuit.

Prea mică e în ochii mei orice singurătate, chiar şi a Vidului, chiar şi a lui Dumnezeu. Ce exigenţă infernală s-a strecurat în nostalgiile mele!

Să suprim toate dorinţele! – iată ţelul meu, *dorinţa* mea absolută!

12 februarie 62

Mă simt în afara totului, a ceea ce se cheamă *tot.* Mi s-au făcut probabil farmece. Am fost vrăjit. Cineva mă *stăpâneşte.* Dar cine?

Zile, săptămâni fără să scriu un cuvânt, fără să comunic nici cu alţii, nici cu mine.

Azi după-masă, privind norii cum trec, mi se părea că îmi ating, că-mi înfăşoară creierul. Ar trebui să ies din starea aceasta, ar trebui să mă rog…

Lermontov – un om pe care îl iubesc. Consideraţiile lui despre căsătorie… Acest Byron rus ne face, din fericire, să-l uităm pe celălalt, pe care-l pune în umbră.

Scepticul e omul cel mai puţin misterios de pe pământ şi cu toate astea, *de la un anume moment*, nu mai aparţine lumii acesteia.

De fiecare dată când ascult Bach, îmi spun că e cu neputinţă ca totul să fie *aparenţă.* Trebuie să existe altceva. Apoi îndoiala mă cuprinde iarăşi.

Prea îşi făcea un titlu de glorie din privilegiul de a fi neînţeles.

Sterilitate inimaginabilă. Neputinţă de a scrie, de a trece de la gând la faptă. Impresie de secătuire şi inutilitate vecină cu boala. Simptom grav: am, ca să zic aşa, din ce în ce mai puţină *ambiţie.* Iar ambiţia, evident, e resortul activităţii.

Ca să produci, trebuie apoi să fii sensibil la părerea oamenilor. Or, mie îmi e din ce în ce mai indiferentă. Şi, ceea ce e grav, singurătatea mea nu are la bază orgoliul, ci detaşarea, răceala faţă de tot, faţă de mine în primul rând.

Fiinţele nu mai sunt pasiunea mea. Dar dacă această pasiune e doar aţipită? Sper că-i aşa. Dar cine ştie?

Alunecare funestă către înţelepciune…

Socrate către Criton, înainte de a muri: „Niciodată să nu vorbeşti incorect; nu numai că insulţi gramatica, dar faci să sufere şi sufletele”.

(De apropiat de spusa lui Arvers pe patul de moarte – şi de citat comentariul lui Rilke: „Era poet, nu iubea *aproximaţia*…”

Dacă ne cântărim bine faptele, nu e niciuna, oricât de generoasă, care sub un aspect sau altul să nu fie condamnabilă şi chiar nocivă; sau chiar de natură să ne inspire căinţa că am săvârşit-o, astfel încât, în fond, nu avem de ales decât între abţinere şi remuşcare absolută.

Ce greşeală – să răspund la scrisorile lui Dinu[1]. L-am scris din milă pentru singurătatea lui, precum şi ca să-mi fac datoria de prieten. Fără să vreau, am oferit arme împotriva lui şi am contribuit la năpasta ce l-a lovit.

Meister Eckhart: „Dacă vrerea ţi-e pură şi doar puterea îţi lipseşte, în ochii lui Dumnezeu ai împlinit totul”.

Acest timp care trece, care se destramă sub privirile mele şi pe care-l umplu cu nimic sau doar cu remuşcări, cu remuşcarea de a nu face nimic. Conştiinţa dureroasă a propriei inutilităţi este singurul meu conţinut pozitiv.

Fondul remuşcării mele: un amestec de teamă şi de ruşine.

Îndârjirea lui Lucreţiu pentru a dovedi că sufletul e muritor, îndârjirea lui Luther contra libertăţii – ar trebui căutate motivele, dedesubturile. Voinţă de autodistrugere, sete de umilinţă. Iubesc orice formă de violenţă *contra propriei fiinţe.*

Auzită la piaţă. Două bătrâne grase, la sfârşitul unei discuţii. Una îi spune celeilalte: „Ca să fii liniştit, trebuie să rămâi în normalul vieţii”.

La Saint-Séverin, un cor italian cântă *Missa Brevis* de Palestrina şi admirabilele *Lamentaţii ale lui Ieremia* de Cavalieri.

Această muzică din secolul al XVI-lea mă tulbură enorm. Şi totuşi atenţia mi-a slăbit un moment, atâta cât să mă gândesc că ar trebui să-i trag nişte palme lui X... Cu cât emoţiile mele sunt mai pure, cu atât trezesc în mine, prin reacţie, pofte ridicole, odioase, abjecte. Oriunde şi oricând, întâlnire cu Ruşinea.

Senzaţie ciudată într-o veche biserică: *unde* s-au dus toate acele rugăciuni proferate veacuri în şir? E groaznic să te gândeşti că rugile n-au supravieţuit celor ce s-au rugat, speranţelor şi spaimelor lor.

Nu se apropie de esenţa Timpului decât cine ştie să-l irosească. Omul de niciun folos.

[1] Constantin Noica. (N.t.)

Să amâni întâlnirea cu ireparabilul.

4 aprilie 1962

Ştiu că tristeţea e un păcat; dar nu pot face nimic, nu am niciun mijloc ca să mă apăr de ea ori ca s-o depăşesc. De altfel, când nu are nicio cauză evidentă, tristeţea se hrăneşte din ea însăşi, îşi este propria sursă. La drept vorbind, nu este un păcat, ci un viciu. Să fie rezultatul unei deprinderi? Dar dacă eşti predestinat acestei deprinderi?

Tot ce gândesc, tot ce scriu e pătruns de o cumplită monotonie. Nici n-ar putea fi altfel: ideea că suntem cu toţii aruncaţi într-un univers ratat se preface la mine în obsesie.

În cazul meu, orice ocazie de mâhnire devine mâhnire.

E semnificativ că unul din cei mai îndârjiţi duşmani ai lui Buddha a fost un ins ce-l cunoscuse foarte bine, un fel de prieten din copilărie. Cum să-i recunoşti gloria (şi cu atât mai mult sfinţenia) unuia ce era la fel de anonim ca şi tine?

Am toate tarele oamenilor, dar tot ce fac ei îmi pare de neînţeles.

„Dacă toţi munţii ar fi cărţi, toate lacurile cerneală, toţi arborii condeie, şi încă n-ar ajunge pentru a descrie toată durerea lumii”. (Jakob Böhme)

Eram singur pe terasă, lenevind la soare; deodată, ideea că totul sfârşeşte sub pământ, în plină putrefacţie, m-a îngheţat. Moartea este *inacceptabilă.*

Necuviinţa de a muri…

Dacă privim lucrurile din perspectiva naturii, omul a fost făcut să trăiască cu faţa îndreptată numai către exterior. Ca să privească în el însuşi, trebuie să-nchidă ochii, să renunţe la acţiune, să iasă din joc… Ceea ce numim „viaţă interioară” este un fenomen tardiv care n-a fost posibil decât printr-o moleşire sistematică a funcţiilor noastre vitale, astfel încât „sufletul” n-a

putut să apară decât în detrimentul organelor.

Forţa mea e de a nu fi găsit răspuns la nimic.

La drept vorbind, aş fi putut să fiu fericit într-o altă civilizaţie şi într-o altă epocă, în India, în epoca vedică etc., etc. China, Japonia!

Există în mine un fond oriental pe care-l regăsesc de fiecare dată când întorc spatele acestei insuportabile lumi moderne.

Orientul, univers fără timp, *provincie absolută* – obiect al tuturor regretelor mele.

Sunt exact trei luni de când amân de pe o zi pe alta *începerea* unei anume lucrări. Dar tocmai asta e – nu pot începe. M-am dezvăţat să scriu, şi toate cuvintele mă ocolesc. Sunt *în afara* limbilor, a tuturor limbilor.

7 aprilie 1962

Ascultat la radio muzică ţigănească maghiară. Sunt ani de când nu am mai auzit aşa ceva. Vulgaritate deprimantă. Amintiri ale beţiilor din Transilvania. Copleşitorul plictis ce mă împingea să beau cu oricine. În fond, sunt un „sentimental”, ca toţi tipii din Europa centrală.

8 aprilie (ziua mea de naştere!) Am rătăcit prin arondismentul V: strada Rataud, unde locuia Eveline, strada Lhomond, unde am locuit o lună în 1935, apoi toate acele vechi străduţe ce-mi amintesc de „tinereţea” mea: Pot-de-Fer, Amyot, partea de sus a străzii Cardinal-Lemoine etc. Plimbare funebră: eram în doliu după spiritul meu.

Cadou aniversar: vechea idee a sinuciderii mă urmăreşte iarăşi de la o vreme, şi m-a obsedat în mod special *azi.* Să reacţionăm, să mai rămânem în picioare.

Mă gândesc la Sibiu, oraş pe care l-am iubit mai mult decât oricare altul de pe pământ, şi la cumplitele crize de plictiseală trăite acolo. După-amiezi de duminică în care bântuiam pe străzile pustii, sau în pădure sau pe drumuri de ţară, singur… Dacă regret atât de mult acele momente, de vină e *cadrul.* Sunt,

în străfundul inimii, un provincial.

Pe vremea când eram capabil de explozii lirice, credeam că ştiu ce este disperarea; o ştiu, la drept vorbind, abia acum, de când am eşuat în această uscăciune posacă şi rece, în această groaznică suspendare a tuturor facultăţilor, în *nimicul* absolut al întregii mele fiinţe.

Dacă am făcut oarece progrese în *detaşare,* e datorită mizeriilor, nu meritelor mele. „Înţelept" mai curând de nevoie decât din virtute. Poate de asta sunt amare, pentru mine, până şi fructele înţelepciunii, admiţând că înţelepciunea poate face să încolţească şi să rodească ceva.

9 aprilie 1962

La ce bun să-i fi citit pe înţelepţi dacă învăţătura lor nu ne ajută să învingem mâhnirea? Problema e că, necunoscând mâhnirea, înţelepţii nu erau în măsură să ne înveţe cum să scăpăm de ea.

Toată fericirea noastră vine de la iubire, nefericirea tot de la ea. Mântuirea şi Damnarea vin de la fiinţe. Detaşarea e de dorit – şi imposibilă.

Dacă în locul caritătii creştinismul ar fi pus indiferenţa, ne-ar fi făcut existenţa cu mult mai suportabilă.

Singurul mod de a rezista încercărilor fără să mori e să consideri că tot ce ţi se-ntâmplă în viaţă este, în fond, ireal şi că totul dispare fără urmă, inclusiv durerile tale.

Poate că nebunia nu e decât o mâhnire *ce nu mai evoluează.*

De câteva zile, mă obsedează motetul lui Bach «*Jesu, meine Freude*» – ascultat la Saint-Séverin. Muzica începe să conteze din nou pentru mine: semn, întotdeauna, al unei urgente nevoi de consolare.

Iar m-am lăsat de fumat. Astă-noapte, m-am trezit cu o asemenea ură împotriva tutunului, că am distrus pachetul de

ţigări ce-l mai aveam în casă şi tot arsenalul celei mai groteşti intoxicări.

Degeaba vrei să scapi de un năravprin voinţă; doar punctul de saturaţie, dezgustul şi exasperarea stau la originea unui dezvăţ. Nu poţi învinge decât un lucru pe care-l urăşti – după ce l-ai iubit.

…Dacă mai zăbovesc pe pământ, e pentru că sila mea faţă de această lume nu e deplină şi nici de tot sinceră.

Cum e posibil, când ai sentimentul că eşti nimic, să te încăpăţânezi să fii ceva? Nu am găsit în nicio carte vreun argument care să reziste în faţa evidenţei deşertăciunii universale.

Ceea ce-i salvează pe oameni e că nu ştiu cât de *puţin* sunt. Blestem sau privilegiu, eu am simţit întotdeauna, până la delir, propria-mi irealitate, şi-a tuturora.

Tristeţea, care la mine a devenit o stare permanentă, e marea piedică în calea „izbăvirii” mele. Iar cât timp va dura şi nu voi izbuti să scap de ea, voi rămâne legat de mizeriile lumii. Căci acesta e paradoxul tristeţii: ne afundă în această lume în aceeaşi măsură în care ne separă de ea. Tristeţea e complacere în sfâşiere şi neconsolare.

Acest univers în care viaţa distonează.

10 aprilie 1962

Pe o bancă, un bărbat, gen „metec”, cu un rânjet stingherit pe faţă; alături, o femeie cu un aer crispat, răvăşit. Trecând prin faţa lor, o aud spunându-i: „S-a sfârşit”.

Exact cuvântul ce-l aşteptam de la *chipul ei.*

De Paşti.

Nu pot să scriu decât pentru a ataca ori a mă lamenta.

Dacă izvoarele violenţei şi tristeţii ar seca în mine, aş renunţa la scris pentru vecie.

Herodot – când îl citesc, parcă aud „filosofând” un ţăran

român (nu degeaba a călătorit grecul în patria sciţilor).

„Nu-i este nimănui îngăduit să fabrice cuvinte noi, nici măcar suveranului”. (Vaugelas, în 1649)

Pe vremea când colindam Franţa pe bicicletă şi plecam haihui pentru mai multe luni, îmi amintesc că marea mea plăcere era să mă opresc în cimitire de ţară ca să fumez…

Am mai mult decât talentul, am instinctul regretului.

…„Hope without an obiect cannot live”[1] 1– (Coleridge)

Nu cred să existe un om mai intrinsec singur decât mine.

Nostalgia – balsam şi otravă a zilelor mele. Literalmente mă dizolv în alte orizonturi. Dumnezeu ştie după ce paradis tânjesc. Există în mine melodia, ritmul celui *Exclus*, şi îmi petrec timpul fredonându-mi deruta şi exilul în această lume.

Dacă simpla desfăşurare, „logică”, a tristeţii ar putea provoca nebunia, de mult mi-aş fi pierdut minţile.

Dacă durerea este esenţa existenţei, cum să explici că atât de puţini încearcă să se elibereze de ea, iar căutarea izbăvirii e atât de rară? Esenţa existenţei este *ataşamentul* faţă de existenţă, adică existenţa însăşi. Că acest ataşament duce în ultimă instanţă la durere, toţi o admit, dar fără să tragă de aici consecinţele. În fond, lozinca omenirii e: „Mai bine durerea decât izbăvirea!” Căci durerea încă este existenţă, pe când izbăvirea nu e decât o fericire deplină şi vidă.

În Occident, nimeni nu îndrăzneşte să vorbească ca de o evidenţă despre „abisul naşterii”, expresie ce revine adesea în scrierile budiste. Şi totuşi, naşterea e cu adevărat un abis, o prăpastie.

Paradox incalificabil: sunt pe cale să încropesc un eseu

[1] „Speranţa fără obiect nu poate exista." în *Work without Hope* (1828). *(N. t.)*

despre… glorie, în chiar momentul când ineficienta, laşitatea şi decăderea mea au atins punctul maxim, când mi-am pierdut până şi puterea de a mă dispreţui, când, pe scurt, m-am renegat pe mine însumi şi mă tratez ca pe un indezirabil.

Inocenţă, inocenţă – nu se poate trăi fără inocenţă.

Diavolul nu e *sceptic:* nu se îndoieşte, ci neagă; poate dori să inspire îndoiala; dar nu-i cade pradă el însuşi. E un spirit activ. Căci orice negare implică acţiune.

Se poate vorbi despre abisurile îndoielii; nu şi despre ale negării.

Situaţia scepticului e mai puţin comodă decât a demonului.

N-ar trebui să semnăm ceea ce scriem. Când cauţi adevărul, ce importanţă are numele? în fond, nu contează decât poezia şi gândirea anonimă, creaţiile „epocilor sincere”, cum au fost numite, de dinaintea literaturii.

Doar scriitorii minori îşi pun mereu întrebări despre destinul operei lor. Orice carte e perisabilă; doar căutarea esenţialului nu este.

Tragicul întâmplărilor omeneşti dispare dacă le privim ceva mai detaşat. În fapt, nu există tragedie decât pentru omul de acţiune.

Răul de care sufăr îmi apare pe zi ce trece mai clar: incapacitate de a munci, neatenţie permanentă, oboseală după un efort ce depăşeşte un ceas, într-un cuvânt, ramolire. Semnele decrepitudinii mele precoce, am fost destul de lucid ca să le văd cu mult înainte, acum vreo treizeci de ani…

Nemulţumirea de mine însumi este vecină cu religia.

La fiecare cinci minute – hai să zicem la fiecare ceas – schimb masa, scaunul, camera, ca şi cum aş căuta locul *ideal* pentru lucru: cel în care mă aflu nu-mi pare niciodată bun; această vânzoleală rizibilă mă deprimă nespus. Să ajung aici, Doamne! Şi asta la vârsta când ceilalţi se lansează jubilând în

opere de anvergură! mai bine crăp decât să continui la fel. (7 mai 1962)

Diavolul nu e un sceptic, dovadă rolul ce i s-a atribuit de-a lungul timpului. Dacă se complăcea în îndoială sau voia să-i convertească pe oameni la ea, importanţa lui ar fi scăzut considerabil. I s-a atribuit imperiul răului, infinit mai vast decât cel al îndoielii; diavolul domneşte peste întreaga omenire; nu se mărgineşte să cultive incertitudinile câtorva. Apoi, îndoiala, departe de a îndemna la acţiune, îndepărtează de ea: asta arată ce puţin atârnă cel care-o profesează şi propagă. Din contră, negarea e mereu, într-un fel sau altul, complice al faptei. „Cel care l-a luat pe nu în braţe" este la fel de departe de scepticism ca un înger. Nu degeaba, de altfel, diavolul e un fost înger.

Când nu mai crezi în iubire, poţi încă să iubeşti, după cum poţi lupta fără convingeri. Totuşi, şi într-un caz şi în altul, ceva s-a frânt. Un edificiu căruia fisura îi ţine loc de stil.

Niciun subiect nu-mi pare destul de important ca să merite să vorbesc despre el. Asta mi se trage de la o infirmitate a minţii pe care, în lipsă de ceva mai bun, aş numi-o: frivolitate disperată. Să ajung aici, la această neputinţă de a mă fixa, şi în acelaşi timp să prezint toate simptomele unui obsedat incurabil, adică incapabil să iasă dintr-un cerc restrâns, mereu acelaşi, de *subiecte*!

Cea mai mică schimbare de temperatură îmi repune în cauză toate proiectele, ca să nu spun toate convingerile. Această formă de dependenţă, cea mai umilitoare dintre toate, mă deprimă neîncetat, spulberându-mi totodată puţinele iluzii privind şansa mea de a fi liber, privind libertatea în general. La ce bun să te umfli în pene când eşti la cheremul câtorva grade de Umiditate ori Uscăciune? Ţi-ai dori o robie mai puţin jalnică, şi zei de altă anvergură.

Remuşcarea este vitalitatea mea, şi marea mea resursă.

Incapacitatea de a coincide cu ceva face să crească zi de zi distanţa ce mă separă de lucruri; la drept vorbind, din cauza ei

în mine are loc o permanentă zămislire, o *generare de distanţe.*

În filosofie şi în toate, originalitatea se reduce la definiţii incomplete.

Orice viziune originală e o viziune parţială, şi voit incompletă.

Ştiu că totul este ireal, dar nu ştiu cum s-o dovedesc.

Senzaţii de asasin elegiac.

Să renunţi la tot, chiar şi la rolul de spectator.

Nu înţeleg cum poate cineva să scrie o carte *oarecare –,* cu toate astea…

Vine o vreme când nu mai poţi să cultivi neesenţialul şi când a scrie nu e decât o corvoadă şi chiar o suferinţă.

31 mai 1962

Dacă sunt mereu mohorât, de vină sunt neputinţa de a lucra, spectacolul zilelor irosite, atmosfera de remuşcare difuză în care trăiesc. Sunt infidel imaginii pe care mi-o făcusem despre mine însumi, am trădat şi am spulberat toate speranţele pe care mi le-am pus în mine.

Omul a fost făcut să trăiască sub protecţia – şi cu complicitatea – zeilor. Abandonat sieşi, are ceva fioros şi jalnic în acelaşi timp. Un monstru năucit.

Cine produce peste resursele şi capacităţile sale e îmboldit de o pasiune ruşinoasă. Îl pizmuiesc şi îl dispreţuiesc pe omul care, după ce şi-a dat măsura, se îndârjeşte mai departe şi vrea să se depăşească. Nenorocirea scriitorului (şi a oricărui om prins într-o operă) e de a nu şti să se oprească la timp.

Eram făcut ca să muncesc manual, ca să trăiesc în natură, ca să umblu şi să trebăluiesc la ţară, pe lângă vite, nu ca să mă închid într-o cameră, la o masă de „lucru”, aplecat peste o hârtie veşnic albă.

Veacul nostru a fost martor la dispariţia omului din universul pictural. Nu mai există portret, nu mai există chip. Procesul era inevitabil. Oricum, nu se mai putea scoate nimic din faţa omenească: şi-a divulgat secretele, nu mai interesează pe nimeni.

S-o fi luat pictura înaintea celorlalte arte? Simte mai bine decât ele cotitura la care-am ajuns? După ce chipul omului a fost abolit, n-ar trebui să vină rândul omului însuşi?

Hotărât lucru, acest secol este mai important decât credem.

Corespondenţa lui Hegel. Ce deziluzie! Hotărât lucru, ruptura mea cu filosofia se adânceşte. Şi, în fond, ce idee – să citeşti scrisorile unui Profesor!

Ieri, duminică 3 iunie, în trenul ce mă aducea de la Compiègne la Paris. În faţa mea, o fată (nouăsprezece ani?) şi un tânăr. Încerc să-mi reprim interesul pe care mi-l trezeşte fata, farmecul ei, şi, ca să izbutesc, mi-o imaginez moartă, în stare de cadavru descompus, cu ochii, obrajii, nasul, buzele, totul în plină putrefacţie. Niciun efect. Vraja pe care-o degaja mă stăpânea în continuare. Acesta e miracolul vieţii.

Vine o vreme când trebuie să-ţi pui ideile în practică. Niciodată nu am trăit în totală contradicţie cu ale mele; totuşi, mă tem că într-o zi le voi da ascultare şi voi merge până la capăt. Căci ideile mele mă exclud.

De la vârsta de şaptesprezece ani, târăsc după mâncândoieli sub care alţii, mai tari decât mine, ar fi pierit. Eu însă am această slăbiciune încăpăţânată care înlocuieşte forţa şi se acomodează cu tot ce contrazice viaţa.

Din nou răcit. Şase luni pe an, răcit! *Fenomenologia gutunărelii* – superb titlu pentru o teză de doctorat…

Nu am dureri de cap, ci mai rău: o apăsare permanentă pe creier, o notă funebră în spirit.

Văzut *Sonata fantomelor* (în suedeză) la Teatrul Naţiunilor. Este inadmisibil să-l cunosc atât de puţin pe Strindberg, unul

dintre puţinii oameni ce pot să mă mai înveţe ceva despre abjecţia vieţii.

Nu poţi face niciun pas înspre „perfecţiune” cât timp rămâi robul mâniei. Eu însă, orice-aş face, nu scap de ea. Ştiu bine că e ruşinos să-i cedezi, dar nu pot face nimic. Ba da; – izbutesc să nu trec la fapte, să nu accept concluziile la care „crizele” mele ar trebui să mă conducă inevitabil, Dacă nu am comis un gest ireparabil, o datorez obsesiei deşertăciunii universale. Căci n-am învins mânia şi mai ales urmările ei decât cu ajutorul salvator al lui *la ce bun?* –

Toate problemele mele ar fi fost rezolvate dacă puteam să ader la o credinţă oarecare. Însă *a crede* (o credinţă ce sfârşeşte în mistică) e dincolo de puterile mele. Căci a crede cu adevărat înseamnă *a iubi –,* or, să iubesc nu pot; pot avea entuziasme, accese de admiraţie şi chiar de veneraţie, nu însă acea lirică fidelitate faţă de Dumnezeu sau creatura lui, în care (deşi am întrezărit-o şi chiar am simţit-o) trebuie să recunosc că nu aş putea excela.

13 iunie. După zece ore de somn, mă scol cu o senzaţie de apăsare şi cu dureri peste tot. Am sentimentul, mai viu ca oricând, că nimeni şi nimic nu poate schimba mersul bolilor mele, că legea la care sunt supus e neclintită şi „indestructibilă”, că zadarnic încerc s-o eludez şi că nu sunt *liber* decât să constat că ea îmi suprimă orice libertate. Degeaba încerc să uit destinul „meu”, bolile mi-l readuc în minte. Iar uimirea mă cuprinde din nou: cum să crezi în libertate dacă nu eşti sănătos?

Ideea de destin este o idee de om bolnav.

Nu voi lăsa după mine o *operă,* sunt din neamul celor condamnaţi să nu poată ieşi din ei înşişi.

Dacă intensitatea senzaţiilor ar fi suficientă ca să confere talentul, aş fi putut să fiu cineva. Numai că…

Am citit câteva „portrete” de Jules Lemaître. Al lui Hugo este admirabil; la fel al lui Rochefort. Sunt surprins de atâta

fineţe la un critic pe care nimeni nu-l mai citeşte; – merg mai departe, şi am ghinionul să citesc ce scrie despre… Pierre Loti. Ei bine, îl prezintă ca pe un titan, comparabil cu Balzac, cu Shakespeare etc. – când nu-l consideră superior. E consternam! Ce lecţie de modestie, şi nu doar pentru un critic, ci pentru orice scârţa-scârţa pe hârtie. Ca să crezi în „glorie”, îţi trebuie într-adevăr o mare doză de naivitate.

Tot ce face omul mi se pare artificial şi inutil. Doar animalul îmi pare acceptabil. Ce absurditate – acest maimuţoi care *merge la birou*! Să te închizi într-o cameră, să te aşezi la masa de lucru, să rămâi la ea ceasuri în şir – nu, chiar şi ultimul animal e mai aproape de adevăr decât omul.

Ah, când mă gândesc la blestemata rasă de funcţionari care-şi fac veacul ocupându-se cu lucruri ce nu-i privesc, ce n-au nimic comun cu grijile sau cu fiinţa lor! Nimeni, în viaţa modernă, nu face ce ar trebui să facă, şi mai ales ce i-ar plăcea să facă. Când mă gândesc, apoi, că ţăranul e pe cale de dispariţie! Hotărât lucru, nimic nu va putea să mă împace cu *viitorul* omului.

În faţa bolii, niciun orgoliu nu rezistă. Se frânge de ea.

Boala ne cheamă la ordine, la *realitate,* ne spulberă vanităţile. Umilire de fiece clipă. Să fii bolnav e ca şi cum o forţă nevăzută ţi-ar trage palme neîncetat.

Aproape totdeauna e un semn de josnicie să emiţi o judecată morală despre altul. Doar zeii au dreptul să ne cântărească faptele – şi poate nici ei!

17 iunie. Duminică. Neputând să dorm, m-am sculat pe la cinci jumătate dimineaţa. Plimbare în jurul grădinii Luxembourg. Există o singură lumină pură: aceea a dimineţii. De îndată ce înaintăm în zi, lumina se prostituează.

Viaţa mi s-a părut întotdeauna enigmatică şi nulă, profundă şi ireală; un nimic ce îndeamnă la stupoare.

De cinci zile, urmez o cură la Enghien. Rezultat: nervii mă lasă. Insomnie. Cel mai slab medicament mă dărâmă. Să te

tratezi înseamnă să te îmbolnăveşti în alt mod.

Ascultat cantatele nr. 189 şi nr. 140 de Bach, interpretate de corala Bach din Mannheim. Imensă împăcare şi dorinţă de a plânge.

E meritoriu că, după ce am trecut prin mii de îndoieli, am găsit că nu există altă realitate decât aceea din noi.

Poziţia mea „filosofică” se află undeva între budism şi Vedânta.

Totuşi, prin toate „aparenţele” mele, aparţin Occidentului. Numai prin aparenţe? Ba şi prin tare. De la ele mi se trage neputinţa de a opta pentru un sistem, de a mă izola într-o definiţie sau într-o formă de izbăvire.

În fond, doar tonul patetic mi se potriveşte. De îndată ce folosesc altul, mă plictisesc şi renunţ să mai scriu.

M-am cufundat din nou în *Memorialul* lui Las Cases, după ce am recitit *Cugetările.* Pascal şi Napoleon! Simt nevoia să-l combat pe unul cu ajutorul celuilalt.

Sunt un nătărău: de mult ar fi trebuit să mă convertesc la una din scornelile omeneşti şi astfel să-mi anulez existenţa, să termin cu mine însumi.

Spiritul meu nu se ridică la nivelul sensibilităţii mele.

Oricât încerc să fug de mine însumi, bolile mele mă aduc înapoi negreşit. Boala de a te întâlni mereu cu tine însuţi, boala identităţii – nimeni n-o cunoaşte ca mine!

Pe insula Sfânta Elena, Napoleon frunzărea din când în când o gramatică… Cel puţin prin asta dovedea că este *francez.*

Îmi este imposibil să scriu. Cuvântul e un zid de care mă izbesc, un zid ce mă înfruntă, ce se ridică-n faţa mea. Ştiu totuşi bine despre ce vreau să vorbesc, îmi *stăpânesc* subiectul, văd planul de ansamblu. Să mă exprim însă nu pot, nimic nu trece bariera Verbului. Nu am mai cunoscut o astfel de paralizie, ce

mă apasă până la disperare, ba mai rău, până la dezgust. Sunt şase luni de când tot mâzgălesc hârtia şi nu am scris o *singură* pagină de care să n-am a roşi. Nu voi mai citi niciun rând de filosofie hindusă: am meditat la „renunţarea la fructul făptuirii” – şi iată unde am ajuns. Măcar de făptuiam ceva! La mine însă renunţarea *precede,* vai, chiar şi veleităţile.

Ca să pot trece la faptă, trebuie să renunţ să-mi impun un tip sau altul de înţelepciune. Nu pot lupta la nesfârşit cu propria-mi natură. O agresez prosteşte şi inutil, vrând să devin un înţelept. Or, eu sunt făcut ca să mă dezlănţui, nu ca să mă înving.

E destinul meu să nu mă împlinesc decât pe jumătate. Totul în mine e *ciuntit:* felul de-a fi, ca şi felul de a scrie. Un om din fragmente.

E limpede, am suferit mult: dar suferinţele mele, în loc să conveargă spre un centru şi să se organizeze, dacă nu într-un sistem măcar într-un ansamblu, s-au risipit, căci fiecare s-a crezut unică şi s-a nimicit, neştiind să aştepte şi să se maturizeze.

Nu aş putea să fiu fericit decât într-o lume unde simţul timpului n-ar exista. Ţara mea oferea acest avantaj. În biserici nu erau pendule şi probabil că nu sunt nici acum. În fine, nu se ştia cât e ora – la ţară cel puţin. Să măsori timpul reprezintă un atentat nu numai împotriva timpului, dar şi a omului, e sigur. De îndată ce *analizezi* un lucru, îl profanezi. Spiritul e profanator prin excelenţă; nu lasă nimic aşa cum e, nici timpul şi nici sufletul. Să priveşti *fără să gândeşti*, iată singura fericire.

M-am lansat într-o aventură imposibilă: să scriu despre „glorie”. — Subiectul nu mi se potriveşte; am meditat la el luni în şir – şi degeaba. Nimic nu poate să iasă din el. Nu pot trata o problemă care – prin însuşi faptul de-a o aborda – îmi dă dureri de cap. M-am săturat, pe de altă parte, să tot vorbesc despre indiferenţă, detaşare etc. Nu sunt nici indiferent, nici detaşat – sunt abulic – iar abulia nu e detaşare.

Apoi, nu pot rezolva acest conflict care mă sfâşie: pe de o parte îmi doresc o anume energie şi chiar eficienţă, pe de alta

nu preţuiesc decât efortul pe care-l facem pentru a ne rupe de lume. Două tendinţe opuse, ireductibile. Să le împaci este cu neputinţă. Tot ce-mi rămâne e să le-ncerc pe rând – cu un minimum de detaşare ori de silă.

Nu pot privi un tablou modern fără să mă bucur de dispariţia „chipului”.

Ce zeu se îndârjeşte împotriva mea?

Decădere – cuvânt ce a avut mereu un efect magic asupra mea – o pasiune pentru decădere.

Ieri seară la teatru am zărit-o pe ––– împreună cu întreţinutul ei. Era oribilă cu capul ei monstruos: i-ar fi trebuit o perucă pentru a fi suportabil. Am avut coşmaruri toată noaptea. Decât să te culci cu ea, mai bine te chinui zece ore la dentist.

27 iunie. Dejun în oraş. Purificare prin ruşine. Umilire eliberatoare.

Neputând să deprind arta de a mă suporta pe mine însumi, cum era s-o învăţ pe aceea de a suporta lumea? Răul e totdeauna în noi, iar a-l căuta aiurea arată că eşti la primii paşi ai înţelepciunii.

Într-un sat din Normandia, o înmormântare. Îi cer amănunte unui ţăran. „Era tânăr, abia şaizeci de ani. L-au găsit mort pe câmp. Ce să-i faci? Asta e”. Şi a repetat de mai multe ori: „Asta e”. Ce putea să mai spună? Ce altceva poţi spune despre moarte? „Asta e, asta e, asta e”. Ireparabilul tembelizează.

Ceea ce mă condamnă pe veci e că mi-am irosit în lume partea cea mai bună a spiritului.

La un dejun, îi spuneam unui italian că nu e mare lucru de capul latinilor şi că-i prefer pe anglo-saxoni, că femeia italiană, franceză sau spaniolă, când e scriitoare, nu e nimic pe lângă englezoaică. „Aşa e, mi-a zis el. Când ne descriem experienţele, nu iese nimic, pentru că le-am povestit în public de douăzeci de

ori cel puţin”.

Popoarele latine sunt popoare *fără mister.* Un anglo-saxon îşi suplineşte lipsa de talent prin timiditate şi discreţie. Nu face doi bani scriitorul care, în viaţa personală, nu e timid.

Judec fiinţele după ceea ce *sunt*, nu după ceea ce fac. Un om care n-a scris nimic îmi poate inspira mai multă admiraţie decât cutare autor celebru pe care l-am cunoscut şi dispreţuit.

Simpatia mea se îndreaptă în mod natural spre cel care nu şi-a exploatat talentele, spre marii risipitori.

Până acum, am vorbit de *impas*; acum nu mai vorbesc, sunt în el. Aproape nu mai pot înainta în deşertul meu, mă simt complet steril, blocat în punctul cel mai de jos al fiinţei mele. Doar harul ceresc mă mai poate salva. Cu condiţia să am puterea să-l implor sau măcar să-l aştept.

Nu cred că cineva m-ar putea depăşi în lipsa de inspiraţie. Un vânt secetos mi-a răvăşit mintea şi a dus totul, lăsându-mă *singur,* înconjurat de o liotă de regrete.

1 iulie. Duminică petrecută la ţară, după două luni de claustrare la Paris. Să te cufunzi în indiferenţă ca arborii, să fii la fel de mut ca ei. Îmi devine tot mai uşor să-i imit – din fericire.

Gânditorii de mâna întâi meditează asupra lucrurilor; ceilalţi, asupra problemelor. Trebuie să trăim cu faţa la fiinţă, nu la spirit.

Singurii care-au găsit „cheia” sunt cei care s-au despărţit de timp.

Pascal şi Baudelaire – singurii francezi cu adevărat *pasionaţi.* Ceilalţi par sau calculaţi – sau smintiţi.

Nu există literatură mai cerebrală decât cea franceză. Nu am afinitate profundă decât cu cea rusă.

Mă detaşez din ce în ce mai mult de prejudecata stilului. Şi când mă gândesc că i-am sacrificat atâţia ani!

Repulsia mea faţă de scrisul lăbărţat a avut urmarea cea

mai funestă: mi-am pierdut gustul pentru scris.

Măcar de-aş şti unde mă aflu în raport cu omul…

„Stilul e arta formulelor”, a spus cineva. — E cam singurul gen de stil pe care-l posed.

Faptul că această clipă, ce tocmai s-a scurs, aparţine irevocabil trecutului mă îngheaţă de groază. De mai multe ori pe zi, mă încearcă această spaimă pe care o dă conştiinţa acută a timpului.

De-atâtea ori am avut sentimentul că nu există problemă pentru care să nu am soluţie! Dar când trebuia arătat *care*-i problema şi *care* soluţia…

Să crezi *deodată* că ştii la fel de multe ca Dumnezeu, despre orice, şi tot atât de brusc să te *trezeşti* din această iluzie.

Afară de câteva rare momente ce mă răscumpără în propriii mei ochi, zilele mele sunt ale unui decăzut, ale unui mizerabil, ale unei târâturi obidite şi peste măsură de triste.

„Gândirea” mea se reduce la un dialog cu voinţa mea, cu slăbiciunile voinţei mele.

De când mă ştiu, am simţit o adevărată groază în faţa oricărui act de răspundere. Nimic nu-mi este mai străin ca exerciţiul autorităţii. În şcoala primară ca şi în liceu, îi puneam pe ai mei să intervină ca să nu fiu numit „monitor”. Chiar şi acum, ideea că cineva ar putea să depindă de mine ori să fiu răspunzător de „viaţa” altuia mă terorizează. Căsătoria mi s-a părut întotdeauna o aventură cu mult peste puterile mele morale.

Nu-mi place *celălalt.* În acelaşi timp, împing nemulţumirea de sine până la delir. Îi detest pe ceilalţi, în aceeaşi măsură în care mă detest pe mine însumi. Cine se urăşte pe sine nu iubeşte pe nimeni. Dar nimeni, nici chiar demonul nu e destul de subtil ca să poată descâlci firele urii de sine ori ca să-i poată

urmări meandrele.

Supărătorul obicei pe care-l am de a gândi *contra* cuiva sau ceva! Această nevoie de a lupta cu mijloacele minţii nu vine de la o răutate nesatisfăcută sau chiar de la o laşitate în viaţa personală? Un lucru e sigur: când iau condeiul în mână, am un curaj pe care niciodată nu-l regăsesc în faţa duşmanului.

Indiferenţa – idealul pătimaşului.

Citit o biografie a D-nei Tallien. Nu există destin decât în revoluţii şi în imperii.

Istoria Franţei – o istorie *la comandă.* Totul în ea este perfect – din punct de vedere teatral. E o istorie *jucată.* Evenimente pentru spectatori. Aşa se face că, vreme de zece veacuri, Franţa s-a bucurat de o incredibilă actualitate, de o vogă continuă.

Istoria universală nu reţine decât popoarele care, la un moment dat, au avut *monopolul gloriei.*

Diavolul nu poate să fie sceptic. Căci nefiind aliatul nimănui, scepticul nu poate ajuta nici la bine, nici mai ales la rău. El nu cooperează cu nimic, nici măcar cu sine.
În afara clipei totul este minciună.

Trăiesc cu o obsesie lucidă convertirea prezentului în trecut. Convertire? Nu, degradare. Iar această degradare – mă gândesc la ea şi o simt în fiecare moment.

13 iulie 1962
Noapte îngrozitoare. După asemenea nopţi simţi nevoia să iei totul de la capăt, să înveţi viaţa din nou.

Întotdeauna am invidiat singurătatea insului odios.

14 iulie. Înainte de război, în această perioadă a anului, eram pe bicicletă în Bretagne. Ploi pe insula Brehat, la Pointe du Raz, la Pont-Aven! Şi aventurile cu institutoare, pe la hanuri!

Atunci mă plictiseam în aer liber, acum mă plictisesc între patru pereţi.

Roscanvel, Rostrenen, Locq Mariaquer (?), plaje din Lilia, dacă nu aş cunoaşte regretul, numele vostru ar putea şi singur să mi-l dezvăluie.

Nu ne refacem forţele decât prin cura zilnică de inconştienţă care e somnul. Starea de veghe implică oboseală şi uzură chiar dacă nu ne mişcăm, chiar dacă rămânem culcaţi. Prin somn, ne reintegrăm în curentul anonim al vieţii, regăsim o stare de preindividuaţie, suntem cum eram înainte de a ne separa de cosmos ca *persoane –,* prin somn, redevenim germen universal.

În schimb, prin conştiinţă atentăm la izvoarele noastre. Cât timp conştiinţa ne înrobeşte şi ne leagă de ea, nu avem parte de izbăvire. Conştiinţa este principiul otrăvit al vieţii noastre.

De când mi-am pierdut gustul pentru emfază sau pentru diatribă, scrisul îmi este un supliciu. Nu sunt făcut pentru adevăruri *obiective,* nemaivorbind că argumentarea mă plictiseşte şi mă oboseşte. Nu-mi place să demonstrez, pentru că nu ţin să conving pe nimeni. *Celălalt* este o realitate pentru dialectician sau pentru filantrop.

Îmi este aproape imposibil să-i scriu lui A.G., care a publicat în *Culture française* un articol interesant despre „opera” mea. Cui îi sunt adresate acele elogii? Nu mai sunt cel care a scris acele cărţi, nu mai sunt eu însumi. Citesc aceste judecăţi despre mine ca şi cum ar fi vorba de un străin, cu detaşare şi un aer de satisfacţie impersonal.

După-amiezi de duminică la Sibiu. Mergeam să mă plimb pe străzile din oraşul de jos, unde erau doar servitoare unguroaice şi soldaţi. Mă plictiseam de moarte, însă credeam în mine. Nu presimţeam personajul anost ce aveam să devin dar ştiam că, orice s-ar întâmpla, peste anii mei va plana ameninţător îngerul perplexităţii.

Oricât ar putea părea de bizar, nu mă simt bine decât pe *stradă.*

Nu ştiu când, la ce vârstă, ceva în mine s-a rupt determinând evoluţia gândirii mele şi stilul unei vieţi neîmplinite;

ce ştiu e că acea ruptură s-a petrecut destul de devreme, la sfârşitul adolescenţei.

În afară anilor de la Răşinari, am trăit în anxietate, în teama de… angoasă. Cine are, cine va mai avea vreodată o copilărie ca a mea, o copilărie *desăvârşită*?

Caroline von Günderode. Nimeni nu s-a gândit la ea mai mult decât mine. M-am hrănit cu sinuciderea ei.

Când mă îndoiesc de mine însumi până la delir sau până la greaţă, îmi amintesc că totuşi am scris o carte despre Lacrimi.

Poate că nu există fericire adevărată decât în renunţare. Să nu mai ai nevoie de această lume!

Am trăit mereu în *sfârşitul* a ceva şi, pe oriunde m-au purtat paşii, am văzut în toate ideea de deznodământ. La drept vorbind, ea se aplică la orice şi nicăieri nu e nepotrivită.

Cu cât îmbătrânesc, cu atât mă simt mai român. Anii mă readuc la origini şi mă cufundă iarăşi în ele. Iar strămunii mei, pe care i-am tot ponegrit, ce bine-i înţeleg acum, şi câte „scuze” le găsesc! Şi mă gândesc la un Panait Istrati care, după ce-a cunoscut o glorie mondială, s-a întors să moară acolo.

Anticii aveau în mai mare măsură decât noi simţul vicisitudinilor sorţii, erau incomparabil mai pregătiţi pentru solemnităţile, pentru fastul înfrângerii.

„Încercaţi să vă scrutaţi conştiinţa, veţi vedea că este găunoasă, nu veţi găsi în ea decât viitor”. Niciun poet n-ar subscrie la această frază a lui Sartre (în articolul despre Faulkner). De altfel, dacă ar fi adevărată, ea ar face de neînţeles însăşi existenţa poeziei.

Sunt uimit că atâţia oameni, ca să vorbească despre

absurditatea universală, îl citează invariabil pe Macbeth, neputând găsi în ei accentul necesar.

Nu trăirile mele mă interesează, ci reflecţiile mele asupra lor.

„Voi şti să mă retrag fără timp, fără spaţiu.
Cu singurătatea limbută a hârtiei” (Maiakovski)

Cu singurătatea limbută a hârtiei...
O, dacă aş putea spune şi eu la fel!
Pentru mine, singurătatea hârtiei e rece, opacă, taciturnă.

De când mă ştiu, boala mea cea mai grea a fost *excesivul interes pentru timp,* care m-a obsedat şi chinuit. Întotdeauna am meditat la timp, dar acest interes creşte cu vârsta. Mă gândesc la timp întruna, cu sau fără motiv. Timpul mă *obsedează.* Or, viaţa nu e posibilă decât printr-o continuă escamotare a ideii de timp, printr-o fericită inaptitudine de a o a avea prezentă în minte. Trăim prin şi în ceea ce facem, nu prin şi în cadrul faptelor noastre. Pentru mine nu există evenimente, ci doar trecerea, curgerea duratei între ele, şi devenirea *abstractă* ce constituie intervalul dintre trăirile noastre. Apoi, percepţia netă a căderii fiecărei clipe în trecut; *văd* trecutul născându-se şi îngroşându-se prin contribuţia fiecărei clipe ce dispare în hăul revolutului. Iar acum am percepţia revolutului foarte recent, a trecutului ce tocmai s-a instaurat.

23 iulie
Ieri, în trenul de periferie, o fetiţă (patru ani) citea o poveste ilustrată. Dă peste cuvântul „trecere”, se opreşte şi o întreabă pe maică-sa ce înseamnă aceea. Mama îi explică: „trecere” e trenul care trece, e un om care trece pe stradă, e vântul care trece. Fetiţa, care pare foarte isteaţă, nu dă semne că ar fi priceput. Probabil că exemplele maică-sii i se par prea *concrete.*

Ieri dimineaţa, am mers la piaţă (ca-n fiecare zi). După ce i-am dat ocol de trei ori, am plecat fără să mă pot hotărî să cumpăr ceva. Nimic nu mă tenta, nimic nu-mi spunea nimic.

Alegerea, în toate, a fost flagelul întregii mele vieţi.

24 iulie
Soarele, iar în şemineu un vânt ce-mi pătrunde în nervi.

De când ţin un regim alimentar destul de sever şi duc o viaţă regulată, tot ce fac iese prost. Cinci ani de sterilitate, cinci ani de *raţiune.* Mintea mea funcţionează doar ajutată de dezordine şi de stimulente. Plătesc scump faptul că am renunţat la cafea.

Sunt uluit să văd câte eforturi fac şi câte pretexte inventez ca să evit să gândesc, să urmăresc o idee şi s-o aprofundez. Probabil că, instinctiv, am pus la punct o tehnică a frivolităţii.

În jurul meu, toţi *termină* ceva. Doar eu nu am nimic de anunţat. Asta mă pune într-o situaţie destul de penibilă şi chiar umilitoare. Pe de altă parte îi dispreţuiesc pe cei ce realizează (sau *se* realizează); nu am nimic de învăţat de la ei, căci ştiu că sterilitatea mea se datorează faptului că am mers mai departe decât ei.

Mă gândesc deodată la articolul pe care l-am publicat prin 1937 în *Vremea* şi unde revenea ca un refren: „Nimic n-a fost niciodată.”[1] Mă gândesc de asemeni la acel prieten din Braşov, care, citindu-l în tren, mi-a mărturisit că a vrut să se arunce pe fereastră.

17 august 1962
Am petrecut trei săptămâni în Austria, mai ales la Burgenland, pe Neusiedlersee, la *Rust.* Am fost aproape fericit. Să fac mişcare, să merg – pentru mine fericirea constă în oboseala fizică, în imposibilitatea de a gândi, în abolirea conştiinţei. De îndată ce încetez să mă mişc, urâtul mă copleşeşte din nou şi totul redevine insuportabil.

Ar fi trebuit să rămân un „copil al naturii”. Ce aspru sunt pedepsit pentru că mi-am trădat copilăria!

---

[1] În română, în original. (N. t.)

Singurătatea e singurul lucru ce-mi place, dar când sunt singur – *mi-e teamă.*

Sunt născut în Carpaţi şi totuşi mă sufoc la munte. În copilărie îi gustam farmecul. Acum nu mai sunt sensibil decât la poezia câmpiei.

Nu-i în puterea mea să-mi *salvez* spiritul. Doamne! La ce degradare am ajuns!

În Austria am înţeles că rămân un om al Europei centrale. Am toate stigmatele unui fost supus austro-ungar. Probabil de aici mi se trage incapacitatea de a mă simţi *at home* în Franţa.

Vine un moment când nu mai putem eluda consecinţele teoriilor noastre. Tot ce am afirmat, fie din nevoie lăuntrică, fie din spirit de contradicţie, devine însăşi substanţa vieţii noastre. Iar atunci regretăm iluziile pe care le-am distrus şi pe care am vrea să le reabilităm. Dar este prea târziu.

Nu simţi cu-adevărat că ai un „suflet” decât atunci când asculţi muzică.

Nu poţi săpa nepedepsit temeiurile propriei tale vieţi. Mai devreme sau mai târziu, teoria se converteşte în realitate. Nu există atacuri mai eficiente decât cele pe care le îndreptăm împotrivă-ne.

„Ca timpul drag surpat_în vis”[1] – acest vers de Ion Barbu e printre cele mai frumoase din câte cunosc. *(Oul dogmatic*)

Dacă Misterul nu mă atrage, nici în literatură nici în altceva, e pentru că totul îmi pare inexplicabil, mai mult, trăiesc Inexplicabilul.

Judecând bine, sensibilitatea mea se înrudeşte cu cea a romanticilor, vreau să spun că, incapabil fiind să cred în valori absolute, îmi iau umorile drept lumi, le consider substitute ale realităţii ultime.

---

[1] În română, în original. (N. t.)

Bucuria nu are argumente; tristeţea are nenumărate. E ceea ce o face atât de cumplită şi ne împiedică să ne vindecăm de ea.

Disperare supranaturală.

Austria nu mai e decât umbra celei care a fost, dar nu mă pot opri să gândesc la ea. De altfel, nu iubesc decât ţările conduse în secret de un principiu de non-existenţă. Nu e o simplă întâmplare că m-am născut într-un Imperiu ce se ştia condamnat.

Vrem nu vrem, suferinţa *este;* dacă n-ar fi, aş subscrie întru totul la teza vacuităţii universale.

23 august

Moartea lui Rolland de Renéville. Am remarcat că moartea se îndârjeşte împotriva celor ce iubesc viaţa. Îl regret, şi mai ales îl voi regreta. E greu să-ţi imaginezi pe cineva mai francez şi totuşi având o dimensiune nefranţuzească (obsesia „misterului", pasiunea pentru ocultism etc.).

Nici inteligenţa mea, nici mijloacele mele de expresie nu sunt la înălţimea facultăţii mele de a simţi, adică la înălţimea chinurilor mele.

Dac-am putea fi pe deplin conştienţi de cât am suferit! Dacă ne-am putea reaminti mâhnirile noastre! Nimeni nu izbuteşte, din fericire!

În afară de *Adolphe,* de *Timpul regăsit*, de Pascal şi de Baudelaire, literatura franceză îmi pare un şir de *exerciţii.* Toţi aceşti scriitori ce nu-ţi intră niciodată *în sânge,* care sunt *perfecţi* ŞI ATÂT.

Geamătul vântului în şemineu îmi aminteşte plimbarea pe care am făcut-o, la Haworth, în *moors,* pe urmele lui Emily Brontë.

Şi mă gândesc la alte *moors,* la cele din Cornwell. Există oare pe pământ o pustietate mai fascinantă?.

Vântul înlocuieşte atât de bine muzica şi poezia, încât mă mir că în ţinuturile vântoase oamenii pot să caute un mod de expresie diferit de al lui.

Singura utilitate a înmormântărilor e aceea de a ne permite să ne împăcăm cu duşmanii noştri.

Tristeţea – o greutate ce-mi apasă mintea şi îi frânează elanul. Doamne! Unde n-aş putea ajunge fără ea! Dar ea mă-mpiedică să privesc înspre viitor. E cu adevărat un „păcat", căci ne leagă de irevocabil, de trecut, de cutare sau cutare eveniment ce opreşte timpul în loc.

Trebuie să privim spre viitor, chiar dacă viitorul e moartea.

1 sept.

Ieri şi azi, m-am plimbat singur pe câmpuri, ceasuri în şir. Doar mersul mă scapă de obsesii. De îndată ce mă întind şi privesc cerul, sentimentul nimicniciei universale mă doboară.

Nu am nimic să le spun oamenilor, iar ce-mi spun ei nu mă interesează. Cu toate astea sunt sociabil, e neîndoielnic, căci de îndată ce sunt în tovărăşia cuiva *mă însufleţesc.*

Doar firile elegiace sunt capabile de remuşcări. Ba trebuie adăugat chiar că le cultivă, că se complac cu ele. Trăiesc sub vraja remuşcării.

Nu există nimic mai steril decât să-i plângi la nesfârşit pe răposaţi. Uitaţi-vă la chipul unui mort: nu mai aparţine lumii acesteia. *Priveşte* altundeva, ne-a întors spatele.

În neputinţa de a uita intră o infirmitate morbidă (şi un strop de laşitate). Regretele interminabile, ca de altfel şi remuşcarea, sunt semnele unei vitalităţi secătuite. Oricum ele dovedesc că acela care le practică a renunţat să mai aibă vreo *misiune* pe pământ.

4 sept. Azi am căutat ore întregi o definiţie a infernului, dar n-am găsit niciuna acceptabilă. E drept că nu era vorba de

infernul creştin, ci de o experienţă personală, din care lipseau şi diavolul şi Dumnezeu.

Contrar părerii lui Pascal, există în „divertisment” mai multă înţelepciune decât credem, cu condiţia să fie deliberat, voit. Dacă privesc cu atenţie, mi se pare că oamenii frivoli *în chip premeditat* sunt singurii care nu se înşală. Există în viaţă ceva *ce nu se leagă*, ceva fragil şi, mai grav, ceva fals, ce scapă şi religiei şi tragediei, amândouă vinovate de a-i acorda omului prea mare importanţă.

Cred că aveam vreo şaisprezece ani când am început să nu mai cred în viaţă. Nu încetez să mă mir că, având predispoziţii atât de puţin favorabile iluziei, am putut să ajung la cincizeci de ani.

Cu cât citesc – şi citesc, vai, prea mult –, cu atâta cred că „nu merge”, că „adevărul” scapă tuturor acestor cărţi pe care lenea mea le devoră. Căci „adevărul” trebuie să-l găseşti în tine însuţi, nu altundeva. În mine însă nu găsesc decât îndoială şi meditaţie despre această îndoială.

Nu voi avea oarece respect pentru mine însumi decât în ziua când îmi voi învinge definitiv accesele de revoltă.

[Îmi este mai uşor să-mi imaginez nefericirea decât le este altora să facă proiecte şi să se delecteze în viitor]
Nefericirea joacă pentru mine funcţia iluziei: sunt înclinat spre ea în chip natural.

Nu mai sunt capabil de prietenie, din cauză că am pierdut orice „contact vital” cu oamenii. Curând, nu voi mai fi bun decât pentru „conversaţie”. Ar trebui totuşi să-mi inventez nişte legături dacă vreau să ies din acest simulacru de existenţă la care sunt redus.

Ataşamentul faţă de fiinţe e sursa tuturor suferinţelor noastre; el are însă în noi rădăcini atât de adânci, încât, dacă slăbeşte, toată structura fiinţei noastre se dezechilibrează.

Nu există altă soluţie: ca să faci ceva important, respectiv o operă, trebuie să crezi în misiunea ta ori să-ţi impui una. Dar să ai această credinţă sau această voinţă înseamnă să ai *totul.*

În faţa morţii, nu există decât două formule posibile: nihilismul şi Vedānta. Eu trec de la una la alta fără să pot alege, fără să mă pot fixa la niciuna.

Că această lume e ireală – este adevărat, şi pe deasupra evident. Dar această evidenţă nu-i un răspuns, nu te ajută să trăieşti.

...Şi de când, mă rog, un adevăr trebuie să ne ajute să trăim?

Când începi să meditezi la un lucru, îţi dai seama că nu-i poate fi nimănui de niciun ajutor.

Nu eşti decât un dezertor – ţi-ai trădat propria cauză, te-ai despărţit de tine însuţi.

Zgomotul mă scoate din minţi, şi mai ales radioul, care-mi provoacă convulsii de epileptic. Civilizaţia, să nu ne înşelăm, este producţia de zgomot, organizarea vacarmului. Ca o babă mizerabilă să-ţi poată face viaţa insuportabilă doar învârtind un buton – iată un lucru de neînţeles. Tehnica îi conferă oricui puteri de monstru.

Una peste alta, natura era preferabilă. Şi pentru că omul nu mai e stăpânul creaţiilor sale iar opera lui se arată din ce în ce mai nefastă, de-ar veni mai curând războiul atomic!

Ori de câte ori îmi stăpânesc o criză de furie sunt fericit, triumf literalmente, dar furia înăbuşită se răzbună şi mă chinuie în ascuns.

Un editor american, în trecere prin Paris, îmi scrie ca să mă întrebe dacă mă poate întâlni „la birou”. Biroul meu! — Simt că îmi vine greaţă pentru vecie.

Confuzia din mintea mea mă depăşeşte, este mai mare decât mine şi nu izbutesc s-o traduc, s-o condensez într-o formulă. Din ce în ce mai mult, simt că sunt centrul unei drame ce se ridică mai presus de accidentul unui „caz”. În fiecare

individ se naşte şi se distruge o lume. Sau mai curând: *lumea.*

„Nu mai înţeleg nimic din sentimente”, spunea o nebună. Uneori, şi chiar adesea, sunt asemenea ei.

„Cine nu gândeşte ca mine bate câmpii”, iată ce-şi spune fiecare om, mai mult sau mai puţin conştient.

Orice ataşament e până la urmă izvor de durere. Fericit, de o mie de ori fericit cel ce poate să se lipsească de el. Singuraticul nu regretă pe nimeni şi nimeni nu-l regretă. Cine nu vrea să sufere, cine se teme de mâhnire trebuie să se rupă de fiinţe.

Vreau să sper că aceste nesfârşite luni de mizerie şi sterilitate vor da „roade”. Poate că nu *suntem* cu-adevărat noi înşine decât în aceste perioade de aşteptare nedefinită, de vid evident, poate că nu acumulăm rezerve interioare decât în timpul acestei secete aparente. Să sperăm, trebuie să sperăm. Oricum, în absolut, momentele de fervoare şi acţiune sunt mai sterile, mai lipsite de viitor decât cele de descurajare şi abandon.

Ce faci? — Mă aştept.

Nu-i totul pierdut cât încă eşti nemulţumit de sine.

Nimic nu mi-ar face mai multă plăcere decât să văd soarele explodând şi făcându-se ţăndări, dispărând pe vecie. De unde nerăbdarea şi uşurarea cu care aştept şi contemplu apusurile!

E ciudat că, îmbătrânind, nu renunţăm să ne gândim la posibilitatea unui alt univers. Resemnarea e fenomenul cel mai rar la om, prin natură mai înclinat să aştepte un dezastru decât să accepte răul ca atare, răul natural şi mediocru, răul dintotdeauna.

Pe măsură ce îmbătrânesc, mă situez tot mai la antipodul ideilor lui Nietzsche, sub toate aspectele. Tot mai puţin îmi plac gânditorii frenetici. Li-i prefer pe cei înţelepţi şi sceptici –

„neinspiraţii” prin excelenţă, cei pe care nicio durere nu-i aţâţă şi nici nu-i tulbură. Îmi plac gânditorii ce evocă vulcanii stinşi.

Orice nenorocire, văzută din afară, pare minimă sau de neînţeles. E optica pe care trebuie s-o adopţi dacă vrei să poţi suporta viaţa.

Nimeni nu e mai priceput decât mine să-şi pună mereu alte piedici în calea actului de a lucra.

14 sept.

Dintr-odată, senzaţia de a fi Stăpânul universului! Şi de a poseda cheia tuturor enigmelor!

Cum e posibil, date fiind laşitatea mea obişnuită, privirea acidă asupra lumii, certitudinea propriei nimicnicii – aşadar cum e posibil să trăiesc un delir atât de tonic şi atât de puţin meritat?

28 sept.

Vine o vreme când nu mai putem eluda consecinţele teoriilor noastre, când tot ce am gândit cere să fie trăit, când toate ideile şi toate himerele noastre se convertesc în experienţe – iar atunci jocul se termină şi suferinţa începe.

Nu sunt fericit decât când mă apropii de gradul zero de luciditate.

Cu cât mă simt lăuntric mai gol, cu atât mă pasionează chestiunile de limbaj. Scriitorul indiferent la toate, nepăsător şi secătuit sfârşeşte ca gramatician. Sfârşit meschin şi onorabil; mediocritatea după exces şi strigăte.

Degeaba încerc să ascult glasul raţiunii, mă complac cu ideea de Destin. Nu am găsit nimic care să explice mai bine cumplita dezordine sublunară. Iar această idee, lipsită de sens, conferă un sens durerilor noastre şi nedreptăţilor de tot soiul pe care le îndurăm. Ea face suportabilă până şi moartea. Judecând bine, e mai comod şi cu siguranţă mai profitabil să crezi în Destin decât să crezi în Dumnezeu.

După spusele lui Plutarh, în secolul I al erei noastre, cei care

mai mergeau la Delphi o făceau doar pentru a pune întrebări meschine, domestice (căsătorii, cumpărături etc.).

Soarta oracolelor ar putea servi de model pentru studiul oricărei instituţii care începe să se afirme în ordine spirituală. Sfârşitul îi este inevitabil decepţionant. — Decadenţa oracolelor – decadenţa Bisericii. Paralelismul se impune.

O operă e vie doar în măsura în care e protest. Dar ceea ce îi conferă vitalitate o face în acelaşi timp caducă. Pentru că vine un moment când motivele revoltei care a generat-o ne par de neînţeles sau futile.

Fapt este că orice operă demnă de acest nume are un caracter insurecţional.

Câteva zile în Bretagne, pe nişte plaje unde eram absolut singur. Am străbătut litoralul de la Croisic până la Roche-Bernard, urcând în amonte pe Vilaine. În acea singurătate perfectă, am visat adesea la fericirea de după un război atomic: pământul fără oameni, în sfârşit!

Dezgustul e o stare activă şi o dovadă de vigoare. Dar nu dezgust am simţit în ultimele luni, nu, ci insensibilitate. Un soi de somnolenţă posacă, de refuz aproape inconştient. Ştie cineva ce înseamnă să fii insensibil la toate? Era situaţia mea. Nimic nu mă impresiona, nimic nu mă irita, nimic nu mă stimula. Moartea sufletului! Pe lângă ea, dezgustul este efervescenţă şi dinamism.

Judec pe toată lumea şi toată lumea mă judecă. Dacă m-aş putea vedea cu ochii celorlalţi, aş dispărea pe loc. Oricât ar fi cineva de lucid, nicicând nu e îndeajuns ca să se poată privi *absolut* din exterior. Mă cunosc aşa cum nu e îngăduit să te cunoşti, dar nu mă cunosc aşa cum mă cunosc ceilalţi: nu izbutesc să-mi fiu propriul spectator, pur, dezinteresat şi în fond indiferent, nici să-mi imaginez propria moarte ca o chestiune ce nu mă priveşte direct. Ar trebui să învăţăm să murim *departe de noi înşine*, să ne privim propria agonie cu totală detaşare, ca şi cum ar fi un fenomen străin, un accident întâmplat altcuiva.

Ştiu de ce, la vârsta la care am ajuns, prefer să-i citesc pe

istorici decât pe filosofi: oricât de plicticoase ar fi detaliile privind un personaj sau un eveniment, sfârşitul lor te face curios, obligatoriu. Ideile însă, vai, nu au sfârşit!

Nimic mai chinuitor decât să te simţi în vervă, plin de idei, de fantezie şi pasiune, şi să fii silit să-ţi petreci seara cu oameni în faţa cărora va trebui să fii obligatoriu *stins.* Umorile mele sunt totdeauna în contratimp: îmi joacă feste! Nu sunt niciodată la comandă.

Plictiseala de la dineuri este un argument împotriva Providenţei.

Vine o vreme când, după ce ţi-ai pierdut iluziile în ce-i priveşte pe ceilalţi, ţi le pierzi în ce te priveşte pe tine însuţi.

R., mort, nu mai avea pe chip nici urmă de zeflemea. Căci iubea viaţa cu o pasiune aproape sordidă. În schimb pe chipul celor mai puţin legaţi de ea înfloreşte, în moarte, un surâs ironic, surâsul eliberării şi al triumfului. Ei nu merg în neant: l-au părăsit.

Prin gusturile şi deficienţele mele, sunt făcut să trăiesc într-un imperiu ce se năruie. Mi-ar fi plăcut să mă lăfăi în Viena de dinainte de primul război mondial.

„Marea e duhovnicul meu” – ce mult îmi place această frază a Elizabetei de Austria!

E greu de imaginat un ins mai „sentimental”, la modul prostesc, decât mine. Trag după mine toate tarele Europei centrale – ca pe un dulce blestem, contra căruia nu vreau şi nici nu pot să lupt.

Trăiesc cu certitudinea că toate problemele sunt epuizate, că este indecent şi chiar absurd să abordezi vreuna, oricare-ar fi ea şi oricât de importantă ar putea să pară. E ca şi cum, ieşit din domeniul intelectului, aş trăi într-o relaţie directă cu elementele, fiind eu însumi unul din ele.

S-a remarcat pe bună dreptate că, în India, un Schopenhauer sau un Rousseau n-ar fi fost niciodată luaţi în serios, pentru că au trăit în dezacord cu doctrinele pe care le profesau; nouă în schimb, tocmai de aceea ne trezesc interesul. Succesul lui Nietzsche se datorează în mare parte faptului că a susţinut teorii cărora, în viaţă, nu li s-a conformat niciodată. Ne place ca un bolnav, un nevolnic, un client al pensiunilor pentru fete bătrâne să fie apologetul forţei, al egoismului, al eroului fără scrupule. Dacă ar fi întruchipat tipul pe care l-a celebrat în scrieri, de mult ar fi încetat să ne intereseze.

În fond, nu ne plac decât gânditorii ce nu au găsit o soluţie pentru problemele sau bolile lor, şi care, pentru că n-au putut să se pună de acord nici cu ceilalţi, nici cu ei înşişi, trişează atât din capriciu cât şi din fatalitate. O fărâmă de înşelăciune în tragic, un strop de nesinceritate până şi în incurabil – aşa îmi apare semnul distinctiv al modernului.

Nu există problemă izolată; cea pe care o abordăm, oricare-ar fi ea, le ridică implicit pe toate celelalte. Astfel, fiecare problemă, oricât de neînsemnată ar fi în aparenţă, este infinită în realitate. Nimic nu stăvileşte spiritul în expansiunea lui, afară doar de limitele pe care i le impunem noi în mod arbitrar.

Orice problemă devine inextricabilă de îndată ce-o aprofundăm.

Frunzărit o revistă făcută de tineri. Nu e vorba în ea decât de literatură; nimic ieşit dintr-o trăire directă, dintr-un lucru văzut sau dintr-o dramă personală. Totul se învârte în jurul câtorva autori, mereu aceiaşi: Blanchot, Bataille, inşi care bâiguie lucruri „profunde”, minţi confuze şi prolixe, lipsite de strălucire şi ironie.

C. îmi spune că, prin purtările şi furiile mele neputincioase, îi aduc aminte de spusa lui Lear: „Voi face asemenea lucruri, ce anume nu ştiu, dar vor cutremura pământul”.

Sfârşitul Lumii – ce mângâiere să visezi la el! În fapt, nu putem vorbi cinstit decât de Sfârşitul Omului, care e previzibil şi chiar sigur, pe când celălalt pare aproape de neconceput. Într-adevăr, ce sens ar putea avea să vorbim de sfârşitul materiei:

un sfârşit atât de îndepărtat nu priveşte pe nimeni. Să rămânem în preajma omului, unde dezastrul face parte din decor şi din program.

6 oct. 1962. Un cer albastru, pe care oraşul nu-l merită. Imundă procesiune de maşini de-a lungul bulevardului Saint-Germain. Mulţimea, la fel de imundă. În mijlocul acestui spectacol, frunzele care cădeau din arbori aduceau o notă de poezie nemeritată, inactuală, tulburătoare. Oraşul nu-şi merita nici cerul şi nici toamna.

În politică şi în toate, nu există nimic mai abject decât să ataci un singuratic.

7 oct. Duminică la ţară. Să te întinzi şi să miroşi pământul. Numai pe el poţi conta. Oboselile noastre îl cheamă. Şi în timp ce-l simţeam atât de aproape, mă gândeam că nu e chiar aşa sinistru să te dizolvi în el. Într-adevăr, oboselile noastre îl cheamă şi-l reabilitează.

Frica în faţa vieţii e la mine un dar, o moştenire de familie. Degeaba încerc să scap de străbuni; şi degeaba îi resping şi-i gonesc – ei se ţin scai de mine. Cu cât îmbătrânesc, cu atât constat că ei sunt mai tari şi că lupta mea contra lor e fără speranţă. Originile mă trag înapoi, urmând desigur să mă înghită.

Citesc în *Tagebücher 1914 – 1916* de Wittgenstein: „Die Furcht vor dem Tode ist dasbeşte Zeichen eines falschen, d.Hr. Schlechten Lebens[1]”.

Este aici un adevăr pe care l-am descoperit de mult (gândindu-mă la mine, din păcate).

Azi după-amiază, într-un birou, într-un spaţiu relativ strâmt, am numărat optsprezece funcţionari. Femeile – veştejite, oribile. Însă tânăra care mi-a dat informaţiile dorite avea întru totul aerul unei fete de ţară, urâtă şi sănătoasă. Ce căuta în infernul acela, ce demon o făcuse să-şi părăsească satul? Prefer de-o

[1] „Frica de moarte e cel mai bun indiciu al unei vieţi false, adică rele.” (N. t.)

mie de ori mirosul de bălegar miasmelor otrăvite ale acelei oficine. Nu e nimic de făcut: *omul pute.* Când ai un miros bolnăvicios de sensibil, trebuie să eviţi orice prezenţă umană.

Nu izbândesc decât filosofiile şi religiile ce-l linguşesc pe om. Creştinismul a dominat atâtea veacuri nu din cauza păcatului originar, nici a infernului, ci pentru că fiul lui Dumnezeu a acceptat să se întrupeze. Astfel, omului i s-a acordat un statut exagerat, statut pe care viziunile „progresiste", fără excepţie, i-l recunosc. Omul simte *nevoia absolută de a fi în centrul universului*; dacă ar percepe exact insignifianţa, caracterul accidental al apariţiei sale, şi-ar mai pierde ceva din „elan"; poate chiar, lucru cu adevărat nesperat, ar depune armele.

Cu o viziune a lucrurilor ca a mea, e îndoielnic că altul ar fi reuşit s-o ducă atâţia ani. Iată de ce, oricât de ciudat ar părea, sunt zile în care îmi par un erou.

Cei ce vorbesc numai despre ei înşişi, despre trăirile şi suferinţele lor, doar ei au şansa de a găsi un adevăr şi de a face descoperiri semnificative. Ei lucrează cu ceea ce cunosc; deci nu se poate să nu le ofere ceva celorlalţi. Nu filosoful, ci poetul ajunge la universalitate.

Cutare filosof care-şi închipuie că a creat un sistem nu face în fond decât să aplice aceeaşi schemă la orice, în dispreţul evidenţei, al diversităţii şi al bunului-simţ. Defectul filosofilor în general este că sunt prea *previzibili.* Dar cel puţin ştii la ce să te-aştepţi de la ei.

Ceea ce nu voi mai regăsi niciodată este capacitatea de a mă înflăcăra, ce făcea farmecul şi chinul tinereţii mele. Unde sunteţi, anii mei fanatici?

Reascultat motetul lui Bach «*Jesu, meine Freude*». După asta, tot ce nu este *pietate* pare inutil şi vulgar.

Lulu, de Alban Berg, rămâne pentru mine cea mai importantă descoperire muzicală pe care am făcut-o în ultimii ani.

Mi-e tot mai silă de orice formă de efuziune lirică. Dar, fără lirism, îmi este mult prea greu să scriu; când lirismul a dispărut, îmi regăsesc întreaga luciditate, vreau să spun conştiinţa neputinţelor mele.

Noaptea trecută, la ora 3, încă eram treaz; imposibil să dorm. Deschid prima carte ce-mi cade în mâini: o antologie a moraliştilor. Citesc câteva pagini din La Bruyère – pe care le găsesc remarcabile şi chiar profunde. Un autor ce *rezistă* la această oră din noapte e unul de prim ordin, poţi să fii sigur. E mai puţin amar, sau mai curând amărăciunea lui e mai puţin sistematică decât a lui La Rochefoucauld. Să ne imaginăm un intermediar între acesta din urmă şi Pascal.

Pascal e singurul moralist *angoasat:* ceilalţi nu sunt decât amari. Pascal le e superior mai ales prin dezechilibrul lui, prin sănătatea precară.

De teamă să nu fiu un oarecare, am sfârşit prin nu a fi nimic.

Scepticul din mine îl înăbuşă din ce în ce mai mult pe mistic (dacă pot folosi acest cuvânt când e vorba de mine), îndoielile mele sunt realităţi, pe când în ce priveşte rugăciunile, abia dacă sunt un veleitar. Sunt sceptic prin fiziologie, ereditate, obişnuinţă şi vocaţie, şi de asemeni prin gust filosofic; toate celelalte – absolutul şi ce ţine de el – nu-mi sunt accesibile decât prin anumite defecte ale naturii mele, sau prin subite eclipse ale unei lucidităţi care usucă totul.

Ştim ce i-a răspuns Pascal surorii sale, care îi reproşa că nu se îngrijeşte: „Nu cunoşti neajunsurile sănătăţii şi avantajele bolii”. Aceste cuvinte mi-au făcut o impresie extraordinară iar prima dată le-am întâlnit într-o carte a lui Şestov. Îmi amintesc că puţin a lipsit să scap un strigăt. Aveam şaptesprezece ani, era la biblioteca „Fundaţiei Carol”, la Bucureşti.

11 oct. Liturghie pentru Renéville la Saint-Sulpice. Deasupra altarului, în capela din fund, se vede Fecioara

cu pruncul înălţându-se deasupra globului pământesc. Imaginea e nespus de urâtă, dezvăluind cu-atât mai mult latura vanitoasă a creştinismului. O religie marcată pe veci de rădăcinile ei exterioare — vreau să spun Roma imperială. O sectă evreiască ce a cucerit un imperiu, cel mai mare din câte au fost, si i-a moştenit calităţile si tarele.

Citesc tot mai puţin în engleză şi în germană; sunt limbi ce-mi fac gândirea prea ceţoasă – or, numai de asta nu am nevoie.

Apoi, am mai mult decât impresia, am certitudinea că nu te poţi *exprima cu precizie* decât în franţuzeşte şi că în orice altă limbă te laşi vrăjit şi corupt de aproximaţie.

Franceza este limba nongenială prin excelenţă.

Orice sistem se creează în detrimentul altui sistem, într-un sens în detrimentul tuturor celorlalte sisteme. Este incredibil în ce măsură agresivitatea face parte din natura intimă a unui filosof. Bergson însuşi recunoaşte că întreaga lui operă are la bază protestul. Întotdeauna gândim contra cuiva sau ceva. Dibăcia este să disimulezi acest atac şi să-i pui o mască impersonală. Gânditorii *obiectivi* sunt mai abili decât ceilalţi.

De câte ori întâlnesc un german şi avem o discuţie, îmi spun că poporul acesta nu merita să stăpânească lumea. Naivitatea este o calitate onorabilă, dar nu cu ea se instaurează un imperiu universal. Germanii sunt complet lipsiţi de rafinament psihologic. Iar când sunt cinici, sunt grobieni, în comparaţie cu ei, englezii şi ruşii – unii reprezentând trecutul, ceilalţi viitorul – sunt rafinamentul întruchipat!

În lumea spiritului, tot ce are succes de public ţine de falsa valoare. „Vei trece pe lângă esenţial!” – iată blestemul ce-l apasă pe scriitorul sau filosoful cu public.

Ceea ce e teribil în scepticism e faptul că trebuie să-l depăşim. Asta încearcă, fără să ştie, chiar şi cel care nu ţine s-o facă. Îl împinge o forţă secretă.

Şi totuşi revenim mereu la îndoielile noastre dintâi.

Fidelitatea e meritorie, dar are şi o parte proastă: duce la rutină. Pofta de a ne revizui prieteniile şi admiraţiile, de a ne schimba idolii, de a ne ruga *altor zei,* dovedeşte că mai avem resurse, iluzii în rezervă.

Neputinţa de a face ceva – de ce nu ne-am servi de ea ca de o cale spre sfinţenie?

Pasiunea pentru absolut se naşte pe ruina oricărei vocaţii aici, pe pământ. Să ne distrugem capacităţile de-a izbândi în lume, dacă vrem să învingem lumea.

Să scrii o scrisoare de condoleanţe este un lucru imposibil; chiar dacă eşti sincer. E genul cel mai fals şi este de mirare că nu-i suprimat printr-un acord unanim.

Azi-dimineaţă, la cimitir, incinerarea Sylviei Beach. Timp de o oră, Bach. Orga conferă morţii un statut pe care ea nu-l posedă în mod natural. Această mizerabilă cădere în anorganic are ceva hidos şi umilitor; orga o transfigurează sau ne-o ascunde; oricum, ne ridică mai presus de evidenţa nimicirii noastre. Ne împiedică s-o privim în faţă; o escamotează. Orga ne înalţă prea sus, nu ne îngăduie să fim la acelaşi nivel cu moartea.

Nu diavolul, ci moartea ne dă târcoale. Dar marea dibăcie a creştinismului e că a izbutit să ne facă să credem contrariul. De fapt diavolul îndeamnă la luptă, căci el e marele luptător, pe când moartea ne îndepărtează de ea.

Când mi se-ntâmplă să lucrez ceasuri în şir şi să mă prindă ceea ce fac, nu mă gândesc nicio clipă la „viaţă”, nici la „sensul” vreunui lucru.

Gândirea şi făptuirea se exclud reciproc. Condiţia conştiinţei este abţinerea.

Zău că nu ştiu de ce mă întristez de fiecare dată când descopăr că nu sunt bun de nimic.

Bine a spus cineva că nu trebuie să ne lipsim de *„plăcerea* pietăţii”.

„The Garden of Love” de Blake – unul din poemele care au însemnat ceva în viaţa mea.

Cititul este o activitate nefastă şi sterilizantă. Pentru progresul, pentru menţinerea în formă a minţii, e mai bine să mâzgăleşti hârtia şi să baţi câmpii, să spui prostii din capul tău, decât să trăieşti ca parazit al celorlalţi. E ceea ce spune, într-un plan mai general, *Bhagavad Gītā,* atunci când susţine că mai bine pieri pe calea (sau în legea?) ta decât să te mântui pe calea altuia.

Visul, abolind timpul, aboleşte şi moartea. Răposaţii vin să ne vorbească. Astă-noapte l-am revăzut pe taică-meu. Era cum l-am ştiut mereu. Ne-am sărutat după obiceiul românesc, dar cu răceala ce i-o ştiam dintotdeauna. Datorită acestui sărut glacial, pudic, am ştiut că *el* era, negreşit.

Nu există reînviere decât *în vis.* Spre disperarea tuturor credincioşilor.

Se spune în *Zohar*: „Când a apărut omul, au apărut de îndată şi florile”.

Or, tocmai contrariul e adevărat. Naşterea fiecărui om înseamnă moartea unei flori.

Unul din puţinele avantaje pe care le-am avut e că am înţeles, la douăzeci de ani, că filosofia nu are răspuns la nimic şi că înseşi întrebările ei sunt neesenţiale.

E ciudat că inşi care nu mă cunosc îmi tăgăduiesc total „sinceritatea”, când asta e prima calitate pe care eu însumi mi-o recunosc…

Să trăieşti înseamnă să te poţi indigna. Înţeleptul e omul care nu se mai indignează. De aceea, el nu e mai presus de viaţă, ci *alături* de ea.

Bolile mele îmi servesc drept scuză: mă scutesc de corvoada de a mă realiza, sunt un alibi în propriii mei ochi, îmi justifică ineficienţa.

Îi detestăm pe toţi cei care au aceleaşi defecte ca noi (pe cei cu defecte apropiate, şi mai mult). Dispreţul francezilor pentru italieni, sau dezinteresul lor pentru ceea ce fac spaniolii (în literatură, firește).

Toate aceste popoare zise latine sunt popoare de cabotini.

N-ar trebui să răspundem niciodată la scrisorile unor necunoscuţi. Atunci când eu însumi primeam, era, îmi dau seama acum, pentru că se vorbea despre mine în „presă[11]. De când nu mai public şi după o anume „conspiraţie a tăcerii" (!), nimeni nu mai observă că exist. Ceea ce-mi convine de minune. Dar ce lecţie am primit! Şi când mă gândesc că am crezut, ca orişicine, în „admiratori"!

De câteva zile, încerc să văd ce poate să însemne ideea de supraom. Ei bine, cu cât mă străduiesc să-i precizez sensul, cu atâta pricep că n-are niciunul. E o idee mai mult puerilă decât delirantă. Sau mai curând o mare idee pentru adolescenţi ori pentru gloată. Există la Nietzsche o întreagă latură penibilă, ce ţine în bună parte de excesul de geniu şi de lipsa lui de maturitate, de faptul că n-a avut timp să îmbătrânească, adică să cunoască deziluzia, dezgustul *senin.*

De când am încetat să scriu, tot ce fac ceilalţi mi se pare lipsit de realitate. La fel gândeam şi înainte, dar fără certitudinea de acum. Sterilitatea te face lucid şi necruţător. Şi rece. Nu există căldură decât în iluzie, în facultatea de a te înşela în privinţa celorlalţi şi a ta însăţi.

După cincizeci de ani, timpul pare că vrea să facă mişcarea inversă, să se întoarcă la origini, să-şi deruleze clipele de-a-ndoaselea, ca şi cum s-ar teme să înainteze şi ar fi dat tot ce era mai bun în el. Într-adevăr, de-acum înainte, la ce bun să mai lungească pelteaua?

Între Enghien şi Paris, apoi între gara de Nord şi Odeon – o mulţime enormă înghesuită în tren şi în metrou. Multe fete. De unde-or fi ieşit? De ce au mai fost aduse pe lume? Toată această carne *inutilă,* toată această etalare de neant uman mă umple de

dezgust. Înfricoşătoarea înmulţire a omului îmi pare semnul cel mai sigur că este în pericol, că se apropie de o cotitură fatală.

În sala de odihnă a stabilimentului termal de la Enghien, doar patru-cinci persoane. Ce mult îmi place sfârşitul de sezon – *în toate*!

Înaintea bătăliei de la Salamina:

„Felul în care [Temistocle] s-a purtat cu interpretul solilor trimişi de rege [Xerxes] să le ceară atenienilor pământ şi apă i-a adus cinstirea grecilor. El a propus ca interpretul să fie arestat şi, printr-o hotărâre a poporului, l-a osândit la moarte pentru că îndrăznise să folosească limba greacă pentru a exprima poruncile unui barbar". (Plutarh, *Temistocle*)

Sunt uimit să văd cât insistă sfânta Tereza, mai ales în *Principii,* asupra importanţei supunerii, pe care-o pune mai presus de orice. De ce? Pentru că este o virtute spre care sufletul spaniol nu e înclinat în chip natural. Simţim de altfel că sfânta a trebuit să facă multe eforturi ca să înveţe să se supună şi că avea toate calităţile pentru a face carieră în nesupunere şi erezie.

Nu ştiu pe nimeni, în jurul meu, care să-l fi citit pe Plutarh. Eu însumi îl recitesc după cincisprezece ani – or, până la sfârşitul secolului al XVIII-lea era pentru toţi o carte de căpătâi.

Ar trebui să mi *se poruncească* să lucrez, să scriu şi chiar să trăiesc.

Oamenii politici ai Antichităţii se înconjurau adesea de filosofi; cei de azi preferă anturajul ziariştilor.

22 octombrie

Azi după-amiază, pe o vreme superbă, plimbare în grădina Luxembourg. Subit, una din acele crize de furie fără motiv cum numai eu ştiu să fac. Aş fi fost în stare, pe loc, să declar război universului şi să spulber popoarele.

Aceste explozii, sau mai curând umori explozive, mă

stimulează pe moment, dar mai apoi mă vlăguiesc. Căci n-au ieşit dintr-o vigoare reală, ci dintr-o falsă vitalitate. A nu se confunda energia cu febra.

În *Principiile* sfintei Tereza există un întreg capitol despre melancolie. Dacă sfânta se opreşte asupra ei îndelung, e pentru că, spune ea, în timp ce de alte boli te vindeci sau mori, aceasta e cu neputinţă de lecuit. Medicina e prin urmare neputincioasă, iar stareţele unei mănăstiri, când au bolnave de soiul acesta, nu au la dispoziţie, ca să le stăpânească, decât o soluţie: să le înfricoşeze, să le inspire teama faţă de autoritate. În adevăr, o boală pe care doar autoritatea o face să dea puţin înapoi.

Entuziasmul pentru tehnică nu mai e posibil în ziua de azi. Cel care îi cedează e sau naiv, sau nebun.

Fiecare zi sporeşte primejdiile ce pândesc omenirea. Ea va plăti scump „progresul" pe care-l înregistrează neîncetat. Mijloacele de a menţine viaţa sunt derizorii în comparaţie cu cele de a o distruge – disparitate pe care omul, orice-ar face, n-o va putea controla niciodată. Ceea ce are nevoie de luni sau de ani ca să crească poate fi nimicit într-o clipă. Motivul pentru care distrugerea în general este atât de imorală e *uşurinţa* cu care-o săvârşim. Cu excepţia sinuciderii, orice distrugere e lesnicioasă. Iată nişte gânduri virtuoase…

Orice activitate *conştientă* stinghereşte viaţa. Spontaneitatea şi luciditatea sunt incompatibile.

Orice act esenţialmente vital, de îndată ce e săvârşit cu atenţie, se împlineşte cu trudă şi lasă după el un sentiment de insatisfacţie.

În raport cu fenomenele vieţii, spiritul joacă rolul unui intrus.

Starea de inconştienţă e starea naturală a vieţii, în ea se simte în elementul ei, prosperă şi cunoaşte somnul binefăcător al creşterii. Când se trezeşte, când veghează mai ales, viaţa îşi pierde vlaga, se sufocă şi începe să se ofilească.

Când vrei să iei o hotărâre, lucrul cel mai primejdios e să-i ceri altuia sfatul. În afară de două-trei persoane, nu există nicio fiinţă pe lume care să-ţi vrea binele.

Sentimentele dintre prieteni sunt obligatoriu false. Cum să te ataşezi fără gânduri ascunse de un ins pe care îl cunoşti prea bine?

S-ar zice că materia, invidioasă pe viaţă, o spionează ca să-i descopere punctele slabe şi s-o atace în clipa când se aşteaptă mai puţin. Căci viaţa nu e viaţă decât trădând materia.

Nu-i greu să-ţi imaginezi elementele – sătule de combinaţiile lor, mereu aceleaşi, fără variaţie sau surpriză – vrând să rupă monotonia unei teme răsuflate. Viaţa nu e decât o *digresiune* a materiei.

Când mă gândesc că, în tinereţe, mi se părea că anarhistul întrupează tipul de umanitate cel mai înalt! Acum am ajuns la o resemnare ce mă face să privesc orice gest de revoltă ca pe un semn de infantilism: e un progres sau o decădere?

Şi totuşi, deşi am încetat să mă revolt, continui să mă indignez (ceea ce poate că-i totuna). Căci *viaţă* şi *indignare* sunt termeni aproape echivalenţi. Nimic din ce e viu nu e *neutru.* Neutralitatea e o victorie *asupra* vieţii, nu a vieţii.

Nu-i apreciez decât pe cei care pot suferi *în abstract,* şi care nu fac diferenţa între suferinţă şi *ideea* de suferinţă.

Dacă lumea ar dispărea, n-ar avea nicio importanţă. Important e că a existat şi că încă există, fie şi numai pentru o secundă.

De fiecare dată când viitorul îmi pare posibil şi acceptabil, am sentimentul că am obţinut o victorie asupra umorilor şi ideilor mele. Mai mult: că Harul s-a pogorât peste mine.

26 oct. 1962

După luni de vreme frumoasă, iată în fine cerul acoperit. Respir. Norii îmi sunt la fel de necesari ca, altora, azurul.

Sistemul celor trei adjective la Proust, care par să se anuleze şi care în realitate se completează. Un exemplu dintr-o sută, dintr-o mie. Ironia Domnului de Charlus este caracterizată

ca: „amară, dogmatică şi exasperată”.

De fiecare dată când revin la Proust, mai întâi mă irită, îmi pare prăfuit şi am o singură dorinţă: să arunc cartea. Dar după câteva pagini (şi sărind unele scene), vraja funcţionează din nou, fie şi numai din cauza unei formule bine găsite, sau a unei notaţii psihologice. (Proust e întru totul pe linia moraliştilor francezi. Aforismele abundă: le găseşti la fiecare pagină, ba chiar la fiecare frază; sunt însă maxime luate de un vârtej. Pentru ca cititorul să le descopere, trebuie să se oprească şi să nu se lase dus de frază.)

Gândirea fracturată, fragmentară e dezlânată întocmai ca viaţa; pe când cealaltă, gândirea coerentă, nu-şi respectă decât propriile legi şi n-ar catadicsi niciodată să reflecte viaţa, cu atât mai puţin să pactizeze cu ea.

Îl numesc „naiv” pe cel care nu-şi dă seama de mediocritatea sa şi care, în consecinţă, se bucură de orice laudă. Evident, definiţia cuprinde cvasitotalitatea oamenilor.

Să ies în lume e pentru mine un supliciu. Să vezi în ceilalţi propriile-ţi slăbiciuni, să regăseşti peste tot urmele păcatului originar, să te vezi tras în mii de copii, să-ţi citeşti defectele în privirea primului venit.

Nefericirea mea a fost că, destul de devreme, am învăţat să nu mă încred în nimic. Chiar credincios de-aş fi, în elanul meu către Dumnezeu tot ar intra o anume rezervă şi un strop de nesinceritate.

E omeneşte imposibil să ierţi o vorbă ce te răneşte; poţi doar s-o uiţi – involuntar, desigur. E ceea ce se întâmplă cel mai adesea. La originea slăbiciunilor memoriei stă instinctul de conservare.

Suntem cu toţii în cătuşe; până şi sfântul e înlănţuit – de veşnicie.

Sunt ani de când îmi tot pierd iluziile în privinţa lui Valéry. Şi

când mă gândesc ce influenţă a avut asupra mea (importantă în *Tratat de descompunere).* Stilul lui, pe care-l admiram, acum mă irită. Apoi, vrea să pară întotdeauna inteligent. Eleganţa dăunează gândirii. Iar Valéry e prea elegant.

Tot despre Valéry. E nefast să te concentrezi asupra cuvintelor. Şi nu e doar atât. Pentru ca o gândire să dăinuie şi să ne captiveze, trebuie să aibă ceva necesar şi patetic (acest patetism rămânând destul de ascuns). Valéry însă a fost omul care s-a jucat cu inteligenţa, care a abuzat de ideea pe care şi-o făcea despre inteligenţa sa. Nihilismul lui mă subjugase. E nevoie de un strop de tragism – când nu crezi în nimic. Altminteri, cazi în exerciţiu. A fost cazul lui Valéry.

Orice om eficient îşi creează propria legendă – şi sfârşeşte prin a crede în ea, *trebuie* să creadă în ea, dacă nu vrea să lase totul şi să se adâncească în inutilitate.

X şi Y – de ce i-aş numi? – care produc mereu alte cărţi pentru a spune acelaşi lucru la nesfârşit.

De la o vârstă, un scriitor ar trebui să schimbe genul – iar dacă nu, să înceteze să mai scrie sau cel puţin să publice.

Să te repeţi e un păcat împotriva spiritului. Cât de mult îmi plac scriitorii care n-au scris aproape nimic!

Confesiunea cea mai sinceră este aceea pe care-o facem indirect, vorbind despre ceilalţi.

În una din cărţile cel mai bine traduse din câte cunosc, mă gândesc la *Tipuri de experienţe religioase* de James, n-am găsit decât un lucru discutabil: „abisurile scepticismului Trebuia *îndoieli,* căci în franceză cuvântul scepticism are o nuanţă de diletantism şi de uşurătate ce exclude orice asociere cu „abis”.

O carte trebuie să aibă greutate şi să se prezinte ca o fatalitate, să ne dea, la lectură, impresia că nu se putea să nu fie scrisă. Mă rog, că apare printr-un decret al Providenţei.

Geniul francez este geniul formulei. E un popor care iubeşte

definiţiile, adică ceea ce are cel mai puţin de-a face cu lucrurile.

De îndată ce cazi într-o certitudine, nu mai *cauţi –,* încetezi să te îndoieşti de tine însuţi, şi în consecinţă de lucruri, încrederea de sine e sursă de acţiune şi de eroare.

Stilul vorbit e singurul suportabil. Nimic nu se compară cu tonul direct.

Nu adoptăm o credinţă pentru că e adevărată (toate sunt), ci pentru că avem nevoie de ea, pentru că o forţă obscură ne împinge spre ea.

Dacă această forţă ne lipseşte – scepticismul îşi face apariţia.

Scepticismul radical, „dureros”, dacă vreţi, nu e posibil fără un reflux al vitalităţii care e vinovat de îndoielile noastre.

Sau: nu există scepticism fără o vitalitate ce bate în retragere.

Cât e ziua de lungă, fredonez crâmpeie din *Recviemul* lui Mozart. N-am căutat oare la Viena, înainte de orice altceva, casa în care l-a compus? A fost demolată, vai, acum mai bine de un secol!

„Moartea e prea certă, s-o uităm aşadar”. (Balzac)

Într-un studiu de psihiatrie, citesc despre cazul unei călugăriţe care, cu o ţepuşă înmuiată în propriul sânge, a scris pe-o foaie de hârtie: „O, Satan, Stăpâne, mă dăruiesc ţie pentru totdeauna!”

Ca să goneşti demonul, trebuie să arzi zahăr la piciorul patului. Practică populară în Franţa.

De când mă ştiu, mi-am urât toţi *vecinii.* Să-l simţi pe altul trăind alături, dincolo de perete, să-i auzi zgomotele, să-i simţi prezenţa, să-ţi imaginezi cum respiră – toate astea m-au scos din minţi întotdeauna. Nu, nu mi-am iubit aproapele, în sensul fizic al cuvântului: şi de altfel nimeni nu-l poate iubi. Vecinul e detestabil din principiu – pentru toţi. Iar dacă nu poţi iubi

aproapele pe *care-l cunoşti,* cum să-l iubeşti pe cel necunoscut şi despre care îţi faci o imagine abstractă? Pe scurt, poţi avea, pentru oameni, milă; iubire însă…

Nimic cu-adevărat profund nu poate ieşi din revoltă.

Să te reînnoieşti înseamnă să-ţi schimbi opiniile, să te renegi.

Din fericire, în orice renegare intră o plăcere secretă, cât se poate de echivocă, de care-ar fi absurd să te lipseşti.

Încercat să recitesc *Faust,* după mai bine de treizeci de ani. Aceeaşi imposibilitate: nu pot intra în lumea lui Goethe. Nu-mi plac decât scriitorii bolnavi, „atinşi" într-un fel sau în altul. Goethe rămâne pentru mine rece şi ţeapăn, un ins la care nu ţi-ar trece prin gând să faci apel într-un moment de disperare. Nu de el, ci de Kleist ne simţim mai aproape. O viaţă fără eşecuri majore, misterioase ori echivoce nu ne seduce defel.

O carte nu e un eveniment decât pentru autor. De fiecare dată sunt uimit să văd că un scriitor care a publicat deja o mulţime simte emoţii de debutant.

Un *autor* este un om care n-a înţeles nimic.

De câteva zile, citesc nuvelele lui Kleist. Sunt frumoase; dar ceea ce le dă o dimensiune pe care altfel n-ar fi avut-o este sinuciderea sa. Căci e cu neputinţă să citeşti un rând scris de Kleist fără să te gândeşti că autorul s-a sinucis. *Freitod* se confundă cu viaţa lui, ca şi cum Kleist s-ar fi sinucis dintotdeauna.

Aceste crize de furie, de nebunie! Ţin discursuri ce mă vlăguiesc adresate unor duşmani reali sau imaginari, să zicem reali, în legătură cu incidente imaginare.

De câte ori am vorbit despre feluritele mele tulburări cu cineva mai mult sau mai puţin expert în psihanaliză, explicaţia pe care am primit-o mi s-a părut întotdeauna insuficientă, chiar nulă. Nu „ţinea", pur şi simplu. De altfel nu cred decât în

explicaţiile biologice sau teologice ale fenomenelor psihice. Biochimia pe de o parte – Dumnezeu şi Diavolul pe de alta.

Am început din nou să-i citesc pe scepticii greci – cu voluptate, trebuie să adaug. Îmi plac aceşti jongleri al căror joc conduce la neant, aceşti palavragii ce ajung la aceleaşi concluzii ca un Buddha. Cred c-am spus-o deja: grecii ăştia erau nişte avocaţi *profunzi.*

Niciodată nu am dorit un lucru fără ca în acelaşi timp sau îndată după aceea să vreau contrariul.

În ţările latine, unde cuvântul nu costă nimic, laconismul trece drept prostie.

Fiecare certitudine ce se retrage din conştiinţa noastră mai întâi o uşurează, apoi o împovărează cu o nouă întrebare.

A scrie nu înseamnă a gândi: e o grimasă, ori, cel mult, o imitare a gândirii.

Este de necrezut în ce măsură m-am depărtat de Rilke! Există la el un abuz de *ton* poetic care e de-a dreptul insuportabil. Nu-mi înţeleg fostul entuziasm pentru el. M-am schimbat desigur odată cu epoca. Există multă dulcegărie la Rilke (cu excepţia câtorva sonete şi elegii) – îmi pare rău că trebuie s-o spun. Ceea ce, la el, părea să reprezinte poezia însăşi – sună, iată, găunos. Încă un adio.

11 nov. 1962

Nu prin raţionament se iese din scepticism, ci printr-un act de voinţă, adică printr-o hotărâre *instinctivă.*

(Pentru mine e o certitudine că nu voi scăpa nicicând de îndoială, oricare mi-ar fi „evoluţia”. Căci, fiziologic, am dobândit *rutina* scepticismului.)

Singurul lucru de care sunt mândru că l-am descoperit foarte devreme, înainte de douăzeci şi unu de ani, e că nu trebuie să procreezi. De aici mi se trage groaza de căsătorie, de familie şi de toate convenţiile sociale. E o crimă să-ţi transmiţi tarele unei progenituri, silind-o astfel să treacă prin aceleaşi

suferinţe ca tine, printr-un calvar poate şi mai cumplit decât al tău. Să dau viaţă unei fiinţe care să-mi moştenească nefericirile şi bolile – asta n-am putut s-o accept niciodată. Părinţii sunt cu toţii nişte iresponsabili sau nişte asasini. Doar brutele ar trebui să procreeze. Mila te opreşte să devii „genitor”. Cuvântul cel mai atroce din câte cunosc.

„Necruţători din vanitate” – această vorbă a lui Custine despre francezi e neîndoielnic adevărată. Oricum e bună pentru a explica Marea Revoluţie şi, nu mai puţin, pe cele mici.

13 nov. 1962

Noaptea trecută, m-am trezit definitiv după două ore de somn. Rar am cunoscut o asemenea intensitate în conştientizarea conştiinţei (!), vreau să spun în faptul de a fi conştient că sunt conştient.

Ca un ghimpe în carne, ba mai mult, ca un *pumnal* în carne – aşa îmi apare conştiinţa.

Citit ieri *Heinrich von Kleists Lebenspuren* – o carte ce conţine toate documentele existente despre viaţa sa, viaţă mereu *transfigurată* de eşec.

Împrăştierea – viciul major al minţii mele. Sunt un obsedat ce nu se poate concentra. Puţină metodă, Doamne! Această metodă, o aştept la fel cum alţii aşteaptă harul.

Celălalt nu face decât să-mi alimenteze anxietatea. Sunt sociabil – dar împotrivă-mi, ca să mă autopedepsesc.

Nu merită osteneala să scrii Confesiuni decât dacă-i sunt adresate lui Dumnezeu. Pentru c-a înţeles acest lucru, sfântul Augustin poate fi recitit adesea, oricât de iritant ar fi altminteri. (Descopăr la el o limbuţie ce aminteşte de a lui Cicero.)

Am gustat nepermis din plăcerea de a abandona o idee mai înainte chiar să-i fi schiţat contururile.

Nimic nu ne trădează mai mult decât reacţiile noastre cele

mai meschine. Ele dezvăluie adevăratul nostru fond, pentru că apar fără să le putem controla în vreun fel.

Simt o mare nevoie s-o rup cu o mulţime de inşi, prieteni în primul rând; apoi renunţ, timpul le face şi desface pe toate.

Înţeleg perfect că, de la un moment, ai vrea să nu-l mai întâlneşti pe cutare sau pe cutare. Mă gândesc la X. şi la Y. care mă căutau de fiecare dată când treceau prin Paris şi care n-au mai dat niciun semn. Le-am purtat pică pe nedrept, pentru că aceeaşi reacţie o am şi eu, atâta că-i vizează pe alţii, nu pe ei. Viaţa e o şcoală a despărţirilor; trebuie să învăţăm să rupem legăturile ce ne legau de prieteni.

Amintirile mele, adică nişte imagini, îmi hărţuiesc întruna ideile; nu mă împiedică să gândesc, dar mă împiedică să gândesc cu aplomb. Uneori am impresia că mi-am pierdut controlul asupra memoriei. Trecutul năvăleşte de-a valma ca să-mi blocheze clipa şi să-mi împiedice mintea să se desfăşoare în ea.

Pentru un scriitor, e preferabil să scrie fără să spună nimic decât să citească. Scrisul este un exerciţiu, cititul nu.

(Ich babe mich... totgelesen [1]*.)*

Mai mult te apropii de o activitate creatoare scriind o carte poştală decât citind *Fenomenologia spiritului.*

Ca să faci o frază din capul tău trebuie să-ţi mobilizezi toate facultăţile; ca să parcurgi un text, e suficientă puţină atenţie.

Marii cititori sunt nişte voluptuoşi, nişte leneşi, nişte abulici, sunt pur şi simplu oameni ce fug de răspundere.

Îmi amintesc şi acum profunda impresie pe care mi-a făcut-o, la şaisprezece ani, notaţia lui Amiel: „responsabilitatea e coşmarul meu nevăzut”.

Autorul unui articol despre Zen povesteşte că un misionar creştin, aflat în Japonia de optsprezece ani, nu convertise, în totul, decât şaizeci de suflete. Ba chiar şi aceştia i-au scăpat în ultimul moment. Toţi acei convertiţi au murit după obiceiul

[1] M-am omorât citind. (*N. t.*)

japonez, fără zbucium sau remuşcări, ca şi cum, născându-se, *nu puseseră decât un picior pe pământ.*

În fond, detaşarea nu se învaţă, ci e înscrisă într-o civilizaţie. Nu e un ţel, ci un *dar.*

Dintr-un cântec al soldaţilor japonezi din timpul luptelor cu mongolii: „Pe lume nu există o palmă de pământ în care să poţi înfige un băţ. Mă bucur de neantul tuturor lucrurilor, de-al meu şi-al universului întreg. Cinste sabiei lungi de trei picioare pe care-o flutură marii soldaţi mongoli, căci e ca fulgerul ce spintecă o briză primăvăratică". (Citat de Tucci în *Prezenţa budismului.)*

Când te gândeşti la saloanele literare germane romantice, la Henriette Herz, la Rahel Levin, la prietenia dintre aceasta, evreică, şi prinţul Ludovic-Ferdinand, nu-ţi vine să crezi că, un veac mai târziu, în aceeaşi ţară, aveam să fim martorii nazismului! Hotărât lucru, credinţa în progres e cea mai neghioabă şi mai stupidă dintre toate credinţele.

Există ceva *fals* în romantismul german (ar trebui să spun *la romanticii germani*), o simt foarte bine; dar fenomenul mă farmecă într-atât, că până şi falsul acesta îmi place. Aş vrea să-l studiez şi să-i consacru tot timpul, să citesc toate scrisorile epocii, în primul rând pe cele scrise de femei. — Şi eu care credeam că isprăvisem cu pasiunea pentru aceste figuri pe jumătate reale! Dezechilibrul şi un strop de emfază – ce prestigiu pot avea în ochii mei!

Sunt uimit să constat cât timp am pierdut lamentându-mă, plângându-mă pe mine în primul rând. Dar dacă preţuiesc ceva, e tocmai din cauza acestui timp risipit după judecata oamenilor, nu şi după a lui Dumnezeu.

Citesc în paralel cărţi ce n-au nimic în comun şi lucrez la trei texte diferite ce seamănă prea mult între ele, pentru că-mi oglindesc umorile întotdeauna sumbre.

Ieri, la Samaritaine[1], o femeie ce aştepta lângă mine să-i

[1] Magazin din Paris. (*N. t.*)

vină rândul la casă, puţea atât de rău că era să leşin. Sunt sigur că niciun animal, niciodată, n-a răspândit un astfel de miros. Dacă aş fi închis cu o asemenea femeie, mi s-ar putea stoarce orice secret. Prefer orice, chiar dezonoarea şi trădarea, decât să suport *un* minut acest soi de pestilenţă. — Torţionarii n-au imaginaţie.

Există o poezie franceză, dar nu există nimic poetic în viaţa francezilor (cu o excepţie: Bretagne, de dinainte de turism).

„Tristeţea va dăinui mereu" – A fost, pare-se, ultimul cuvânt al lui Van Gogh. Acelaşi cuvânt, aş fi putut să-l spun în orice clipă a vieţii mele.

La mine, totul are o bază fiziologică şi metafizică. Am sărit peste „psihic"…

Ajungi la un moment în viaţă când nu te mai imiţi decât pe tine însuţi.

Nu există nimic mai rău decât un înţelept – limbut. O carte de înţelepciune n-ar trebui să depăşească dimensiunile lui *Dao de Jing.* Şi când te gândeşti că însuşi Lao zi se repetă!

Noaptea trecută – visam sau eram treaz, nu mai ştiu –, am *văzut* câteva episoade din prima tinereţe, cu o precizie halucinantă. Mă simt literalmente înghiţit de copilăria mea – care se trezeşte şi îl goneşte pe bătrânul care devin încetul cu încetul, care am devenit, ar fi mai potrivit să spun.

Am în mine ceva de slav şi de maghiar, n-am nimic de latin.

Scriitorii, şi mai ales poeţii care exercită o influenţă prea mare, devin repede ilizibili. Byron este exemplul cel mai ilustru. Rousseau de asemeni, într-un grad mai mic totuşi.

O operă trece prin trei faze: cea a admiratorilor, apoi cea a curioşilor, în fine cea a profesorilor.

„Ceea ce este nepermanent e durere; ceea ce e durere este

non-sine. Ceea ce este non-sine nu-mi aparţine, nu sunt eu aceea, aceea nu este eu”. (Samyutta Nikāva)

Ceea ce e durere este non-sine. E greu, e imposibil să fii de acord cu budismul asupra acestui punct, capital totuşi.

Pentru noi durerea este noi înşine, e sine, în cel mai înalt grad. Ce religie bizară! Pretutindeni vede durere şi în acelaşi timp o declară ireală.

Accept durerea, nu m-aş putea lipsi de ea, şi nu pot *în numele milei* (ca Buddha) să-i refuz orice statut metafizic. Budismul asimilează aparenţa cu durerea, ba chiar le confundă. În fapt, durerea e aceea care-i dă aparenţei o dimensiune, o adâncime, o realitate.

Nu tot ce-i trecător e obligatoriu durere. *Aparenţa* nu e durere, iluzia nu e durere; altfel însăşi durerea, în esenţa ei, ar fi iluzorie. Ceea ce este greu de admis.

„Pentru cel care vede, nimic nu rămâne”. (Buddha)

3 dec. Ieri seară, criză „funebră”. Totul căpăta în ochii mei un chip de mort, vreau să spun *chipul* morţii.

Reumatism, reumatism! Sunt treizeci de ani de când mă chinuie. Ori este mai curând nevrită. Pe ger sau pe caniculă, târăsc mai ales piciorul stâng. Când nu sufăr, senzaţie de furnicătură foarte enervantă. Treizeci de ani de conştiinţă a corpului. „Ideile”, ca să nu mai vorbesc de umorile mele, se resimt.

Când adopţi o atitudine extremă, e greu să-i faci pe oameni să creadă că eşti sincer. Totuşi, violenţa e suferinţă, şi nu e comod să simulezi suferinţa.

Ceea ce am scris în *Ispita de a exista* despre ţara mea a stârnit acolo o furtună de proteste ce nu s-a potolit nici pe departe. Vreo zece articole pline de injurii, şi care nu sunt toate de *comandă.* Care să fie motivul profund al acestei indignări persistente? Cred că am lovit în plin ridicând chestiunea inferiorităţii noastre istorice; ea a trezit ceva în conştiinţe. Toţi

mă înjură, dar simt rana pe care am scormonit-o, căci este şi a mea. Ne îndoim de rolul, de valoarea, de misiunea noastră; în forul nostru lăuntric, nu credem în ele. Suntem unul din popoarele cele mai lucide care au existat vreodată. Suntem frivoli, bârfitori, superficiali, dar în acelaşi timp amari şi, sub aparenţa de fanfaroni, nihilişti până la disperare. Ne-am pierdut iluziile într-o măsură nepermisă, *la scară colectivă.* Contactul cu compatrioţii mei e totdeauna deprimant iar influenţa lor e dizolvantă, cum bine le şade unor oameni care au înţeles prea multe, pentru că au fost prea umiliţi. Nişte sclavi lucizi.

Sunt cât se poate de orgolios, dar uneori, chiar adesea, când mă aplec asupra mea, îmi vine să vomit.

Toate contradicţiile mele vin din faptul că iubesc viaţa mai mult ca oricine, simţind totodată şi aproape neîncetat un sentiment de neapartenenţă, de exil şi de abandon. Sunt ca un mâncău care, tot meditând la inaniţie, şi-ar pierde pofta de mâncare.

Admir uşurinţa cu care ceilalţi îşi depăşesc conflictele. Eu sunt mereu prizonierul şi victima alor mele. Sunt de aceea acuzat că nu am ieşit din adolescenţă, adică tocmai vârsta la care conflictele nu sunt escamotate.

X. se declară „profund”. Nu e singurul. Simţi o anume plăcere să pari superficial în ochii acestui soi de oameni.

Când trebuie să judeci relaţiile dintre două sau mai multe fiinţe ce lucrează în acelaşi sector, nu uita niciodată povestea lui Cain şi Abel. Acolo se găseşte cheia raporturilor dintre oameni. Restul e teorie şi flori de stil.

De vreme ce gândesc că tot ce facem e nociv sau în cel mai bun caz inutil, de ce vor să particip la mascarada generală? Şi de ce mă obligă s-o fac? Când ai convingeri ca ale mele, tot ce faci pentru a evita moartea ţine de dezonoare.

Îl pusesem pe L. Blaga pe un piedestal (ca să vorbesc ca servitoarele), credeam că este mai presus de noi, că pluteşte,

nepăsător sau meditativ, străin de certurile noastre, incapabil de reacţii balcanice, de hachiţe sau de accese de invidie. Depărtarea îl idealizase, memoria mea îi reţinea doar trăsăturile pure, îi preţuiam tăcerea, aparenta lipsă de temperament şi vulgaritate. Vai, zeul s-a prăbuşit! Poate că-i mai bine aşa. Iată-l la fel ca noi toţi (dar a murit, sărmanul!), iată-l *uman şi demn de dispreţ.*

(Ar trebui să fiu mai puţin feroce cu unul pe care l-am preţuit atâta timp. Dar paginile acre şi de o răutate atât de penibilă pe care le-a scris despre mine şi care-au fost găsite printre hârtiile lui, acum, la doi sau trei ani după moarte, au un aer de testament, de insultă de dincolo de mormânt – ce mă împiedică să fiu atât de obiectiv pe cât ar trebui.)

Doar bolile ne dau oarece „profunzime". Un ins sănătos, geniu să aibă şi tot e, fatalmente, superficial.

M-am înglodat în cuvinte, ca alţii în afaceri.

Când disperi cu-atâta uşurinţă, disperarea nu mai are valoare şi nici sens (deşi nu este mai puţin cumplită).

Unii scriu cu ceea ce e pur în ei, cu inocenţa; cât despre mine, nu pot să scriu decât cu deşeurile din mine. Scriu ca să mă *purific.* Iată de ce producţiile mele nu dau decât o imagine incompletă a ceea ce sunt.

Wordsworth despre Coleridge: „Eternal activity without action"[1] – Aceste cuvinte m-au impresionat din mii de motive.

Tot Wordsworth: „Zeii iubesc profunzimea, iar nu tumultul sufletului".

Omul care se retrage. Geniu al abandonului. Transfigurare prin înfrângere.

Nu-mi place decât acea categorie de scriitori despre care nu se vorbeşte şi al cărei tip rămâne Joubert. Scriitori de penumbră.

[1] Activitatea eternă, fără acţiune. (N. t.)

Marea artă e să ştii să vorbeşti pe un ton impersonal. (Secretul moraliştilor.)

În orice domeniu, trebuie să ştii să refuzi. Înţeleptul este omul ce refuză mai mult decât toţi, purtând totodată masca acceptării. Adică acceptă orice, pentru că nu se identifică cu nimic.

Nu cunosc decât două definiţii ale poeziei: cea a vechilor mexicani: „Vântul ce vine de la zei”… şi cea dată de Emily Dickinson (acolo unde spune că recunoaşte adevărata poezie după faptul că o cuprinde un frig atât de cumplit încât simte că nimic n-o va mai încălzi niciodată). (De regăsit pasajul.)

Ar trebui să-mi interzic citirea cărţilor de înţelepciune orientală, căci nu scot din ele decât ceea ce-mi încurajează inadaptabilitatea la viaţă.

Scepticismul are o proastă reputaţie. Şi totuşi, sub demersul său trufaş şi nepăsător, ce sfâşieri! E însuşi fructul unei vitalităţi precare, adânc vătămate.

14 dec. Ieri-seară, m-am perpelit îndelung până să adorm. Mă muncea, în sensul propriu al cuvântului, o asemenea oroare faţă de carne încât, în loc să mă culc, ar fi trebuit să merg undeva să mă îmbăt.

Mă gândeam că planta nu pute, că descompunerea ei n-are nimic respingător. Carnea însă e putreziciune pură şi simplă. Viaţa n-ar fi trebuit să facă efortul de a depăşi vegetalul. Tot ce-a venit după aceea e de-a dreptul hidos, înfricoşător. Definiţia viului: ceea ce încă nu pute. Mă deprimă spectacolul acestor cadavre ce mă-nconjoară, inclusiv al meu. De la insectă la om, tot ce mişcă îmi dă fiori de groază şi mă cutremură de silă. Regnul animal e o trădare faţă de regnul vegetal, după cum şi acesta e faţă de mineral.

Azi-dimineaţă, am *gândit* timp de o oră, adică mi-am sporit incertitudinile.

Dacă aş avea mintea ceva mai clară şi mai precisă, m-aş

ocupa exclusiv cu studiul bolilor de limbaj.

„Am o conştiinţă de vânzare şi nu vrea s-o cumpere nimeni”, repeta cu plăcere un jurnalist român. În Balcani, cinismul atinge proporţii pe care un occidental nici nu le poate bănui. Se exprimă în el umilinţe nespuse, şi o disperare atât de străveche că nimeni nu mai este conştient de ea.

Centenarul lui Barrès. Nicio poftă să-l recitesc. Şi totuşi, acum treizeci şi cinci de ani, ce ecouri trezeau în mine *Amori et Dolori sacrum, Du sang, de la volupté et de la mort, Un Jardin sur l'Oronte*! Niciun francez n-a avut, în acest secol, un mai profund sentiment al morţii decât el. După cum niciun francez n-a regăsit cu atâta fervoare secretul melancoliei.

Dacă ai fost „nebun” dar ai încetat să mai fi, nu faci decât să-ţi supravieţuieşti. Eu, la douăzeci de ani! Nu mă pot gândi la cel care-am fost fără să detest personajul care sunt acum.

Orice impuls creator implică un dram de prostituţie. E valabil pentru Dumnezeu, ca şi pentru oricine posedă un talent oarecare. Nu trebuie să te exteriorizezi, dacă vrei să rămâi pur. Să se retragă în sine, în orice ocazie – aceasta pare să fie datoria omului „interior”. Celălalt, cel exterior, nu contează: face parte din „omenire”.

15 dec. Zi de ploaie. Am dormit toată ziua. Nevoie de-a mă cufunda în materie, de-a mă întoarce la ea, de-a mă topi în ea. Aceasta mi-a fost *Coborârea în elemente.*

Faptul că la cincizeci de ani poţi cunoaşte crize de oboseală ca aceasta prin care trec acum mă depăşeşte, mă înspăimântă. Mă simt centrul unei toropeli cosmice. Mă dezindividualizez văzând cu ochii. S-o sfârşim cu acest Eu bătrân!

Arta dispreţului, dacă există vreuna, nu poate consta decât în arta de a-ţi pierde timpul: e singurul lucru ce ne conferă o superioritate asupra vieţii, dacă nu şi asupra fiinţelor.

Nu există decât lucrurile pe care le-am descoperit prin noi

înşine; sunt şi singurele pe care le cunoaştem. Restul e trăncăneală.

Pasiunea de a învăţa trebuie privită cu rezerve. Ea se îndreaptă totdeauna contra noastră, în orice caz ne face deservicii. Trebuie să ştii puţine lucruri, dar să le ştii în chip absolut.

Observaţia profundă din *Gītā,* pe care trebuie s-o ai mereu în minte: „Mai bine pieri în legea ta, decât să te mântuieşti în legea altuia”.

Să te realizezi înseamnă să ştii să te limitezi. Eşecul este consecinţa unei prea mari disponibilităţi.

Tot ce ne stânjeneşte ne îngăduie să ne definim. Fără beteşuguri, nu există conştiinţă de sine.

19 dec. – Ieri, am *pierdut* două ceasuri la biblioteca Sorbonei, azi, alte două ceasuri la cea a Institutului catolic. De ce? Ca să caut nişte cărţi. Azi după-amiază, după ce-am scormonit în fişierul Institutului până am ameţit, până la delir, am plecat să mă plimb, dezgustat, în grădina Luxembourg, meditând cu tristeţe la situaţia mea. La ce bun să accept acest joc lamentabil, care nu păcăleşte pe nimeni, nici măcar pe mine? Ştiu bine că alerg după cărţi, că mă acopăr, ca să zic aşa, cu ele doar ca să nu lucrez, ca să eludez datoria de a face o „operă”, de a scrie, ca să nu fac figură de ratat în ochii dispreţuitori ai celorlalţi. Însă mă risipesc, nu fac decât să-i dezamăgesc pe toţi, şi astfel mă umplu de fiere. În fond, nu mai sunt decât un erudit destul de jalnic, de vreme ce erudiţia, dacă posed vreuna, mi-o ascund şi cu siguranţă că n-o exploatez.

Vai de scriitorul pe care l-am admirat prea mult. Admiraţia mea se va preface curând în ură sau dezgust. Nu-i pot ierta pe cei din care mi-am făcut idoli. Mai devreme sau mai târziu, în mine se trezeşte iconoclastul.

Eu, eu, eu – ce lehamite!

Toată lumea vorbeşte de teorii, de doctrine, de religii, într-un cuvânt de abstracţiuni; nimeni de un lucru viu, trăit, direct.

Filosofia şi toate celelalte sunt o activitate derivată, abstractă în sensul cel mai rău al cuvântului. Totul în ea este golit de sânge. Timpul devine temporalitate etc. Un ansamblu de subproduse.

În alt plan, oamenii nu mai caută sensul vieţii *pornind, de la experienţele lor,* ci de la datele istoriei sau de la o religie sau alta. Dacă în mine nu găsesc nimic ca să vorbesc despre durere sau neant, la ce bun să-mi pierd timpul studiind budismul. Trebuie să cauţi totul în tine, iar dacă acolo nu găseşti ce cauţi, ei bine, renunţă.

Ceea ce mă interesează e viaţa mea, nu doctrinele despre viaţă. Oricâte cărţi aş citi, în ele nu găsesc nimic direct, absolut, unic. Peste tot, aceeaşi pălăvrăgeală filosofică.

20 dec. Azi după-amiază, la Collège de France, am intrat din greşeală într-o sală unde profesorul scria pe tablă formule de matematici superioare. Timp de un ceas, l-am privit cu o stupoare admirativă pe acel magician care n-a încetat să scoată la iveală semne minunate şi, pentru mine, cu totul neinteligibile. Cât de vulgare par muncile noastre literare în comparaţie cu acest exerciţiu halucinant care practic suprimă cuvântul: de altfel, profesorul n-a recurs la cuvânt decât pentru a face legăturile. Să mă fi dedicat unei activităţi inaccesibile profanilor, unei activităţi rezervate unor aleşi, câţi să-i numeri pe degete – da, asta mi-ar fi plăcut să fac, nu să scriu articole pe care primul venit le poate citi şi dispreţui.

O formă ispititoare de glorie, poate una din cele mai frumoase: să-ţi legi numele de năruirea unei religii.

21 dec. Am dormit nouă ceasuri în şir, cu o întrerupere, totuşi, de câteva minute. M-am trezit perfect odihnit. Ce-i drept, mintea nu-mi funcţionează.

Tocmai am citit articolele politice ale lui Heine, scrise în 1842. Fireşte, totul e prăfuit – dar totodată just. Observaţii foarte profunde despre caracterul francezilor, despre versatilitatea lor; de asemeni, viziuni profetice despre comunism. — Inaugurarea căii ferate Rouen-Orleans îi inspiră *exact* aceleaşi observaţii ce s-au făcut mai târziu despre avion şi aparatele spaţiale. Din toate se desprinde, pentru cititor, o mare

lecţie de modestie. Aparţinem timpului nostru prin *mirările* noastre. Să nu te entuziasmezi – deviză salutară, chiar indispensabilă pentru cine nu vrea să regrete mai târziu.

Este incredibil în ce măsură se demodează cea mai neînsemnată figură poetică în proză. Poezia e partea perisabilă a stilului. Ea nu dăinuie, nu rămâne vie decât dacă este implicită, neevidentă, involuntară, secretă şi chiar imperceptibilă.

Sunt un pătimaş care se vlăguieşte încercând să atingă indiferenţa şi care n-o atinge niciodată, decât poate prin subterfugiul şi mizeria toropelii.

Regulă generală: un autor începe să fie recunoscut şi celebrat în momentul când nu mai are nimic de spus. Venirea gloriei coincide cu cea a sterilităţii.

Talentul vine scriind. Este un exerciţiu transfigurat.

Căpătase obiceiul să plângă; de atunci, totul îi reuşea. Îţi atingi cu uşurinţă scopurile, cu condiţia să ai o metodă.

De ani de zile, caut o definiţie a tristeţii... Sper să n-o găsesc niciodată.

Toată noaptea, vântul a venit să se învârtejească în hornuri. Mugea, se zbuciuma la câţiva centimetri de pat. O noapte ce m-a consolat pentru absenţa muzicii de care sufăr de când nu mai merg la concerte şi nu mai deschid radioul.

Am observat că de îndată ce un om se identifică total cu un lucru, ajunge la un soi de geniu.

Am cunoscut câţiva pretendenţi la înţelepciune, care voiau să fondeze „şcoli[11] pentru a regenera spiritual omenirea. Toţi erau vizibil dezechilibraţi. Niciunul nu pricepuse că opera de regenerare trebuie începută cu şi prin ei înşişi. În fond, ceea ce voiau – inconştient, ce-i drept – era să le transmită altora dezechilibrul lor, să transfere omenirii preaplinul de contradicţii

şi dorinţe haotice de care erau copleşiţi.

Orice obsedat pare profund şi genial. Nu e niciuna, nici alta.

Nu există ceva mai cumplit decât un om conştient de meritele lui şi care-ţi dă impresia că se gândeşte la ele în fiece clipă.

Crăciunul. Ninge. Toată copilăria mea urcă la suprafaţa conştiinţei.
Ieri, la piaţă, am auzit acest dialog: – E frig. — N-are nimic. Numai să nu ningă.
Hotărât lucru, nu sunt de aici.

Concertul pentru clarinet şi orchestră, de Mozart. Ce rol a putut să joace în viaţa mea!

Pe măsură ce înaintezi în vârstă, neglijezi problemele şi nu te mai interesează decât propriul trecut. Căci este mai uşor să ai amintiri decât idei.

Când evoc anii tinereţii mele din Carpaţi, trebuie să fac un efort ca să nu plâng. Explicaţia e foarte simplă: nu cred că există un om a cărui copilărie s-ar putea compara cu a mea. Cerul şi pământul erau, cu adevărat, ale mele. Până şi spaimele mele erau fericite. Mă trezeam şi mă culcam – ca Stăpân al Creaţiunii. Eram conştient de fericirea mea şi presimţeam că o voi pierde. O teamă secretă îmi măcina zilele. Nu eram chiar atât de fericit pe cât pretind acum.

Despre orice, am *cel puţin* două puncte de vedere opuse. De unde nehotărârea mea teoretică şi practică.

O carte nu e fecundă şi nu rezistă decât dacă e susceptibilă de mai multe interpretări diferite. Operele ce pot fi definite sunt prin esenţă perisabile.
O operă trăieşte prin ambiguităţile pe care le suscită.

Nimic nu va putea distruge în mine nici îndoiala, nici nostalgia absolutului.

Către patruzeci de ani, sau poate înainte, am încetat să cred în „destinul” meu, am renunţat până şi la dorinţa dea avea un destin. Atunci am început (pentru a-mi compensa cumva neantul vieţii) să mă interesez de cei care au avut unul şi m-am apropiat de istorie. Chiar şi azi, dacă am de ales între un scriitor şi un istoric, prefer să-l citesc pe ultimul.

La douăzeci de ani îi citeam pe filosofi, mai târziu, spre treizeci, pe poeţi, acum pe istorici.

Dar pe mistici? întotdeauna i-am citit, însă de la o vreme îi citesc mai puţin. Poate că într-o zi o să-i abandonez de tot. Când ai devenit incapabil să simţi, nu zic o transă, dar nici măcar o umbră de transă, la ce bun să alergi după ale altora? Am trecut pe lângă extaz, ba chiar l-am cunoscut de trei-patru ori în viaţă; însă în felul lui Kirilov, nu al credincioşilor. Trăiri divine totuşi, de vreme ce mă înălţau deasupra lui Dumnezeu.

Scriitorul adevărat iubeşte pătimaş aparenţele, nu caută Adevărul.

(După ce am citit câteva pagini de Saint-Simon.)

Nu e adevărat că nu putem trăi fără zei. Mai întâi ne facem nişte simulacre de zei, apoi omul suportă orice şi se obişnuieşte cu orice. Nu e destul de nobil ca să moară din decepţie.

O experienţă pe care-o fac în fiecare zi: toţi oamenii pe care îi cunosc şi care ies în arenă într-un fel sau altul caută cu pasiune gloria, sau cel puţin renumele. Pasiune dezgustătoare şi totuşi de înţeles, ba chiar inevitabilă.

Dacă tu însuţi ai dorit aceeaşi glorie, te deranjează să-i vezi pe ceilalţi că aspiră la ea şi că se zbuciumă pentru o himeră. Eliberându-te de ea, pierzi o sursă sigură de suferinţe. Dar nu poţi avea chiar totul.

Nu ni-l putem imagina pe un Pascal vrând să fie „original”.

Căutarea originalităţii e mai întotdeauna semnul unui spirit de mâna a doua.

Mă văd ca un alergător care, abandonând cursa, ar începe

să mediteze la ea.

Actul de a gândi merge mână-n mână cu o anume vlăguire. Spiritul e deopotrivă cauză şi efect al inhibiţiilor noastre, al încercărilor avortate, al oricărei manifestări de neputinţă, de orice fel.

N-am întâlnit decât doi oameni care, intrând în contact cu religia, mi s-a părut că au atins un fel de sfinţenie: un jurnalist de provincie din România şi un şlefuitor de diamante argentinian. Primul era uniat, al doilea evreu (trăise în India doi ani care îl marcaseră profund). Nimeni nu mi-a vorbit cu mai multă puritate despre chestiunile religioase decât aceştia doi. Şi unul şi celălalt degajau o lumină pe care n-am mai regăsit-o niciodată.

Tot repetându-mi că ceilalţi fac prea mult, am ajuns acum să nu fac eu destul – ca să folosesc un „eufemism”.

Poate nu-i o consolare, dar cel puţin te simţi măgulit să poţi spune că vei muri fără a-ţi fi dat întreaga măsură.

Ultimii cărora le iertăm infidelitatea faţă de noi sunt cei pe care i-am decepţionat.

sau: Le iertăm tuturor infidelitatea, nu şi celor pe care i-am decepţionat.

sau: întotdeauna suntem intransigenţi cu cei pe care i-am decepţionat.

Mă gândesc la o mulţime de oameni pe care i-am cunoscut şi care au murit. Ce a rămas din ei? Nimic, nici măcar amintirea mea, de vreme ce ea le confirmă neantul.

Este indecent să spui „eu”, când „noi” s-ar potrivi mai bine. Se poate, dar „eul” e atât de comod, de plăcut! Ipocrizie a impersonalităţii.

Nu m-am născut sub zodia *obiectului.*

Mult timp, foarte mult timp, la trezire, îmi puneam în minte dorinţa ca sfârşitul lumii să aibă loc în cursul acelei zile.

Ca să descoperi o altă realitate, trebuie să spulberi categoriile în care e încătuşat spiritul; trebuie să iei de la capăt Cunoaşterea.

A vorbi fără ironie de propriile succese este un semn de mare mitocănie (mai mult chiar decât a vorbi de propria avere, căci bogăţia este un fapt, iar celebritatea doar o opinie, o judecată de valoare).

31 dec. 1962 – Să trecem mai departe.

X îmi face urări pentru noul an şi îmi vorbeşte de bolile lui, cu o voce de disperat. Tot ce pot să-i spun e că există fiinţe ce trebuie să sufere, pentru că ăsta li-i datul. Adaug, în chip de consolare, că poţi trăi şi suferind, că poţi chiar foarte bine să *continui,* în ciuda descurajării. Îi dau exemplul meu: peste treizeci de ani de boli de tot soiul!

„Chiar dacă demonstraţia lui Leibniz ar fi justă; chiar admiţând că, din toate lumile posibile, a noastră rămâne cea mai bună, această demonstraţie nu ar da nicio teodicee. Căci creatorul a creat nu numai lumea, ci, de asemeni, însăşi posibilitatea: prin urmare, ar fi trebuit să facă posibilă o lume mai bună”. (Schopenhauer)

Schadentreude[1] – expresie incorectă. Există cruzime în toate stările, nu şi în bucurie, care e lucrul cel mai pur ce poate fi simţit în lumea aceasta. Plăcerea poate fi crudă, la fel disperarea, tristeţea, orice – nu însă, repet, *Bucuria.*

„Moartea, această schimbare de stare atât de distinctă, de temută, nu este, în natură, decât ultima nuanţă a unei stări precedente…” (Buffon)

„Nu trebuie să-ţi exprimi mânia sau ura decât prin fapte. Animalele cu sânge rece sunt singurele care au venin”. (Schopenhauer)

Iubirea e un sentiment cu totul anormal, de vreme ce e

[1] Bucuria răutăcioasă de a privi nefericirea altuia, sau bucuria de vedea cum eşuează o încercare oarecare. (N. t.)

însoţit de toate stările tulburi ce caracterizează de obicei o minte deranjată: angoasă, disperare, neîncredere morbidă, străfulgerări de fericire, egoism împins până la ferocitate etc. E fericirea unui turbat.

Nu există nimic mai nesuferit decât o femeie ce cunoaşte un lucru în profunzime, studiază o problemă, arată competenţă în materii vagi precum literatura sau arta. Dacă vrea să-şi păstreze farmecul, femeia trebuie doar să cunoască superficial ori să intuiască; de îndată ce *ştie,* nu mai seduce.

La fel, nimic mai iritant decât un poet care aprofundează, care insistă, care vrea să *epuizeze* o temă sau un subiect. Dacă vrea să rămână viu, trebuie dimpotrivă să arunce o privire *unică.* Indiferent de subiect, el trebuie să iscodească, nu să aprofundeze. Doar poeţii care şi-au pierdut inspiraţia întorc pe toate feţele acelaşi motiv, doar ei vor să fie specialişti într-un sector sau altul. *Abandonul* e, dintre toate, lucrul cel mai greu de păstrat.

Dacă nu mă înţeleg cu francezii e pentru că mă înfurii la fel de iute şi de des ca ei. Nu pot să fiu fericit decât printre danezi, printre nemţi, printre cei care par „tăntălăi”.

Combat disperarea prin mânie şi mânia prin disperare. Homeopatie?

Fac pe *autorul uitat.* De parcă înainte aş fi fost cunoscut!

Toţi mă întreabă: „La ce lucraţi? Pe când o nouă carte?” – E de necrezut în ce măsură obligaţia de a publica a intrat în moravuri. Eşti nevoit s-o faci, altfel rişti să fii socotit un ratat. Totuşi nu trebuie să cedezi.

Genul de melancolie de care sufăr nu e făcut să se armonizeze cu cuvântul. Ar fi fost nevoie de muzică.

Nu de moarte mă tem, ci de viaţă. De când mă ştiu, viaţa mi s-a părut insondabilă şi înfricoşătoare. Neputinţa de a mă integra în ea. Apoi, teama de oameni, de parc-aş aparţine altei specii. Sentimentul permanent că interesele mele nu coincid în

niciun punct cu ale lor.

Ceea ce mi-a blocat întotdeauna orice şansă de reuşită este că mai înainte de-a aprofunda ceva, îi văd limitele. Indiferent că-i vorba de o fiinţă, de un obiect, de o idee. Am – ăsta-i cuvântul – *intuiţie.* M-aş fi lipsit de ea bucuros. E greu de imaginat un dar mai funest.

„Vraja s-a risipit" – De câte ori în viaţă n-am repetat această frază, în legătură cu atâtea lucruri – şi cu câtă cruzime! Căci e cruzime să arăţi atâta râvnă pentru decepţie.

Întotdeauna am impresia şi chiar convingerea că aş putea să fac mai bine ceea ce fac ceilalţi. De ce nu am aceeaşi reacţie faţă de ceea ce fac eu însumi?

De îndată ce sunt cât de cât sănătos, inspiraţia mă părăseşte, până şi *subiectele* îmi lipsesc. Nu degeaba fraza care m-a marcat cel mai mult a fost răspunsul lui Pascal către sora sa, care-l îndemna să se îngrijească: „Nu cunoşti neajunsurile sănătăţii şi avantajele bolii".

Îmi amintesc perfect că atunci când l-am citit, la biblioteca „Fundaţiei Carol" din Bucureşti, a trebuit să fac un efort ca să nu scap un strigăt.

Te poţi revolta împotriva nedreptăţilor, nu însă contra oboselii şi uzurii lumii.

Niciun prieten nu-ţi spune vreodată adevărul. Iată de ce doar dialogul mut cu duşmanii este fecund.

Exact în apogeul carierei, toţi ne întâlnim cu cea mai mare decepţie. Aş putea da nenumărate exemple.

Nu mai pot, nu mai pot. E cu putinţă să-mi irosesc timpul aşa? Azi-dimineaţă, când am văzut că se face amiază şi, ca de obicei, încă nu mă apucasem de lucru, puţin a lipsit să izbucnesc în lacrimi. Mă îndrept spre dezastru, se pare. Imnul nostru naţional începe cu: „Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte!" – Ah, ce ecouri trezeşte în mine!

Sfat pentru un tânăr: „Nu uita că superiorilor şi prietenilor nu le poţi spune niciodată adevărul”.

Azi l-am întâlnit prima oară pe X, căruia i-am citit toate cărţile. Un domn mărunt, o voce piţigăiată, o păpuşă amabilă. Probabil că nici Bergson nu făcea o impresie mai grozavă. Şi de altfel ce contează că ai un corp sau altul? E un semn de infantilism să fii dezamăgit de aparenţa fizică a oamenilor. Dar cum să faci ca să nu-ţi pese de ea?

Când te gândeşti că sunt oameni ce-şi permit să te sâcâie trei ceasuri în şir!

Teama de a deranja, în fapt de a nu-i putea distra pe ceilalţi, mă face să nu pot vizita pe nimeni – decât cu preţul unui mare efort de voinţă.

Ianuarie 13 – Duminică dimineaţa. Un frig de crapă pietrele. Câţiva trecători cu un aer perplex şi care mă privesc – mă cred nebun, probabil – cum cânt cât mă ţine gura cântece ungureşti. Frigul îmi aminteşte de iernile din copilărie – mai puţin zăpada, cu care ţara asta, vai, nu e blagoslovită! –, mă umple de bucurie.

Am remarcat că aproape totdeauna sunt *vesel* când toţi ceilalţi sunt nefericiţi.

„Eram Profet când Adam se găsea încă între apă şi lut”.

Ce orgoliu în această vorbă a lui Mahomed!

Nu poţi medita cu-adevărat la veşnicie decât lungit. Că veşnicia a fost înţeleasă mai ales de orientali, nu-i de mirare: nu îndrăgeau ei poziţia orizontală? Să stai cu ochii îndreptaţi spre cer influenţează negreşit cursul gândirii.

De îndată ce te întinzi într-un pat, sau pe jos, timpul nu mai curge şi încetează să mai conteze. *Istoria* este produsul unei omeniri care stă *în picioare.*

În calitate de animal vertical, omul era condamnat să înveţe a privi înainte, nu numai în spaţiu, dar şi în timp. Ce jalnică obârşie are ideea de *viitor!*

Gelozia – în dragoste, desigur – conferă talent primului venit şi-l înalţă deasupra celor mai mari creatori.

Rivarol, care a tradus *Infernul,* îi reproşează lui Dante că a scris: „Văzduhul era fără stele”. — Estetica secolului al XVIII-lea cunoaşte un paroxism antipoetic. Ravagiile lui Voltaire sunt incredibile.

Incapacitatea mea de a le spune oamenilor adevărul în faţă, pe scurt laşităţile mele mi-au creat mai multe complicaţii decât dacă eram un campion al moralităţii.

Atac omul în general, dar îmi lipseşte curajul în faţa unui individ. Mă tem grozav să nu rănesc, şi desigur să nu fiu la rândul meu rănit. Poţi fi poltron şi din prea multă sensibilitate.

Sunt un ins pe care Timpul l-a vomat, l-a scuipat afară, şi pe care propria sa decădere îl îmbată.

Să te găseşti deodată în plin Incomunicabil, să simţi că te apasă vagul ce nu poate fi exprimat...

Durerea nu condamnă viaţa, durerea o *răscumpără. (De ce nu sunt budist.)*

Sunt de plâns numai aceia care, având un fond religios, nu se pot opri la nicio religie şi se poticnesc (exces de luciditate sau neputinţă?) în pragul absolutului. Cât îl admiră ei pe cel care *ştie* să se roage!

Durerile imaginare sunt cele mai reale dintre toate, căci sunt durerile *de care ai nevoie* şi pe care le-ai inventat, pentru că nu te poţi lipsi de ele.

Un lucru pe care îl verific în fiecare zi: poate să-ţi fie milă de oameni; dar să-i iubeşti, este cu neputinţă. Aici, în acest punct central şi precis, creştinismul se complace în minciună.

Franţa. Naţiunea cea mai înzestrată din Europa.

Nu sunt făcut ca să „gândesc”; când o fac, şirul

raţionamentelor mele e repede curmat de irupţia vreunui refren lăuntric, a unui murmur mai curând. Însăşi „gândirea” mea e muziciană.

Toţi oamenii cruzi mă atrag, indiferent că sunt personaje literare sau istorice. Tristeţea mea ascunde o incredibilă cruzime *ce nu poate şi nici nu vrea să fie satisfăcută.*

Sâmbătă 26 ianuarie 1963

Îmi vine să plâng. Am învins toate dorinţele. Sfâşiere (în sensul propriu) a întregii urzeli a fiinţei mele. Senzaţie de singurătate la fel de precisă şi de intensă ca în „demenţa lucidă”.

Viaţa mă dă deoparte, ca să poată merge înainte. Să te simţi ca o piedică în mersul lucrurilor. Deranjez Devenirea.

Ceea ce mă face să-mi pierd gustul pentru Viitor e certitudinea că totul va fi mai urât decât în prezent. Ajunge să te gândeşti la stricarea arhitecturii de la începutul secolului XX şi până la noi – te trec fiori de groază. Darmite să-ţi imaginezi ce va deveni ea în viitor! mai bine nu te gândeşti.

Orice chestiune, indiferent care, este *nelimitată.* Doar spiritul nostru mărginit, mania noastră de a defini îi impune hotare.

Aceste acoperişuri oribile şi cerul acesta cenuşiu, pe care le privesc până la îndobitocire. Unde să afli cel mai mic semn de speranţă şi adevăr? Dezolarea lumii în stare pură, a acestei lumi catastrofale.

Tot ce văd în jurul meu îmi adânceşte disperarea şi mă întăreşte în oroarea faţă de lume.

Vechea mea teorie: nu poţi trăi nici cu Dumnezeu, nici fără Dumnezeu.

Santillana del Mar![1]. Mă gândesc la el cu elanuri de

[1] Santillana del Mar, sat de lângă Santander, pe coasta cantabrică. (N. ed. Fr.)

rugăciune străbătute de sfâşierea cea mai profundă, sub forma unui regret lacrimal.

Acele ore când gândurile noastre coboară, coboară din ce în ce mai jos – până la mormântul nostru – pe care-l traversează şi apoi urcă din nou, spre un se ştie ce…

Între lume şi mine există o stare de dezacord ce se adânceşte cu anii; într-o tonalitate rece, e drept, şi nu lirică, aşa cum se întâmpla înainte. (Cred sincer că un înger s-ar simţi pe pământ mult mai acasă decât mine. Dar comparaţia nu este bună: căci nu puritatea mă împiedică să fiu la unison cu lumea, nu, e altceva, un *venin nostalgic,* pe care doar demonii, foşti îngeri, îl pot presimţi sau concepe.)

O melodie peticită.

Când ai lăsat lucrurile să curgă de la sine, nu se întâmplă nimic – din fericire. Cine spune eveniment spune încăpăţânare.

1 februarie 1963

Azi după-amiază, timp de două ceasuri, l-am ascultat pe un coleg de clasă pe care nu l-am mai văzut de cincisprezece ani. Spun bine *ascultat,* căci a vorbit întruna despre isprăvile, despre succesele, despre averea, despre nevastă-sa şi despre toată lumea. Nu cred că a inventat, dar are un fel de a înflori cel mai mic amănunt al aventurilor sale, încât rămâi între uimire şi silă. Afaceri peste afaceri! „I-am zis-o”, „i-am luat-o înainte”, „am muncit douăzeci de ore pe zi”. La sfârşit, mi-a spus să-l caut dacă am vreo nevoie… Nu-i rău să-i frecventezi pe români: defectele oamenilor în general apar la ei în toată goliciunea. Deşi sunt prefăcuţi, nu ştiu să disimuleze, sau mai degrabă au un fel al lor de a disimula ce nu face decât să-i trădeze complet.

„Sfântul Duh nu e sceptic”. (Luther)

Una din acele ziceri inepuizabile, cărora ai vrea să le consacri tot răgazul insomniilor tale.

Înainte de război, trăia acel poet bătrân şi bolnav, uitat de toată lumea, şi care, citisem undeva, le poruncise alor săi să

spună că nu e acasă pentru niciun vizitator. Nevastă-sa, din milă, mergea din când în când să sune la uşă...

Scriitorii minori se demodează mai puţin decât cei mari. (Sau mai curând: sunt mai lizibili.) Motivul: sunt mai puţin atinşi decât ceilalţi de defectele şi de calităţile vremii în care trăiesc.

Ieri am mers la un cocktail de unde m-am întors furios, dezlănţuit. Nu mai pot asista la soiul ăsta de mascaradă. Nu mai suport să văd oameni ce se adună degeaba. E cazul s-o termin, la vârsta mea, cu spectacolul „lumii bune". M-am hotărât să refuz orice invitaţii pe viitor, să fac gol în jurul meu, să trăiesc la Paris ca şi cum n-aş fi acolo.

Relaţia cu inocenţa e la fel de obositoare ca şi cea cu făţărnicia. Trebuie căutată o cale de mijloc între societate şi natură.

Dacă nemulţumirea de sine ar putea conferi geniu!...

„... născându-ne, ne-am luat obligaţia de a muri". (sfântul Ignaţiu de Loyola, *Exerciţii spirituale)*

Un scriitor dă dovadă de forţă distrugând ce a scris, aruncând pe foc textele de care nu e mulţumit. *Să publici cât mai puţin,* asta ar trebui să-i fie deviza.

În fond, lenea m-a ferit de inflaţia în care ceilalţi cad din exces de vitalitate, de muncă sau de talent, iar pentru asta îi sunt recunoscător.

Dacă aş fi sigur că am la fel de multe defecte ca ceilalţi, *ca oamenii pe care-i cunosc,* m-aş sinucide pe loc.

...Dar cum de mai pot să mă îndoiesc?

Oamenii „buni", generoşi, care se ocupă cu plăcere de ceilalţi, sunt aproape întotdeauna nişte vanitoşi, nişte lăudăroşi simpatici, cordiali.

Bunătatea e o formă specială de vanitate şi de lăudăroşenie.

Bunătatea e o versiune nobilă a vanităţii şi a lăudăroşeniei.

Rolul insomniei în istorie. De la Caligula la Hitler. Neputinţa de a dormi e cauza sau consecinţa cruzimii? Tiranul *veghează* – e ceea ce-l defineşte ca specie.

Tot ce fac ceilalţi, ca şi tot ce fac eu, mi se pare *lipsit de necesitate.* Aşa se face că orice act mă apasă, iar „a trăi” îmi este un supliciu.

A scrie înseamnă a recunoaşte că în raporturile tale cu fiinţa ceva nu-i în regulă.

Am terminat un articol despre glorie, care nu-i bun de nimic. Ce idee, să mă apuc de un asemenea subiect! Prin ce proces am ajuns la aşa ceva? Cât de stupidă e toată istoria asta.

Cel care a fost idol, oricât de puţin, e condamnat să se *demodeze.* Voga e moartea spiritului.

Ţara mea: farmec, vulgaritate şi disperare.

Într-o Istorie a Angliei, am găsit un portret al lui Wilhelm Cuceritorul care m-a entuziasmat. Iubea atât de mult fiarele sălbatice încât nimeni nu îndrăznea să le ucidă decât fără ştirea lui. Din dragoste pentru ele, se plimba în pădurile dese şi întunecoase. Detesta oamenii, vorbea puţin şi nu ierta pe nimeni.

Am făcut legământ de singurătate.

Eşti cu atât mai deşteptat cu cât percepi partea de vid din fiecare lucru.
Sau: Să fii deşteptat înseamnă să percepi zona de vid din fiecare lucru.

Viaţa e ca un text la care ai muncit enorm, pe care-ai vrea să-l îmbunătăţeşti fără să poţi, pentru că eşti sătul de el până-n gât: nu mai poţi adăuga nicio virgulă. Ştii că este imperfect şi incomplet, dar degeaba, nu mai găseşti nimic ca să-l ameliorezi.

Specificul scepticismului e că, după ce l-ai cunoscut, orice-ai face ca să scapi de el, revii la el garantat. Este o boală ciclică.

Cineva a spus că sunt chinuit doar de două probleme: Dumnezeu şi stilul.

Dacă aş fi putut avea raporturi sincere cu oamenii, cu siguranţă că m-aş fi lipsit de ideea de Dumnezeu.

Naştere, căsătorie, înmormântare – de ce evenimentele ireparabile trezesc în mine întotdeauna sentimente *false*?

26 februarie 1963
Sunt distinct de senzaţiile mele. Cum?

Zile întregi pierdute cu discuţii, şi deprinderea cu propria-mi nulitate.

Ceea ce mă interesează e să văd în ce măsură mă pot disocia de lumea aceasta.

Deunăzi, în autobuz, m-am întâlnit cu un tânăr scriitor de avangardă (!), care îmi reproşează că nu sunt revoluţionar, că nu vreau să inovez nimic, pe scurt că nu aduc nimic nou. – „Dar eu nu vreau să schimb absolut nimic”, i-am răspuns. N-a prins sensul replicii mele. M-a crezut un modest.

Întotdeauna mi-au plăcut zeii agonizanţi, religiile trase pe linie moartă, fără viitor, ajunse la ananghie. De unde pasiunea mea pentru Celsus.

Cu cât îmbătrânesc, cu atât sporeşte cantitatea de cărţi ilizibile. Va veni şi ziua când nu voi mai putea citi nimic, când mă voi mulţumi să *privesc.*

Azi după-amiază, m-am dus la o întâlnire „de afaceri” cu ideea să fiu net, tranşant, clar. Trebuia să-mi dau demisia din funcţia de director de colecţie, la Pion. Cum era de aşteptat, am ezitat, am şovăit între da şi nu, şi am plecat fără a rezolva nimic. Sunt incapabil să iau o hotărâre *în faţa unui chip.* Primul venit

mă lasă fără reacţii.

E timp pierdut orice moment pe care nu-l petreci cu tine însuţi.

Să lichidez – mania mea, viciul meu. Cu ce voluptate o fac! Şi ce gust amar *după!*

Când nu mai poţi să te gândeşti decât la propria-ţi copilărie – atunci se-ncheie ciclul unei vieţi.

Cu cât un om este mai obsedat de moarte, cu atâta râvneşte la glorie. Ideea deşertăciunii universale este un stimulent.

„Cel care este Dumnezeu prin natură vorbeşte cu cei pe care El i-a făcut dumnezei prin har…" (sfântul Simion Noul Teolog)
Aici e întreaga esenţă a misticii creştine.

5 martie 1963. Auzit ieri seară *Patimile după sfântul Ioan* | fericire vecină cu extazul. Ieşit în stradă, contactul cu abjecţia, cu cotidianul, m-a făcut să mă întreb dacă cele trei ore „sublime" pe care tocmai le petrecusem nu ţineau de halucinaţie. Şi totuşi, acele ore îmi dăruiseră deopotrivă certitudinea şi emoţia realităţii supreme.

Cine are sentimentul timpului, mai ales acela, se va agăţa de ceea ce rezistă timpului, de ceea ce-i transcende fragilitatea. Cu rare excepţii, toţi împătimiţii formei au conştiinţa acută a futilităţii universale, a nimicniciei faptelor şi a vieţii ca atare. Iar pentru a se agăţa de ceva trainic, durabil, pariază pe cuvinte şi se slujesc de ele.

Gustul perfecţiunii lasă să se ghicească o rană secretă. Cu cât eşti mai *atins* de timp, cu atâta vrei să scapi de el. Scriind o pagină desăvârşită, sau doar o frază, te înalţi mai presus de cangrena devenirii. Învingem moartea prin obsesia perfecţiunii, căutând cu pasiune veşnicia *prin verb*, prin însuşi simbolul caducităţii.

Viaţa îndeplineşte toate condiţiile pe care le cere Insolubilul.

O înmormântare reprezintă în acelaşi timp triumful şi năruirea oricărei metafizici.

O, dacă ne-ar fi îngăduit să medităm la orice – cu excepţia vieţii şi morţii, cu excepţia acestor banalităţi devastatoare!

Din punct de vedere filosofic, libertatea abia dacă este imaginabilă: ca idee, este *superficială*, nu stă în picioare; ca credinţă, este *profundă* – şi nelegitimă.

Într-o carte gnostică, *Evanghelia după Toma,* ieri seară, înainte de culcare, am găsit: „Iisus spune: «Vai de carnea aceasta ce depinde de suflet şi vai de acest suflet *ce* depinde de carne!»”.
Impresie extraordinară, cât să-mi piară somnul.

Se tot vorbeşte de bolile voinţei şi se uită că *voinţa în sine este o boală,* că este o activitate nefirească *să vrei.*

Văd totul prin concepte, detaliile cele mai meschine ca şi cele mai extraordinare. De unde inaptitudinea mea pentru poezie.

Nervozitate apocaliptică. La ce bun că i-am citit pe toţi înţelepţii? Să mă mulez pe materie, să-i urmez exemplul, să-i imit calmul – degeaba încerc, nu izbutesc.

Dacă mă gândesc la toţi cei care-au izbutit şi pe care-i cunosc îndeaproape, niciunul n-a atins forma de glorie la care râvnea. Să fie o lege? O stratagemă a naturii? Nimeni nu are destinul la care a visat; şi cu cât eşti mai răsfăţat de şansă, cu atât te depărtezi de el. Domnia ironiei universale.

Unicul meu merit, dacă am vreunul, e că nu fac nimic ca să-mi dau întreaga măsură.

O floare e o rugăciune mută. Acelaşi lucru se poate spune

despre tot ce nu foloseşte la nimic, despre inutilul în sine.

Duminică 10 martie. Am ieşit să mă plimb; dar m-am întors acasă repede. Neputinţă de a-i privi pe trecători, simpla lor „existenţă” părându-mi de neconceput. Nu te poţi plimba cu capul plecat, torturat de ruşine. Ruşine pentru ce? Dac-aş şti! În sângele meu şi-a făcut casă urâtul!

Toate sentimentele mele sunt subproduse ale lui.

„Ungurul se distrează plângând”. E un vers, e un proverb maghiar? Nu ştiu. Dar ştiu că aparţin acelei lumi, măcar prin urâtul ce mă apasă.

Evadarea în muncă. Mă reped spre orice ocupaţie măruntă – cu singurul scop, sunt sigur, de a nu gândi, de a evita o întâlnire cu esenţialul.

Eram făcut pentru mănăstire sau pentru salon, nu ca să fiu un scriitor care nu scrie.

Există, chiar şi pentru remuşcări, un *plafon.* L-am atins oare? Mă tem că da.

Dacă cercetezi bine fiinţele, nu găseşti niciuna pe care s-o poţi invidia cu adevărat. Ce concluzie să tragi de aici?

Necazul mea e că atac întotdeauna *problemele,* când de fapt sunt făcut pentru *mărturisiri.*

Frunzărit un album cu imagini despre Proust. Moda de la 1900 este insuportabilă. Impresie de tristeţe şi silă. Întotdeauna costumul *se demodează* mai mult decât ideile ori sentimentele.

Pe măsură ce îmbătrânesc, Limbajul e din ce în ce mai puţin „fortăreaţa” mea, „feste Burg”-ul meu.

Să depind de mila cuiva e pentru mine un coşmar; nimeni nu ştie mai bine cât costă să înfrunţi sărăcia sau, mai degrabă, spectrul mizeriei.

Pasiunea pentru fiinţă; dezgustul de fiinţe.

S-ajungi să-ţi fie frică de tot ce nu e sine, frică, frică!

Să meditezi înseamnă să pui o distanţă între gândire şi cuvânt. Puţini izbutesc.

Trei ore de conversaţie. Am pierdut trei ore de linişte.

14 martie. Ieri seară, cină în oraş. Abia am scos câteva vorbe. O plictiseală vecină cu disperarea.

În fiecare celulă a trupului, acest vid pustiitor şi melodios – iată ce numesc eu Melancolie.

Kierkegaard: gândire *volubilă,* profunzime difuză. Ce păcat că nu s-a putut concentra!

O dată rupte legăturile dintre fiinţe şi lucruri, cel mai greu e să te reobişnuieşti cu unele şi cu celelalte, să te readaptezi la vechile iluzii, să le iei de la capăt, una câte una.

Ar trebui să renunţăm a emite judecăţi morale despre cineva. Nimeni nu-i vinovat de ceea ce este şi nici nu-şi poate schimba firea. Este un lucru evident şi toată lumea îl ştie. Atunci de ce să lauzi ori să calomniezi? Pentru că a trăi înseamnă a evalua, a emite judecăţi, iar *abţinerea,* când nu este efectul laşităţii, cere un efort epuizant.

Această angoasă înăbuşită, preludiu al imbecilităţii…

Filosofii încep cu reflecţii asupra fizicii şi sfârşesc cu consideraţii asupra moralei. Vezi Grecia.

Citesc, la un filosof din secolul al XIX-lea, că La Rochefoucauld avea dreptate *în ce priveşte trecutul,* dar că *Maximele* nu vor fi valabile pentru omul viitorului!

Mi-am scris toate cărţile îndopându-mă cu stimulente (cafea, tutun). De când îmi sunt interzise, „producţia” mea a

căzut la pământ. De ce poate depinde activitatea spiritului!

Nu mă pot *concentra* decât asupra amintirilor îndepărtate. Ele-mi acaparează toată capacitatea de atenţie. E un început de îmbătrânire ori sunt ramolit de-a binelea?

Orice analiză ce sfârşeşte pe o notă de speranţă acceptă convenţia şi se distruge singură.

Prietenii mei, rând pe rând, îmi trimit cărţile lor. Doar eu nu scriu niciuna. Încerc să fiu mândru de asta, şi uneori izbutesc.

Amărăciunea rezultă din ambiţia nesatisfăcută, reprimată, nemăsurată. Amărăciunea e semnul unei uriaşe imperfecţiuni, ca să nu spun al unei uriaşe josnicii.

E uşor să scrii când poţi să scrii despre altceva decât despre tine însuţi...

Orice formă de grabă trădează o anume dereglare mentală.

Trebuie să scriu un text despre Durere. Ştiu foarte bine ce am de spus – dar de ce să spun? De ce n-aş suferi în tăcere, ca animalele?

Prin vecini, un cocoş cântă aproape tot timpul (piaţa Odéon!). Este prietenul meu, singurul meu prieten. Se vede că trăieşte în vreo mansardă de peste drum. Prezenţa şi mai ales cântecul lui mă reconciliază cu Parisul, şi chiar cu mine însumi. Eram făcut să fiu rândaş într-o gospodărie ţărănească, să huzuresc în bălegar.

Când ai un suflet elegiac, e cu neputinţă să trăieşti în Istorie şi să faci impresie bună. Cum să te desfăşori în ea, când ştii, când simţi că fiecare zi care trece te îndepărtează şi mai mult de Paradis?

Sfârşitul Lumii va fi atunci când însăşi ideea de Dumnezeu va dispărea. Din uitare în uitare, omul va reuşi să-şi abolească trecutul şi să se nimicească pe sine însuşi.

Între o explicaţie ştiinţifică şi o explicaţie „mistică”, indiferent de subiect, prima este întotdeauna mai superficială şi mai decepţionantă.

E drept că tot atât de bine ţi se poate face lehamite şi de explicaţiile „profunde”.

Dacă aş fi critic, n-aş vorbi niciodată despre un scriitor ale cărui merite sunt evidente.

Să te afli într-o stare de inspiraţie fără idei, într-un entuziasm vid, să amesteci harul şi nulitatea, extazul şi neputinţa, să trăieşti într-un lirism fără poeme… să abandonezi în pragul exprimatului, să cunoşti acea tăcere convulsivă în faţa Verbului…

25 martie 1963

Azi-dimineaţă m-am simţit prizonierul unei legiuni de demoni. Infernul – colea, să-l poţi atinge cu mâna.

E un noroc că Timpul există; altminteri n-am scăpa în veci de umilinţă şi ruşine. Trăiesc cu sentimente ce nu se vor eterne, ci dimpotrivă, sunt îngrozite de aşa ceva.

Acele frici subite, acea aşteptare ca să se-ntâmple ceva, ca soarta creierului să se hotărască…

În toate şi în toţi simt impostura, peste tot văd doar iluzie şi minciună. În consecinţă, relaţiile mele cu ceilalţi sunt grav compromise. Când întâlnesc un om *adevărat,* primul impuls este să cred că-i o neînţelegere sau că am halucinaţii.

Când văd la altcineva teama de viitor, îmi e ruşine că o resimt eu însumi şi încerc să mă eliberez de ea. Doar laşitatea noastră ne pare legitimă şi suportabilă; a celorlalţi e totdeauna respingătoare.

Indiferenţa, semnul prin excelenţă al unui „suflet nobil”, în anxietate intră timorare şi chiar poltronerie.

Tristeţea este o durere ce descreşte *la nesfârşit.*

În fiecare clipă, mă izbesc de un zid. Imposibil să ajung la ceva, afară de o întrebare ce degenerează în îndoială.

29 martie

Noapte atroce. Fiecare minut – interminabil. Nervii, reumatismul, stomacul mai ales, ca într-o conspiraţie, s-au străduit să mă zdrobească, să mă scoată din circuit.

Să cauţi o formulă de mântuire e osteneală de pomană. Trebuie să-ţi laşi viaţa să curgă de la sine şi astfel să afli ce eşti. Şi mai ales nu trebuie să uiţi recomandarea din *Bhagavad-Gītā:* „Mai bine pieri în legea ta, decât să te mântuieşti în legea altuia”.

Duminică 30 (sau 31 martie) – Azi după-amiază, după ce am condus-o pe S. la gară, deprimare vecină cu sinuciderea. Vid, vid, vid! Nimic în mine, nimic în jurul meu. Momente ce te duc direct la ospiciu. De altfel e o alienare adevărată, în sensul propriu al cuvântului. Nu mai sunt eu. Am trecut pe lângă o biserică, fără măcar să mă gândesc să intru. La ce bun să-l amestec pe Dumnezeu în intolerabil? Totuşi, ar trebui să găsesc o formulă ca să mă pot ruga.

Nu ştiu prin ce miracol reuşesc să durez.

Pentru mine, a bârfi existenţa nu este un capriciu, niciun obicei, ci o terapie. Mă uşurează, am putut s-o constat de nenumărate ori. Ca să nu cedez angoasei ori groazei, îmi fac veacul ponegrind ceea ce le dă naştere – şi uneia şi celeilalte.

Nu preţuim decât ceea ce am ratat sau ceea ce nu avem. Regulă generală: dacă vrei să-l câştigi pe careva, trebuie să-i lauzi defectele, niciodată calităţile.

Să mergi la un spectacol sau la o adunare unde-i cunoşti pe toţi e un adevărat coşmar. Nu înţeleg cum un om *în toate minţile* poate tânji după celebritate. „Fă, Doamne, să rămân neştiut!” – rugăciunea lui Reverdy e frumoasă, desigur, dar nu era pe de-a întregul sinceră.

Cum se face că, în viaţă, revolta ne plictiseşte repede, pe când decăderea nu ne sună fals niciodată?

Când suntem umiliţi, ce incendiu al sângelui! Un fier înroşit în foc ce se răsuceşte în venele noastre.

Cu fiecare zi, imaginea pe care mi-am făcut-o despre indiferenţa mea păleşte încă un pic.

Voi fi vrând eu să nu mai fiu nimic, dar nu-mi place ca ceilalţi s-o ia în serios. Hotărât lucru, nu voi suporta niciodată să fiu considerat un fitecine. Ruşine şi disperare. Vai de cel care nu şi-a *învins* numele!

Firile senzuale se tem de moarte (Tolstoi). „Seraficii" (Novalis), deloc.

Ca să afli taina unei fiinţe, trebuie să cauţi ce e mai josnic în ea. Nu pentru că s-ar reduce la acele părţi meschine de care-o suspectăm şi pe care desigur le posedă, ci pentru că ele explică – nu către ce se îndreaptă, ci *de ce* acţionează în general.

În jurul meu, toţi vorbesc despre *doctrine* şi aproape nimeni despre realităţi sau trăiri. Gânditori, critici, scriitori, savanţi – varietăţi ale *omului exterior.*

Pasiunea mea pentru *adevărurile ce te ţin cu sufletul la* gură să fie un semn de lipsă de maturitate? Sau o dovadă a inaptitudinii mele pentru înţelepciune?

Dacă aş fi credincios, aş fi catar.

Ceea ce face din viaţa mea o suferinţă permanentă e faptul că lucrurile care există pentru ceilalţi nu există pentru mine şi că, dacă vreau să respect regula jocului, trebuie să fac un efort ce nu încetează să mă tortureze, să mă vlăguiască.

Mintea îmi este *vătămată.* Va intui oare ceva graţie fisurilor sale?

Ce mult mă tem, uneori, pentru viitorul creierului meu!

7 aprilie 1963

Prima oară după şase luni, am părăsit Parisul ca să merg la ţară. Senzaţia că am ieşit din puşcărie. O desfătare. Am făcut douăzeci de kilometri de-a lungul râului Ourcq, înspre La Fertê-Milon. Marea ironie a destinului meu e că sunt orăşean.

În mijlocul unei păduri, să închizi ochii şi să asculţi cântecul păsărilor: nu poţi să crezi că e simplă sporovăială şi că nu sunt *conştiente* de fericirea lor.

Îi urăsc pe tineri, pe toţi cei care-mi amintesc cum mă înfierbântam odinioară.

La Fertê-Milon, un orăşel destul de urât, dar care-mi place pentru casele lui, minuscule, abia cu puţin mai mari decât oamenii. Arhitectura ar fi trebuit să rămână la aceste dimensiuni. Nu există sicrie cu mai multe etaje.

Nu cred, ca Marcion, că demiurgul era rău; cred că era incompetent.

Este incredibil cum tot ce am gândit *împotrivă*-mi s-a transformat în experienţe şi până la urmă în realităţi. Mi-am plănuit bine prăbuşirea.

Felul meu de a fi înţelept: toate îndoielile mele teoretice s-au transformat în îndoieli practice. Cochetăria mea cu scepticismul, iată, plătesc acum pentru ea. Înţelepciune şi nefericire – termeni pe care numai eu îi înţeleg. Căci aspiraţiile şi poftele mele profunde nu sunt ale unui înţelept.

Lamennais, cred, a definit linguşeala drept „politeţea dispreţului”.

Este la fel de greu să fii nebun pe cât e să fii înţelept. Să renunţăm la ierarhii, să nu mai facem mofturi, să ne mulţumim cu o abulie demnă.

Nu au parte de glorie decât aceia, inclusiv sfinţi, care-au avut simţul atitudinii şi – de ce nu? – al provocării. Lucru valabil

chiar şi pentru un Pascal. Nu însă pentru un Joubert, spirit mai *pur* şi, din delicateţe, mai puţin zbuciumat.

Preferinţa mea se îndreaptă clar spre cei care-au scăpat de Faimă.

Când scrii, ai mereu tendinţa să-ţi *completezi* gândirea, iar acesta e modul cel mai sigur de a o compromite. Marea artă e să te opreşti, nu să aprofundezi. E mai uşor să epuizezi o problemă decât să-i sugerezi dificultăţile. (Această ultimă frază strică totul.)

Cunosc pe mulţi care ar fi în stare de orice pentru un eşec grandios. Însă eşecul ţine de destin, nu de literatură.

Când nu avem un ţel spre care să conveargă toate actele noastre, nu iubim decât gândirea discontinuă, sfărâmată, imagine a vieţii noastre făcute ţăndări.

După moartea fiicei sale Tullia, Cicero, retras la ţară, îşi adresa lui însuşi scrisori de consolare. Regretăm şi ne bucurăm că s-au pierdut. Chiar şi în culmea disperării, rămânea om de litere. Avea o vanitate de grec. Era mai inteligent decât Tacit; dar nu-i era superior decât prin inteligenţă.

În apărarea Franţei: o naţiune de avari nu poate fi superficială.

Am observat că toţi cei care fac un mare efort reuşesc să-l facă datorită unor pasiuni sordide, bolii, poftei de glorie, geloziei etc., niciodată prin simpla spontaneitate a minţii. Omul ar fi un abulic în lipsa unei forţe mai mult sau mai puţin extrinseci care-l împinge să acţioneze, să se realizeze, să cucerească. Idealismul este fals în filosofie şi nul în psihologie!

Pe vremea când scriam la persoana întâi, totul mergea de la sine: de când am proscris „eul”, cea mai mică frază îmi cere un efort pe care n-am niciun chef să-l fac. Dacă încerc să fiu impersonal, spontaneitatea mi se blochează. Mă număr printre acei indivizi, suspecţi, e drept, ce nu se simt în largul lor decât când vorbesc de propriile griji sau isprăvi.

Odinioară nu credeam că se poate cădea în demenţă din exces de plictiseală; acum o cred, uneori... Simplul fapt de a privi o vreme nişte nori imobili e suficient ca să-ţi zdruncine restul de vitalitate şi de echilibru ce-ţi mai rămâne.

13 aprilie – Ieri seară, am mers să ascult, la Pleyel, *Matthäuspassion.* La un moment dat, m-am gândit că peste cincizeci de ani toţi bărbaţii şi femeile din orchestră şi din cor vor fi nişte cadavre. Şi dintr-odată am văzut schelete cântând în cor, cântând la vioară, la flaut etc.

Popoarele pe care le-am admirat cel mai mult: germanii şi evreii. Această dublă admiraţie care, după Hitler, este incompatibilă, m-a pus în situaţii cel puţin delicate şi a provocat în viaţa mea conflicte de care preferam să mă lipsesc.

Nu trăirile tale mă interesează, ci felul în care le prezinţi. O viaţă nu este o operă.

Când aştepţi pe cineva care întârzie sau pur şi simplu nu vine, fiece secundă îţi biciuie nervii, iar după un ceas de aşteptat degeaba, simţi că eşti gata să explodezi *împreună cu toate secundele* pe care le-ai îndurat cu nervii stând să plesnească.

Un monolog al cărui conţinut se reduce la o *defilare de obiecte* – iată romanul contemporan.

Sâmbătă seara, ajunul Paştelui. Ies în oraş să mă plimb, în faţă la Saint-Sulpice, un grup de credincioşi. La intrarea în biserică, preoţi, călugări recită cu o voce artificială, când în latină, când în franţuzeşte, fraze în care adesea e vorba despre „Iisus”, pronunţat pe un ton imperativ dar fără convingere. Am plecat dezgustat. Avusesem, încă de dimineaţă, o criză de anticlericalism. Guvernul, scria în ziar, a alocat milioane pentru construirea a patru biserici la Paris – adică într-un oraş unde totul e posibil, să cunoşti gloria sau orice altceva, dar nu să găseşti un apartament. (E oare cu putinţă să mă mai indignez? Se pare că da.)

De îndată ce aprofundez un subiect, încetează să mă pasioneze; iar când îl stăpânesc, mă detaşez de el şi nu-l mai pot trata decât cu un mare efort de voinţă. Aş putea să fiu „fecund” dacă aş accepta să vorbesc despre o problemă fără s-o stăpânesc (în felul unui Valéry, ca să dau un exemplu ilustru).

Toată lumea, toate aceste fiinţe nu sunt decât visul unui spirit absolut, proiecţii ale Mă vei, ale iluziei cosmice.

Înclin să cred că Vedānta e sistemul cel mai profund, cel mai apropiat de „realitate”.

Citesc cu cea mai mare plăcere cărţile despre limbaj. Spre cincizeci de ani, devii gramatician cu plăcere. Pasiunea pentru fleacuri.

Există în mine un filon prin care mă înrudesc cu nemetafizicienii, cu şirul gânditorilor ce se trag de la un Epicur şi un Lucreţiu şi continuă cu La Rochefoucauld şi filosofii englezi. Reproşul pe care i-l fac marii metafizici, de la Vedānta la idealismul german, e că acordă prea mare importanţă Omului, că nu-i distinge caracterul derizoriu şi grotesc. Ar trebui să spun: Spiritului, nu Omului. Dar e totuna. Modestia nu-i şade bine metafizicianului. Am devenit sceptic din smerenie şi din orgoliu rănit.

Lumea exterioară a încetat să existe pentru mine în asemenea măsură, încât a răspunde la o scrisoare, de oriunde-ar veni, mi se pare o caznă. Să nu-şi mai aducă nimeni aminte de mine – e tot ce vreau. Puţin câte puţin, mă golesc de toate sentimentele.

Satisfacţia secretă pe care-o simţi atunci când te crezi abandonat de zei.

Sunt filosofi care-şi închipuie că spun ceva vorbind întruna de *fiinţă*, de *existent* etc., etc. Poliloghia lor arată că nu e vorba nici de probleme adevărate, nici de trăiri, ci de *terminologie.* Aceşti gânditori gândesc *despre* cuvinte, nu *prin* cuvinte.

Formula vieţii şi contradicţiilor mele? Imaginaţi-vă rugăciunea unui ateu.

Orice femeie pare sau curvă, sau învăţătoare.

Raţionamentul lui Marc Aureliu, potrivit căruia nu contează dacă trăim câteva zile sau câteva secole, de vreme ce moartea nu ne răpeşte decât prezentul, dar nu trecutul şi nici viitorul care nu ne aparţin – acest raţionament nu rezistă la analiză, nici la exigenţele profunde ale naturii noastre. Dar cât de patetică este Antichitatea crepusculară în tentativele de a minimiza importanţa morţii!

Nu avem, pentru consolare, decât două cărţi majore: *Cugetările* împăratului roman şi *Imitatio.* Este imposibil să nu preferi disperarea primului, în ciuda promisiunilor celeilalte.

Nu poezia, ci ironia este intraductibilă. Căci ironia, mai mult chiar decât poezia, ţine de cuvinte, de nuanţa lor imperceptibilă şi de încărcătura lor afectivă.

Prin fire, prin vocaţie profundă, mă simt mai aproape de nebunia împăraţilor romani decât de înţelepciunea stoicilor.

Mi se cere, sunt presat să produc, să scriu, să public, sunt acuzat de lene, de sterilitate, şi se uită că astea sunt tocmai defectele pe care le-am elogiat, şi că e ridicol să-i ceri dinamism unuia care a proclamat mereu inutilitatea a toate cele.

Nimeni nu-şi imaginează totalul meu acord cu ceea ce gândesc, nici cât de in adânc, în ascuns, plătesc pentru tot ce ştiu, pentru tot ce am denunţat.

Zi şi noapte, îmi reproşez neîmpăcarea cu mine însumi.

Nu poţi să declari nepedepsit, ani în şir, că dezechilibrul e *sfânt.*

Singurele gânduri adevărate sunt cele ce apar *între* supărările vieţii, în intervalul dintre necazuri, în momentele de lux ce şi le oferă mizeria noastră.

Antecedentele îndoielii sunt totdeauna de ordin afectiv. Nu există disoluţie *logică*, iar raţiunea nu se revoltă contra ei înseşi fără un motiv care să-i fie extrinsec.

Cei doi înţelepţi, cei mai mari, ai Antichităţii crepusculare: Epictet şi Marc Aureliu, un sclav şi un împărat.

Nu mă satur să subliniez această simetrie.

„În fiece poporan răzvrătit se ascund cinci tirani”. (Luther)

De câte ori aştept o vizită sau trebuie să merg la o întâlnire, mă apucă o poftă de lucru turbată iar inspiraţia, care de obicei mă ocoleşte, mă înalţă în al nouălea cer; desigur pentru că nu trebuie să treacă la fapte! Complicate sunt căile nevolniciei!

Starea mea de disperare permanentă vine din convingerea – poate iluzie, poate realitate – că sunt, în toate, sub posibilităţile mele reale, că nu izbutesc să-mi dau adevărata măsură. Mă simt strivit de povara neîmplinirilor mele. Veleităţile mă pun pe jar: o otravă ce mă devoră. Mă chinuie prea multe remuşcări ca să am stofă de înţelept. Înţeleptul nu se macină singur, nu se *tulbură peste măsură.* La naiba cu înţelepciunea! M-am săturat de această marotă.

De vreo câţiva ani, oboseala ce-mi era distribuită „echitabil” în tot corpul pare a se fi concentrat mai ales în creier: în fiecare zi constat această ruptură de echilibru şi nu văd cum aş putea s-o îndrept.

Tot ce e rău şi perisabil la Marc Aureliu vine de la stoicism; tot ce e profund şi durabil, din tristeţea sa, adică de la uitarea doctrinei. (Pascal oferă un caz simetric.)

Şase ceasuri petrecute la discuţii, în ruşine, într-un dezgust placid.

Nimic nu ne tulbură mai mult decât anumite locuri comune citite în anumite momente, mai ales cele despre instabilitatea lucrurilor, despre deşertăciunea gloriei şi despre uitare.

Să dispreţuieşti lumea întreagă – şi să accepţi elogiile primului venit!

O frază din Talmud îndrăgită de Kafka: „Noi, evreii, asemenea măslinelor, nu dăm ce e mai bun în noi decât atunci când suntem zdrobiţi”.

În epoca romantică, toate defectele mele mi-ar fi servit de minune...

Născut în Carpaţi, cum oare am putut ajunge să cunosc toate nuanţele lehamitei? Şi să simt acest gust de neant la începutul şi sfârşitul fiecărei zile? La ce avea să ducă vigoarea străbunilor mei!

20 mai 1963 ora 19. Adineaori, senzaţie teribilă: termometrul a coborât vertiginos către zero, în timp ce în sângele meu, cu aceeaşi viteză, se petrecea acelaşi lucru.

Drama lui Kierkegaard: regretul de a fi o excepţie, totala neputinţă de a trăi ca toată lumea. „Ghimpele din carne” – până şi pe patul de moarte revine la el. — Iar toate astea pentru că a fost în imposibilitatea fizică de a se căsători!

Între Epictet şi Marc Aureliu, doar diferenţe aparente. Şi unul şi celălalt mă ajută să trăiesc, şi chiar trăiesc în compania lor. Pe lângă ei, Seneca e doar un palavragiu.

Creştinească la mine e doar pasiunea de a mă tortura, de a-mi complica inutil conştiinţa şi zilele.

Toate avantajele ce le am asupra contemporanilor se datorează lipsei mele de randament.

Din când în când, întrerup cititul ziarelor – o săptămână, două, uneori o lună şi chiar mai mult. Îmi propun chiar să nu le mai citesc deloc. Ce pace! O baie zilnică de atemporalitate. Să trăieşti la Paris la fel de departe de evenimente ca şi cum ai trăi într-un cătun de la capătul lumii.

Acum câtva timp, am început să scriu un articol despre boală. Articolul înainta – când m-am îmbolnăvit (gripă, sinuzită etc.): de atunci, *nu mai am idei în această chestiune.*

Toată vremea din urmă, i-am recitit pe cei vechi (Epicur etc.). Dintr-o stupidă nevoie de variaţie, l-am reluat pe Kierkegaard; ce searbădă îmi pare lectura acestui ins – atât de puţin păgân, fără nicio „artă de a trăi", o victimă a sufletului său (lucru de neimaginat pentru un spirit antic).

Mă gândesc la drumeţiile mele în Carpaţi, la liniştea de pe culmile golaşe, unde nu auzeai decât freamătul câtorva fire de iarbă. Unde să mai găsesc echivalentul acestor amintiri?

E oare ceva, din tot ce am trăit de atunci, să mă poată face să uit acele clipe de singurătate?

Dacă vrei să fii fericit, nu trebuie să scormoni în memorie.

Pentru că a vrut să devină un sfânt, deşi nu avea nicio înclinaţie naturală spre sfinţenie, Tolstoi avea să sfârşească în tristeţe, lehamite şi silă.

Nu-i putem iubi decât pe cei care s-au nimicit ţintind prea sus. „Cunoaşte-te pe tine însuţi" este o maximă sterilizantă. Când te cunoşti, nu-ţi mai asumi niciun risc, refuzi să ai un destin.

Cea mai mică răceală degenerează la mine în sinuzită, cu dureri de cap şi senzaţie aproape continuă de idioţie. Viaţa mea, ce calvar! Dar nimeni nu vrea să mă creadă, pentru că totuşi am un aer înfloritor. Cine să creadă că trei-patru luni pe an sunt incapabil să scriu un rând, ocupat exclusiv cu beteşugurile mele? Nu pot forţa „barajul" creierului, această apăsare contra căreia nu pot nimic şi care, luni de zile, mă face *inutilizabil.*

Lipsiţi-l pe om de facultatea, vreau să spun voluptatea de a se plânge – îl lipsiţi de toate resursele, îl cufundaţi în disperarea cea mai neagră.

Dacă pentru mine Bach poate suplini tot restul muzicii, nu văd scriitorul ce i-ar putea înlocui, singur, pe toţi ceilalţi scriitori – nici măcar Shakespeare. Te saturi de vorbe, fie chiar ale lui Macbeth sau Lear; niciodată nu te saturi de sunete, când alcătuiesc anumite motete, anumite cantate.

Un suflet *melodios* – în ciuda ridicolului expresiei, există oare ceva mai frumos, mai înalt?

Va trebui să lupt din răsputeri cu înclinaţia mea spre disperare.

Viaţa se trece în frica morţii; asta e tot. Cine nu mai cunoaşte această frică este mai mult sau mai puţin decât o fiinţă vie. Şi-a depăşit condiţia de om sau a căzut mai jos de ea.

Când te-a preocupat prea multă vreme gândul morţii, rămâi blocat în faţa morţii înseşi.

26 mai 1963 Noapte petrecută la *graniţa* coşmarului.

Citesc *Jurnal din anul ciumei* de Daniel Defoe. Carte plină de orori, toate pe gustul meu şi pe măsura trebuinţelor mele. Exult în tot ce-i *sumbru,* în tot ce aminteşte de tristeţea-mi fără leac.

Drama mea este de a vrea să am reacţii de înţelept, când în toate cele purtarea mea e a unui „disperat”.

Omul – marele Profanator.

Sunt deprimat chiar şi când n-am niciun motiv; de cum am însă unul, Doamne!

Pentru clipele grele, pentru dezastrele noastre capitale, ce carte mângâietoare să alegem? Sunt atât de puţine! Iar dacă medităm la raritatea lor, cărui fapt i-am putea-o imputa afară de *imposibilitatea* mângâierii? Doar timpul, doar uzura vindecă tristeţile; sfaturile rămân neputincioase, iar „cugetările” cu-atât mai mult.

Nu există originalitate, în viaţă sau în artă, fără „prost-gust”.

Câtă vreme am trăit doar cu presimţirea cumplitului, găseam cuvinte să-l exprim; de când îl cunosc dinlăuntru, de când sălăşluiesc în el, nu mai găsesc niciunul.

Cântărind bine lucrurile, e cu neputinţă să nu-ţi pierzi minţile.

30 mai – Noapte cumplită. Dureri neîntrerupte de picioare. Treizeci de ani de nevrită (?). Nu vreau să ştiu ce am, am rupt-o cu doctorii, am rupt-o cu…

Ca să folosesc un stil de proastă calitate, trăiesc în categoria Funebrului.

A-ţi povesti mâhnirile, sau pur şi simplu necazurile, altcuiva, unui prieten chiar, e o cruzime, un act de torţionar. Trebuie să fii făcut dintr-un aluat aparte pentru a lăsa durerea să te mistuie – în tăcere.

Celor slabi, scepticismul le este un sprijin eficace: le îngăduie să păstreze o anumită distanţă faţă de sincopele sau încercările prin care trec. Îi face mai puternici – *prin indolenţă.*

Croit pentru lucrul mărunt, neînsemnat, am admirat tot ce este gigantic. Ceea ce mi-a atras necazuri şi chiar nenorociri ale căror consecinţe nu sunt în întregime „epuizate”.

Îndată ce nu accepţi ireparabilul, recazi în obsesia sinuciderii.

Încercările vieţii nu te acresc întotdeauna: te pot chiar face generos. La ce bun să pricinuieşti altuia dureri când tu însuţi suferi *pentru mai mulţi*?

Contează doar ce emană din suferinţă şi o depăşeşte. Cel care-i cade pradă nu se răscumpără spiritualmente.

Fiinţa care te-a făcut fericit – tot ea îţi va aduce nefericirea.
Binecuvântat de zei e omul care nu se ataşează de nimeni.

Suferinţele fiinţei pe care o iubim sunt moralmente mai de neîndurat decât ale noastre proprii.

Ca să fii scriitor nu e de ajuns să ai talent, trebuie totodată să fii în stare *să nu uiţi nimic.* Scriitorul de valoare este un om cu ranchiune.

În dimineaţa asta (4 iunie), văzut în vitrina unei librării o carte al cărei titlu – *Importanţa de a trăi* – mi-a provocat o tulburare pe care-mi vine greu s-o înving. Relaţiile mele cu viaţa au devenit incerte într-o măsură greu de închipuit. Mă bălăcesc în problematic, ba nu, mă înec în el.

De când mă ştiu, am îmbrăţişat doar cauze pierdute – menite a fi pierdute, vreau să spun. Ce tainică complicitate cu eşecul în toate înflăcărările mele! E firesc să fi suportat tragedia ţării mele, mai puţin firesc însă e s-o fi suportat şi pe a altora. De ce am plânge soarta cutărei naţiuni? De ce am vărsa lacrimi pentru Hecuba?

Dacă vrei să se vorbească despre tine, străduieşte-te să strici limba, fii un torţionar al limbii (în genul lui Joyce).

Ar trebui introdusă pedeapsa cu moartea pentru oamenii care întârzie. Nu toată lumea suferă de angoasă, e adevărat; căci punctualitatea e o trăsătură a angoasatului. Ca să ajung la timp aş fi în stare să comit o crimă. Fie el şi geniu, cel care nu e punctual la întâlnire e „terminat” în ochii mei. Niciodată n-am să m-apuc de vreo treabă cu el.

Momentele de exaltare ale căror binefaceri le simţim adesea în plină stradă sau în lume, când ne spunem că dacă am fi singuri şi am putea scrie ar ieşi minuni…

Îndată ce-ţi laşi creierul în voia lui, el se complace în anecdotic şi insignifiant.

Ieri seară (8 iunie) spectacol jalnic. X, beat, repetând necontenit: „Îi urăsc pe francezi, îi urăsc pe francezi” – fără să-i treacă o clipă prin minte că-i făcea răspunzători pentru eşecul şi decăderea sa. Ca să te „regenerezi” ar trebui să te învinuieşti pe tine însuţi. Or, tocmai asta nu poate face decăzutul. Spectacolul morţii e infinit mai puţin dureros (şi mai puţin instructiv) decât acela al decăderii.

Cine se teme să devină vagabond e mult mai nefericit decât un vagabond (admiţând că acesta din urmă e într-adevăr nefericit). Vagabondul a atins limita; nu poate cădea mai jos din punct de vedere social; şi-a rezolvat aşadar, într-un anume sens, toate problemele. E lămurit asupra sorţii sale; mai mult: soarta lui e *lămurită.*

În dimineaţa asta (10 iunie), cu o clipă înainte de trezire, la capătul unui coşmar, am visat că mă aflu la marginea abisului originar, în plină zămislire a haosului.

Obsesia celui dintâi om. Sunt obsedat de Adam. La el mă duce gândul în tot ce scriu, de câţiva ani. Ultimul om mă preocupă şi el, mai puţin însă decât celălalt. Toate astea provin din faptul că nu mă aflu în largul meu în istorie, că mă simt *bine* doar în afara ei, la extremităţile ei.

Toate ideile mele îşi au obârşia în pretexte meschine, în înverşunări de care ar trebui să roşesc; foarte puţine au o origine „pură”.

Îndată ce cauţi sensul vieţii dincolo de ea, viaţa capătă dintr-odată altă greutate. Căutarea asta e, prin ea însăşi, de esenţă religioasă, chiar dacă o întreprindem fără nicio intenţie teologică.

Îmi amintesc deodată pasiunea secretă pe care o făcusem în liceu pentru o fată oarecare aparţinând burgheziei din Sibiu. Se numea Cella. Doi ani la rând m-am gândit clipă de clipă la ea, fără să-i fi vorbit nici o singură dată. Această timiditate a adolescenţei mele a jucat un rol hotărâtor în evoluţia mea ulterioară. Suferinţe *utile* poate, nebunie fără seamăn! îmi

amintesc o după-amiază de duminică, în pădurea de lângă Sibiu. Eram cu fratele meu şi citeam Shakespeare (ce piesă? nu-mi mai aduc aminte). Deodată, o văd pe Cella trecând împreună cu unul din colegii mei de clasă, cel mai dispreţuit şi mai demn de dispreţ dintre toţi. La peste treizeci şi cinci de ani de la păţanie, încă îmi amintesc ruşinea şi suferinţa resimţite atunci.

I se spunea *Păduchele.*

Dar mă agit oare într-adevăr? Îmi doresc glorie – fără să mişc un deget, fără să mă manifest în vreun fel. O glorie care s-ar pogorî asupra mea ca un miracol.

Mi-ar fi plăcut să trăiesc în mijlocul unor popoare triste, sau a căror muzică măcar să fie languroasă sau sfâşietoare: fadoul, tangoul, bocetele arabe, ungureşti…

Eşti viu în măsura în care acorzi o importanţă disproporţionată tuturor actelor vieţii; trăieşti încă – fără să mai fi viu – îndată ce-ţi dai seama de valoarea *exactă* a acestor acte.

„În viciile pustiitoare descoperim cealaltă faţă a lunii care nu s-a întors niciodată către mine”. (Rozanov)

De scris un articol despre cărţile mângâietoare. Un altul despre… mânie.

Mă cuprinde adesea o bruscă şi morbidă pasiune pentru muzică.

Citesc într-o carte despre Daniel Defoe: „Rând pe rând negustor de mărunţişuri, autor de pamflete, perceptor, controlor al loteriilor, cărămidar, sfetnic de taină al regelui, gazetar, turnător la poliţie, a fost pus la stâlpul infamiei, a dat faliment de două ori, a stat în închisoare în trei rânduri, a inventat o formă originală de escrocherie: romanul modern”.

Pentru cel ce trăieşte într-o deprimare cronică, cea mai măruntă supărare capătă dimensiuni nemăsurate. Ce se petrece însă când necazul e într-adevăr fără măsură?

Ori de câte ori fac un gest în flagrantă contradicţie cu ideile mele, simt mai întâi o uşoară voluptate, după care urmează dezgustul.

Nu te îndrepţi cu vârsta, înveţi doar să-ţi camuflezi abjecţiile.

Ce straniu este să perseverezi în scris când nu militezi pentru nimic, când nu ţi-ai asumat nicio misiune şi mai păstrezi doar rămăşiţe de convingeri şi credinţe!

Sunt făcut să dau sfaturi înţelepte – şi să reacţionez ca un nebun.

„Să trăieşti şi să mori necunoscut[11] – concluzia aceasta la care a ajuns Voltaire, omul cel mai celebru al vremii sale, spune multe despre esenţa gloriei.

Însă un om care a fost renumit nu se va putea resemna nicicând să nu mai fie: ca să scapi de otrava gloriei e nevoie de o adevărată mutaţie, de un miracol, nici mai mult nici mai puţin.

Cum îmi vorbeşte cineva de *elite*, ştiu că mă aflu în faţa unui cretin.

Drept leac la „gloria deşartă”, Ignaţiu de Loyola propune să raportăm tot binele ce-l facem la Dumnezeu, lăsându-i lui meritul exclusiv pentru acesta. — Ce va face însă necredinciosul, asupra cui îşi va descărca el izbânzile?

În fericita mea copilărie, am trăit crize de singurătate şi de melancolie a căror amintire, de mult pierdută, se animă deodată şi recapătă viaţă pe măsură ce înaintez în vârstă şi trăiesc acele clipe în care anii se topesc subit, în locul lor făcându-şi apariţia tristeţea începuturilor mele.

De s-ar putea descrie în amănunt felul în care se petrece în suflet despărţirea de Dumnezeu!

Nu mai pot, nu mai pot!

Decăderea atâtor oameni remarcabili petrecută în jurul nostru! Îşi supravieţuiesc, de fapt, căci orice spirit care a lăsat o urmă îşi supravieţuieşte de la un moment dat. Dacă admiri cu patimă pe cineva, ar trebui să-i faci serviciul de a-l asasina.

Femeile excelează în arta de a-şi exagera mâhnirile.

Nu există tristeţe-limită.

Aş vrea să mă retrag undeva să scriu o lungă meditaţie asupra rugăciunii, vreau să spun asupra tragediei de a nu te putea ruga.

Stă scris în *Zohar:* „Toţi aceia care săvârşesc răul în această lume au început încă din cer să se depărteze de Cel Sfânt, binecuvântat fie-i numele; s-au năpustit la porţile abisului, luând-o înaintea clipei când trebuiau să se coboare pe pământ. Asemenea au fost sufletele înainte să vină printre noi". (în Franck, *Kabbala,* p. 183)

Nu există fericire decât în inocenţă, lucru de care omul e cu deosebire incapabil, pe care l-a pierdut pe veci.

Oricât ar fi de puternică dorinţa noastră de anonimat, nu ne place totuşi să nu se mai vorbească despre noi deloc. Visăm la o uitare desăvârşită, dar dacă aceasta s-ar petrece într-adevăr, ne-ar veni tare greu să ne-mpăcăm cu ea.

Ar fi ridicol să socotim zadarnice toate acele veacuri în timpul cărora omul s-a istovit să caute o definiţie a lui Dumnezeu.

Doar spiritele obtuze sunt înzestrate cu voinţă.
sau
Voinţa este apanajul spiritelor obtuze.

Nu se poate închipui un animal *idiot.*

Trecuse de vârsta la care îţi curmi zilele.

Am citit autobiografia lui Ignaţiu de Loyola. Personajul e atât de extraordinar că-ţi trezeşte dorinţa de a fi iezuit.

Să devii modest *din oboseală, din dezinteres...*

Când sufletul e bolnav, creierul e rareori *nevătămat.*

Din fericire, ceilalţi ignoră binele şi răul pe care le gândim despre noi înşine.

Laşitatea mea în faţa vieţii este congenitală: mi-a fost întotdeauna groază de orice răspundere, de orice obligaţie – o groază instinctivă de tot ce nu mă privea în mod direct. Exact opusul unui „şef". Iar dacă în tinereţe l-am invidiat adesea pe Dumnezeu, nu-i oare fiindcă, aflându-se deasupra a tot, îmi apărea drept Iresponsabilul însuşi?

Atâta vreme cât va mai exista un zeu *în picioare*, treaba omului nu e încheiată.
Misiune blestemată.

Orice s-ar spune, este cu neputinţă să trăieşti fără nicio speranţă. Păstrezi irevocabil una, fără să o ştii, speranţa aceasta inconştientă compensând toate speranţele pe care le-ai respins ori le-ai pierdut.

Plăteşti întotdeauna pentru orice efort depus. Cel care se abţine nu plăteşte pentru nimic.

22 iunie 1963
De şase săptămâni n-am mai fumat nicio ţigară şi n-am mai citit practic niciun ziar. Cură de dezintoxicare mai eficientă decât şederea într-o mănăstire.

Duminică superbă – iar eu sunt cufundat în gânduri negre.

A exista e totuna cu plăcerea de a nu gândi. Să fii un obiect *care priveşte –,* atâta şi nimic mai mult.

Modalitate eficace de a scăpa de tristeţe: să buchiseşti (?)

în dicţionarul unei limbi pe care n-o cunoşti prea bine, să cauţi mai cu seamă cuvinte despre care ştii sigur că n-o să le foloseşti niciodată. Abrutizarea e un antidot pentru toate durerile sufletului.

Când eşti predestinat Regretului, nimic din ceea ce nu-l sporeşte nu contează.

Ce paradox să te frământi *în franceză*, să suferi într-o limbă de grămătic, în idiomul cel mai puţin delirant din câte sunt! Suspine geometrice!

Am denunţat nesaţul de glorie. Sunt însă eu scutit de el, am dreptul să-mi dau aere de superioritate, ifose de scârbit?

Teama de a mă plictisi mă împiedică să concep cel mai neînsemnat proiect. Regăsesc Vidul pretutindeni, căci El e totul.

E straniu să constaţi măsura în care timbrul unui glas sau o vorbă aruncată la întâmplare poate trezi în noi o angoasă pe care ne-am străduit din răsputeri s-o adormim.

Paloarea noastră arată cât de puţin aparţinem acestei lumi.

Refugiul în non-reflecţie.

Poezia şi egoismul vântului…

Obârşia sterilităţii: întoarcerea gândirii asupra ei înseşi.

Este „civilizat” oricine ajunge să-şi disimuleze toanele şi mai ales tristeţile.
E limpede că *în această lume* nu sunt în elementul meu.

Nopţile în care treci dintr-un coşmar în altul şi-n care irup nenumărate amintiri ce se ticăloşesc de mult în tenebroasele adâncuri ale creierului.

Cum să nu simţi un anumit dispreţ faţă de scriitorii care au exercitat o influenţa disproporţionată faţă de capacitatea lor?

Jean-Jacques, de pildă.

Duminică 21 iunie 1963

Pe stradă, am înţeles că două sentimente contradictorii sau mai degrabă succesive se pot foarte bine ivi în acelaşi timp şi pot coexista: angoasa şi plictisul. Dar să descriu amestecul, starea ce rezultă de aici, nu mă simt în stare s-o fac.

Nu doresc nimic, nimic, nimic, nimic… Doamne!

Din nou muzica asta ţigănească urcând iarăşi în mine şi, odată cu ea, nenumăratele nostalgii care mă mistuie. Europa centrală şi-a pus pe veci pecetea asupra mea. Nu-ţi poţi ignora spaţiul natal şi nici primele amintiri.

Bolile ne-au fost date ca să ne aducă aminte că între noi şi viaţă contractul poate fi reziliat în orice clipă.

Am văzut deunăzi *Moartea la Madrid,* film despre războiul civil alcătuit din extrase şi comentarii. — Dezlănţuirea cruzimii, a furiei de ambele părţi, execuţiile sumare, ce spectacol lipsit de sens şi, mai grav, gratuit! Căci totul pare conceput pentru amuzamentul Diavolului. Şi nici măcar! Dac-am vedea *pe un ecran* perindarea naţiunilor, adică o *dublură* a istoriei universale, n-am avea aceeaşi senzaţie de inutilitate, de dementă deşartă şi vrednică de plâns?

Crizele de disperare trec; adâncul din care emană însă dăinuie pururi, neexistând nimic care să-l poată afecta. Este inatacabil şi inalterabil. Este *fatum*-ul nostru.

Ieri, la un cocktail, m-am întreţinut cu un mare cardiolog, fost profesor la facultatea de medicină. Ai fi zis că e un notar de provincie sau un băcan din Paris. Se minuna de tot ce-i povesteam; impresia pe care mi-a făcut-o este că nu ştie nimic despre viaţă. Cu toate astea, câţi bolnavi înspăimântaţi sau disperaţi trebuie să fi îngrijit! I-a îngrijit poate, dar nu s-a gândit niciodată la dramele lor. Toate astea sunt banale şi înfricoşătoare.

X tocmai a fost pălit de o bucurie din care nu-şi va mai reveni.

Trei ore petrecute în sala de aşteptare a unei clinici. Ce-i făcea oare să vină acolo, în acel abator de lux, pe toţi bărbaţii şi pe toate femeile acelea? Teama de moarte. Unei babe hidoase, îmi venea să-i spun că nu *şade bine* la vârsta ei să se teamă de moarte.

Când eşti copleşit de nelinişte, cel mai bine e să te pierzi în mulţime, să observi chipurile, să faci remarci neutre sau bizare, să câştigi timp *împotriva acelui lucru de care-ţi pasă cel mai tare.*

9 iulie 1963

Toată lumea îmi pune invariabil întrebarea: „Când plecaţi?” Nu ştiu ce să răspund, căci nu pot lua o hotărâre decât cel mult pentru ziua de mâine. Iată unde m-a adus sentimentul prea clar al propriei precarităţi şi al precarităţii a tot ce este.

Trebuie să scriu un text despre „Tolstoi şi obsesia morţii”. Numai că eu nu am nevoie de tragedia altora: îmi ajunge a mea cu prisosinţă.

Nutrim faţă de orice om mai cunoscut, mult mai cunoscut decât noi, un amestec de pizmă şi de compătimire. Fiindcă ştim că a obţinut lucrul pe care-l dorim, *pierzându-se* totodată pe sine prin însăşi reuşita lui. Cu cât eşti mai cunoscut, cu atât îţi păstrezi mai puţin singurătatea, cu atât eşti mai puţin tu însuţi. Dacă rămâi cât de cât fidel propriei tale fiinţe – ceea ce nu-ţi reuşeşte decât prin izolare şi anonimat –, capeţi nu orgoliu, ci ceva mai înalt, care-ţi permite să priveşti cu milă pe oricine s-a expus aprobării oamenilor.

Noapte înspăimântătoare. De treizeci de ani furnicăturile astea în picioare la cea mai neînsemnată schimbare a vremii, la drept vorbind în fiecare zi. Am fost născut şi făcut pentru o viaţă frivolă, nu pentru acest nesfârşit martiriu.

Romanii din epoca decadenţei nu mai puneau preţ decât pe

un lucru: tihna grecească, *otium graecum,* pe care-o dispreţuiseră înainte.

Dacă spre a-i mângâia pe oamenii îndoliaţi invocăm atât de adesea locurile comune: toată lumea moare, cei mari ca şi cei mici, imperiile şi toate celelalte – e fiindcă, aşa cum s-a remarcat, în afara acestor banalităţi nimic nu poate servi drept mângâiere.

Orice afirmaţie presupune o *doză de instinct* pe care n-o avem întotdeauna, ba unii n-o au chiar niciodată.
14 iulie 1963

15 iulie 1963
Teama de plictis mă paralizează şi-mi compromite proiectele şi înfăptuirile. E o adevărată boală de care nu ştiu cum să mă lecuiesc, care mă umileşte şi mă degradează în propriii-mi ochi. La peste cincizeci, să fi rămas încă la…

Hotărât lucru, americanii ăştia nu vor înţelege niciodată nimic din insolubilul care sălăşluieşte în tot ce-i viu şi din distanţa pe care o luăm faţă de propria noastră viaţă. Răspunsul meu sastisit la invitaţia de a merge în America pe care mi-a făcut-o unul dintre ei: *It is too late,* l-a făcut pe acesta să tresară: *Never too late.* Replica lui a fost un reflex. De altminteri, câţi oameni înţeleg că totul e întotdeauna *prea târziu*? *Totul e întotdeauna prea târziu,* deviză înscrisă pe *blazonul* meu.

Nu preţuiesc o carte decât prin tulburarea, prin otrava pe care-o toarnă în mine.

Toţi cei care urmează sensul vieţii posedă o facultate infinită de a uita; de aceea cei ce nu pot uita, anxioşii, elegiacii o apucă silit pe calea morţii.

„Who has not found the heaven below
Will fail of it above.”[1]
(E. Dickinson)

[1] „Acela care n-a aflat cerul pe pământ/ Lipsit va fi de el şi-acolo sus.“ (*N.t.*)

Cerul este răsplata celor ce l-au aflat încă de pe pământ.

Visez la un sistem filosofic în formule eliptice ca ale lui Emily Dickinson.

N-am niciun fel de învăţături de dat, sunt nespecialistul prin excelenţă.

X, octogenar, îmi vorbeşte de propria sa moarte ca despre un eveniment îndepărtat şi de tot improbabil. Când atingi o vârstă atât de înaintată, capeţi *obişnuinţa* vieţii.

Ura pe care o port umanităţii mă împiedică să judec. E o exasperare neîntreruptă. Nu mai pot suporta proximitatea omului.

Azi-dimineaţă, într-o staţie de metrou, un orb, un orb adevărat sunt sigur, stătea cu mâna întinsă; era în postura, în rigiditatea lui ceva care te îngheţa, îţi tăia răsuflarea. *Îţi transmitea propria-i cecitate.*

Puteri cereşti, ajutaţi-mă să nu mă destram, nu mă lăsaţi să pier sub ochii mei, faceţi în aşa fel încât să nu fiu spectator al propriei mele decăderi, ci dimpotrivă, s-o combat sau, dacă nu, să mi-o însuşesc întreagă, să mă arunc în ea fără regrete!

Am remarcat că „inspiraţia” nu-mi vine decât atunci când trebuie să merg la o întâlnire… Şi merg întotdeauna cu sentimentul că ratez un prilej de a-mi arăta geniul.

Înţeleptul nu scrie scrisori.

Întâia condiţie a unei societăţi desăvârşite: să-i poţi ucide pe toţi aceia pe care-i deteşti.

Orice proză cu accente mallarmeene e ilizibilă – când treci de trei fraze.

Minunat la marii ambiţioşi e că realizează aproape

întotdeauna contrariul a ceea ce şi-au propus.

Suntem mult mai sinceri într-o conversaţie decât într-o carte. Iată de ce e infinit mai important să frecventezi un scriitor decât să-l citeşti.

Când suferim, groaza de a suferi reprezintă un plus de suferinţă (sau reprezintă o suferinţă în plus).

Cel mai greu lucru pe lume e să vorbeşti despre tine fără să-i exasperezi pe ceilalţi. O confesiune e suportabilă doar dacă autorul se deghizează în om de nimic.

Nimeni nu ne iartă că am fost sinceri în ceea ce-l priveşte – mai degrabă: că am îndrăznit să fim sinceri în privinţa lui.

A spune cuiva adevărul înseamnă a comite o nedelicateţe, a-ţi aroga o superioritate în raport cu el.

„Nimic nu te îndreptăţeşte să fii sincer în ce mă priveşte”.

„Cu ce drept îmi azvârli adevărul în faţă?”

…sfântul căruia un înger îi ară ogorul, pentru ca el să nu fie nevoit să-şi întrerupă rugăciunea…

Întreg secretul vieţii constă în a te lăsa în voia iluziilor fără *să ştii* că sunt iluzii. De cum le cunoşti ca atare, farmecul se destramă.

Un om înzestrat cu chemarea de a crea sau care pur şi simplu are ceva de spus nu-şi pune toată vremea întrebări despre capacităţile sale, despre natura sau limitele lor. Ţâşneşte.

A te lipsi de iluziile tale e totuna cu a atenta la propria-ţi fiinţă.

16 august – Întoarcere din Austria (Zeii am See şi Salzammergut). *Unterach am Attersee.*

De două săptămâni n-am scris nici măcar un rând. De altfel, dacă mă mai numesc scriitor, e doar urmarea unei imposturi şi a

nevoii de a mă prevala de o „profesie”.

Era la Thumersbach, lângă Zell am See, în timpul vacanţei. Într-o noapte m-am trezit brusc – era aproape 4 dimineaţa – cu senzaţia că sunt treaz *pe veci* şi că pentru mine nu mai există loc în lumea somnului.

17 august 1963 M-am lăsat de fumat acum mai bine de două luni, fără să sufăr şi fără cea mai mică poftă de a reîncepe. De ieri însă, pofta a irupt în mine şi lupt cu deznădejde să nu revin la un obicei ce-mi e nefast (stomacul, gâtul, totul e şubrezit din cauza tutunului). Am jurat să nu mai fumez niciodată. Şi iată-mă pe punctul de a o lua de la capăt. Ce agonie *penibilă!*

Am cea mai mare indulgenţă şi compătimire pentru beţivi, drogaţi şi desfrânaţi. Viciile emană din adâncul nostru; sunt *sinele nostru.* Nu ne putem lecui de ele fără a ne distruge.

Eschil a murit la Gela, în Sicilia; nu ştiu cum arăta oraşul în Antichitate; ştiu, în schimb, că e cel mai cumplit oraş pe care l-am vizitat vreodată. Din pricina lui mi-a fost cu neputinţă să merg la Agrigente. Căci pentru a merge acolo, cum scăpasem trenul, trebuia să petrec noaptea la Gela. Lucru ce mi s-a părut de neconceput.

Sunt ani de zile de când mă situez constant *mai prejos* decât ceea ce sunt.

Nu deţin o *taină* decât scriitorii care au scris puţin.
sau
De privilegiul tainei se bucură doar scriitorii care n-au scris mai nimic.

În orice originalitate, chiar reală, există o parte de afectare.

X, ajuns pesemne la vârsta patriarhilor (are cu siguranţă peste optzeci de ani), îmi spune după ce a ponegrit vreme de două ceasuri pe toată lumea: „Nu urăsc pe nimeni. Asta e marea slăbiciune a vieţii mele”.

Dacă moartea este cumplită, ba chiar cu neputinţă de închipuit – şi este, fără nicio îndoială –, cum se face că după câtăva vreme îi socotim *fericiţi* pe acei prieteni ai noştri, oricare ar fi ei, care au încetat din viaţă.

Apucătura spaniolească de a redeschide sicriele explică multe din lacunele istoriei hispanice. *Scheletul* nu este o bună introducere la lumea modernă.

Am citit undeva expresia asta foarte justă despre Mallarmé: „avea pasiunea desăvârşirii”.

„Sunt un laş, nu pot îndura suferinţa de a fi fericit”. (Keats către Fanny Brawne)

S-a estimat că vârsta Pământului ar fi patru miliarde ani. Îmi vine în minte lucrul ăsta azi de dimineaţă, resimţind povara ameţitoare a *încă* unei zile ce trebuie îndurată.

Am revăzut Münchenul după *douăzeci şi opt* de ani. În tot acest răstimp n-am făcut decât să-l regret şi să-l idealizez; căpătase, în închipuirea mea, înfăţişarea unui paradis pierdut. Decepţie totală. Datorată în parte pustiirii sale în urma bombardamentelor. Oraşul este în ruine, e lucru cert: cât pe ce să nu-l recunosc. Şi totuşi, nostalgia atât de îndelungată, de durabilă pe care i-am purtat-o, mi-e cu neputinţă să n-o socotesc o eroare.

Până acum am făcut dovada unui singur curaj: acela de a nu mă sinucide.

Fiinţa nu este elementul meu. Toate nenorocirile mi se trag de aici.

Am luat hotărârea să nu mă mai înfurii, să îndur orice ocară şi să nu mai replic decât injuriilor *subtile.* Adică niciodată.

Vreme de trei luni n-am fumat nicio ţigară. Durerile de gât, scârba, gustul acru din gură – toate mă opreau să fumez. Eram

încredinţat că, de data asta, pasul este definitiv, că n-o să mai reiau niciodată obiceiul acesta vechi şi nefast pentru mine, care mi-a distrus stomacul pentru tot restul vieţii. Iată însă că astăzi am *căzut în greşeală.* Ruşine, ruşine, ruşine! Ideea stupidă că nu pot lucra decât intoxicat cu tutun m-a făcut să recidivez. Şi totuşi, îmi jurasem să nu mă mai întorc la acest nefericit obicei, chiar de-aş fi fost nevoit să renunţ să mai lucrez. De ce să scrii dacă nu poţi s-o faci decât sub influenţa unui excitant? De altminteri, tutunul nici nu e un excitant; dimpotrivă, te *îndobitoceşte.* Luni şi luni de zile în care nu am scris nimic; iar acum, când trebuie să scriu ceva la comandă mă simt total descumpănit şi plin de furie.

Trebuie să scriu un articol despre Tolstoi, mai degrabă o prefaţă, şi-mi dau seama că mi-e cu neputinţă aproape. E nevoie de un minimum de *obiectivitate* ca să poţi vorbi de altcineva decât de tine. Or, eu nu mai pot fi obiectiv faţă de nimeni; nu mai pot vorbi decât despre mine însumi. A fi obiectiv nu înseamnă să fii imparţial, ci să-l tratezi pe celălalt ca *obiect*; e ceea ce fac criticii. Eu sunt incapabil de aşa ceva. Îl tratez pe celălalt ca şi cum acesta ar fi eu însumi. La ce să scrii, atunci, un studiu sau o prefaţă? De ce să minţi? Gradul de subiectivitate pe care l-am atins mă face incapabil chiar şi pentru sarcina elementară de a expune datele unei probleme sau, în cazul de faţă, ale unui portret.

Şi totuşi, trebuie, trebuie.[1]

Nu pot să sufăr obligaţiile; totuşi accesele mele de proastă dispoziţie provin din faptul că mă sustrag îndeplinirii lor. Nu-ţi poţi eluda îndatoririle fără să plăteşti pentru asta şi nici nu poţi abandona proiect după proiect fără să suferi consecinţe neplăcute. Morocăneala mea nu e în fond decât suma acestor abandonuri: se răzbună în ea toate proiectele care nu vor să moară.

La douăzeci de ani mă aflam la un pas de sinucidere; lucrurile s-au schimbat apoi; nu înseamnă că de-a lungul acestor

[1] Cioran a publicat şi prefaţat nuvela lui Tolstoi Moartea lui Ivan Ilici în colecţia „Cheminements" pe care a condus-o scurtă vreme la editura Pion. (N.ed.fr.)

treizeci de ani am încetat să o mai iau în calcul, ba uneori chiar m-am gândit serios la ea; ceva cu neputinţă de definit mă asigura totuşi, până la urmă, că nu-s capabil să trec la fapte. Acest ceva, acest „glas”, tare mi-e teamă c-o să tacă acum; de câtăva vreme cel puţin, îl aud din ce în ce mai rar.

M-am afundat atât de tare în Vid că o nimica toată ar fi de-ajuns ca să-l preschimbe în Dumnezeu.

Pasiunea mea pentru formularea eliptică mă împiedică să scriu, a scrie însemnând tocmai să dezvolţi.

Să-i faci pe ceilalţi să creadă că eşti un neîmplinit, că te-ai înhămat la o Mare Carte, în vreme ce, de fapt, ai creat deja o operă în care ai pus tot ce aveai de spus; aceasta a fost abilitatea – pe jumătate inconştientă, pe jumătate premeditată – a lui Mallarmé. Să creezi legenda unei sterilităţi dintr-un exces de autoexigenţă – ce amestec de calcul şi nobil adevăr! În cazul lui Mallarmé, posteritatea a adoptat cu scrupulozitate imaginea pe care acesta a oferit-o despre sine. Ea nu s-a îndoit o clipă de dificultăţile nemăsurate pe care el pretinde că le-a întâlnit sau le-a închipuit; de aceea şi fac parte din tabloul personajului: îl înalţă fără să ştim că el e autorul propriei nemăsuri.

A scrie a devenit pentru mine un chin, o imposibilitate. Cuvintele îmi par atât de *exterioare* (fiinţei mele) că nu izbutesc să intru în contact cu ele. Între mine şi ele ruptura e totală. Nu mai avem nimic să ne spunem. Mă mai servesc de ele, le mai folosesc doar pentru a le acuza şi pentru a deplânge abisul care s-a căscat între noi.

Menons Klagen um Diotima.[1]
Când ai pierdut totul, elegia serveşte drept speranţă.

Trebuie să scriu un text despre criza lui Tolstoi, criză în timpul căreia gândul sinucidem nu-i dădea pace. Sunt pradă, vai, aceluiaşi zbucium! Nefericire fără leac! Ies din casă fiindcă, dacă aş sta pe loc, nu-s sigur că pot birui cine ştie ce hotărâre

[1] Tânguirile lui Menon după Diotima, titlul unei elegii a lui Hölderlin. (N.t.)

subită.

Cum de-am ajuns aici? Dar, la drept vorbind, cam aşa mi-am trăit întreaga viaţă.

Orice operă e tributară unei dereglări. Scriitorul e parazitul propriilor suferinţe.

E ciudat că, având convingerile pe care le am, reuşesc să aflu desfătare în munca mea (atunci când lucrez!). Doar munca ne face să uităm *esenţialul*, adică lucrul la care nu trebuie să ne gândim dacă vrem să întreprindem ceva şi să lăsăm ceva în urma noastră.

Munca – divină obnubilare!

Dac-aş putea uita tot ce *ştiu*!

De-aş putea să-mi înfrâng indignările şi ura mea faţă de oameni! Dac-aş putea să mă *înalţ* pan' la dispreţ!

Motivul pentru care nimeni nu-şi vede propriile cusururi, şi mai cu seamă scriitorii, e următorul: când scrii, chiar despre lucruri insipide, te afli vrând-nevrând într-o stare de excitaţie pe care o iei lesne drept inspiraţie; chiar şi pentru o carte poştală e nevoie de un minimum de „căldură", în orice caz de-o lipsă de indiferenţă, de oleacă de ritm. Cum nimic nu se face la rece, îndată ce ai făptuit ceva, te şi crezi… talentat. Nimeni nu ajunge să fie încredinţat de neantul înfăptuirilor sale. În orice formă, „creaţia[11] presupune o participare a fiinţei noastre. Iar noi nu putem concepe că ceea ce îşi are obârşia în noi nu valorează chiar nimic.

29 august – ora 1 noaptea. Nu pot să dorm. Nervii încordaţi îmi provoacă dureri. Aceleaşi furnicături mereu. Să-nnebuneşti, nu alta. Boala veghează zi şi noapte. Totul doarme, totul se odihneşte, afară de ea.

De-ar fi la fel de lesne să scrii o tragedie pe cât e s-o trăieşti!

O boală, oricât de cumplită, e suportabilă, cu condiţia să nu-i dai un nume.

Nu sunt fericit decât atunci când găsesc o „formulă”.

Trăind într-o singurătate totală, ce-a câştigat femeia asta de pe urma ei, cu ce s-a ales din ea? Cu nimic, de vreme ce scrierile ei imită maniera lui X care, în ce-l priveşte, trăieşte în mijlocul lumii.

Când citeşti o istorie a dogmelor, sau pur şi simplu o istorie a Bisericii, nu poţi să nu te gândeşti cu indulgenţă la sarcasmele lui Voltaire. Dar, la urma urmei, Voltaire era el însuşi un fanatic în felul său.

Cântărind bine lucrurile, dacă vrei să fii sigur că nu te înşeli prea tare, trebuie să te am în preajma scepticismului.

Sunt făcut să rumeg regrete şi ranchiune, să mă nutresc din propriul meu venin şi să mă îndobitocesc în plictiseală.

Nu cred că am vreun organ normal.

2 septembrie Parisul se repopulează, se întorc şobolanii.

Toate acele zile în care creierul nu-mi răspunde la apeluri.

Scriu un text despre teama de moarte la Tolstoi; şi, cum mi se întâmplă de obicei, mă gândesc mai mult la mine decât la autorul despre care trebuie să vorbesc.

Să-ţi gândeşti senzaţiile înseamnă tot gândire. — Când nu poţi face altceva mai bun!

23 septembrie – Plecat în Spania, m-am îmbolnăvit de gripă. Tovărăşia mea cu boala e fără doar şi poate indisolubilă. Ce furios am fost pe mine însumi când, scuturat de friguri, în loc să merg la plajă, m-am băgat în pat! N-am fost nicicând aşa de aproape de a mă sinucide de groaza propriilor mele beteşuguri. De-aş putea sălăşlui în alt trup! Pe-al meu nu-l mai suport, deşi sunt nevoit. Îmi inventez această obligaţie din laşitate şi din frică. Dar într-o bună zi *mâna mea* va fi în stare totuşi să se

ridice împotriva trupului meu, ca să mă izbăvească în sfârşit de el.

1 octombrie Orice idee e o exagerare. A gândi înseamnă a exagera.

Atitudinea antireligioasă nu se justifică decât dacă provine din voluptatea de a demola un zeu. Dacă se ridică împotriva Bisericii sau a credincioşilor, nu face două parale.

Fac parte dintre aceia care, între sistem şi haos, vor înclina întotdeauna către haos.

Sunt ani de zile de când observ relaţia dintre dispoziţiile mele şi starea creierului meu. Nimic nu îndeamnă la modestie mai mult decât constatarea că depindem de dereglările celulelor noastre.

X îmi scrie c-ar vrea să-mi trimită un tânăr foarte *cinstit,* de caracter etc., ca să-i dau câteva sfaturi în materie de literatură. Îi răspund că mi-e cu neputinţă, fiindcă asemenea sfaturi nu există; adevăratul motiv al refuzului meu însă este altul: mă îndoiesc dinainte că tânărul acesta ireproşabil sub raport moral ar avea stofă de scriitor. — Nu calităţile, ci cusururile noastre sunt *promiţătoare.*

Nu trebuie avut încredere în oamenii *de bine,* nu trebuie aşteptat nimic din partea lor în planul spiritului. Talentul presupune un izvor otrăvit, un infern virtual, un ansamblu de vicii *neexercitate.*

Cine mi-ar putea decapita strigătele?

De multă vreme nu se mai vorbeşte despre mine; n-aş putea spune dacă simt sau nu vreo amărăciune din această pricină. Mi-am făcut ucenicia *în uitare.*

Afară de Villon şi poate de Rimbaud, poeţii francezi sunt tehnicieni ai versului, vreau să spun că nu sunt poeţi, ci *literaţi.* N-ai nimic să-i întrebi şi nimic de sperat de la ei.

Literatura franceză este un discurs despre literatură.

În aproape toate poemele pe care le-am citit de-o vreme încoace nu se vorbeşte decât despre… Poem. O poezie ce n-are altă materie afară de ea însăşi se epuizează repede şi-l plictiseşte pe cititor.

Ne putem oare închipui o rugăciune având ca obiect *religia*? Guardini, mi se pare, şi-a intitulat o culegere alcătuită în stilul său: *Rugăciuni teologice* – ceea ce reprezintă o contradicţie în termeni.

Muzica răscoleşte tot ce-i impur în mine, şi cu cât e mai „nobilă", cu atât îmi trezeşte ranchiunele adormite şi pornirile pe care în mod normal îmi e ruşine să mi le mărturisesc chiar mie însumi.

Lui Bach îndeosebi îi datorez cunoaşterea întinderii şi adâncimii pestilentelor mele.

Orice convingere e un obstacol în calea libertăţii.

Omul liber nu-şi complică existenţa cu nimic, nici măcar cu onoarea.

Frigul de care sufăr, şi care nu e decât expresia *fizică* a spaimelor mele.

Aş fi crezut că, odată cu vârsta, mă voi resemna cu beteşugurile mele; or, le suport mai greu ca înainte. Motivul e că le cunosc prea bine, că nu mă mai *surprind.* Infirmităţile noastre trebuie să aibă totuşi un minimum de neprevăzut – fără de care nu merită să fie îndurate.

Şi-a etalat suma îndoielilor.

Beteşugurile îmi aduc mereu aminte de mine însumi. Graţie lor, mă regăsesc în orice clipă – spre a mă detesta, spre a-mi întoarce furiile împotrivă, împotriva acestui eu de care încerc zadarnic să mă disociez.

Să fi suferit atâta şi să nu fii în stare să debitezi despre durere decât platitudini!

8 octombrie – Am petrecut azi două ceasuri în marile magazine. Brusc, alegând în subsolul Luvrului o lingură de lemn, am simţit – revelaţie frecventă în viaţa mea – că nu aparţin acestei lumi, că locul meu nu este printre oameni.

Scriem cu mult mai mult elan când ne păstrăm convingerile decât atunci când le-am pierdut. Ele stimulează spiritul *mărginindu-l*; în lipsa lor, el se dilată până la pierderea contururilor. Devine una cu totalitatea, dar nu mai posedă nimic în numele căruia să poată divaga.

N-am vervă decât când atac. Pe cine să atac însă, şi la bun?

Spiritul ce pune totul sub semnul îndoielii ajunge, după nenumărate întrebări şi analize, la o nevolnicie cvasitotală în plan practic, la o situaţie pe care *nevolnicul*, tocmai, o trăieşte de la bun început şi din instinct. Căci indolenţa e perplexitatea congenitală.

De când am început să reflectez, am luat tonul celui ce şi-a pierdut iluziile, şi nu l-am mai părăsit de atunci.

Când mă gândesc la pasiunile, la ardoarea tinereţii mele, mi-e necaz că am ajuns la acreala asta searbădă, la acest neant penibil în care vegetez.

Duminică după-amiază. Plimbare pe străzi ştiute, pe străzi străbătute vreme de douăzeci şi cinci de ani! Monotonie, dezolare, urâţenie. A trăi într-un oraş din care nu mai poţi să storci nimic e un nonsens şi o inepţie. Am secătuit Parisul şi în aceeaşi măsură m-am secătuit pe mine. Nici de la el şi nici de la mine nu sunt de aşteptat surprize sau decepţii, oricât de neînsemnate.

Un gând ce nu ascunde un minimum de brutalitate mă plictiseşte, oricare ar fi el.

Racine, cerând în *Testamentul* său să fie înmormântat la Port-Royal, deşi, cum spune, n-a avut pentru virtutea solitarilor[1] decât o „sterilă admiraţie”…

Literatura franceză, şi mai cu seamă limba, ar fi luat o cu totul altă întorsătură dacă Amyot[2] ar fi tradus Biblia.

Dacă rămân în afara oricărei religii, e datorită incapacităţii mele de a-mi închipui propria mântuire realizată cu sprijinul cuiva. Mă simt mai aproape de înţelepciunea păgână decât de creştinism sau brahmanism.

Succesul actual al daoismului se datorează faptului că Dao este absolut nedeterminat; ceea ce le îngăduie occidentalilor să îmbrăţişeze o credinţă religioasă fără să-i adopte exigenţele.

Dumnezeul personal nemaiavând trecere, ne orientăm tot mai mult către religiile care-l înlocuiesc cu un nume vag, cu o entitate căreia, fireşte, nu trebuie să-i dăm socoteală.

Vreau să mă „izbăvesc” eu însumi, fără ajutorul nimănui.

Am deznădejdea în sânge; ea nu-i în cazul meu un sentiment, o atitudine, ci o realitate fiziologică, nu îndrăznesc să spun fizică. Deznădejdea este credinţa mea, credinţa mea înnăscută.

Toate bolile sunt incurabile. Chiar şi guturaiul. Oricum, ele revin mereu, se redeşteaptă tocmai când te crezi lecuit – căci în fond n-au făcut decât să adoarmă iar.

Sănătatea e boala aţipită.

La drept vorbind, nimeni nu suportă să faci abstracţie de el, şi dacă ai o minimă conştiinţă a meritelor tale, îţi e cu neputinţă să tolerezi indiferenţa celorlalţi. Câtă vreme însă depindem de părerea lor, viaţa e un infern.

---

[1] Apelativ al janseniştilor (Nicole, Arnauld, Hamon), cărora Racine le-a fost elev. (N.t.)

[2] Jacques Amyot (1513-1593), umanist francez, traducător al lui Plutarh, Longos şi Heliodor, unul din creatorii prozei franceze din secolul al XVI-lea. (N.t.)

În ciuda groazei ce-o resimt faţă de boli şi de bolnavi, nu pot lua în serios un om cu sănătatea neatinsă.

Pentru un scriitor, singurul mod de a păstra un dram de prestigiu e de a înceta să scrie.

Dante şi *Meister Eckhart,* cugetele cele mai adânci şi mai înflăcărate ale Evului Mediu.

După-amiază de-a lungul Viosnei, dincolo de Pontoise.
Frunzele moarte care cad în apă: dublu simbol al evanescenţei.

Fratele meu îmi scrie despre tulburările şi suferinţele prin care trece mama: „Bătrâneţea este autocritica naturii”.

Nimic nu dezvăluie mai limpede ceea ce sunt decât pasiunea mea pentru Elizabeta de Austria.

Ce-mi place la evrei e voluptatea gândului obsesiv la soarta lor fără ieşire. În fond, nimic altceva nu-i atinge cu adevărat.

Sunt o perpetuă încercare de cânt, dar cântul nu se-arată.

În epocile lipsite de profeţi, oamenii sunt preocupaţi de interpretarea viselor şi caută în ele chipul viitorului.

Dacă mi-ar fi dată credinţa, aş părăsi lumea pe dată, fără să anunţ pe nimeni. Dar chiar şi fără ea, în stadiul la care am ajuns, ar trebui s-o rup cu toate şi să trăiesc în vreun pustiu.

De contat în viaţa mea, au contat nopţile în care, una după alta, mi s-au năruit certitudinile.

Orice s-ar spune, creştinismul a stricat totul. Un nepoftit. Veacuri de inutilă profunzime. Ce rău îmi pare că m-am adăpat din seva lui. M-am îndopat cu ea. Dezastru, nemăsurat dezastru!

Mi-am petrecut zilele, se poate spune, în suferinţă şi-n

subprodusele ei. În subproduse mai ales. Nu-i puţin lucru că am „dus-o” până la cincizeci de ani. Eram făcut să mă bucur de toate, aveam un fond de veselie pe care starea proastă a sănătăţii mele l-a distrus; din contradicţia între înclinaţiile mele iniţiale şi toanele dobândite apoi, a luat naştere indispoziţia asta veşnică în care mă înăcresc pe zi ce trece.

Nu te apropii de o oarecare seninătate decât după ce ai epuizat mila de tine însuţi.

Iată unul din puţinele lucruri de care sunt sigur: singurul, unicul motiv pe care îl au oamenii de a trăi împreună este acela de a se chinui, de a-şi provoca suferinţă unul altuia. Nu voi obosi niciodată să repet această evidenţă.

Abia încep un gând, că i-am şi pierdut firul. *Urzeala,* iată ce-i lipseşte spiritului meu. Dar, ca să continui metafora, există oare ceva mai dezlânat ca „genul” meu?

Sunt gol pe dinăuntru, gol, nici urmă de „muzică” în mine. Spiritul meu e iremediabil pustiit. Cum am ajuns aici? Cum a fost cu putinţă?

20 octombrie De câteva zile, în hotelul din faţă, la ultimul etaj, văd pe cineva (american? german?) bătând fără încetare la maşină. De unde-i vin cuvintele? Şi ce-o avea de spus? Are aer de brută, nici nu l-ai crede în stare să se *suie* până la o banalitate oarecare.

Am terminat de citit câteva pagini pe care le-am scris în româneşte acum mai bine de douăzeci de ani. Poezie proastă cum nu se mai poate. Un soi de „freamăt” neîncetat care îmi face greaţă. Dac-aş avea astăzi vitalitatea de atunci, aş face poate ceva mai de soi, mai puţin penibil în orice caz. Fereşte-te de poezie ca de ciumă. Sau dacă nu, scrie de-a dreptul poeme.

Un singur lucru pozitiv: atinsesem la Paris, în timpul războiului, o cunoaştere a limbii române care mă uluieşte. Citeam Biblia (în idiomul nostru, bineînţeles) în fiecare zi. Îmi amintesc că mergeam la biserica din strada Jean-de-Beauvais[1]

[1] Biserica ortodoxă românească din Paris. (N. ed.fr.).

(locuiam alături) ca să caut cărţi „religioase”. Am urcat astfel la izvoarele limbii. Astăzi, când citesc ce-am scris la vremea aceea, sunt silit să recunosc că strădania mea de atunci n-a dat roadele pe care le aşteptam.

Suferinţa nu duce neapărat la modestie: se întâmplă mai degrabă exact pe dos. Căci cu cât suferi mai tare, cu atât te crezi mai mult cineva, chiar dacă excesul de suferinţă duce la sentimentul neantului. Sentiment, de altminteri, perfect compatibil cu orgoliul.

Chiar de-ar avea toate meritele, ambiţiosul nu poate fi onest decât la suprafaţă. Nu vă încredeţi decât în indiferenţi.

Nu ştiu să existe pe pământ ceva mai misterios decât *apa.*

Plăcerea mea cea mai mare ar fi să pot turti mutra cui poftesc. E absolut nesănătos să ne înfrângem pornirile care ne *impun* să-i suprimăm pe cei pe care-i detestăm.

Am terminat de parcurs „caietul” meu de acum şase ani. Ce dereglare! ce acreală şi ce intoxicare! Sunt zguduit de gravitatea urâtului care mă copleşea.

O carte e un eveniment doar pentru cel care o scrie. Ca să-şi evite deziluziile, câţi autori n-ar trebui să aibă acest gând şi să se pătrundă de el; e drept însă că dac-ar căpăta convingerea asta, ar înceta să scrie.

Mă simt absolut incapabil de efort continuu, în gândire ca şi în acţiune. Nicicând n-a existat un obsedat mai nestatornic.

Lucreţiu, Bossuet, Baudelaire – cine a înţeles carnea mai bine decât ei, carnea cu tot ce-i putred, cumplit şi scandalos de efemer în ea?

Deodată îmi vine în minte figura tuturor morţilor pe care i-am văzut, chipul lor de pe urmă, cu neputinţă de privit; şi mai văd feţele tuturor prietenilor mei în ceasul morţii şi pe mine însumi la începutul şi sfârşitul procesiunii macabre. Îndură-te de

noi, de noi toţi. Tu, care nu poţi fi numit.

Tragedia mea este de a fi un fost ambiţios. Discern când şi când urmele aspiraţiilor şi nesăbuinţelor mele de odinioară. Nu m-am lecuit de tot de propriul meu trecut.

Insomnie

„Când pasărea somnului a vrut să-şi facă cuib în lumina ochiului meu, a văzut genele şi i-a fost frică de laţ”. (Ben al-Hammara, poet arab din Andaluzia, secolul al XII-lea)

Prin temperament eram făcut să fiu un sibarit; beteşugurile au făcut din mine un „martir”. Resimt drama acestor instincte reprimate în fiecare zi.

La începutul erei noastre, evreii erau acuzaţi că sunt creştini, erau socotiţi vinovaţi pentru Iisus, deşi s-au lepădat de el; după două mii de ani, sunt socotiţi vinovaţi pentru Marx, pe care îl invocă tot mai puţin, dar din pricina căruia vor suferi tot atât cât au suferit din pricina lui Cristos.

A vrea să justifici un eşec înseamnă a-l diminua şi a-l compromite.

Montaigne, un înţelept, nu a avut posteritate; Rousseau, un isteric odios, mai face încă discipoli.

Am vorbit două ceasuri fără întrerupere, din teama de a asculta. S-o faci pe saltimbancul în situaţia mea, nefericit şi trist până la depravare!

Seducţia pe care au exercitat-o asupra mea personalităţile puternice care nu au lăsat o operă, care nu s-au coborât până la a compune o carte.

Când aştepţi pe cineva care e-n întârziere, cu fiece minut prestigiul lui se mai toceşte un pic; după o oră, nu mai contează pentru noi, este discreditat în ochii noştri.

Dacă m-a stăpânit vreodată un demon, acela-i demonul

tergiversării.

Să fii un fanatic al laconismului şi să vrei să-ţi câştigi pâinea ca scriitor.

Când îi văd pe X şi pe Y cum se aşază mereu în prim-plan, n-am decât o dorinţă: să mă dau înapoi, să mi se şteargă urma.

...Şi totuşi, nu-mi displac destinele „aranjate", cei ce pozează în stil mare, în genul Byron. E un rest al iubirii pe care am purtat-o gloriei înainte să am douăzeci de ani.

Nu-i pizmuim decât pe cei pe care îi cunoaştem bine, pe care-i frecventăm intens şi al căror succes ar trebui să ne facă plăcere. Iată de ce în orice prietenie e ceva „putred", iar aproapele nu ni-l iubim cu adevărat decât în măsura în care este victimă. Cum încetează să mai fie, îl pândim cu suspiciune şi cu anxietate.

Avea darul nefericirii.

Nimic nu te face să devii mai sceptic ca nevoia de a trăi în duplicitate, de a-l aproba fără rezerve pe unul şi pe altul şi de a fi astfel spectator al propriei tale nestatornicii. Orice om aflat într-o situaţie de inferioritate, dacă vrea să stăruie în ea, trebuie să nu dea doi bani pe adevăr, sau cel puţin să se-ndoiască de posibilitatea lui.

E primejdios să stai mai mult în preajma bătrânilor: văzându-i atât de departe de înţelepciune şi atât de puţin făcuţi s-o atingă, ajungi să te socoţi, în raport cu ei, de o maturitate cu totul ieşită din comun. Iar avansul, real sau fictiv, pe care îl avem asupra lor ne stârneşte orgoliul şi chiar aroganţa.

Lumea nu trăieşte în mediocritate, ci într-o *nefastă* lipsă de măsură. Iată de ce nimic şi nimeni pe lume nu se află la locul său, în vreme ce dacă lumea ar fi mediocră, ar exista o potrivire oarecare în situaţii şi în destine.

Orice om care doreşte să se vorbească despre el trebuie

socotit ca un duşman virtual.

O fi o simplă nebunie din partea mea, dar mi-e cu neputinţă să găsesc pe lume un om la fel de obsedat şi de paralizat de ceea ce este *esenţial* ca mine.

Lucrul cel mai anevoios din lume este să-ţi reprezinţi chipul unui om pe care îl admiri sau îl urăşti fără să-l fi-ntâlnit vreodată. Îi poţi ghici tainele, dar nu şi trăsăturile. Lucrul cel mai vizibil la o fiinţă este şi cel care ne derutează cel mai tare imaginaţia.

Trec printr-o perioadă în care nici poezia, nici mistica nu-mi spun nimic. Lirismul, oricare i-ar fi masca sub care se arată, îmi apare ca un vomitiv. Proza acidă, corozivă e singura pe gustul meu.

28 octombrie Conversaţie cu un tânăr german de nouăsprezece ani, foarte inteligent şi deschis, cunoscând totul despre tot. Pe lângă el, par închistat, demodat, un om din altă generaţie. Plătesc scump oroarea mea faţă de tineri, sunt *învechit,* şi asta îmi sporeşte groaza.

Ceea ce mă interesează la un gânditor e felul de a scrie, iar la un scriitor, temperamentul.

Singurul om care *a înţeles* e acela căruia nu-i pasă, care pune onoarea şi dezonoarea pe acelaşi plan. *Alles ist einerlei*[1]. Iată expresia ultimă a înţelepciunii, iar cel care refuză s-o adopte sau pur şi simplu se dovedeşte incapabil să adere la ea – ce suferinţe şi ce nefericiri îl pasc!

Viaţa mi se pare mult mai suportabilă de când mi-am acceptat abjecţia ca pe un fapt irevocabil.

Nu mai am nicio calitate, sunt un om scos pe linie moartă, deci mi-ar fi uşor să devin un înţelept…

Orice cuvânt are un trecut, în sensul în care spunem că are

[1] Toate sunt una. (***N.t.***)

un trecut femeia care şi-a trăit viaţa din plin... „Trebuie să fii *beat* sau *nebun*, spunea Sieyès, ca să vorbeşti bine în limbile cunoscute”.

Trebuie să fii beat sau nebun, aş adăuga eu, ca să mai îndrăzneşti să te foloseşti de cuvinte, de oricare cuvinte.

Ne zbuciumăm zadarnic, moartea îşi continuă în noi lungile sale meditaţii, neîncetatu-i solilocviu.

Aplauzele prelungite mă duc cu gândul la revoluţii. Când văd o mulţime în delir, chiar şi-ntr-o sală de concert, întâia mea reacţie este s-o şterg pe dată.

Sunt fără îndoială un *Gemütskranke*[1] (intraductibil). Am accese de ură incredibile, de o virulenţă înspăimântătoare. Ele sunt însă absolut gratuite; ceea ce pune în evidenţă un viciu constitutiv, o dereglare profundă a mecanismului. Urăsc fără nicio necesitate; e vorba însă cu adevărat de ură? Nu-i mai degrabă o continuă stare de nebunie nedeclarată?

Am terminat de citit în *Decameronul* descrierea ciumei din Florenţa. (Cu cât e mai bună descrierea făcută de Tucidide ciumei din Atena!) Orice flagel mă desfată – şi mă linişteşte. Oroarea mă fortifică dacă e bine *spusă.*

Nu puteai fi iniţiat în Mistere dacă purtai răspunderea unei crime. Nero, care îşi omorâse mama, nu a cerut să fie iniţiat când a călătorit în Grecia.

5 nov. 1963 Noapte cumplită, ca atâtea altele. Folosesc prea multe remedii; organismul nu le mai suportă. Ar trebui să-mi las beteşugurile în pace.

Nu mai pot citi decât lucruri care mă „răscolesc”. (După lectura *Spovedaniei unui derbedeu* de Serghei Esenin.)

Împăratul Tiberiu, *purist.* Potrivit lui Suetoniu, adoptarea cuvântului grecesc *monopol* l-a mâniat şi a insistat să se găsească un echivalent latin. Faptul că a fost înconjurat de

[1] Cu sufletul bolnav, cu sensibilitatea bolnavă. *(N. t.)*

grămătici în tinereţe nu a rămas fără urmări.

Am vizitat muzeul Victor Hugo din place des Vosges. Nici nu încerc măcar să înţeleg de ce nu mă interesează *nimic* din opera şi nici din viaţa lui.

Ideea de a întâlni scriitori mă îmbolnăveşte efectiv. Să-ţi regăseşti propriile cusururi *amplificate* este un lucru cu neputinţă de îndurat. Şi pe urmă nu poţi suporta fiinţe mai vanitoase decât tine.

Ziua de ieri (6 nov.), singur, de-a lungul Oisei, între Beaumont şi Boran. Nu ştiu să existe ceva mai frumos pe acest pământ decât să umbli toamna de-a lungul unui râu, să curgi împreună cu apa, fără efort, fără grabă, fără nimic din tot ce-şi pune pecetea pe activitatea omului.

Se poate spune despre angoasă tot ce s-a spus despre mare...

Celibatarul nu e un egoist, cum se afirmă de obicei, ci un ins căruia nu-i place să chinuie pe nimeni. A te asocia cu cineva, prin căsătorie sau în alt mod, înseamnă să-i poţi pune în cârcă toate neplăcerile pe care le trăieşti. Orice formă de viaţă în comun presupune dorinţa de a-ţi descărca proasta dispoziţie pe celălalt.

Am ascultat adineauri *Ramona,* şlagărul la modă prin 1929, când părăseam Sibiul ca să merg la Bucureşti la universitate. Comentatorul o găseşte ridicolă; poate că este, dar pentru mine ea evocă o perioadă a vieţii mele mult mai bine decât ar face-o cele mai mari strădanii ale memoriei sau întoarcerea în locurile tinereţii.

D-na de Staël vorbeşte *despre pedantismul frivolităţii* la francezi.

15 nov. 1963 Noapte interminabilă care mă face să mă gândesc la versul lui Rilke: „ In solche Nächte wissen die

Unheilbaren: wir waren."[1]

A scrie despre alţii înseamnă să mărturiseşti că n-ai nimic de spus despre tine.

Am citit în *Etica Nicomahică* luminosul capitol despre echitate şi dreptate.

Doar gânditorii de *proastă calitate* exercită o mare influenţă. Un Fourier, care e practic ilizibil, a dominat tot secolul al XIX-lea în Rusia. Oamenii se împărţeau acolo în furierişti şi antifurierişti. Înainte de Siberia, Dostoievski aparţinea celor dintâi; după aceea, celorlalţi. Tolstoi, care-l dispreţuia invidiindu-l niţel, îl numea întotdeauna „furieristul".

Vai de scriitorul sau de gânditorul care face şcoală!

Tot ce mai este încă viu în folclor vine dinaintea creştinismului. — Acelaşi lucru se întâmplă cu tot ce este viu în fiecare dintre noi.

Mi se pare straniu că nu-i pizmuim pe cei înzestraţi cu facultatea de a se ruga, dar suntem plini de invidie faţă de bogăţiile şi succesele exterioare ale altora. Ne împăcăm cu mântuirea celuilalt, nu însă şi cu ipostazele bunăstării lui.

Ce raport există oare între *Missa m şi minor* şi doctrina neînsemnatei secte din Iudeea? Cum e cu putinţă ca cea din urmă să fi dus la cea dintâi? E adevărat că nu e limpede nici felul în care de la sinagogi şi catacombe s-a putut ajunge la catedralele gotice. — O religie nu înseamnă nimic prin ea însăşi; totul depinde de comunitatea care o adoptă. Creştinismul *german* al anumitor teologi nazişti nu era o absurditate decât în plan teoretic, doctrinar; în plan politic, istoric, corespundea unei realităţi.

Viaţa – este echilibrul *în bern*ă.

Toată lumea, fără excepţie, se agită prea mult. Izbăvirea

[1] „În nopţi asemenea, cei fără leac o ştiu: am fost cândva". (N.t.)

prin abulie.

Artistul care caută extraordinarul cu orice preţ şi în chip constant plictiseşte repede, căci nimic nu este mai nesuferit decât monotonia insolitului. Nu există artă veritabilă fără un minim, de fapt fără o bună doză de banalitate.

Importantă în artă e necesitatea. Trebuie să simţi într-un chip absolut că o operă e necesară, altfel nu valorează nimic şi plictiseşte. Iar dacă ne dă, fie şi pentru o clipă, impresia că poate fi înlocuită cu oricare alta, totul se prăbuşeşte.

Fiecare e prizonier al propriului său joc, şi cu toţii, fără excepţii, nu facem decât să întindem şi mai tare coarda.

Ca să scap de gândurile negre, m-am făcut mai „negru" decât sunt. Nu mi-am învins umorile; am reuşit însă măcar să le suport.

Falsitatea e mai frecventă în artă decât în viaţă. Cade în ea artistul cerebral, artistul care duce lipsă de instinct.

Artistul care meditează prea mult la mijloacele sale o face pe socoteala instinctului său.

Sunt produsul cafelei şi al ţigării. Am încetat să fumez şi să mai beau cafea. Mă simt dezmoştenit, deposedat de tot avutul meu: otrava, otrava care mă făcea să lucrez.

Deşi mă-nvârt pe loc şi mă afund în aceleaşi obsesii, îmi vine greu să duc o problemă până la capăt; de cum o înţeleg, mă plictiseşte – şi totuşi nu-mi dă pace şi mă gândesc la ea fără-ncetare.

„Tot ce ni se întâmplă este la fel de obişnuit şi lipsit de neprevăzut ca trandafirul primăvara sau secerişul vara. Aşa sunt pentru noi şi boala, şi moartea, şi calomnia ce ne sfâşie..." (Marc Aureliu)

Viziune profundă, aceea de a pune calomnia, în ierarhia neajunsurilor, imediat după boală şi moarte.

Zile întregi petrecute într-o tensiune vidă, fără *nici*o idee, mai jos de gândire, mai jos de Spirit. O vacuitate lucidă, neantul contemplându-se la nesfârşit pe sine.

Nu mă mai tulbură ideea morţii; o port în gând fără ca gândul să-mi fie la ea. Ceva în mine s-a sustras vieţii pentru totdeauna. Ah, vremea freneziilor mele!

Obiectivitatea e semn de epuizare. Vigoarea alege şi refuză. Slăbiciunea e aceea care dă dreptate tuturor, escamotând ireductibilul. Eclectismul, sub orice formă s-ar prezenta, vădeşte un spirit neputincios şi searbăd.

Moartea lui Kennedy a căpătat pentru mine amploarea unei mâhniri. (P.S. „Amploare" asociat cu mâhnire e impropriu, aproape incorect: se poate vorbi de amploarea doliului, acesta având un caracter exterior; mâhnirea n-are întindere.) (Cât de stupide sunt remarcile astea!) Gramatica funebrului.

Oricât mă silesc să socot viaţa o superstiţie de care e vremea să mă lecuiesc, ceva în mine se opune străduniilor mele şi le anulează efectul.

Entuziasmul fiind o stare morbidă, ce-i de mirare că-l aflăm la originea atâtor dezastre publice sau personale?

Tinereţea mea a fost deznădăjduită şi *entuziastă*; urmările acestui fapt n-am încetat să le suport până în ziua de astăzi.

Un om nu valorează decât prin ceea ce n-a făcut, prin clipele sale de reţinere şi reverie.

Suntem, fiecare, produsul clipelor noastre *irosite,* al timpului nostru pierdut.

Cu fiecare an, neajunsurile mele devin tot mai precise.

A te crede *liber* e tot ce poate fi mai frumos – şi mai superficial.

29 nov. Noaptea albă – în timpul căreia am abordat mai multe probleme şi am găsit câteva formulări „fericite”. N-am însă acum în minte nici formulările, nici problemele. Şi unele, şi altele s-au topit în aerul dimineţii. Există pesemne un echivoc în faimoasa „profunzime” a insomniilor. Respectul pe care li-l purtam e în scădere. N-aş fi crezut în ruptul capului că voi ajunge să le vorbesc de rău vreodată!

Nu trebuie să *scrii* butade. Este eroarea pe care am comis-o în *Silogisme.*

Experienţă aproape înspăimântătoare aceea de a scrie o scrisoare de mulţumire sau de felicitări.

Extenuat de gratitudine…

Am din ce în ce mai mult un punct de vedere *bătrânesc* asupra problemelor la ordinea zilei. Mi-e teamă şi groază de dezordine, de iniţiativă, de tineri şi de săraci, de toţi nemulţumiţii, de viitor în fond. Sunt, împreună cu toţi vagabonzii, pentru *statu-quo.*

Nu pot să sufăr nici poemul făcut anapoda, nici pe cel laborios. Cu toate astea, e ceea ce ni se oferă la tot pasul. Nu poate fi alegere mai tristă.

La ce bun să deschizi cartea unui autor sau altul? Ştiu sigur că de mult nu mai are nimic de spus; dar preferă să plictisească decât să fie uitat.

De la un anumit moment, toată lumea nu face decât să se repete, artistul ca şi savantul, rafinatul ca şi mitocanul. Iar cel care încearcă să se înnoiască din când în când nu reuşeşte decât prin tăgăduiri succesive. Îşi schimbă chipul, nu mai este el însuşi. În fond, în viaţă poţi să devii mai profund sau să devii superficial, poţi adică să evoluezi, dar nu să te metamorfozezi. Nu există mutaţii în viaţa spiritului. Căci toate crizele, ca şi toate transformările noastre, se aflau în chip virtual în noi.

Nu conţinutul, ci forma e aceea care dă unei opere de artă izul de mucegai. În poezie, versul melodios e învechit şi scoate

din sărite; în proză, tot ce-i prea căutat, prea bine scris. O anumită *profunzime în nedesăvârşire* îmi pare a fi semnul esenţial al modernităţii.

O artă îşi pierde forţa când împrumută prea mult de la o artă învecinată. A-şi însuşi patrimoniul muzicii – idee funestă a poeziei, bizar capriciu al poetului. Nu trebuie cerut cuvintelor ceea ce prin natura lor nu pot da.

Am citit o carte întreagă de amintiri despre Georg Simmel, scrisă de elevii şi prietenii săi. Acum treizeci de ani era filosoful meu preferat – nu ştiam însă mai nimic despre viaţa lui. Şi iată că această carte îmi dezvăluie despre el o groază de detalii care, ciudat lucru, mă mişcă nu mai puţin decât ar fi făcut-o în tinereţe.

Toţi aceşti filosofi care vorbesc despre Istorie şi care, evident, sunt lipsiţi de orice cultură istorică.

Către 1820, Hegel era marele filosof la modă. În aceeaşi epocă, Schopenhauer a încercat şi el cariera universitară, dar cu un eşec total. N-a avut studenţi. După cincizeci de ani, a devenit *Modepbilosopb,* iar gândirea lui a dominat învăţământul vremii, în detrimentul lui Hegel care l-a biruit din nou pe Schopenhauer de care veacul nostru nu mai vrea s-audă.

Trebuie să revin la fragmentul propriu-zis. Spiritul meu e-n aşa fel croit că nu poate să „construiască” şi nici să treacă dincolo de o suită de crochiuri.

Să trăieşti statornic, fără să fi cunoscut nicio criză de epilepsie, în stupoarea ce le urmează de obicei! Să lupţi neîncetat împotriva opacităţii ce invadează spiritul!

Când mă gândesc la cantitatea de inteligenţă şi de reflecţie şi de timp cheltuită pentru a justifica mirajul (???) Treimii, simt că mă apucă disperarea. Şi totuşi, ce contează obiectul asupra căruia se apleacă gândirea noastră, de vreme ce-i trebuie doar un pretext, un simulacru de obiect care să legitimeze eforturile pe care le depune vrând-nevrând.

Am remarcat că toţi cei înzestraţi cu o voce *melodioasă* dau dovadă de-o anumită insuficienţă mentală.

Proastă dispoziţie – aproape permanentă; îi înţeleg pricina: nu-mi fac datoria, nu reuşesc să realizez nimic din ce-mi propun. E destul să-mi iau un angajament, şi cad într-o stare vecină cu coşmarul. Fuga de răspundere – unic secret al vieţii mele. Se vede treaba că am o pasiune inconştientă pentru neîmplinit. Ce am însă cu siguranţă e teama nemăsurată de a mă prevala de orice afară de incapacitatea de a fi părtaş la ceva, la orice. Pentru mine, ceea ce e suprem trece prin renunţare.

Nu puţine lucruri am îndurat comparându-mi situaţia cu aceea, mai puţin de invidiat, a unuia sau altuia. Acest gen de consolare este însă fals, dacă nu pervers de-a dreptul. Stârneşte în noi sentimente josnice, ba chiar ne face să dorim ca ceilalţi să fie mai nefericiţi ca noi, fără a socoti că nu ne e de ajutor în *culmea* nefericirii noastre, ci doar după aceea, când ieşim din spaimă şi din insuportabil.

Dintre oamenii *interesanţi* pe care i-am cunoscut, aproape niciunul nu avea talent, sau doar anume pe acela de a fi *interesant.*

Datorez Providenţei facultatea de a nu mă realiza.

În toate domeniile artei şi ale vieţii, merită atenţie doar cei neînţeleşi. Să mori dispreţuit!

Citesc undeva că *Goar* (să fi fost un poet? un sfânt? un nebun?) îşi agăţa *din neatenţie* mantaua de o rază de soare…

Fericirea şi căutarea gloriei sunt incompatibile. Fericirea, cum a spus Aristotel, le aparţine acelora care-şi sunt lor înşile de ajuns.

Dacă vrei să scrii şi să gândeşti chiar, trebuie să te fereşti să practici analiza logică a limbajului.

Cutare spune: nu urăsc pe nimeni, afară de X. — E de ajuns, e ca şi cum ai urî întreaga lume. Are aşadar în el tot atâta venin ca şi cel ce urăşte totul de-a valma.

Retractări – îmi place acest titlu al Sfântului Augustin, care îmi măguleşte patima de a tăgădui.

De necrezut cât d*e poetică* este iarna!

Orgoliul la un neamţ este insuportabil; e agresiv, lipsit de nuanţe. Şi asta chiar la cei mai buni. Ce păcat că această naţiune n-are acces la scepticism! (Poate fi nihilistă, dar nu sceptică.) Filosofia dezvoltă orgoliul, îl presupune chiar: cum să construieşti un sistem, cum să-ţi vină măcar ideea de a-l construi, dacă nu te crezi un zeu?

Nu suport orgoliul decât la damnaţi, la dezmoşteniţi, la infirmi.

Am recitit câteva poeme de Emily Dickinson. Mişcat până la lacrimi. Tot ce vine de la ea are darul de a mă răscoli.

10 dec. Din patul meu văd trecând o pasăre mare şi neagră, atât de potrivită cu cerul fumuriu şi opac.

Mesia, ieri seară la Pleyel.

Voioşia mi se pare caracteristica esenţială a lui Händel, lipsit din fericire de orice metafizică.

„Durostor” – „Silistra” – judeţe din sudul Dobrogei – al căror nume, bulgăresc desigur, a avut un puternic efect asupra mea la şase ani când intram la şcoala primară din Răşinari – mi-am amintit deodată de existenţa lor, văzându-mă aievea cum urc în susul uliţei ca să merg la şcoală. Asta se petrecea acum „exact” patruzeci şi şase de ani!

Liniştitor e faptul că vom fi murit fără ca cineva să ghicească nici cât de mult, nici cât de tare am suferit. Singurătatea noastră va fi astfel pururi apărată.

Haworth – am mai spus-o, cred – este, din toate locurile memorabile pe care le-am vizitat, cel care m-a mişcat mai tare.

Un surâs exterminator.

Nu trebuie să sfârşeşti pe cruce, căci te-ai născut crucificat.
11 dec. 1963

11 dec. 1963 *Delir de grandoare şi vis.*
După asasinarea soţului său, Jacqueline Kennedy îmi dă un telefon. Plimbare într-o pădure (în pădurea Senart). Discuţii pătimaşe, veselie etc.
După conferinţa de la Yalta, Stalin, Roosevelt, Churchill vin să mă vadă în camera mea de hotel ca să se scuze că nu m-au consultat înainte de a merge la conferinţă.
(Vezi şi visul cu asasinarea reginei Angliei.)

Într-una din primele peşteri descoperite în regiunea Lascaux s-au găsit trei schelete din care unul avea craniul sfărâmat. Chiar în epocile când oamenii erau puţini la număr, conflictele şi patimile erau desigur la fel de inflamate ca şi azi. Povestea lui Cain şi Abel prefigurează – într-un rezumat definitiv – întreaga istorie a omenirii.

...Continui să cred totuşi că omul era pe atunci mai „fericit” decât acum. Ba sunt chiar *sigur.*

Nu se poate trăi nici cu zei, nici fără zei.

Omul copleşit de Urât.

În fiecare clipă, percep cu o acuitate rând pe rând rece şi halucinantă, nefiinţa cărnii.

Melodiile care se iscă în lăuntrul nostru sunt o mărturie împotriva suveranităţii vidului.

Dimineaţă funebră şi melodioasă. Un poem stă să moară în mine.

Paradoxul meu este că sunt un obsedat al cărui spirit nu reuşeşte să *se fixeze.* Haosul în jurul aceloraşi teme.

Nu mă interesează decât operele care au o încărcătură spirituală. Altfel spus, trei sferturi din literatură îmi este inutilă.

Am remarcat că nu mă pot concentra mai mult de un sfert de oră dacă am cerut la… îndemână. Vreau să spun că dacă mă aflu într-o încăpere cu vedere spre orizont, gândul mi se destramă devenind robul privirii (!). De fapt, nu mai sunt atunci decât *ochi* şi cad, ceasuri în şir, într-o reverie de idiot.

Dacă vrei să *gândeşti,* trage obloanele, taie-ţi punţile spre infinit.

Cine vrea să înainteze în viaţa spiritului trebuie să evite reflecţia asupra literaturii.

Ceea ce contează sunt experienţele, nu problemele.

„N-am venit să aduc pacea…" – şi creştinismul n-a adus-o, e foarte adevărat. Însă cu vorbe atât de agresive cum să nu fi inspirat groază înţelepţilor păgâni? Cine îşi poate închipui un stoic proferând asemenea sentinţe?

Mi se pare liniştitor faptul că am depăşit cincizeci de ani. Grosul efortului a fost depus, povara cea mai grea a fost purtată.

Nu-mi plac cărţile scrise la rece. Pe de altă parte, cele care vibrează de căldură nu încetează să irite. Cum să găseşti tonul potrivit?

„Impostor înflăcărat" – câtor cunoscuţi mi-ar plăcea să le aplic vorba asta a lui Léon Daudet[1] despre Herriot[2].

De dimineaţă până seara şi ore întregi în timpul nopţii, un

[1] Scriitor şi publicist (1868-1942), fondator al mişcării de dreapta Action française (1908). (N.t.)

[2] Edouard Herriot (1872-1957), şef al partidului radical-socialist francez, de mai multe ori prim-ministru şi preşedinte al Camerei deputaţilor şi al Adunării naţionale. (N.t.)

monolog bizar, de o inepţie brăzdată de străfulgerări.

Dacă ni s-ar putea fotografia visele!

Oricare ar fi obiecţiile pe care le-aş avea de adus scriitorilor francezi în general, nu uit că numai ei ştiu să dea o întorsătură delicată unei fraze.

Simţul ridicolului e răspunzător de uciderea apăsatei mele înclinaţii pentru exclamaţie.
Să mori de exclamaţie!
mai degrabă:
Exclamaţiile sale l-au ucis.

Nu din contactul cu lucrurile, ci din contactul cu fiinţele ia naştere dezgustul.

Citesc, citesc şi, cu rare excepţii, mi se pare că n-au nicio realitate operele pe care le citesc. Ce le lipseşte oare? N-aş şti să spun. Forţa? Fără îndoială, dar ce le conferă forţă? O pasiune sau o boală – nimic altceva. Mai trebuie însă ca bolnavii şi pătimaşii să aibă oarece talent. Ce este sigur e că talentul fără pasiune sau fără maladie nu face doi bani, sau pe-aproape.

Omul mohorât va putea la rigoare să-şi afle odihna, dar nu şi mântuirea.

Există o poezie în toate; iată de ce genul „nobil” (Rilke!) e în cele din urmă insuportabil.

Zgomotul cel mai nesuferit e cel făcut de om când vorbeşte sau zbiară. De abia ajuns la Paris, în 1938, am scris un articol în româneşte: „Păcatul vocii omeneşti”[1].

Am citit primele poeme ale lui Gottfried Benn: *Morgă* – exact aşa văd şi eu viaţa în anumite clipe. Ce plăcere să afli însă că şi alţii au trăit şi au închipuit aceleaşi grozăvii ca tine! Benn vorbea ca doctor, viziunea lui, oricât de cumplită, e normală şi, până la un punct, sănătoasă. Dar să-ţi imaginezi mizeriile cărnii

[1] În româneşte în original. (*N. t.*)

fără o necesitate exterioară, din simplă înclinaţie morbidă!

Ori de câte ori te afli în faţa unui text prea bine scris, să ştii că n-ai de-a face cu un înţelept.

Nimeni nu va ghici vreodată *resursele mele de a suporta urâtul.*

Am căpătat obiceiul să suspectez aproape tot ce se cheamă literatură. A judeca o operă pornind de la emoţia, mare sau mică, pe care ţi-o inspiră înseamnă neapărat a te înşela. Emoţia înşală întotdeauna, lucru cu atât mai supărător cu cât fără ea nu există literatură. Care emoţie e autentică şi care înşelătoare aflăm însă abia mult după ce ne-am formulat judecăţile.

Ca să te situezi de partea adevărului, nu trebuie decât să te menţii în toate la distanţă egală de înflăcăraţi şi de înăcriţi.

Tot ce mă împiedică să lucrez îmi cade bine. Fuga de răspundere, frica, neantul fac să mă ocup de fleacuri de dimineaţa până seara...

Moartea spiritului: incapacitatea de a te concentra pe altceva afară de aceleaşi veşnice obsesii care nu-ţi dau pace.

Nimeni nu şi-a cultivat defectele cu atâta migală şi încrâncenare ca mine.

Am citit o biografie a lui *Neceaev.* Fanaticii sunt singurii oameni care au *o viaţă.*

Mă tem de orice om care vrea să comande altui om. E vorba aici de un instinct profund, pe care-l are toată lumea; să fie superioritate? să fie deficienţă? E un instinct pe care cred că nu-l posed. Străin îmi e până şi gândul de a da un ordin. Nu mai puţin acela de a-l primi. Nici stăpân şi nici sclav. Pururea, *nimic.*

Ideile mele se asociază după un ritm prea grăbit şi prea arbitrar. Trec de la una la alta *fără să mă gândesc la ele* (e cazul s-o spun). Mă invadează fără să pot scoate din ele nici cel mai mic folos. Mi-ar plăcea să-i pot spune fiecăreia: „Opreşte-te!” –

dar nu am timp.

Dacă aş spune cu glas tare tot ce-mi trece prin minte, aş fi închis pe dată; şi asta nu din cauza incoerenţei ideilor sau imaginilor, ci din cauza succesiunii lor ameţitoare, a cortegiului lor monstruos şi aproape ridicol.

Vechea mea obsesie: s-o rup cu toată lumea, să mă retrag într-o peşteră... Ah! dacă nu m-aş teme de frig, ştiu c-aş avea curajul să las totul baltă... Debilitatea mă face laş şi mă sileşte la toate compromisurile.

Obsesie a scurgerii timpului.

Când te gândeşti că fiecare clipă care trece, trece pentru totdeauna! Constatarea e banală. Şi totuşi, nu mai e – atunci când o faci întins în pat, gândindu-te la clipa *asta* anume, care-ţi scapă, care se scufundă irevocabil în neant. Ai vrea atunci să nu te mai scoli niciodată şi, într-un *acces* de înţelepciune, plănuieşti să mori prin inaniţie.

Percep *fizic* căderea fiecărei clipe în ireparabil. Mă gândesc apoi la un peisaj oarecare din copilărie: unde e cel care am fost? Suntem la fel de insubstanţiali ca vântul, degeaba scriem poeme şi alergăm după adevăruri, reale sunt doar certitudinile Zădărniciei. Totul e deşertăciune, afară de gândul Deşertăciunii!

Am ascultat Chopin – după nu ştiu câţi ani de indiferenţă faţă de el.

Orgolios nu eşti când suferi, ci când ai suferit. Încercările prin care ne este dat să trecem nu sunt o lecţie de modestie. Şi, la drept vorbind, nimic nu te face să fii modest.

Fac parte dintre scriitorii cărora le lipseşte suflul fiindcă au oroare de cuvinte.

Pe un prieten care mi-a cerut sfatul (???) cu privire la apropiata lui căsătorie l-am îndemnat s-o lase baltă. „Aş vrea totuşi să las numele meu cuiva, să am urmaşi, să am un fiu”. – „Un fiu? i-am zis. Dar cine-ţi spune că nu va fi un asasin?” – De atunci prietenul nu mi-a mai dat niciun semn.

Stranie religie e religia creştină! Figura ei centrală e un *hăituit.*

24 dec. Ora 10 seara. Singur. Am citit anul ăsta trei sau patru cărţi despre Elizabeta de Austria. Tocmai am terminat de citit încă una. Pasiunea mea pentru ea datează din primăvara anului 1935, când am citit la München o *împărătească a singurătăţii* de Barrès[1].

Diferenţa între creatori şi noncreatori este că celor dintâi le place să vorbească despre ei, câtă vreme celorlalţi le repugnă. O operă *personală* e prin forţa lucrurilor o confesiune mai mult sau mai puţin mascată.

În sufletul tău era un cântec: cine l-a ucis?

Singurul oraş în care ridicolul nu ucide e Parisul. Fiindcă falsul e acceptat aici şi triumfă aproape întotdeauna: nimic nu e mai potrivit pentru a anula simţul ridicolului.

Este o mare voluptate să vorbeşti de rău pe un om pe care-l cunoşti bine, ba chiar e socotit a-ţi fi prieten.
După, ruşine şi tristeţe.

Singurii prieteni pe care-i iubim cu adevărat sunt cei cu care avem foarte puţine lucruri în comun, care nu au aceleaşi preocupări ca noi şi pe care-i vedem cât mai rar cu putinţă. De altminteri, prietenia nu subzistă decât atâta vreme cât nu ne manifestăm, cât nu vrem să fim mai mult decât suntem.

Să telefonezi cuiva şi apoi, brusc, de teamă să nu-i auzi glasul, să închizi. — Aşa arată, pe scurt, relaţiile mele cu ceilalţi. O sihăstrie cu un dram de sociabilitate.

Cutare îmi e, astăzi, nesuferit la culme. Cutare o să-mi fie mâine, şi aşa mai departe. Trebuie să socotim un dar al Providenţei putinţa ce avem de a ne vărsa întreg veninul asupra

[1] Maurice Barrès (1862-1923), scriitor francez, autor al unor cărţi care exaltă cultul pământului şi al morţilor, premergător al mişcării naţionaliste franceze. (N.t.)

cuiva (fără ca el s-o ştie, de altfel, sau să-şi dea seama în vreun fel). Acesta e preţul echilibrului nostru, altminteri ţinta tuturor sarcasmelor noastre am fi noi înşine.

Gottfried Benn – poet destul de mare cu trăsături de şansonetist macabru.

Nu mă poate interesa o fiinţă asupra căreia nu apasă o anume fatalitate. (Pasiunea mea pentru Habsburgi.)

Ieri seară, 28 dec., cantata nr. 68, *Also hat Gott die Welt geliebt* cântată de corala din Heilbronn. Corul final – o fugă acompaniată de tromboane – era un amestec de voioşie şi de ceva straniu şi puternic care m-a-nnebunit aproape. Ai fi zis că-i jubilarea Judecăţii de Apoi. — Am aplaudat ca un turbat. De multă vreme n-am mai trăit aşa o exaltare.

Boala cronică de care sufăr, ba nu, una din bolile cronice de care sufăr este un catar tubar, însoţit de atrofia mucoaselor nazale; – adevărat blestem pentru un scriitor. De altfel, este foarte simplu; dacă nu scriu, asta se datorează în mare parte greutăţii ce-mi apasă pe creier, paralizându-mi facultăţile. Cu urechile înfundate, cu nările înfundate, sunt cufundat într-o stare de semiidioţie cotidiană. Inhibiţiile spiritului, agonia ideilor petrecută *sub ochii mei,* eşecurile inspiraţiei – ştiu care le e ticăloasa, jalnica obârşie.

Am citit într-o revistă englezească lista monumentelor demolate din vina baronului Haussmann. Uluitor este că populaţia i-a permis, că n-au fost răzmeriţe etc. — Nicicând un oraş n-a fost desfigurat, *în timp de pace,* pe cât a fost Parisul.

A şti că e cu neputinţă să stabileşti cine e vinovat şi cine nu şi să continui să *judeci* e un lucru pe care-l facem, mai mult sau mai puţin, cu toţii. Nu mi-aş putea afla liniştea decât în ziua în care aş reuşi să nu mai judec pe nimeni. Vanitate aparte, mi se întâmplă *câteodată* să înţeleg şi să dau dreptate tuturor. Călăul nu este mai liber decât victima. Din clipa în care practicăm *meseria de a trăi,* suntem aidoma celorlalţi, nu valorăm deloc mai mult ca ei.

Cu neputinţă să nu-i admiri în taină pe cei ce au curajul să se înjosească, să fie laşi pe faţă, să-şi recunoască slăbiciunile. „A admira” nu-i poate cuvântul potrivit. Să trecem peste asta. — Cei pe care îi invidiem cu siguranţă sunt aceia care, pentru a reuşi, nu se dau înapoi în faţa ridicolului.

Să nu te temi de ridicol, ba chiar să-l cauţi – un lucru pentru care e nevoie de-o oarecare tărie sufletească. Aventurierii, în sensul pozitiv şi negativ ai termenului, o dovedesc cu prisosinţă.

Frica de eşec înseamnă frica de ridicol, nimic nu este mai meschin. *A merge înainte* – înseamnă tocmai să nu te temi să ajungi batjocura semenilor tăi.

N-am întâlnit niciun om *interesant* care să nu fi avut o infirmitate oarecare, mai mult sau mai puţin ascunsă.

La ce bun să te opreşti asupra unor lucruri spuse până acum de atâtea ori? Spiritul nu poate avansa decât dacă are răbdarea să bată pasul pe loc, adică să *adâncească.*

Scriitorii buni, observă Nietzsche, nu scriu pentru „die spitzen und überscharfen Leser” („pentru cititorii prea subtili”) … E adevărat, un mare scriitor nu are nimic dintr-un estet.

Rafinamentul e semnul unei vitalităţi precare – în artă, în iubire şi în toate.

Adevăratul scriitor se ataşează de limba sa maternă şi nu cotrobăie printr-un idiom străin sau altul. *Ştie să-şi impună limite* – iată secretul său. Nimic nu-i mai funest în artă decât o prea mare deschidere a spiritului.

Nu-i iertăm niciodată pe cei ce fac apel la orgoliul nostru.

Potrivit lui Suetoniu, fiindcă la începutul războiului civil Pompei declarase că-i va socoti duşmani pe toţi aceia ce nu vor fi de partea sa, Cezar a anunţat – lovitură cu adevărat genială – că, în ce-l priveşte, el îi va socoti prieteni pe cei indiferenţi şi pe neutri.

A lucra, a crea nu înseamnă a reflecta, ba dimpotrivă. A reflecta înseamnă să te situezi în afara tuturor faptelor, şi într-un fel în afara tuturor ideilor.

Doamne, de ce nu mi-ai dat înzestrări pe măsura a ceea ce simt, cuvinte demne de bucuria şi urâtul ce mă cuprind în valuri.

Am trăit întotdeauna cu groaza de a fi *surprins* de nenorocire – lucru ce mi-a otrăvit zilele. Groaza asta, la urma urmei, era justificată. De aceea am şi încercat să i-o iau înainte: m-am cufundat în nenorocire până ca ea să se arate.

A te înarma cu răbdare, ce expresie potrivită! Răbdarea este efectiv o armă, iar pe cel înzestrat cu ea nimic nu poate să-l doboare. Este virtutea ce-mi lipseşte în cel mai înalt grad. Fără ea, cazi automat pradă capriciului sau deznădejdii.

Lucrul cel mai anevoios e să te acordezi la diapazonul fiinţei. Să prinzi *tonul* fiinţei.

Moartea lui Mircea Zapraţan[1]. Îi scriu fratelui meu care mi-a spus în ultima scrisoare că pierde *unicul* prieten pe care-l avea în ţară. Îi vorbesc despre *voioasa deznădejde* a lui Zapraţan, şi, într-adevăr, nu văd pe nimeni care să fi fost, ca el, întruparea acestui paradox. Dacă nu şi-ar fi risipit înzestrările, cine ştie ce-ar fi putut ieşi de aici – poate o operă. Dar ce contează. Asta era omul, avea geniu, iar dacă ar fi creat o operă, nu şi-ar fi etalat „infinite jest”[2] în faţa primului venit.

Aş vrea să pot scrie cu libertatea unui Saint-Simon, fără să mă încurc cu gramatica, fără superstiţia *normelor gramaticale* şi fără teama de solecisme. Trebuie să fii mereu la un pas de incorectitudine dacă vrei să dai un aer de vioiciune stilului. A te supraveghea, a te corecta înseamnă să-l ucizi.

---

[1] Mircea Zapraţan (1908-1963), profesor de filozofie, prieten cu Cioran, destinatar al câtorva scrisori cuprinse în volumul Către cei de acasă (Humanitas, 1996). (N.t.)

[2] „Hazul nesfârşit". *(N.t.)*

Nenorocirea scrisului într-o limbă de împrumut: nu-ţi poţi permite luxul de-a o înnoi prin greşeli care să-ţi aparţină cu adevărat.

Adevăratul scriitor nu se gândeşte la stil sau la literatură: *scrie* – pur şi simplu, adică vede realităţi, şi nu cuvinte.

Într-un articol al lui Jorge Guillen despre Lorca e vorba de efervescenţa intelectuală din Spania anilor 1933. Trei ani mai târziu avea să vină catastrofa. Toate epocile fecunde din punct de vedere intelectual vestesc dezastre istorice. Nicicând conflictul de idei, discuţiile pătimaşe care cuprind o generaţie nu se mărginesc la domeniul spiritului: atare fierbere nu prevesteşte nimic bun. Revoluţiile şi războaiele reprezintă spiritul *în marş,* adică triumful şi degradarea finală a spiritului.

La naşterea lui Saint-Simon, tatăl său avea şaizeci şi opt de ani. Fiul unui bătrân (ca şi Baudelaire). Ce dovedeşte asta? Un geniu atât de viguros, rezultat al decrepitudinii? Faptul merită să fie consemnat, dar trebuie neapărat să ne păzim de vreo concluzie precisă.

Citit nişte texte despre fenomenologia lui Husserl. De necrezut este orgoliul acestor „filosofi" prizonieri ai unei terminologii de şcoală. Orgoliu sectar. De altminteri, în acest caz chiar de o sectă-i vorba.

...Şi pe urmă toţi indivizii ăştia care vorbesc de „antropologie filosofică" în loc să vorbească despre *om.* De altfel, am trecut prin toate astea, fiind atras în aceeaşi aventură şi aceeaşi impostură verbală. Pascal, Nietzsche şi Şestov sunt cei ce m-au scăpat de ea.

E atât de greu să priveşti lucrurile în faţă, şi atât de comod să te mărgineşti la *probleme*!

Ne întrebăm dintotdeauna în ce constă actul gândirii sau cine e cel ce gândeşte. Orice om care nu acceptă datul ca atare. Întâiul gânditor a fost fără îndoială întâiul maniac al lui *de ce.* În fond. Foarte puţini oameni suferă de această manie. În orice caz. Eu am întâlnit un număr extrem de limitat. A merge la rădăcina lucrurilor, a vrea mai degrabă să mergi, a suferi că nu

reuşeşti s-o faci – toate astea necesită o alcătuire a spiritului mai rară decât se crede. Oricum, *de ce*-ul este o boală neobişnuită, aşadar deloc molipsitoare.

Mă gândesc la „greşelile” mele din trecut şi nu pot să le regret. Ar însemna să-mi calc tinereţea în picioare – ceea ce nu vreau cu niciun chip. Aprinderile mele de altă dată erau o emanaţie a vitalităţii mele, a dorinţei mele de scandal şi provocare, a unei voinţe de eficacitate în ciuda nihilismului meu de atunci. — Cel mai bun lucru pe care-l putem face este să ne acceptăm trecutul; sau, dacă nu, să nu ne mai gândim la el, să-l socotim mort şi îngropat.

În funcţionarea minţii mele, ceva nu e în regulă. Ba chiar mai grav: e sabotaj la mijloc. Dar e mai bine să nu insist prea mult asupra originii acestui fapt.

Mi-ar fi plăcut să-mi petrec seara în compania unui poet… Aştept să vină însă un prozator.

Rozanov – fratele meu.
E fără îndoială gânditorul, ba nu, omul cu care am cele mai multe afinităţi.

7 februarie 1964
Sentimentul blestemului nu-l ai cu adevărat decât atunci când îţi închipui că l-ai resimţi chiar în plin Paradis.

Trei zile de plimbare în Sologne – când te gândeşti că poţi găsi atât de aproape de Paris peisaje de o asemenea melancolie! (heleşteul de la Favele)

Să urli de să-i înspăimânţi pe îngeri…

Să te crezi inspirat, la marginea delirului aproape, când în realitate nu-i vorba decât de-o oboseală vecină cu febra.

E lesne să te pretinzi un monstru, în schimb e anevoie să ajungi, să te înalţi la o atare demnitate.

Clipele în care mă îndoiesc de toate, în care nimic nu rezistă, în care materia se preface în pulbere, în care chiar granitul îmi pare prea friabil…

Am terminat de scris o apologie a urii. În fond însă, ceea ce înţeleg eu prin ură e un simbol al disperării, este *întunecarea* disperării, stare pur subiectivă ce nu are nimic de-a face cu voinţa de a vătăma, cu încrâncenarea împotriva celuilalt.

Aidoma lui Macbeth, am nevoie mai mult decât orice de rugăciune, dar ca şi el nu pot să spun *amin.*

Îmi place să mă contrazic până la demenţă; ba nu, nu-i vorba de plăcere, ci de-o fatalitate: nu pot să fac altfel.

Cineva este „mort” nu atunci când încetează să iubească, ci să urască. Ura *conservă.*

Sunt un elegiac ce ia ideile drept ţintă, intră-n mijlocul lor şi nu se mai poate descâlci din ele.

Dacă mă gândesc bine, simt mila mai intens decât majoritatea muritorilor. Asta nu dovedeşte însă că sunt mai bun ca ei, nu, ci mai *slab.*

M-am întors acasă la 4 dimineaţa, cam afumat. Străzile din arondismentul XVI pustii, obloanele lăsate pretutindeni: ai fi zis că-i un oraş abandonat, ba nu, un oraş în care toţi locuitorii zac morţi în apartamentele lor. Cum de se poate circula ziua?

Am fost la Gallimard cu ocazia decernării sabiei de academician lui P. Tot publicul obişnuit al cocktailurilor. Impresie funebră: P. în uniformă, înconjurat de femei bătrâne şi de scriitori dubioşi – după ce a refuzat onorurile o viaţă întreagă. Impresie covârşitoare de înmormântare sau de căsătorie provincială.

Crize de urât ca ale mele nu sunt „normale” decât în adolescenţă sau în decrepitudinea extremă.

Am petrecut două ore minunate într-o familie de ruşi. Ce puţin s-au schimbat oamenii ăştia din vremea marilor *lor* romane până azi! E minunată inadaptarea lor. De altminteri, adaptabilitatea e semnul lipsei de caracter şi al neantului lăuntric.

M-am oprit undeva între poezie şi proză, fără să pot opta pentru una sau cealaltă; de la poeţi am luat *ritmul,* de la prozatori, insistenţa. Cred, de fapt, că în realitate nu eram făcut pentru *cuvânt.*

Se poate întâmpla ca germanul să aibă geniu; nu se întâmplă însă niciodată să aibă talent. *(Talent* aveau în Germania evreii – spre marea lor nefericire; căci asta a stârnit invidia concetăţenilor lor mai greoi.)

Fiecare generaţie trăieşte în absolut, reacţionează, adică, de parcă ar fi ajuns pe culmile istoriei.

Marea taină în toate: să te simţi centrul lumii. Este exact ceea ce face fiecare individ.

22 februarie... Vreme de primăvară. Totul în mine se desface, fiecare celulă se cască, asemeni unui hău. Primăvara – am îndurat deja cincizeci şi trei la număr – s-a străduit întruna să-mi deschidă toate rănile.

Zadarnic îmi închipui că m-am eliberat de apăsarea opiniei, nici vorbă de aşa ceva în realitate, orice cuvânt care se spune despre mine şi mi se aduce la cunoştinţă nu conteneşte să-mi „producă ceva". Adevărat e însă că *ideea* de indiferenţă a făcut în mine progrese atât de incredibile, încât o iau ca pe o *stare.*

A. care a propus textul meu „Definiţiile durerii" unei reviste englezeşti a primit răspunsul: „It is too *depressing.*".[1]

Adânca idee a lui Spengler că autobiografia îşi are obârşia în „confesiunea" catolică.

Există oare „confesiuni" înainte de creştinism?

---

[1] „E prea deprimant". (N. t.)

Starea mea obişnuită este incompatibilă cu discutarea serioasă a unei probleme. Sunt prea copleşit de febră sau de urât pentru asta. Un minimum de *obiectivitate,* iată singurul lucru la care aş vrea să ajung, fără să reuşesc.

Am încercat să scriu ceva despre istorie, subiect care m-a pasionat atât de mult cândva; acum însă, îmi stârneşte atât de puţin curiozitatea că mi-a fost cu neputinţă să mă aplec asupra lui mai mult de câteva zile. Tot ce nu mă priveşte direct mă plictiseşte... îmi vine destul de greu să fac mărturisirea asta care, pentru poet sau pentru oricine îşi caută izbăvirea, are cel puţin scuza că pare absolut firească.

M-aş „converti" bucuros, dar la ce?

Ca să te resemnezi să fii un neştiut, e nevoie de o anumită înălţare sufletească; la care nu ajungi decât după ce ai epuizat rezervele de amărăciune de care dispui.

Sau

Ambiţiosul nu se resemnează cu o existenţă obscură decât după ce şi-a epuizat toate resursele de amărăciune de care dispunea.

Să te situezi în afara propriilor tale merite, în chip de spectator al tău.

„Salcia pictează vântul
Făr-a avea nevoie de penel".
(Saryu)

Aseară, la biserica Saint-Roch, *Messia.* Două ore de *jubilare.* Mi-e ruşine că m-am lăsat pradă urâtului vreme de atâţia ani. E drept că asta-mi reuşeşte fără efort (şi zilnic), în vreme ce jubilarea, aş putea la nevoie să număr de câte ori am trăit-o cu adevărat. Numai că atunci am fost Sufletul Lumii.

„În toiul activităţii celei mai clocotitoare, opriţi-vă o clipă să vă «priviţi» spiritul.[11]

Acesta e al 8-lea precept (din cele zece) al practicii Zen potrivit şcolii Tsao-tung.

„Visăm pentru a nu fi nevoiţi să ne trezim, fiindcă vrem să dormim”. (Freud, *Scrisori către Wilhelm Fliess,* p. 251)

Lăsând deoparte scurta „zarvă” iscată de publicarea *Tratatului,* n-am trăit decât o existenţă neştiută: am suferit oare cu adevărat din pricina asta? Mă aflu încă la stadiul întrebărilor.

Melancolia de a fi fost înţeles – nu-i alta mai mare pentru un scriitor.

Crizele mele de urât: nu pot scăpa de ele decât ieşind din casă: strada ca remediu… Câtă vreme rămân între patru pereţi, este cu neputinţă ca o criză să treacă.

Nu există criză profundă care să nu aibă un fundament fiziologic şi metafizic totodată.

1 martie 1964 De aproape un an n-am văzut decât două filme cumplite: *Mein Kampf şi Animalele.* Ultimul e destinat „familiilor”; de fapt, ar trebui să fie interzis tuturor, afară de asasini şi „pesimişti”. „Viaţa” e mai rea decât tot ce ne putem închipui: e un coşmar permanent. Toate făpturile tremură, chiar şi leii. Este cumplit, cumplit.

Mila rămâne totuşi cel mai bun lucru închipuit vreodată.

2 martie Filmul ăsta despre *Animale* m-a întors pe dos. M-am gândit la el azi-noapte, m-am gândit la sculare, mă gândesc încă în dimineaţa asta. Spectacolul dobitoacelor care se extermină reciproc, nu al animalelor de pradă care le sfâşie pe cele slabe, nu are nimic nou: e un lucru ştiut dintotdeauna. Dar n-am văzut niciodată în răstimp de o oră atâta frică şi atâta fugă. Toate animalele astea, agresorii şi victimele, prinse într-o goană nebunească! De vreme ce viaţa nu se poate menţine decât nimicindu-se, trebuie s-avem curajul să tragem consecinţele. Ce consecinţe? Să fugim de viaţă, pentru început.

Sunt tare prost înzestrat în „lupta pentru viaţă”. Căci „viaţa” nu mă interesează îndeajuns ca să lupt în numele ei.

Nimic important nu se poate înfăptui fără cruzime.

A avea „caracter” înseamnă a fi capabil de cruzime.

I-am suportat pe oameni vreme de cincizeci şi trei de ani – iată la ce ar trebui să mă gândesc ori de câte ori mă asaltează îndoiala de mine însumi. În fiecare dintre noi există lucruri ce ne-ar putea duce la sfinţenie, ce spun? fiecare ar fi socotit sfânt, dacă durerile i-ar fi ştiute.

Mereu acelaşi refren: ai vrea să stai de vorbă cu îngerii şi eşti nevoit să iei masa în oraş...

5 martie *Căderea în timp* – e titlul „cărţii” pe care am terminat-o. De-aş putea crede în ce fac!

„Duşman al neamului omenesc”, unicul titlu la care ar fi onorabil să aspiri – titlu ce nu se mai decernează însă.

Ca să suportăm o înfrângere nu avem nicio altă resursă afară de absolut sau de cinism. (Refugiul în absolut ca să ascunzi o înfrângere presupune, de altfel, o anumită doză de cinism, de ironie mai degrabă.)

Urâtul se leagă de toate fenomenele importante, şi deci cotidiene, ale vieţii: de digestie în primul rând. Am spus-o îndeajuns: tot ce-i adânc în noi îşi are rădăcinile în fiziologie.

Nimic nu-mi va putea scoate din minte că lumea asta e rodul unui zeu tenebros, al unui demiurg blestemat. Tainice lanţuri mă leagă de acest zeu, aparţin descendenţei sale, îi prelungesc umbra, înclin chiar să cred că e menirea mea să epuizez consecinţele blestemului ce atârnă asupra lui şi a operei sale.

Ceea ce place îndeosebi la Paris* este spectacolul căderii unui om.

*De ce doar la Paris? E vorba aici despre o caracteristică fundamentală a firii omeneşti.

Nimeni nu e modest, fiindcă nimic nu te face să devii

modest. *Orgoliul înfrângerii.*

Purta pe frunte stigmatele succesului.

Potrivit tradiţiei evreieşti, Adam a fost creat pe locul unde se afla altarul de la Ierusalim; şi tot aici şi-a avut sălaşul până la moarte, după izgonirea sa din paradis.

Ruşine, ruşine, ruşine. Ceartă cu un negustor, în legătură cu o butelie de gaz. Îl ameninţ, mă înfurii atât de tare că nu mai pot vorbi, urlu, tremur. Şi sunt dezlănţuit până-ntr-atât că nu mai reuşesc să mă *privesc,* nu mai „realizez" starea în care mă aflu, spre deosebire de iritările mele obişnuite când mă *văd* ambalându-mă.

Ştiu ce m-a scos din fire: negustorul ăsta, pe care îl *urăsc* de mult, deşi nu l-am văzut decât de trei sau patru ori cu totul, l-am simţit *mulţumit* că nu mi-a satisfăcut cererea.

Dispariţia animalelor, lichidarea lor mai bine zis, e un act de o gravitate fără precedent. Călăul lor a invadat literalmente peisajul. Nu mai încape nimeni de el. Ce tristeţe să vezi un om acolo unde cândva puteai să contempli un cal!

Dacă aztecii practicau sacrificiul uman, e pentru a-i îmblânzi pe zei, cărora li se oferea sânge ca să împiedice prăbuşirea universului în haos.

Ce dreptate aveau acei precolumbieni să creadă în necesitatea unui act contra naturii, zilnic repetat, pentru ca natura să nu se destrame şi să nu se năruie!

…Orice aş face, nu pot să cred în „legi"; universul nu dăinuie decât printr-o intervenţie supranaturală oarecare. La capătul unei perioade cosmice însă, odată cu încetarea intervenţiei, lumea se spulberă pe dată.

Înecat în eşec…

O religie nu e vie decât înainte de elaborarea dogmelor. Nu credem cu adevărat decât atâta vreme cât nu ştim exact ce trebuie să credem.

Nedreptatea – temelia acestei lumi. Nedreptatea e fundamentul acestei lumi. Fără ea, te întrebi dacă ar exista ceva solid, ceva durabil pe acest pământ.

Amărăciunea măruntaielor.

E nevoie de un mare curaj ca să înfrunţi primăvara.

Mă simt extrem de aproape de byronismul rus, de la Peciorin la Stavroghin.

I-am scris lui Armei Guerne despre *Căderea în timp*: „Îndoielile mele nu mi-au putut învinge automatismele. Continui să fac gesturi la care îmi e cu neputinţă să ader. Tragedia acestei *nesinceretăţi* alcătuieşte însăşi substanţa opusculului meu”.

La Paris, scot gemete la fel de *gratuite* ca ale ţăranilor din ţara mea. Suspine ce vin din adâncul mileniilor, suspine de totdeauna.

Demiurgul cel rău

Lumea asta nu poate fi decât opera unui demiurg suspect, ba chiar rău.

„La sfârşitul secolului al XII-lea, câţiva adepţi ai dualismului moderat din Italia credeau că, după ce i-a dat un chip Evei, diavolul a avut în persoană relaţii cu ea, Cain fiind fiul lor; din sângele acestuia s-au născut câinii, al căror fidel ataşament faţă de oameni este menit a dovedi originea lor omenească”. (C. Smidt, *Istoria şi doctrina sectei Catarilor sau Albigenzilor,* Paris, 1849, vol. II, p. 69)

După o scriere maniheeană, *mânia* e rădăcina *copacului morţii.*

Nimeni nu e mai în măsură ca mine să înţeleagă *dedesubturile* blestemului.

Abdicările creierului.

Nu sunt martirul unei cauze, sunt martirul *fiinţei.*
Simplul fapt de a fi ca factor de suferinţă.

De ce anume suferiţi? — De a fi aici sau acolo, de a fi oriunde aş fi.

Prima datorie a fiecăruia, la sculare: să se ruşineze de sine însuşi.

Dacă, între animale, câinele este cel mai dispreţuit, e fiindcă omul se cunoaşte prea bine ca să poată preţui un tovarăş atât de credincios.

Sunt ca acele babe nebune care văd în orice necunoscut un asasin.

Trebuie spus lucrurilor pe nume: toate gândurile mele depind de neajunsurile mele. Dacă am înţeles câte ceva, meritul revine exclusiv carenţelor sănătăţii mele.

Scrisorile Simonei Weil către părintele Perrin, scrise în timpul războiului şi publicate în *Aşteptarea lui Dumnezeu* – rareori am citit un lucru de o asemenea forţă în ce priveşte exigenţa absolută faţă de sine. Respectarea Adevărului atinge aici tragicul.

Cui să te rogi în fundul acestui univers veştejit?

Angoasa care îşi este hrană sieşi. Se umflă, se exacerbează din orice. Să ştii că n-are „motiv” şi să continui totuşi s-o înduri suferind din pricina ei. Nu pot s-o stăpânesc, izvorăşte din toate slăbiciunile mele, dintr-o sfârşeală pe care mă văd nevoit s-o caracterizez drept *ontologică…*

Pe cât e cu putinţă, să fugi ca de ciumă de cuvintele „infinit” şi „eternitate”.

Popor nefericit şi necinstit…

Orice lucrare săvârşită în adâncime presupune un oarecare gust pentru reluarea obsesivă.

Zilele în care orice, cea mai neînsemnată veste proastă, mă cufundă într-un urât total de care mi-e cu neputinţă să mai scap şi care-mi dă senzaţia că nu se va sfârşi nicicând, ba chiar că îmi va supravieţui.

Nimic nu mă încântă mai mult la Caligula decât ordinul dat străjilor sale să facă linişte în preajma grajdurilor în noaptea care preceda ieşirea calului său în arenă.

Discursul lui Othon înainte de a se sinucide. Refuză să se plângă sau să acuze, fiindcă, după el, „a-i acuza pe zei sau pe oameni e un semn că vrei încă să trăieşti”.

17 martie 1964

Adineaori, amintiri foarte precise din cămăruţa mea de pe Schumannstrasse la Berlin, de acum *treizeci de ani*| Cât eram de nefericit pe vremea aceea! N-am trăit de atunci singurătate mai apăsătoare.

Heidegger şi Céline – doi sclavi ai *propriului* limbaj, până într-acolo că a se elibera de el ar fi pentru ei echivalent cu a dispărea. Să devii robul propriei maniere ţine de necesitate, de joc şi impostură. Cum să discerni ce revine fiecărui element? Totuşi fenomenul primordial este *necesitatea.* Şi asta îi absolvă pe maniacii unui limbaj numai al lor.

L. Mort de tuberculoză în 1942 sau în 1943. În timpul ofensivei germane din 1940, îmi aduc aminte că venise să mă vadă la hotel, în camera mea unde se aflau în vizită doi studenţi români, nu-mi mai amintesc care. Am fost nevoit să ies pentru o jumătate de oră. La întoarcere, studenţii pleacă, iar eu rămân singur cu L. care îmi spune: „Compatrioţii tăi sunt nişte dobitoci, da, dobitoci. Iubesc Franţa!”

Îi era atât de frică să nu fie mobilizat, încât dorea o înfrângere rapidă. Şi totuşi, n-am cunoscut pe nimeni care să fie mai *francez*, în sensul bun şi în cel rău, ca el.

Pasiunea pentru muzică e deja prin ea însăşi o *mărturisire.* Ştim mai multe despre un necunoscut ce i se dăruie decât despre cineva insensibil la ea pe care-l vedem în fiecare zi.

Masochismul nemţesc este insuportabil. Aseară, conferinţă a lui Hans M. Enzensberger. După el numai nemţii au comis crime în ultimul război.

Poporul ăsta nu poate fi decât arogant sau şters, provocator sau laş.

Fiecare crede că urmăreşte singur adevărul, ceilalţi fiind incapabili să-l caute şi nemeritând să ajungă la el.

Nu voi obosi să repet: *libertatea* nu are rost decât pentru omul sănătos; pentru cel bolnav, e un cuvânt golit de sens.

Cruciada împotriva albigenzilor.

Când citeşti aceste orori, simţi cu adevărat bucuria de a fi în afara Bisericii. O instituţie care a fost capabilă de asemenea excese îşi merită numele de *supranaturală.*

Ce vreau, *ce* vreau? Cine-mi va spune vreodată ce anume vreau?

Fără iluzie, nu există nimic. E straniu să afli taina realităţii în irealitate.

A şti ce este *important* – lucrul cel mai rar pe lume. Între toţi cei pe care i-am cunoscut, sunt aşa de puţini aceia ce excelează în acest gen de cunoaştere că i-aş putea numi (patru sau cinci cu totul).

Din punct de vedere biologic, mila este o erezie. O societate „sănătoasă” nu-i cade niciodată pradă.

După ce mi-am *suspendat* judecata, şi chiar îndoielile, nu-mi rămâne decât să-mi suspend sângele.

Ce e mai bine: să mori uitat sau să mori dispreţuit? (Dispreţul ţine încă de glorie, este o rămăşiţă a ei.)

Citesc, citesc. Lectura este evaziunea mea, laşitatea mea cotidiană, justificarea incapacităţii mele de a lucra, scuza pentru toate, vălul care-mi acoperă eşecurile şi neputinţele.

Tagebücher ale lui Musil. Îl *simt* mai bine în aceste fragmente decât în romanul său interminabil. Remarca lui despre fidelitate (Irina) ca eclipsă a voinţei de a trăi (fidelitate conjugală, în principal). Ceea ce vrea să spună, cred, e că fidelitatea este un semn al lipsei de curiozitate, o lipsă de deschidere. Or, viaţa...

Prima îndatorire a unui moralist este să-şi *depoetizeze* proza.

21 martie 1964

Literatura contemporană este, punct cu punct, antipodul romantismului. Visătorul de azi este un anti-Novalis.

Ah! de m-aş putea ridica la nivelul celui ce mi-ar fi plăcut să fiu! Dar nu ştiu ce mă trage în jos, cu o vigoare sporind mereu cu anii. Chiar şi pentru a urca iarăşi la nivelul *meu*, trebuie să depun un efort despre care nimeni dintre cei ce m-ar judeca din afară nu şi-ar putea face o idee.

Niciun adjectiv nu s*e potriveşte* perfect. Deci orice adjectiv e criticabil, şi rişti folosindu-te de el.

Adjectivul presupune o judecată de valoare, o *interpretare.* Ar trebui folosit cu moderaţie. Abuzul de adjective e propriu autorilor de proastă calitate.

Sunt opusul unui aventurier: totul mă înspăimântă şi totul mă oboseşte în lumea asta. Doar la „nivelul" ideii am un vag gust pentru aventură.

„*Un pervers polimorf*" – admirabilă definiţie dată copilului de Freud.

Una din ultimele spuse ale lui Socrate: „Ar trebui să ştii, Criton, că a vorbi în chip impropriu este un rău pe care-l facem sufletelor".

În agonie, să te gândeşti la limbaj – frumoasă treabă.

23 martie Criză de *despondency*[1].

Criză de deznădejde, toată dimineaţa. Există clipe când Dumnezeu *se impune.*

Freud – psihologia lui, comportamentul său de întemeietor de religie. Intoleranţa lui, manevrele, teama de „erezie”; trădările, dezertările, relaţiile dramatice cu discipolii săi, nevoia de discipoli etc. Fascinant şi dezgustător.

E de neînţeles pentru mine că cineva îşi poate dori discipoli. Şi totuşi, în perioada mea de sminteală, aveam înfrigurarea şi orgoliul unui profet. De atunci, am parcurs cale lungă…

Trei zile minunate în Jura. *Cheile Biennei* şi *Lamoura*, staţiune de schi. Doar mersul mă lecuieşte – momentan – de toate neajunsurile mele.

— Pesimismul, ca şi optimismul de altminteri, este un semn de dezechilibru mintal.

1 aprilie 1964

Acces de melancolie pentru care până şi Diavolul m-ar pizmui.

Gândeşti la începutul crizei de urât; dar nu mai poţi gândi când ea atinge o intensitate anormală.

(altfel: Dincolo de un anumit nivel al urâtului nu mai poţi gândi) Urâtul cel mare amuţeşte spiritul.

3 aprilie – Astă-seară, întorcându-mă acasă, cuvântul „descumpănit” mi-a ieşit pe gură spontan, umplând apartamentul – şi universul.

Tot ce scriu nu-i decât tânguire, blestem, palinodie.

A fi un *erou al retractării.*

Dacă o rămă ar putea trăi senzaţiile mele, ce milă ar

[1] Deprimare. (***N. t.)***

cuprinde-o pentru mine!

Deunăzi, în piaţă, am privit o clipă un cap de bou cu pielea jupuită. Ochii lui, sau ce mai rămăsese din ei, mi-au dat un fior cumplit.

Ce ecou trezesc în mine versurile lui Alexandr Blok! Ca şi personajul de care mă simt atât de aproape!

Alexandr Blok în *Jurnalul* său, sub data de 15 aprilie 1912: „Ieri, naufragiul *Titanicului* m-a bucurat nespus: mai există aşadar Ocean”.

Cea mai neînsemnată amintire îmi face praf prezentul. Trecutul care năvăleşte şi mă copleşeşte, toţi anii, zilele fără număr – cum oare să le suport asaltul?

Dacă aş şti măcar ce s-a frânt în mine şi ce mai rămâne din cel ce-am fost cândva.

Trăiesc între nostalgia catastrofei şi extazul rutinei.

Am citit un text, care nu aduce nimic nou, despre Caroline von Günderode. Despre ea însă nu mă voi sătura nicicând să citesc lucruri pe care le cunosc de mult. E ca şi cum le-aş citi pentru întâia oară, atât de adânc este ecoul pe care îl stârneşte în mine orice nimic legat de Ea.

8 aprilie 1964 Ziua mea de naştere.

Orice om care creează o operă crede – inconştient, ce-i drept – că e menită să supravieţuiască universului. Dac-ar *simţi*, în timp ce-o face, că este perisabilă, nu ar putea-o face.

Nu eram făcut să gândesc, ci *şi fredonez.* De altminteri, „gândirea” mea nu-i decât un refren – posomorât, interminabil.

M-am dus la gara Montparnasse ca s-o aştept pe S. – Sfârşitul vacanţei de Paşti. Mulţime apreciabilă, ca-n timpul revoluţiilor sau al altor mari catastrofe colective. Am închis ochii,

cufundat în dezgust şi reverie. Mulţimea asta respingătoare are darul să mă *scoată din fire* – în sensul odios şi totodată în cel poetic. Să părăseşti lumea, iată la ce invită şi la ce obligă ea. *Absenţa* în mijlocul gloatei – o dezrădăcinare mistică atunci când totul viermuieşte în jurul tău.

Se baricadase în propria-i tristeţe.

Vinul era, potrivit maniheenilor, veninul Prinţului Tenebrelor.

O întrebare rumegată la nesfârşit te macină la fel ca o lungă durere înăbuşită.

În contactul meu cu fiinţele se pune în valoare doar ce e rău în mine.

Există un „pesimism românesc”, sau mai degrabă o „teamă de a trăi” naţională pe care am moştenit-o neîndoielnic.

X. mi-a telefonat adineaori – ca să-mi vorbească despre degringolada lui. A fost la un psihiatru, care i-a recomandat stupefiante ce-i dau o stare de euforie, urmată de crize de depresie. I-am spus că această „fericire cumpărată” nu face două parale şi că ar trebui să se adreseze cuiva în stare să-l înţeleagă. Un psihiatru, afară de cazul că e un personaj excepţional, nu va reuşi niciodată s-o facă. Dar îi spun totodată că această criză e ispăşirea gloriei şi în egală măsură a operei sale. Trebuie să *plătim* pentru orice reuşită, oricare ar fi aceasta. Nu ne putem înălţa nepedepsiţi deasupra *firii.* Şi, mai presus de toate, un scriitor trebuie să-şi *ispăşească numele.*

În timpul luptei împotriva pătrunderii luteranismului în Spania, Biblia în limba vulgului era interzisă; Carol Quintul însuşi, ca s-o citească în franceză, a trebuit să se adreseze Inchiziţiei pentru a-i cere permisiunea, ce i-a fost acordată nu fără anume ezitare! Şi totuşi, el fost acela care, în recluziunea de la Yuste, de după abdicare, îşi îndemna fiul în scrisori să-i extermine pe eretici.

„Nimic nu e mai rău ca un bolnav vindecat”. — E oare un proverb german? L-am citit în *Convorbirile* lui Luther. Vorba e de-o exactitate minunată.

E falsă afirmaţie afirmaţia lui Origene, potrivit căreia fiecare suflet are trupul pe care îl merită.

Zadarnic îmi frământ mintea, nu reuşesc să aflu ce caut pe acest pământ.

Activitatea care s-ar potrivi cel mai bine cu senzaţiile mele ar fi o cugetare vagă la condiţia îngerilor.

Primăvară. Nu sunt pregătit pentru niciun anotimp: fiecare mă ia prin surprindere fără să ştiu cum să-l înfrunt, cum să-l suport.

„Bucuria declinului”, despre care vorbeşte Baudelaire, am cunoscut-o, am cultivat-o şi m-am temut de ea – ca nimeni altul!

Cartea de buzunar nu-şi putea face apariţia decât într-o epocă în care nu mai există *iniţiaţi.*

Nimic nu-i mai penibil decât să te ştii neînţeles. Demn de admirat e numai meritul inconştient.

În fond, nu aparţin acestui timp. Chiar şi *Tratatul* meu este din altă epocă. Inactualitatea mea e deopotrivă istorică şi metafizică. Oricine este mai *contemporan* decât mine.

Singura regulă „valabilă”: să-ţi continui opera, fără să te gândeşti la ceilalţi, să rămâi tu însuţi, fără amărăciune sau trufie, precum un Zeu fără adoratori.

Ori de câte ori sufăr din pricina oamenilor, mă refugiez în dispreţul de mine însumi. Îi birui astfel şi le uit loviturile.

Cu neputinţă să te înţelegi cu cineva care nu are o rană ascunsă oarecare.

Dac-aş vrea să redau tonul celor ce simt, ar trebui să pun un semn de întrebare după fiecare cuvânt.

Zadarnic încerc să mă opun tristeţii mele, de învins învinge ea întotdeauna.

Orice suspendare a mişcării mă cufundă în tristeţe.

Am fost întotdeauna obsedat de zeii depăşiţi şi templele pustii.

J. P. Sartre: un institutor atins de masochism.

Aş vrea să scriu o reabilitare generală a *ereziilor.*

Adevăratul profet e acela care suferă de obsesia viitorului, fără să creadă în „progres”.

Citesc tratatele antimaniheene ale Sfântului Augustin. După ce a fost vreme de zece ani un adept al lui Manes, îi devine cel mai înverşunat adversar. Are toate subtilităţile trădătorului. Limbut, gâlcevitor, despicând firul în patru, cum nu găseşti nici în rândul sofiştilor. Fără a mai pune la socoteală patima, care face din el un demn urmaş al Sfântului Pavel. — Defectul său cel mai mare: prolixitatea.

Când te cuprinde urâtul, şi te copleşeşte, ce uşurare reprezintă gândul că ai putea fi îndrăgostit şi că nu eşti, că scapi astfel de un nesecat izvor de suferinţe. – (A fost o vreme când mă consolam de toate cele cu ideea c-aş fi putut avea nefericirea să fiu… rege!)

Caracteristic falsului profet e faptul că stârneşte aprobarea unanimă. La fel se întâmplă cu scriitorul, cu omul politic şi cu oricine *are priză* la oameni.

Toate problemele mele ar fi rezolvate dac-aş trăi tot atâtea clipe de *jubilare* câte trăiesc de urât. (în jubilare, îmbrăţişezi *totalitatea fiinţei.)*

Cea mai mare parte a timpului mi-o petrec pocnindu-i pe oameni, suduind pe unul şi pe altul până ajungem la încăierare. Stârnesc, de dimineaţa până seara, scandaluri de care-mi vine să roşesc, provoc necunoscuţi, răstorn totul în calea mea – dar toate astea, vai, doar în închipuire!

De regulă, ne amintim de cei ce s-au purtat odios cu noi şi suferim din pricina asta; ni se întâmplă însă – rareori, e drept – să ne amintim şi de prilejurile în care am fost chiar noi odioşi, ba chiar mârşavi: durerea ce-o resimţim atunci e mult mai ascuţită.

Se căia lesne: crize de conştiinţă fără efort şi fără frământare. Un *automat al remuşcării.*

Expoziţie suprarealistă. Tot ce e „şoc", tot ce e provocare se anulează de la sine după câţiva ani. În artă şi în toate, nu ţine decât ce a fost făcut în singurătate, *faţă în faţă cu Dumnezeu,* fie că eşti credincios sau nu.

Omul e aidoma lui Macbeth după ce a săvârşit crima: a da înapoi e pentru el cu mult mai greu şi mai plictisitor decât să meargă înainte, să se înfunde tot mai mult în ireparabil.

X. se zbuciumă zadarnic, n-are decât un *suflet de discipol.*

În timpul peregrinărilor mele prin Jura, am văzut o pisică izbită de o maşină şi proiectată la distanţă, pe când voia să traverseze drumul. A scos un ţipăt *cu neputinţă de uitat –,* apoi a rămas locului, la margine de drum, nemişcată, privind fix nu ştiu ce punct din spaţiu; – privire, de asemeni, cu neputinţă de uitat.

Două categorii de oameni pe care îi detest: cei care admiră totul şi cei care nu admiră nimic. Dar dacă trebuie să aleg, îi prefer pe primii.

Mi-am reprimat toate entuziasmele: ele *există* totuşi, alcătuiesc fondul meu neexploatat, *viitorul* meu, poate.

De câte ori mă apuc să „adâncesc" o problemă, cursul

gândirii mele e întrerupt şi apoi chiar suspendat de irupţia unor vechi ranchiune care-mi pun stăpânire pe conştiinţă, alungând tema ce o preocupa.

Nu accepta să trăiască la remorca lui Dumnezeu.

Kierkegaard: un Tertulian *de după* romantismul german.

27 aprilie Duminică după-amiaza. Soare, *deci* străzile invadate de o mulţime – urâtă dincolo de orice închipuire. Nişte monştri. Cu toţii scunzi, degeneraţi, veniţi de pretutindeni; căzăturile continentelor, scursura globului. Te duce gândul la Roma Cezarilor, sufocată de drojdia imperiului. Orice oraş care devine la un moment dat centrul universului îi este şi cloacă – în virtutea aceluiaşi fapt.

N-am ştiut niciodată ce să fac cu mine şi nu-mi vine să cred că am fost în stare să mă fofilez vreme de atâţia ani.

Nu aştept nimic de la nimeni, şi totuşi sper, nu încetez să sper... în ce? – mi-ar veni greu să spun.

Citesc într-o biografie a lui Alexandr Blok această remarcă naivă şi profundă despre procesul decăderii: „Dispare râsul, apoi dispare şi surâsul”.

Şubrezit de un lung exerciţiu al dispreţului.

Nimic nu paralizează mai tare efortul creator al spiritului ca aprofundarea istoriei ideilor. Istoria filosofiei este negarea filosofiei. (Cu afirmaţia asta mi-am început diploma de licenţă în filosofie, la Bucureşti, în 1931, spre stupefacţia bătrânului profesor care mi-a cerut „explicaţii”.)

1 mai Patru zile de plimbare (pe jos) în Picardie. Saint-Valéry-sur-Somme, Cayeux, Criel, valea râului Yerres, Pădurea de lângă Gamaches. Splendid, dar totul s-a sfârşit cu o criză: prea mult *verde* îmi cade greu; marea era verde, câmpul şi el de-un verde insuportabil. N-am resimţit niciodată cu asemenea intensitate indispoziţia asta pe care-mi vine s-o numesc

neurastenia verdelui.

„Iisus a zis: «Profetul nu e primit în oraşul său, iar doctorul nu-i lecuieşte pe cei care-l cunosc.»” *(Evanghelia după Toma,* 36)

Orice om, indiferent de înzestrare, de îndată ce dobândeşte importanţă în ochii semenilor săi, devine sclavul lor, în orice caz îşi pierde libertatea. Şi nu-şi mai poate păstra poziţia în faţa lor decât frizând impostura la fiecare pas.

Avantajul de a fi „necunoscut” stă în faptul că nu trebuie să joci niciun rol, nici măcar pe acela de „neînţeles”, mai odios chiar decât cel de vedetă.

Suferinţa e aceea care dă valoare extravaganţei, răscumpărând-o. Căci fără suferinţă, ea nu-i decât bufonerie.

Orice originalitate, literară sau de alt ordin, pe care n-o plătim extrem de scump, pe care nu o *ispăşim,* e joc şi acrobaţie. Vechea poveste: nu-i putem crede decât pe martiri.

Orice formă de neputinţă comportă un caracter pozitiv *în ordine metafizică.*

Doar strigătele noastre ne supravieţuiesc.

Nu e uşor să scrii despre Dumnezeu când nu eşti nici credincios şi nici ateu: şi, neîndoielnic, drama noastră este de a nu mai putea fi niciuna, nici cealaltă.

Îndeplinesc condiţia primordială ca să fac literatură: trăiesc în *neesenţial.*

Condiţia primordială ca să faci literatură: să trăieşti în neesenţial.

Nu suntem fericiţi decât dacă ne lăsăm mistuiţi de setea de neesenţial.

9 mai Şase ore şi jumătate de conversaţie. Dezgust, oboseală, furie, dorinţă de a-mi zbura creierii.

Toate clipele mele se-nvârt în jurul aceleiaşi certitudini: *Imposibilitatea.*

Cuvântul ăsta are asupra mea efecte magice. Îmi rezolvă toate problemele, mă face fericit dinaintea Insurmontabilului.

Sufletele care contează sunt cele ce cultivă o exigenţă absolută (sau: care au exigenţa absolutului). Toate celelalte sunt pleavă omenească sau ciurucuri.

Orice gând profanator are ceva pueril.

Împărtăşesc opinia lui Hume despre Tacit: „cel mai profund spirit al Antichităţii". Când te gândeşti că mare parte a operei sale s-a pierdut, în vreme ce opera cutărui sau cutărui Părinte al Bisericii s-a păstrat integral!

Sunt prea mulţi oameni, prea multe chipuri – nu mai putem rămâne faţă în faţă cu Dumnezeu!

Trebuie să merg la un concert, unde sunt aşteptat. Cu neputinţă să nu mă duc.

Atât de mare îmi este câteodată nevoia de singurătate, că până şi ideea de a merge să mă întâlnesc cu cineva m-aduce într-o stare vecină cu nebunia.

Există la Simone Weil o latură de Antigonă care a ferit-o de scepticism şi-a apropiat-o de sfinţenie.

Când dau peste clişeul: „plictis incurabil" – am o strângere de inimă: clişeul ăsta e un diagnostic, diagnosticul *meu.*

Să te zvârcoleşti ca un zeu otrăvit.

Calomnia ca binefacere.

„Cred că pentru un om schimbarea de religie e tot atât de primejdioasă ca pentru un scriitor schimbarea limbii". (Simone Weil, *Scrisoare către un monah*, p. 34)

Rusaliile. Am terminat de frunzărit o carte despre ultima

dragoste a D-nei de Staël. Ideea că toate personajele evocate în ea sunt *moarte* mi s-a părut atât de insuportabilă c-am fost nevoit să mă întind.

Omul care n-ar mai putea trăi cu niciun chip ar fi acela care tocmai a avut o viziune fulgurantă şi exactă a *Viitorului.*

A trăi este o imposibilitate de care am devenit conştient neîncetat, zi după zi, vreme de să spunem, patruzeci de ani…

Pentru un scriitor, „izbăvirea” e un dezastru fără seamăn. Mai mult ca oricine, el are nevoie de propriile-i cusururi; dacă scapă de ele e pierdut.

Să se ferească, aşadar, să devină *mai bun*! Va regreta amarnic.

Îmi amintesc ruina anumitor sate româneşti: numai când mă gândesc la ele simt că mă sfârşesc…

Nevrozatul e un om ce nu poate *uita.*
(Orice nevroză izvorăşte din neputinţa de a uita.)

Ura, ba nu, groaza pe care mi-o stârnesc contemporanii mei este nemărginită. Mă îndoiesc c-aş fi reacţionat la fel de-aş fi trăit în altă epocă.

Ceea ce mă îngrozeşte nu este prezentul, ci viitorul. Ori de câte ori mă gândesc la el, mă simt de-a dreptul rău. Privesc în depărtare la vremurile ce-au să vină – ca un *anti-profet.*

Una peste alta, ceea ce este mai adevărat în mine e scepticismul meu. Nici n-ar putea fi altfel la cineva lipsit în mod atât de evident de „caracter”.

Mă scol, în anumite dimineţi, cu desăvârşire *golit* de orice convingere. Urmează apoi o zi întreagă în care trebuie să mă prefac că cred în lucruri.

Dacă mă descurajez atât de lesne nu-i oare fiindcă, în fond, iubesc înfrângerea într-atât că nu mă pot lipsi de ea?

„Cunoaşte-te pe tine însuţi”. — Trebuie oare făcut din asta o datorie a fiecăruia? Fără îndoială, nu. Doar în măsura în care nu mă cunosc pe mine însumi mă pot realiza şi pot face ceva. A *te* cunoaşte este din fericire cu neputinţă. Căci nimic nu ne paralizează mai tare decât faptul de a şti cum stăm, de a ne cântări defectele şi meritele, de a avea o imagine exactă a capacităţilor noastre. Doar acela care se înşală asupră-i, care ignoră motivele secrete ale faptelor sale – doar acela poate crea. Un creator transparent sie însuşi nu mai creează. Cunoaşterea pe care o are despre sine îl transformă în *critic* – al său şi al celorlalţi. Cunoaşterea de sine înăbuşă *demonul.* Iată unde trebuie căutat motivul adânc al faptului că Socrate n-a scris nimic. Nu s-a ferit îndeajuns de cunoaşterea ce avea de sine, nu ştia că aceasta avea să-i împuţineze, ba chiar să-i lichideze tenebrele ascunse de care nimeni nu se poate lipsi dacă vrea să lase o operă.

Am văzut *Gemenii* lui *Goldoni* cu o trupă italiană. Spectacolul desăvârşit. De ce? Fiindcă nu se poate concepe o versiune mai bună, fiindcă mintea nu poate închipui nimic *dincolo* de interpretare, o altă interpretare.

Toţi scriitorii romani erau veniţi din provincii. Doar Iuliu Cezar şi Lucreţiu erau născuţi la Roma.

Îmi place destul de mult ideea gnostică potrivit căreia lumea a fost trasă la sorţi între îngeri.

Copiii care nu roşesc din cauza propriilor părinţi sunt irevocabil condamnaţi la mediocritate.

Nimic nu-i mai sterilizant decât să-ţi admiri „genitorii”.

25 mai 1964 Neajunsul de a nu putea urmări mai multe idei deodată şi, mai cu seamă, mai multe căi! Sufăr de el mai mult decât oricine. Mă angajez într-o direcţie; mi se face o propunere care mă îndepărtează de ea. S-a terminat cu mine! Abandonez primul proiect şi nu mă mai gândesc decât la cel de-al doilea. De aici eşecul inevitabil în tot ce întreprind.

Discontinuitatea e blestemul spiritului.

Împrăştierea e funestă; obsesia e şi ea, dar totuşi mai puţin.

Oamenii fecunzi sunt obsedaţi capabili să-şi înnoiască obsesiile. Doar o inteligenţă urmărită de un acelaşi cerc de idei e capabilă să realizeze ceva. Trebuie să ştii să te repeţi *în profunzime.*

Numai operele ratate ne permit să întrevedem esenţa artei.

„Amărăciune revărsată” (Baudelaire).

A şti că nimic nu-i *real* înseamnă a fi înţeles *totul.* Dar cunoaşterea asta nu se dobândeşte prin meditaţie; se naşte odată cu noi şi se dezvoltă odată cu noi. Nu avem niciun merit c-o deţinem.

O *repetiţie generală.* Criticii erau la post: ce meserie! Să-ţi petreci viaţa *judecând.* Aş prefera să odihnesc în neutralitatea unei cripte.

27 mai 1964

Zile întregi în care n-am putut să fac nimic. Abdicare a creierului. Eclipse zilnice ale memoriei. E nevoie de un anumit curaj ca să înfrunţi toate simptomele astea.

Până unde poate lupta spiritul împotriva uzurii organismului? Nu-i resimte oare efectele, indiferent de încordarea în care se menţine?

„Gustul pentru extraordinar este trăsătura mediocrităţii”. (Diderot)

Întreg secolul al XVIII-lea francez se află aici. Nici nu e de mirare că l-a tratat pe Shakespeare drept „barbar”.

28 mai – Aseară, într-un salon, contemplam gâtul unei doamne şi-mi spuneam că acea carne albă e menită criptei. Câteva pahare de whisky m-au făcut să uit acest gând, această imagine mai curând. Frecvenţa obsesiilor funebre e semn că spiritul meu trece printr-o perioadă proastă.

Cei care scriu despre umilinţă cu aerul că şi cred în ea mă fac să râd. E un sentiment *imposibil.* La ce bun să vorbeşti de ceea ce nu poate exista? Şi totuşi, dacă un sentiment ar trebui să fie *obligatoriu,* e chiar acesta. Să ni-l închipuim

atotstăpânitor; comun tuturor muritorilor: viaţa s-ar schimba radical. Dar e cu neputinţă, căci vieţii – imbold, afirmare a fiinţei – îi repugnă umilinţa, o refuză din toate puterile şi nici n-o poate închipui măcar.

Visez o limbă ale cărei cuvinte, ca nişte pumni, ar zdrobi fălcile...

Furie care nu m-a părăsit de azi-dimineaţă. În lumea editurilor nu întâlneşti decât deşeurile literaturii. Telefoane veninoase. Certuri cu imbecili. Cum de pot să-mi pierd vremea cu asemenea oameni?

După o criză de furie. Senzaţie de ruşine, evident, însoţită de invariabila reflecţie: „Aşa, măcar ştiu că trăiesc”.

După o explozie de furie, nu dorim nici să rămânem mânioşi, nici să ne liniştim; le dorim mai degrabă pe amândouă deodată, ca şi cum am putea împăca turbarea cu seninătatea.

Privesc prin lucarnă păsările rotindu-se pe cer la ora asfinţitului! Fac de milioane de ani acelaşi şi acelaşi lucru! înţelepciune ereditară absolută. Ar fi trebuit să fim ca ele, căci e preferabil să fim orice, numai ce suntem nu.

Când te gândeşti că palidul Rafael a fost idolul romantismului german şi a fost socotit apoi, de-a lungul secolului al XIX-lea, culmea picturii! Sau că ilizibilul Schiller întruchipa în aceeaşi vreme poezia însăşi, în timp ce Hölderlin nu contează cu adevărat decât de la începutul acestui secol.

Ceea ce-i condamnă pe aproape toţi filosofii (excepţiile pot fi numărate pe degete) este că nu-i trece nimănui prin minte să recurgă la ei în clipele de amărăciune.

Toate exploziile mele de mânie, ştiu de unde vin: sunt furios pe mine însumi, mă deprimă faptul că nu pot lucra, iar rezultatul este că-mi căşunează pe ceilalţi şi-mi vărs asupra lor mânia al cărei unic obiect ar trebui să fiu eu însumi.

Demonul împrăştierii.

Teama de a-ţi face duşmani poate proveni fie din delicateţe, fie din laşitate. Trebuie să cunoşti însă foarte bine pe cineva ca să ştii care din cele două îi inspiră teama în cauză.

Orice om care se înfierbântă şi ridică glasul trădează o lipsă de încredere în sine.

Pesimiştii nu au dreptate: văzută de departe, viaţa nu are nimic tragic, nu-i tragică decât de aproape, privită cu de-amănuntul. Vederea de ansamblu o face comică şi inutilă. Lucru adevărat şi despre trăirile noastre intime.

Cu neputinţă de spus de ce pune o idee stăpânire pe noi şi nu ne mai dă pace. Ai zice că se iveşte în punctul cel mai slab al spiritului nostru sau, mai precis, în punctul cel mai *primejduit* al creierului.

Facultatea de a deznădăjdui presupune o anume ferocitate ascunsă. Suspect e orice om căruia îi *place* să-şi piardă speranţele toate, oricine se complace în ireparabil.
(În care cerc al Infernului i-a azvârlit Dante pe cei care-şi cultivă *propria* tristeţe?)

De-ar fi să dau ascultare instinctului meu cel mai profund, aş striga de dimineaţa până seara şi-n toate nopţile mele: „Ajutor!”

În ce carte veche am citit oare că tristeţea se datorează „încetinirii sângelui”?
…Asta şi e, un sânge stătător.

Graba e unica rădăcină a oricărei tragedii.
(De ţinut minte vorba spusă de Stalin despre Hitler, pe când acesta era în viaţă: „E un om capabil, dar nu ştie s-aştepte.”)

Cu anii, totul se schimbă la o fiinţă, numai glasul nu. Doar el asigură identitatea unui individ. Ar trebui luate *amprentele vocale.*

11 iunie – întins în pat astăzi după-amiază – de parcă mi-aş veghea cadavrul. Când te gândeşti că într-o zi voi „adopta” postura asta pe vecie!

Spiritul blocat, impermeabil la orice altă idee afară de aceea a creatorului cel rău.

Doamne, ajută-mă să-mi dezleg spiritul, sfărâmă lanţurile în care l-a prins Vrăjmaşul. Nu mai pot trăi sub vrajă, în punctul mort al Timpului. De-aş putea să mă smulg din stagnarea asta, din dizgraţia divină care s-a abătut aspră-mi! Mi-a fost dat să îndur marele refuz al zeilor.

Dejunurile în oraş. Aici înţelegi, auzindu-i pe oameni perorând, cum poate degenera oboseala în ură.

Mă întreb de unde poate veni angoasa asta care mă năpădeşte intermitent în anumite zile, şi uneori zi de zi vreme îndelungată.

Era de o bunătate morbidă.

În general, sunt socotit (de unii, ar trebui s-o spun) mai degrabă *bun*; şi asta fiindcă n-am destul timp ca să fiu rău. Apoi, cum am o mare capacitate de a regreta, sufăr inevitabil din pricina tuturor mârşăviilor ce mi se-ntâmplă să comit. Mă căiesc de întreg binele şi întreg răul pe care-l fac. Ar trebui să rămân pururi dincolo sau dincoace de fapte, să mă istovesc în virtual… De altminteri, asta şi fac de obicei. Nu există veleitar mai mare decât mine. Un avorton, un amărât – cu câteva scuze metafizice.

Nu sunt un scriitor, nu ştiu să pregătesc trecerile, nu cunosc arta de a lungi pelteaua şi asta face ca tot ce scriu să aibă un aer sacadat, ciopârţit, discontinuu, stângaci. Am oroare de cuvinte, or, etc… etc.
Concizia – privilegiul şi năpasta mea.

Am toate motivele să cred că tatăl meu a murit în

deznădejde. Cu un an sau doi înainte de a se stinge, i-a spus unui actor, întâlnit pe treptele catedralei din Sibiu, că se întreabă dacă, după atâtea încercări nedrepte, Dumnezeu mai înseamnă ceva. La peste şaptezeci de ani, după cincizeci de ani de carieră ecleziastică, să pui cu seriozitate la îndoială zeul pe care l-ai slujit! Poate că asta a fost pentru el adevărata trezire, după atâţia ani de somn.

Reînvierea trupurilor – de necrezut că a putut fi acceptată, când simpla privelişte a unui cadavru e de ajuns ca să o năruie. O religie, cu cât conţine mai mult *inimaginabil,* cu atât are mai multe şanse de a dăinui. În această privinţă, creştinismul s-a depăşit pe sine. De neînchipuitul nu poate fi împins mai departe.

După câtăva vreme, aproape toţi aceia care mi-au găsit oarecari merite au sfârşit prin a-mi întoarce spatele. Mi-am pierdut toţi „admiratorii", dac-am avut vreodată unul. *Inspir dezamăgire.*

Simţul ridicolului face anevoioasă orice faptă. Fericiţi cei care nu-l cunosc. Providenţa va fi vegheat asupra lor.

M. - Are simţul ridicolului într-un grad aproape maladiv: este şi va fi nefericită.

Ceea ce detest cel mai mult sunt oamenii cu sistem, cei care n-au idei, ci o *ştampilă* pe care o trântesc peste idei. Au semnătură, nu personalitate. X. – are întotdeauna acelaşi răspuns, oricare ar fi întrebarea pe care i-o pui. De aceea a şi rezolvat toate problemele.

Ereditate – cuvântul ăsta îmi dă prin sine însuşi fiori. *Fatalitatea* antică era mai suportabilă şi mai îndurătoare.

Psihanaliza va fi într-o bună zi total discreditată, nu-i nicio îndoială; ceea ce nu înseamnă că nu-mi va fi distrus ultimele urme de naivitate. După ea, nu vom mai putea fi niciodată *inocenţi.*

Spiritul *răvăşit* de luciditate.

Mi-e cu neputinţă să-mi îndrept cusururile. — Ar trebui să mă străduiesc. Dar am făcut-o. Ar fi mai înţelept să ne acceptăm. Să renunţăm la iluziile creştine. Să afirmăm cu tărie ireparabilul.

Iar dacă ni se întâmplă să învingem vreun cusur, era înscris în firea noastră să-l biruim. Nu era, la drept vorbind, un cusur, ci numai un *obstacol.*

„Ce prost ne-a întocmit natura", îmi spunea deunăzi o bătrână roasă de beteşuguri. „Păi, chiar natura e prost întocmită", ar fi trebuit să-i răspund.

Eram făcut pentru imn, pentru hulă, pentru epilepsie.

În ciuda rânjetelor mele, ştiu bine că într-o zi mă voi putea topi în Dumnezeu, iar această posibilitate pe care mi-o acord mie însumi nu rămâne fără urmări: mă face să fiu ceva mai indulgent cu sarcasmele mele.

Omul poate trăi fără rugăciune, nu însă fără putinţa rugăciunii…
Infernul e rugăciunea *interzisă.*

Cu neputinţă să mă smulg din senzaţia asta de *pustiire* despre al cărei caracter religios nu am nici umbră de îndoială.

„Lipsa de credinţă e un cusur pe care ar trebui să-l ascundem atunci când nu-l putem birui". (Swift)

Disperarea are un singur remediu: rugăciunea – rugăciunea care poate orice, care-l poate crea chiar şi pe Dumnezeu…

Să-ţi ataci propria ţară când e la pământ, să-i aplici lovitura de graţie *prin calomnie* – nu oricine e în stare de aşa ceva: trebuie pentru asta un curaj neobişnuit. (Să-l numesc *curajul abjecţiei*?)

Când rişti să-ţi pierzi minţile la simplul gând că exişti – e

semn că te afli în pragul unei cufundări în Dumnezeu.

Este absolut imposibil să te reculegi *cu ochii deschişi…*

Să fie oare adevărat, cum s-a pretins, că regretul e doar o „formă subtilă de egoism”?

E un lucru de necrezut că poţi să aderi la o religie fondată de un *altul.*

La Saint-Séverin, Collegium musicum de la Universitatea din Bonn. Un concert de Marcello de-o eleganţă supranaturală, de o suavitate care stoarce lacrimi.

Bătrânul C., care a împlinit de mult optzeci de ani, se dezlănţuie contra mea fiindcă am publicat *Moartea lui Ivan Ilici.* Nuvela l-a îmbolnăvit de-a dreptul. Îmi spune că-i *morbidă.* E scuza pe care o găseşte ca să nu-şi recunoască teribila spaimă de moarte şi faptul că detestă tot ce-l sileşte să se gândească la ea.

Când mă gândesc la pretextele pe care le inventez ca să fug de propriile răspunderi, să mă eschivez de la lucru, nu pot să nu mă socotesc un soi de geniu. Totul îmi pică bine, afară de ceea ce trebuie să fac.

Pozitivă nu e în mine decât nevoia de singurătate. Tot restul e minciună şi trădare, infidelitate faţă de mine însumi.

Să concepi un gând, unul singur – dar care să facă ţăndări universul.

Din tot ce se face nu mă atinge decât ceea ce sugerează o aluzie la altă lume decât a noastră. Nota religioasă, în fond, un accent ce vine de aiurea.

Să nu poţi gândi *eficacitatea* decât în termeni de distrugere.

Scepticismul e forma cea mai subtilă de intoleranţă.

Într-un secol, sau poate mai devreme, se va vorbi despre epoca noastră ca despre un paradis terestru. Când *tot* pământul va fi populat, omul nu va putea găsi oarecare nădejde decât în trecut…

Dacă nu reuşesc în ce m-apuc să fac, e neîndoielnic fiindcă nu o fac cu toată fiinţa, iar ceilalţi, simţindu-mi reticenţele, nu pot avea încredere în mine. Când *prin esenţă* nu aparţii acestei lumi, tot ce faci aici este sortit eşecului. — Singura mea greşeală este că uneori mă plâng de asta, în loc să mă împăunez şi chiar să mă bucur oarecum.

Nimic nu poate egala intensitatea urii unui bătrân. Ranchiuna nu scade cu vârsta; dimpotrivă, creşte.

Orice cruzime îşi are rădăcinile în tristeţe. Gândurile negre din care ieşim cu un suflet de criminal.

Nu scriu decât spre a mă elibera de crizele mele de depresie. — Nu-i un lucru vesel pentru cititor. Dar nu scriu pentru a fi citit.

„Perlă” găsită într-o teză de bacalaureat: „Trecutul nu este prezentul şi, mai ales, nu este viitorul”.

Cu toate astea, e genul de formulă ce poate fi găsită la Sartre şi la oricare filosof.

De câte ori citesc despre Swift, nu-mi pot reprima o puternică emoţie, căci totul în viaţa lui este răscolitor. Nu cunosc destin mai straniu ca al lui.

Nu se poate merge mai departe decât am mers eu în perceperea vidului vieţii.

Sunt produsul exclusiv al beteşugurilor mele.

Groaza pe care mi-o inspiră viaţa şi al cărei leac îl caut în zadar.

Când sufăr foarte tare de neputinţa de a lucra, mă consolez

spunându-mi că puteam să fi murit de mult şi că atunci aş fi lucrat şi mai puţin.

Nervii lui nu puteau rezista încercărilor vieţii.

Orice individ e un imn lichidat.

Un singur suspin valorează mai mult ca toată ştiinţa.

Mă *aştept pe mine.*

Câte regrete am lichidat – şi câte mai am încă la dispoziţie!

Ceea ce se numeşte de regulă „a avea suflu” înseamnă a fi prolix.

Nu există mister decât acolo unde viaţa se retrage. Obsesia deşertului care mă bântuie.

(Duminică, 12 iulie. Parisul aproape pustiu – o, minune.)

Clipele de dezlănţuire a spiritului, când nimic nu-l poate opri, nici măcar opreliştea supremă care e Dumnezeu.

Nu înţelege cu adevărat religia decât acela care, dacă şi-ar asculta pornirea cea mai adâncă, ar scoate un ţipăt de „ajutor” atât de tare, de devastator, încât niciun zeu n-ar reuşi să-i supravieţuiască.

În zadar caut pricina inadaptării mele la „viaţă”, n-o găsesc: dar dacă e cumva o hibă originară, la care ar trebui adăugat epitetul suspect de „metafizică”?

Mi-ar fi urât până şi-n Dumnezeu, mai cu seamă în el. În teama asta de un plictis suprem, văd motivul neîmplinirii mele religioase.

(Când suferim de un vid cronic, ne e teamă că ne plictisim pretutindeni, *chiar şi în Dumnezeu.)*

Orice coşmar e un vis ale cărui contururi sunt prea precise, prea distincte, în care totul are relief.

Cu cât îmbătrânesc, cu atât îmi dau seama că lucrul cel mai adânc în om este dorinţa de a se răzbuna. Nimeni nu „înghite” o insultă sau o umilinţă, oricât de neînsemnată ar fi. Răzbunarea e datul fundamental al universului moral.

Nu am o senzaţie de bine decât atunci când nu m-atinge aripa nici unui gând.

Sau

Nu avem o senzaţie de bine decât în absenţa gândului.

(Nu există senzaţie de bine decât dincoace de gând.)

Articolul meu despre „demiurgul cel rău” nu înaintează. Şi asta fiindcă vreau să scriu despre acest zeu ca şi cum aş crede în el – or, nu cred. Am nevoie de *el;* dar asta n-are nimic de-a face cu credinţa.

Omul împlinit nu se teme de moarte; se teme numai înăcritul. Căci e cumplit să mori când nu ţi-ai împlinit făgăduielile.

Vorba lui Rusbrock[1] despre soarta damnaţilor: „Vor muri pururi, fără să sfârşească vreodată a muri”.

Nu sunt un pesimist, iubesc această lume cumplită.

Durerile de urechi sunt cele mai în măsură să-ţi facă viaţa de nesuferit şi lumea detestabilă. Ce bine îl înţeleg pe Swift care suferea de aşa ceva.

Nu reuşesc să mă închipui fără şubreda-mi sănătate.

În seara asta (19 iulie), în timp ce-mi făceam plimbarea obişnuită în jurul grădinii Luxembourg, m-a cuprins brusc o senzaţie atât de violentă a sluţeniei atotstăpânitoare, că mi-am prins capul în mâini, ca într-o mare deznădejde.

---

[1] Jan van Ruysbroeck (sau Ruusbroec), teolog şi mistic flamand (1293-1381). (N.ed.fr.)

Singura funcţie a memoriei mele este să mă ajute să regret.

Nu-i pot iubi decât pe cei ce dau dovadă de o anumită neputinţă de a trăi.

Incapacitatea mea de a mă aduna, de a-mi concentra atenţia asupra unui punct, vine desigur din plictisul meu constant; – cum se face atunci că sunt supus obsesiilor, adică formei morbide a concentrării? Căci ce altceva este o obsesie dacă nu o atenţie exasperată?

Puţini scriitori m-au „confiscat” ca Swift. Sunt nesătul de tot ce îl priveşte. Acum citesc din nou biografia pe care i-a consacrat-o Walter Scott.

Suferea de o luciditate cronică.

Sunt două zile de când mă târâi cu X. prin Paris. Nicio clipă de singurătate. Bucuria pentru mine e să mă plictisesc în compania mea.

Pe masa de la hotel, X. are o grămadă de medicamente. Asta e deci secretul longevităţii moderne. O pastilă dimineaţa, o pastilă seara, o pastilă după fiecare masă.
Omul de azi e un om care se *hrăneşte* cu leacuri.

Observ cum tristeţea îmi macină pe îndelete spiritul…

Câte spirite cu adevărat inclasabile am cunoscut în viaţa mea? Trei sau patru. Restul, materie umană.

Simt o imperioasă nevoie să umblu. Cu cât căldura de iulie e mai toridă, cu atât nevoia aceasta creste în mine. Iar eu, în loc să merg la ţară, mă târâi prin apartament, în ideea că poate voi reuşi să lucrez.

Într-o *Istorie a Spaniei* de un anume Maurice Legendre, se poate citi enormitatea următoare: „tradiţionala toleranţă spaniolă”. Şi asta într-un capitol despre Inchiziţie!

Poeţii slabi citesc aproape numai pe confraţii lor, aşa cum filosofii slabi citesc alţi filosofi. — Unui poet îi foloseşte mai mult să citească o carte de botanică sau de istorie decât o culegere de versuri. În genere, e primejdios să urmăreşti creaţia unui rival.

1 august – în vreme ce Parisul se goleşte, eu mă învârt prin grădina Luxembourg ca un leu în cuşcă.

Singurul serviciu pe care-l putem cere celorlalţi este să nu descopere cât de jalnici suntem.

2 august – De trei săptămâni, prima dimineaţă în care cerul e acoperit. Adevărată izbăvire.

După eseul despre demiurg, mă gândesc să scriu ceva despre plictis – o confesiune în care să descriu *cum* mă plictisesc etc.

X. L-am întâlnit pentru întâia oară prin 1932, la Bucureşti, la Facultatea de litere. După o jumătate de oră de discuţie era cât pe ce să ne încăierăm. De atunci, de câte ori îl văd, cam la trei ani o dată adică, am aceeaşi reacţie de acum treizeci de ani. Rareori m-a scos cineva din sărite ca el. Guraliv, infatuat, „ideolog", „legionar", pretinde că ştie despre toate mai multe decât tine, şi vrea să ţi-o şi dovedească şi nu te mai slăbeşte…

Am văzut azi după-amiază pe chei cartea unui şef de stat african, Nkrumah din Ghana, mi se pare, al cărei titlu se lipseşte de comentarii: *Conştientismul.*

Oamenii despre a căror viaţă nu mă satur să citesc: Swift, Napoleon, Talleyrand, Kleist.

Un republican spaniol întâlneşte la sfârşitul războiului, la un cocktail sud-american, un oficial franchist căruia îi spune: „Cât vă invidiez. Veţi fi atât de *singuri*". Era perioada în care Spania era totalmente izolată. Nu ştiu să existe vorbă mai *spaniolească.*

30 august 1964 Noapte cumplită. M-am sculat de zece ori, dar încercarea de a-mi stăpâni nervii a fost zadarnică, în cele din urmă am fost nevoit să apelez la *Equanil.*

31 Toate astea fiindcă ieri, în pădurea Vincennes, m-am plimbat o oră în plin soare – ca să *mă bronzez.* Sunt pedepsit: azi sunt mai palid ca oricând…

Întreaga noapte mi-am repetat: *Soarele e duşmanul omului.* Şi bine ziceam.

Mama, foarte practică, îmi scrie: „Toate scrisorile tale sunt pline de melancolie. Ai grijă de nervii tăi!”

Un om întreg ar trebui să aibă curajul de a cunoaşte toate viciile, să le practice chiar, de n-ar fi decât din curiozitate.

Tourtrès (Lot-et-Garonne), în cimitir, mormântul proaspăt al unui sinucigaş, fără nimic deasupra, afară de un bucheţel ofilit, pus nu de familie, ci de gropar.
(Înainte de a se sinucide, „defunctul” îşi omorâse cel mai bun prieten, iar înainte o omorâse pe soţia sa.)

„Scrierile” mele au avut oarecare succes doar în rândul femeilor, al câtorva, foarte puţine. Explicaţia o aflu în vorba atât de potrivită a lui Hipocrat: „Femeia înseamnă boală”.
Un om sănătos nu se poate interesa de ce fac eu.

„Colos al cugetării de album”, spune Julien Gracq despre Valéry.
Vorba asta atât de *parşivă* e, vai! destul de nimerită. Când te gândeşti la mulţimea scriitorilor dispreţuiţi de Valéry.

Nu te poţi dărui metafizicii când ai simţul ridicolului foarte dezvoltat.
(Metafizica şi simţul ridicolului sunt incompatibile.)

11 septembrie Criză de urât. Senzaţia că tot ce fac este sortit eşecului. Încerc să privesc lucrurile raţional, reuşesc pentru o clipă, apoi criza reîncepe. Mi se pare că am ceva

motive să mă cred persecutat de soartă.

Nu pot suporta gândul că există oameni – cât de puţini ar fi – care contează pe mine. Nu am nimic de dat nimănui. O, ce jalnice sunt toate astea!

Nu acord valoare absolută decât singurătăţii. Toate judecăţile mele, şi chiar sentimentele sunt funcţie de acest criteriu-limită.

Abstinenţa sexuală e unul din lucrurile cele mai dificile. Trebuie cu adevărat să crezi în Dumnezeu ca să-ţi poţi birui dorinţa.

Toate afirmaţiile mele vin din instincte, din vitalitatea mea, spiritul împlinind doar funcţia de transmiţător. Primejdia de a fi privit în adâncul tuturor credinţelor!

Prejudecata „culturii”. — Oamenii cei mai interesanţi pe care i-am întâlnit (în România mai ales) nu ştiau nici să citească, nici să scrie.

* şi mai *autentici*

De cum răsuceşti o problemă şi o întorci pe toate feţele, îţi dai seama că nu-i chip s-o rezolvi şi că n-are soluţie.

Într-o scrisoare din 3 august 1775, Voltaire vorbeşte de „vacarmul Parisului”.
Ce-ar spune oare astăzi?

Cu cât trec anii, cu atât îmi dau seama că oamenii nu fac decât să se mintă pe ei înşişi, să se tragă pe sfoară – din teamă de adevăr. Lucru întru totul adevărat pentru „literatori şi artişti”.

Kafka către Milenar „Fără tine, nu am pe nimeni, pe nimeni aici, decât frica: prăvălit peste ea şi ea prăvălită peste mine, nopţile ni se scurg agăţaţi unul de celălalt”.

Dacă ne-am putea *vedea* viitorul, am deveni nebuni pe

dată.

În 1940, în timpul „războiului ciudat”, căpătasem obiceiul să mă întorc foarte târziu acasă. Locuiam pe rue du Sommerard. Într-o noapte, o târfă bătrână şi cu o înfăţişare stranie îmi ceru s-o însoţesc căci se temea de-o razie. Vorbim de una şi de alta. Noaptea următoare o întâlnesc din nou. Deveniserăm prieteni. În fiecare noapte pe la ora 3, când mă-ntorceam acasă, mă pândea, şi discutam uneori pân’ la ivirea zorilor. Lucrurile au mers aşa până la intrarea nemţilor în Paris, când dispăru. Avea un talent deosebit să joace un personaj sau o situaţie, iar în gesturi avea ceva de tragediană. Într-o noapte în care mă dezlănţuisem împotriva tuturor celor ce dormeau, a *păduchioşilor* de pretutindeni, cum i-am numit, a făcut o mişcare demnă de cea mai frumoasă scenă a lumii, cu mâinile şi chipul ridicate spre cer: „Da’ păduchiosul ăl de sus!”

2 octombrie – Gara de Nord – Saint-Dénis, Enghien – Nici nu te poţi uita afară: totul e de o urâţenie de coşmar. Cât despre oamenii din tren – un fior de dezgust insuportabil, aproape religios.

Toţi teologii ăştia care vor să fie la zi. Unul dintre ei, mai mult sau mai puţin discipol al lui Chardin[1], care vedea doar viitorul, când i-am spus că uită păcatul originar, mi-a răspuns: „Sunteţi prea pesimist”.

Cum să le explici acestor inşi că nu există o *teologie de stânga*?

14 octombrie – Nervozitate de sfârşit de lume. Cum să reziştî *fizic* la atâta fierbere?

Indignările mele, sunt departe de a le fi consumat; ele mă stăpânesc şi ele mă *consumă*...

Am aproape zilnic crize în care atac pe cineva, în vorbe, în închipuire. Solilocviul unui polemist.

Ne cheltuim furia cum putem.

Capacitatea mea de a suferi e atât de mare încât mă doare

[1] Teilhard de Chardin. *(N. ed. fr.)*

şi căderea propriilor mei duşmani.

Cuvântul care revine cel mai des sub pana mea şi-n gândul meu lăuntric este „*indispoziţie*” – în dublul lui înţeles: fiziologic şi metafizic.

Orice judecată morală e *falsă* din temelie. Binele şi răul n-au nicio realitate intrinsecă; tocmai fiindcă sunt judecăţi. *Abţinerea* e un soi de imperativ pentru oricine a reflectat la lucrurile astea.

Cu cât trec anii, cu atât îmi dau seama că fiinţele pe care le înţeleg cel mai puţin sunt cele pe care le cunosc cel mai bine. Prietenii mei sunt nişte enigme.

A trăi e pentru mine o problemă pe care trebuie s-o rezolv în fiecare zi – de parcă ar fi pentru întâia oară.

În mijlocul amărăciunilor, nu uita gândul morţii, cel mai mângâietor şi cel mai stenic dintre toate.

Nu-i om mai vrednic de dispreţ ca mine. Am flecărit până adineauri vreme de trei ceasuri fără oprire la nişte prieteni, în loc să stau acasă şi să lucrez, să lucrez…

Singurul mod de a trăi fără drame este de a suporta cusururile celorlalţi, *nedorind niciodată* ca ei să se îndrepte. De altminteri, nici n-ar reuşi, toate cusururile fiind de neclintit. (Căci e caracteristic cusurului faptul că nu poate fi clintit.)

Mi-e groază să revăd prieteni de tinereţe, după cum mi-e groază să-i revăd pe toţi aceia care-au jucat un rol într-o perioadă anumită a vieţii mele. Măsor, prin ei, fie căderea mea, fie pe-a lor, fie, cel mai adesea, pe-a amândurora.

Parisul, adică romanul, pictura şi teatrul – formele *exterioare* ale spiritului (nu îndrăzneşti să spui: *comerciale).*

29 octombrie – Ceaţa uşor aurie şi frunzele arămii din Luxembourg. Dar toamna *din mine* e mai târzie încă.

Petre Ţuţea. Singurul geniu adevărat pe care l-am întâlnit vreodată. Nenumărate vorbe de duh dispărute pentru totdeauna, cum să dai o idee despre verva şi despre nebunia lui? Odată, când i-am spus „Eşti un amestec de Don Quijote şi de Dumnezeu”, pe moment a fost foarte flatat; a doua zi însă, dimineaţa devreme de tot, a venit să mă vadă, şi primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Povestea aia cu Don Quijote nu-mi place”.

Teilhard de Chardin – singurul antidot găsit bombei atomice. Biată omenire.

1 noiembrie – în Luxembourg, frunzele cad ca nişte conferi. Mă îmbie felurite gânduri, niciunul însă nu mi se potriveşte.

15 noiembrie – Am visat astă-noapte că X., duşmanul meu cel mai înverşunat, mă săruta pe gură. Am fost atât de dezgustat că mi-a fost cu neputinţă să adorm la loc.

Seneca împotriva criticii: „E o boală grecească să cercetezi câţi vâslaşi erau pe corabia lui Ulise; dacă *Iliada* e anterioară *Odiseei* şi dacă ambele au acelaşi autor”.

Într-un articol publicat într-un săptămânal britanic, un profesor spune că a-ţi pune întrebări metafizice nu are mai mult sens decât a întreba: „What ist the colour of **Wednesday?**” 1

Tocmai am dat la ***Mercure*** 2 articolul despre Demiurg. Sunt foarte nemulţumit de el, însă mi-a fost cu neputinţă, lipsindu-mi inspiraţia, să fac ceva mai bun. Cu toate astea,

---

„Ce culoare are miercurea?” *(N. t.)*

Mercure de France, una dintre cele mai vechi reviste din Franţa. *(N.t.)*

paradox! după ce l-am dat, am simţit, cuprins de o stare de înfrigurare, că l-aş fi putut îmbunătăţi considerabil. Ce comedie!

Gara de Nord. Un ceas indică minutele: 16.43 – Minutul ăsta, mă gândeam, n-o să revină niciodată, a dispărut pe veci,

s-a cufundat în masa anonimă a irevocabilului. Cât de inutilă şi fără de temei îmi pare teoria veşnicei reîntoarceri! Totul dispare pentru totdeauna. N-o să revăd nicicând clipa aceasta. Totul e *unic* şi fără însemnătate.

Orgoliul greţos al „omului de ştiinţă" care face filosofie sau al filosofului care se revendică de la ştiinţă. Oricine îşi plăsmuieşte o „viziune asupra lumii" devine insuportabil şi odios. Sunt însă unii şi mai şi: autorii de sisteme. Aştia sunt monştri cu adevărat.

Cele două spirite ale Antichităţii pe care, din pricini diferite, le iubesc cel mai tare sunt Epicur şi Tacit. Nu mă mai satur de înţelepciunea unuia şi de proza celuilalt.

(Nu trăiesc un regret sau altul, trăiesc regretul *în sine.)*

22 noiembrie Deunăzi, m-am trezit pe la 5.30 dimineaţa şi am ieşit să fac o plimbare. Pe la 6.30, aud, pe avenue de l'Observatoire, o pasăre *încercându-şi glasul,* înainte de *ivirea* luminii. Pasărea asta, fără îndoială prima care s-a trezit, mă cufundase într-o mare exaltare... Când, deodată, aud cumplite mormăieli în preajmă. Cu neputinţă de aflat de unde vin. Apoi am înţeles: doi vagabonzi dormeau pe jos între bordura trotuarului şi o maşină. Unul dintre ei avea desigur un coşmar, căci nu părea niciunul să se fi trezit. În piaţa Saint-Sulpice mă aştepta un şi mai crunt spectacol. În vespasiana din piaţă, zăresc o babă mărunţică, cerşetoare desigur, care tocmai *se...* Trag un ţipăt de groază şi, furios, intru... într-o biserică, unde un preot cocoşat, cu ochi şireţi, explică unui grup de vreo cincisprezece dezmoşteniţi minunile creştinismului, cum că Domnul, în faţa iminentului sfârşit al lumii, nu ne va părăsi niciodată şi că va fi cu noi, orice s-ar întâmpla. Trebuie să recunosc că demonstraţia lui părea convingătoare, judecând după aerul pătruns al asistenţei.

Ecoul profund pe care îl trezeşte în mine orice aluzie la stingerea dorinţelor.

Căderea în timp a apărut. Refuz să dau interviuri, aşa cum

refuz să fac cel mai mic gest pentru lansarea cărţii. „Ar fi cu adevărat degradant”, i-am spus cuiva. „Dar atunci de ce aţi publicat-o? Sunteţi inconsecvent”, mi se spune. „Fără îndoială, există însă grade în lipsa de pudoare”, a fost răspunsul meu.

Există o singură boală incurabilă: frica – cea pe care o aducem cu noi când venim pe lume şi pe care lumea o întreţine, o justifică, o stimulează. – Înţeleptul de care am cea mai mare nevoie este Epicur. Mă istovesc tânjind după ataraxie.

Nici Sofocle, mei Eschil, nici Euripide n-au scris comedii. Fericite vremi în care un autor nu putea face altceva decât era!

Literatura modernă s-a născut din confuzia sau, dacă vreţi, din echivalarea genurilor. E „şocant” că Shakespeare a putut scrie cu egală uşurinţă şi tragedii, şi farse.

„Când vorbim cu iubire despre Dumnezeu, toate cuvintele omeneşti se aseamănă cu nişte lei ce şi-au pierdut vederea şi caută un izvor în pustiu”. (Leon Bloy)

Îmi amintesc ce mare efect a avut asupra mea această frază acum treizeci de ani. De atunci, am rupt-o cu *hiperbola* sistematică a lui Bloy, pe care o găsesc acum aproape ilizibilă, deşi *grandioasă.*

Cină burgheză. Gluma este cusurul insuportabil al francezilor, viciul naţional. Se afla acolo un domn foarte bogat care se voia spiritual: orice discuţie era cu neputinţă din pricina dorinţei lui de a plasa câte o „vorbă de duh” în legătură cu orice. Isteţimea, care e spirit degradat, împiedică dezbaterea unei probleme. De altfel, spiritul însuşi a fost definit de Benjamin Constant în chip nimerit: „a trage cu puşca în idei”.

A vrea să pari mai deştept decât eşti e-un lucru agasant. Cusurul opus, întâlnit deseori la englezi, e mult mai suportabil.

Ţinteşte spiritul!

2 decembrie – în metrou, ieri seară. Fior insuportabil în faţa acestor schelete învelite în carne.

Gândirea confuză e un şir de idei care se-nlănţuie fără necesitate; e o gândire care, în loc să avanseze, năvăleşte de

peste tot şi sfârşeşte prin a se scufunda în sine însăşi. E ca un fluviu care, neputând urma un curs regulat, s-ar îneca în propriile-i ape.

Am mers destul de departe cu indiferenţa faţă de mobilurile faptelor. Din fericire, firea mea, cu viciile ei, avea să reacţioneze la această uzurpare comisă de înţelepciune.

Epicur a scris peste trei sute de volume! Din fericire, s-au pierdut! Cel mai mare înţelept – un poligraf! Ce dezamăgire.

Să regăsesc pagina în care Kierkegaard vorbeşte despre *Iov* şi tot ce a însemnat acesta pentru el.
Ce au reprezentat acelaşi Iov şi Eclesiastul pentru mine, ei şi predicile lui Buddha, citite după îndelungi libaţii.

Atitudine echivocă faţă de cei care ne calomniază: nu ştiu dacă trebuie să le purtăm pică sau să le mulţumim că au făcut gol în jurul nostru.

Am întâlnit un critic literar, celebru înainte de război, care mi-a spus că a depus (precum un debutant!), cu luni în urmă, un manuscris la Gallimard, fără să fi primit răspuns. Totul la Paris e guvernat de legile modei.

Cititorul adevărat e cel care nu scrie. Doar el este în stare să citească o carte *în chip naiv* – singurul mod de a *simţi o* operă.

Prea lucid ca să aibă şi caracter.

Când, după războiul din 1914, s-a introdus electricitatea în satul meu, ţăranii s-au pus toţi pe murmurat. „E diavolul, e diavolul”, se auzea aproape pretutindeni. Iar când în fine a fost instalată şi în biserici (erau trei!), au rămas fără grai. „E Anticristul, e sfârşitul lumii”.
Trebuie să recunosc că acei oameni simpli, rupţi de lume, aveau o perspectivă justă, adică *îndepărtată.* Pe atunci, daunele aduse de progresul tehnic nu erau evidente, meritul lor fiind că s-au alarmat *din instinct.*

Dar la ce bun să tot repet banalităţile astea?

Mania mea de a acuza totul, pe zei şi pe oameni deopotrivă, ca să nu cântăresc partea mea de vină în neajunsurile care mă copleşesc.

E infinit mai meritoriu să crezi decât să nu crezi.

Nici Dumnezeu n-ar putea spune unde mă aflu în materie, nu de credinţă, ci de religie. Aparţin aşa de puţin acestei lumi că mi-e cu neputinţă să mă socotesc necredincios! Prin această inaderenţă aparţin „religiosului” (ca să vorbesc precum Kierkegaard).

Când eram tânăr de tot, mi-aduc aminte ce efect a avut asupra mea titlul în româneşte al cărţii lui Zola *La Bête humaine: Bestia umană.* Romanul se afla pe tejgheaua unei librării din Sibiu şi a rămas acolo luni de zile.

Tacit – scriitorul pe care-l admir cel mai mult: nu mă mai satur citindu-l. Formulările lui mă încântă: nutresc, stimulează tot ce-i amărăciune în mine. Nu există otravă care să mă desfete mai tare.

Tacit: „Este cu mult mai uşor a răzbuna o vătămare decât a răsplăti o binefacere, căci recunoştinţa e socotită a fi spre povară, iar răzbunarea spre câştig”.

„Căci setea de glorie este ultimul lucru de care se leapădă chiar şi cei înţelepţi”. („Etiam sapientibus cupido gloriae **novissima** exuitur.”) (*Istorii*, IV, 6) 1

C.M. – medic, om de o desăvârşită cinste, îmi spune că a fost zguduit de *Căderea în timp* până într-atât că se întreabă dacă tot ce face are un sens. Cu toate astea, îmi pune următoarea întrebare:

— Credeţi cu adevărat ce spuneţi, sunteţi *sincer*?

Încerc să-i demonstrez că întrebarea lui nu stă în picioare: „Ce interes aş putea avea să mint? Pe cine să înşel? N-am cititori, deci nu sunt robul nimănui. Scriu pentru mine. Şi, de altminteri, nici nu mă socotesc scriitor”.

Iată cât de suspect şi desconsiderat este omul de litere. În tot ce face, lumea nu vede decât un exerciţiu. Literatura e astfel asimilată jurnalismului. Ca să dăm impresia de sinceritate, poate că n-ar trebui să publicăm nimic în timpul vieţii.

Ca să distrugem ataşamentul faţă de noi înşine, ar trebui să învăţăm dispreţul sau uitarea chipului şi numelui nostru. Să distrugem aşadar tot ce ne oglindeşte, să ne distrugem semnătura. Să ne dezvăţăm a ne mai privi.

Să fii un spirit combativ – şi să nu poţi invoca nicio certitudine!

18 decembrie – Şapte ani de la moartea tatii. Adică n-a mai rămas nimic din ce a fost el, nimic, afară de schelet.

Descurajare atât de adâncă încât te întrebi cum face lumea de-i supravieţuieşte.

Trad. rom. de N. Lascu. (***N.t***.)

Nu-mi pot închipui tinereţe mai chinuită, mai nefericită ca a mea. Şi totuşi, ce plenitudine în acei ani funeşti!

Nimeni nu e modest, fiindcă nu poţi să fii modest. Imposibilitatea e fizică, deci fără leac.

Numai Baudelaire îmi pare c-a avut un sentiment al ireparabilului mai viu decât al meu. (Că tot vorbeam de modestie…)

Un scriitor n-ar trebui să citească ce se scrie despre el. E foarte rău să te vezi „explicat”, să ştii cine eşti şi cât valorezi. Orice iluzie asupră-ţi e fecundă, chiar dacă este sursă de eroare, sau tocmai fiindcă este sursă de eroare, deci de „viaţă”.

Nu are însemnătate decât ceea ce scriem din necesitate, din nevoie lăuntrică. Tot restul este *absolut* inutil.

Îndată ce mă despart de obsesiile mele, mă cuprinde

plictisul. Iată de ce mă învârt pe loc şi am la îndemână atât de puţine subiecte despre care pot vorbi.

Nefericirea de a avea cheful dar nu şi capacitatea să lucrezi.

Am o nevoie visceralã de oribil; nu pot să mă lipsesc de el. Fiecare îşi caută echilibrul cum şi unde poate.

25 decembrie – Aseară, aflându-mă din întâmplare, la miezul nopţii, pe lângă biserica Saint-Séverin, am intrat odată cu mulţimea. În clipa în care preoţii au pornit să facă înconjurul bisericii, precedaţi de un diacon (?) care cădelniţa, era cât pe ce să izbucnesc în râs. Căci citisem *în aceeaşi zi* că, sub primii împăraţi creştini, arderea de tămâie însemna ofrandă adusă vechilor zei, iar cel care-o făcea risca pedeapsa capitală în caz că era prins. Astfel, se mergea pe nepusă masă în casele păgânilor, şi vai de cel la care se simţea mirosul de tămâie.

Cele două poeme de Dylan Thomas care m-au răscolit profund:

„And death shall have no **dominion**” 1

şi

„The force that through the green **fuse**” 2

Din acesta mai ales sfârşitul:

„And I am dumb to tell the lover’s tomb

How at my sheet goes the same crooked **worm**” 3 –

Ce păcat că scepticismul nu poate fi o religie.

Orice nou-născut e pentru mine un nefericit în plus, aşa cum orice mort e unul mai puţin. — Este o reacţie mecanică la mine. Condoleanţe pentru naştere, felicitări pentru moarte.

Zadarnic mă examinez, nu aflu în purtarea mea nici poză şi nici afectare; aş fi chiar fericit să fie un pic.

Aproape toate neroziile debitate de oamenii inteligenţi, ca şi de imbecili, vin dintr-o tăinuită intenţie *finalistă.* (Exemplu Fénelon: „Apa e făcută să susţină acele prodigioase edificii plutitoare pe care le numim corăbii.”)

Scepticismul e o stare de defascinare.

Tristeţea mea e în fond religioasă. De aceea şi este incurabilă.

Sunt oameni care găsesc că ultima mea carte e interesantă. Eu însă n-o să uit niciodată ce plictiseală m-a cuprins în august când a trebuit să citesc de două ori corecturile.

„Şi moartea nu va fi biruitoare”, trad. rom. de C. Abăluţă şi Şt. Stoenescu, *Antologie de poezie engleză* IV, Editura Minerva, Bucureşti, 1984, p. 272. *(N.t.)*

„Puterea ce prin frunzişuri curge”. *(N.t.)*

„Şi fără grai criptei iubitului a-i spune nu pot/ Cum către giulgiu-mi se îndreaptă acelaşi putred vierme”. (*N. t.)*

27 decembrie – Azi-noapte am simţit până la saţietate imposibilitatea Veşnicei Reîntoarceri. Am auzit (la capela Sorbonei, cred) bătaia unei ore, nu ştiu care. Şi în aceeaşi clipă am priceput că minutul acela nu se va-ntoarce niciodată, că e-nghiţit pe veci şi că nicio viaţă nu-l va regăsi în niciun timp.

H. M. – Reflecţii asupra senzaţiilor, asupra senzaţiilor *sale.*

Şi totuşi, important este ca, exprimându-ne, să-l facem pe cititor (şi pe noi înşine!) să piardă calea către izvorul gândurilor noastre.

A gândi înseamnă să ne transfigurăm senzaţiile, să le uităm, să le considerăm doar o materie informă, de care ne servim doar spre a le arunca.

Să transformi orice senzaţie în problemă. Să te mărgineşti la idee. Să faci cât mai puţină „psihologie”.

Am citit într-un interviu al unui profesor sovietic de „stilistică” (conduce o şcoală de scriitori) că doar un geniu are dreptul să folosească „trei adjective la rând”. Are dreptate… în principiu, nu le îngăduie elevilor săi să folosească decât unul.

Oricât aş căuta un cuvânt care să se potrivească pe deplin cu esenţa omului, tot la *„profanator”* mă întorc. Cu neputinţă să găsesc ceva mai bun.

Văd o fotografie de-a mea în ziare. Sunt chiar eu? Mă ating elogiile astea într-adevăr? De-aş putea păstra aceeaşi detaşare şi faţă de atacuri! Să fii imun faţă de laudă, nu însă şi de calomnie.

Îmi plac senzualii care au oroare de carnalitate (Eclesiastul, Baudelaire, Tolstoi).

Plictisul: timp *jugulat.*

De cum te manifeşti într-un fel sau în altul, îţi faci duşmani. Dacă vrei să-ţi faci prieteni sau să-i păstrezi pe cei pe care-i ai, abţinerea e obligatorie.

Să faci psihologie pe spinarea ta, să te pândeşti, să joci rolul indiscretului faţă de tine însuţi.

30 decembrie – „În solche Nächte wissen die Unheilbaren: wir waren." (Rilke)

Noapte înspăimântătoare; vântul îmi trecea prin oase şi gândurile mă excludeau din viitor.

30 decembrie – Am terminat de citit articolul contra mea apărut acum o săptămână în *Combat.* Josnicie şi violenţă fără precedent. Asupra mea, efect aproape nul. Cu toate astea, sunt tratat drept „asasin prin temperament[11]. Nici mai mult, nici mai puţin. Îmi place într-adevăr să spun despre mine că sunt un „asasin", dar de îndată ce-o spune altul, găsesc că afirmaţia lui e fără sens şi calomnioasă. Pe de altă parte, cred în utilitatea calomniei. Iar credinţa aceasta mă susţine şi totodată neutralizează efectele atacului.

Nu te poţi supăra pe cineva care te tratează drept „monstru". De ce oare? Fiindcă orice monstru e singur, iar singurătatea, chiar cea a infamiei, presupune o idee pozitivă şi o stare de graţie de-a-ndoaselea.

Cineva a numit visul un „roman cu cheie". Minunată

definiţie!

31 decembrie – Azi după-amiază, contemplam din pat cerul de un cenuşiu sumbru, ameninţător. Vântul sufla ca pe timp de furtună la malul mării. Fără sentimentul eului, fără vanitate, fără adânca meschinărie ce ne ţine legaţi de propriul nostru neant, cine ar putea să trăiască şi să se zbuciume în mijlocul unei lumi ce ne ignoră, între fiinţe pentru care nimeni nu are însemnătate?

Peste o clipă va trebui să ies în oraş, să mă văd cu prieteni, să sărbătorim împreună sfârşitul anului etc.

Vezi *supra*, p. 212, n. 1.

Aş vrea să rămân singur şi să plâng.

A.B. îmi socoteşte cartea un „exerciţiu cinic”, „o pură virtuozitate”. Dacă oamenii se pot înşela asupră-mi în aşa măsură, răspunderea e şi a mea în parte: paradoxurile pe care le folosesc, aerul sceptic pe care mi-l iau (în loc să maimuţăresc scepticismul, ar trebui mai degrabă să-l practic, de vreme ce şi *cred în el),* ironiile la adresa mea, felul în care minimalizez tot ce fac…

Trebuie să spun însă că toate figurile astea vin la mine dintr-o reţinere dictată de delicateţe: aş roşi să-mi rostesc sus şi tare meritele, chiar cele mai mărunte. Mă micşorez în ochii lumii, îmi bat chiar joc de mine, pentru a-i cruţa pe ceilalţi.

„Acela ce cultivă o vie istovită acuză vremea şi oboseşte cerul cu plângerile sale. Nu vede că totul piere pe nesimţite, că tot ce vieţuieşte, istovit de lungul şir al anilor, se-ndreaptă spre mormânt”. *(De natura rerum*)

Toate pasajele „pesimiste” din Lucreţiu mi se potrivesc, mai cu seamă cele în care pare să simtă oboseala lucrurilor, istovirea materiei.

„Pământul vlăguit şi istovit de ani nu mai dă naştere decât unor animale plăpânde, el care a creat atâtea specii şi-a zămislit trupul puternic al marilor sălbăticiuni”.

Viziunea asta dezolantă sfârşeşte prin a-ţi da un soi de curaj: adevărata măreţie vine din abolirea zeilor. Când nimic nu

mai dăinuie înaintea noastră, ceea ce supravieţuieşte suntem noi înşine şi propria singurătate.

Când ceilalţi încep să creadă în noi, riscul pentru noi e să-i urmăm, să împingem lucrurile mai departe decât ei. Primejdie mare mai cu seamă pentru scriitor: acesta e pierdut îndată ce cărţile sale *există.* Publicul său îl ucide.

Relaţiile cele mai dificile şi mai complicate le avem cu prietenii noştri, fiindcă îi cunoaştem şi ne cunosc. Prietenia este un lucru cu neputinţă practic. Ăsta e poate şi motivul pentru care i se face neîncetat elogiul. (E adevărat că acest gen de exerciţiu nu se mai practică decât în şcoală. E un *subiect*: atâta tot.)

Singurul aspect interesant al problemei este cel al *prieteniilor tragice* (de tipul Nietzsche-Wagner). (În acest gen de prietenie, aproape întotdeauna admiratorul se ridică împotriva celui admirat.)

1 ianuarie 1965

Noaptea trecută, în metrou, doi beţivani, pe jumătate vagabonzi, pe jumătate naiba ştie ce, discutau cu aprindere. Erau supăraţi pe Dumnezeu mai ştie cine, ameninţau, luau un aer complice şi, din când în când, şuşoteau, făceau cu ochiul. Unul, slab, semăna cu un poet decăzut de la începutul veacului, celălalt, gras, dezgustător, fără ochi, fără chip, cu capul în formă de dovleac în care orificiile se puteau bănui doar, asculta mai mult decât vorbea, iar faţa i se lumina, se umfla şi mai tare, dacă mai era loc de aşa ceva, aproape să plesnească, pe măsură ce celălalt se înfierbânta. Existau amândoi, la fel de însemnaţi ca oricare altul din oraş, purtaţi şi ei de valul nebuniei sau iluziei.

Georges Poulet mă somează să mă calmez, să nu mă mai zbucium, să renunţ a mai fi deopotrivă torţionar şi torturat. Aş vrea şi eu. Numai că am depăşit stadiul la care mai poţi *alege.* Sunt în conflict cu Creaţiunea şi mi-e cu neputinţă să mai dau înapoi. Fără să pun la socoteală că am o nevoie fizică să mă iau de piept cu legile acestei lumi. Am suferit prea mult ca să pot suferi mai puţin. Nu pot reveni asupra sorţii mele. Mă aflu aici ca

să dau mărturie împotriva universului şi împotriva mea. Dar şi ca să exult în felul meu.

A scrie înseamnă pentru mine o răzbunare. Răzbunare împotriva lumii, împotriva mea. Aproape tot ce-am scris a fost produsul unei răzbunări. O uşurare deci. Sănătatea pentru mine constă în agresiune. De nimica nu mă tem mai tare ca de scufundarea în calm. Atacul face parte din condiţiile echilibrului meu.

Fiindcă au fost prost trataţi de regii goţi, evreii au „colaborat" cu arabii când aceştia au invadat şi ocupat Spania. La începutul ocupaţiei au îndeplinit chiar funcţii poliţieneşti în oraşe. Şapte veacuri mai târziu, regii catolici au decretat expulzarea lor. (Şi-i mai acuzăm pe evrei că au o memorie prea bună, că nu pot nici uita, nici ierta!)

Cu neputinţă să nu găseşti constante în istorie. Este ceea ce secolul al XVIII-lea numea „fanatism", „superstiţie". — Aceste tare nu sunt însă apanajul religiei, de vreme ce le regăsim în orice formă de credinţă, oriunde se manifestă un *entuziasm* oarecare.

Extraordinară vorba spusă de Verhovenski lui Stavroghin: „Te-am inventat privindu-te".

Am visat toată viaţa la un duşman pătimaş dar onest. Din nefericire, n-am întâlnit în calea mea decât duşmani pentru care a trebuit să roşesc.

(Nefericirea de a fi atras în jurul tău doar duşmani pentru care a trebuit să roşeşti.)

Oamenii nu vorbesc decât despre ceea ce ascundem. Cusurul de care ne e cel mai ruşine e tocmai cel care alimentează conversaţiile. Dac-am comis o greşeală în trecut, cu cât o mărturisim mai puţin, cu atât ceilalţi revin asupra ei şi-o comentează.

4 ianuarie 1965 De dimineaţă, la sculare, sentimentul copleşitor, irezistibil, al înşelăciunii universale. Nici măcar suferinţele noastre nu înseamnă ceva, totul e ca şi cum n-ar fi

existat nimic niciodată.

Imposibilitate aproape absolută de a scrie. Cad biruit în faţa fiecărui cuvânt. Mi-au fost amputate toate cuvintele.

Sunt *metafiziceşte* evreu.

Iov – ocrotitorul meu.

Să ne ferim de gânditorii al căror spirit nu funcţionează decât pe bază de citate.
Să ne alungăm din memorie toate textele.

Ai fie simţul nuanţei, fie simţul formulei.
Mă aflu, vai, în cel de-al doilea caz!

Am optzeci de pagini de note despre politeism. Ca să faci însă un articol, e nevoie de un imbold care-mi lipseşte. Îmi plac nespus schiţele, pregătirea, travaliul de abordare. Nu-mi cereţi mai mult!

Am fi mult mai normali cu toţii dacă despre Creator ni s-ar fi spus în catehism că e suspect şi chiar vinovat.

Paris – cimitir în care mormintele au mai multe etaje.

Nu mă voi consola niciodată de mediocritatea duşmanilor mei.

Ar trebui să ne facă modeşti tocmai faptul că n-am putut stârni un de care să fim mândri.

Articolul meu „Demiurgul cel rău” a apărut în *Mereare de France.* Nesiguranţa şi scrupulele mele sunt atât de mari în tot ce fac, că a trebuit să-l citesc *de trei ori* ca să-i găsesc oarece valoare…

Oricât de lecuiţi de iluzii am fi, vom apărea într-o bună zi neapărat naivi, căci viitorul va depăşi cu mult cele mai sumbre din viziunile noastre.

Am slăbiciunea de a mă socoti unul dintre oamenii cel mai puţin iluzionaţi din câţi au existat vreodată.

Ca să pot lucra îmi trebuie un imbold, o obligaţie faţă de cineva, după cum îmi trebuie şi un termen, căci dacă sunt de capul meu mă las pe tânjală sau mă cufund în lipsa mea de interes.

Vreme de secole, oamenii n-au făcut decât să-i pizmuiască pe cei ce-aveau să vină după ei! Superstiţia viitorului e abolită pentru totdeauna.

Din mai multe părţi aud vorbindu-se despre fondul meu creştin. Să fie oare adevărat? Să fie fals?

Cu cât trec anii, cu atât îmi dau seama că nimeni nu poate scăpa de ceea ce e: iată o lege absolută.

Lui X. – care se căieşte amarnic socotindu-se vinovat de sinuciderea soţiei sale – îi explic că sinuciderea se afla în ea, că aştepta doar un pretext pentru a-şi curma zilele şi că, dacă e vinovat faţă de ea, e anume fiindcă i-a oferit acest pretext; atât şi nimic altceva. „Sinuciderea se afla în ea, aşa cum remuşcarea se află în tine”, îi spun.

Ce este remuşcarea? Este voinţa de a te socoti vinovat, plăcerea de a te sfâşia, de a te vedea mai sumbru decât ţi-este firea.

Orice calomnie ţi s-ar zvârli în faţă, trebuie să mergi înainte de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, imperturbabil şi fără de iluzii.

„M-am lansat în viaţă având în cală, de la început, o gaură pe unde pătrundea apa”. (Kierkegaard)

Dacă-i adevărat că oamenii nu pot trăi decât ascultând de ceva exterior lor, tragedia mea constă în neascultare, în refuzul oricărui ordin obiectiv.

Îl situez pe Epicur deasupra lui Socrate. Epicur, marele eliberator.

Când combatem pe cineva, ne situăm în chip necesar la acelaşi nivel cu el. Adversarii se aseamănă. Mai mult: doi duşmani sunt unul şi acelaşi om *divizat.*

Ura are fără îndoială virtuţi de vitalitate. Nu ne putem lipsi de ea cât timp suntem în viaţă. A abdica înseamnă să n-o mai resimţi. S-o resimţi însă – ce înjosire, ce decădere!

Cel care iubeşte libertatea trebuie să fie în stare, pentru a o salvgarda, de orice laşitate.

Osânda cea mai grea ar fi pentru mine aceea de a trăi sub un cer pururi senin: norii sunt singurul meu izvor de poezie.

În Franţa nu se cunoaşte nostalgia, nu se cunoaşte decât *urâtul.*

Ori de câte ori mă concentrez asupra „fenomenului vital" (!), ori de câte ori îi sondez adâncurile pe calea obsesiei, am senzaţia clară că sunt în pragul nebuniei.

Într-adevăr, cum să te gândeşti la „viaţă" fără să-ţi pierzi minţile?

Ţara la care visez: Mongolia Exterioară – unde se află mai mulţi cai decât oameni (şi unde copiii învaţă să călărească înainte de a învăţa să meargă).

17 ianuarie – Noaptea trecută m-am întors acasă pe la ora 3, cuprins pe stradă de-o angoasă aproape de neîndurat. Din fericire, am reuşit s-adorm; altminteri mintea mi-ar fi zburat în ţăndări.

Omul este teroarea mea.

Pe stradă, ieri seară pe la ora 11, mi se adresează o femeie în lacrimi: „Mi-au căsăpit bărbatul, Franţa e un putregai, noroc

că sunt bretonă, mi-au luat copiii, m-au drogat vreme de şase luni etc. Etc”.

La început, nu mi-am dat seama că-i nebună, atât de adevărată îi părea supărarea (şi chiar era). Am lăsat-o să monologheze peste jumătate de oră, încredinţat că vorba o uşurează. *Apoi*, m-am gândit că fiecare dintre noi, în recriminările noastre, facem ca ea, suntem ca ea, atâta doar că nu ne apucăm să ni le deşertăm în faţa primului venit. Eu însumi, nu mi se-ntâmplă adesea oare să mă cred persecutat, victimă a oamenilor, a sorţii etc.? Dac-aş da frâu liber acestor umori, n-aş fi oare aidoma bietei femei?

De dimineaţa până seara, mă istovesc de *dorinţa* de a lucra.

De când mă ştiu, teamă bolnăvicioasă de oameni. Îi ştiu acum motivul: anume că, încă de pe când eram copil, ceea ce făceau ei nu mă interesa. Acelaşi lucru astăzi. Nu găsesc nicio realitate în fapta lor şi mă socotesc absolut incapabil să colaborez la tot ce săvârşesc. Mă simt exclus din actele lor, nu sunt bun de nimic.

În lumea asta de avortoni şi ţoape, trebuie totuşi să fii *demn.*

Bănuiesc de ticăloşie pe orice om care se vrea *cenzor.* (Moravuri literare la Paris: toată lumea *supraveghează* aici pe toată lumea, cu o severitate de care nici Biserica, în vremurile ei cele mai sumbre, n-ar fi fost capabilă.)

X., singurul scriitor demn de respect, care nu se compromite cu nimeni, spre marele lui noroc. Trebuie adăugat totuşi că-şi datorează avantajele unei infirmităţi (cea a lui Rousseau).

Să fii *obligat* la singurătate, să fii pus, fiziologic, în imposibilitatea de a face concesii şi de a te preta la compromisuri – există oare dar mai folositor pe care firea îl poate face cuiva?

Dejun la o prietenă. Criză de furie la sfârşit. Îmi spune: „Cartea dumitale e deprimantă. Nu laşi nimic în picioare.

Dostoievski nu e deprimant, nici Baudelaire şi nici Cehov”. Tot timpul mesei, ea, atât de delicată de obicei, n-a făcut altceva decât să stăruie asupra dureroaselor efecte pe care *Căderea* mea le are asupra cititorului. Aveam chef să-i spun: „Dar nu te-am obligat s-o citeşti. Un eseu nu este o operă de artă. Nu trebuie nici să încânte şi nici să exalte. Un artist *creează, face* viaţă; eu o analizez fără să mă gândesc la consecinţe, fără să-mi pese de buna sau proasta dispoziţie ce va rezulta de aici pentru cititor”.

Complimentele negative sunt mai rele ca injuriile. Nu trebuie lăudat talentul cuiva spunându-i: „N-aveţi geniu” şi nici măcar atrăgându-i atenţia că *nu e Dumnezeu.* E o lipsă de generozitate să formulezi restricţii în elogiul adresat cuiva, ba chiar şi în formula de politeţe folosită la adresa oricui.

Dreptul la insolenţă ar trebui reglementat. N-ar trebui să ne putem folosi de ea decât în urma unui concurs dintre cele mai riguroase. Ce să mai zici despre o ţară în care toţi cred că e de datoria lor să fie insolenţi!

Mi-ar plăcea să pot preciza originea acestor crize de angoasă, să le *localizez*; căci îmi dau bine seama că sunt legate de fiziologia mea, vreau să spun că le resimt difuz în trupul meu, fără să fiu în stare să le raportez la un organ sau altul. E ca o durere risipită, îndreptată spre *viitor,* în vreme ce durerea însăşi este întotdeauna *actuală,* prezentă. Angoasa este deci o tulburare gravă şi subită *ce* invadează viitorul (sau *conştiinţa* propriului nostru viitor), e o perturbare acută (?) a sensibilităţii noastre temporale.

Oricât ar fi de odioasă, lumea *mă inspiră,* n-am găsit până acum subiect care s-o poată înlocui cu adevărat. M-am învăţat cu mizeriile ei, de fapt m-am identificat cu ele, până într-atât că mă simt una cu ele.

În „lume”, doar la Paris se poate discuta, într-o societate de douăzeci-treizeci de persoane, despre literatură, fără ca cineva să fie cât de cât calificat pentru a o face. Franţa este singura ţară în care insul de rând e suportabil.

Am urlat mai mult ca oricare altul, şi totuşi sunt un om care şi-a reprimat ţipetele.

Nu poţi urî decât ceva cu care te asemeni în secret (şi fără să o ştii). Trebuie să ne punem întrebări despre urile noastre, e singurul mod de a scăpa de ele. Urile sunt cele care ne dezvăluie şi ne demască. Nu trebuie să ne lăsăm pradă lor decât cu gândul tainic de a le birui şi lichida.

O operă de oarecare importanţă nu se naşte din cercetări verbale, ci din sentimentul absolut al unei realităţi. Nici Saint-Simon, nici Tacit nu s-au coborât la literatură. Erau scriitori, nu literaţi. Un mare scriitor trăieşte *în* limbaj; nu e preocupat de el din exterior. Nu meditează asupra stilului; îşi are stilul propriu. Se naşte cu stilul lui.

Zeii din Olimp, când coborau pe pământ, luau cel mai adesea înfăţişarea unui animal. Asta spune multe despre preţuirea ce-o aveau pentru oameni.

Din nou, gutunărit.

„Nu judeca pe nimeni înainte să te pui în locul lui”. Proverbul ăsta vechi (de unde vine oare?) face cu neputinţă orice judecată, căci nu *judecăm* pe cineva decât fiindcă, tocmai, nu ne putem pune în locul lui.

A înţelege nu înseamnă doar să ierţi, ci şi să te abţii, să renunţi la ideea însăşi de verdict.

Eşti scriitor numai atâta vreme cât eşti dornic să vorbeşti despre tine. Când ţi-e lehamite s-o faci, e semn că eşti gata să abandonezi condeiul.

Nu trebuie să te înstrăinezi prea tare de propriile-ţi senzaţii. Îndepărtându-te prea mult de ele, rişti să nu le mai acorzi nici cel mai mic interes.

Mama îmi scrie în legătură cu reproşurile şi remuşcările pe care mi le fac cu sau fără motiv: „Omul, orice ar face, va regreta întotdeauna”.

„Izvoarele” trebuie să mi le caut în neamul meu, nu în

lecturi.

D-nei B. care-mi vorbeşte despre cărţile mele, îi răspund că ele nu există pentru mine, că-i ca şi cum nu le-aş fi scris niciodată. Şi e adevărat. Nu-mi sunt de niciun folos, nu mă ajută şi nu mă pot ajuta. Ar trebui să fiu total indiferent când sunt atacate.

Timpul meu nu e timpul acţiunii: a acţiona înseamnă să trăieşti în prezent şi în viitorul imediat. Eu însă nu trăiesc decât într-un trecut îndepărtat şi într-un viitor şi mai îndepărtat.

Se spune (ştiinţa spune) că în cinci mii de ani Marea Britanie va fi complet scufundată şi acoperită de ape. Dacă aş fi englez, faptul acesta, singur, ar fi de ajuns ca să mă paralizeze şi să-mi justifice refuzul de a acţiona.

Mă simt la fel de detaşat de cărţile mele ca şi de orice eveniment al trecutului meu, care nu mai trezeşte în mine acum niciun ecou.

Nu există decât ceea ce facem în timp ce facem. De îndată ce nu ne mai agităm, ne pândeşte primejdia înstrăinării.

Generozitatea e capacitatea de a ne face iluzii în privinţa celor pe care-i iubim. Dimpotrivă, a ne face iluzii în privinţa celor care ne iubesc este o slăbiciune universală, asupra căreia e inutil să zăbovim.

Evrei şi creştini – o neînţelegere de două mii de ani.

Totul se aranjează în aparenţă, dar în fond nimic. Toată lumea face această constatare, dar nimeni nu trage consecinţele. Istoria merge înainte graţie acestui „ilogism”.

Nu ştiu să existe ceva mai evident şi mai inacceptabil ca ideea de fatalitate. Nu putem scăpa de ceea ce suntem, şi totuşi încercăm s-o facem zi de zi. Suntem pironiţi de neajunsurile noastre. Dispar o vreme, reapar, apoi dispar din nou etc. Dar nu stă în puterea noastră să ne eliberăm de ele.

Să simţi în trupul tău ideea de fatalitate înseamnă să ai, fiziologic, un destin iudeu.

Ori încotro te-ntorci, dai peste vechea idee a blestemului originar.

S-o faci pe geniul neînţeles e, între poze, cea mai penibilă dintre toate (este ceea ce a făcut un André **Suarès** 1 de-a lungul întregii sale vieţi).

E-adevărat că a vrea să *uimeşti* prin modestie face cam tot atâtea parale.

Surghiunit de Timp.

Toată lumea e condamnată şi totuşi toată lumea merge înainte. În acest paradox stă întreaga frumuseţe, întreaga justificare a lumii.

Din toţi anii mei, din toate suferinţele, ce s-a ales? Câteva pagini – pe care nu le recitesc niciodată.

Ninge. Şi mă gândesc la iarna (1937?) în care am scris la Braşov *Lacrimi şi Sfinţi* – sus de tot pe deal (Livada Poşoi), cu priveliştea munţilor în faţă. Ce singurătate! A fost momentul culminant al carierei mele de avorton elegiac.

În lume o fac pe băiatul de treabă. Amabilitatea este masca mea. E-adevărat că mi s-a urât să fiu sinistru – cum sunt întotdeauna când rămân singur.

Dacă vrei să ştii ce-i viaţa, câte parale face, e important să-ţi aminteşti că singurul lucru care ne împacă cu ea e somnul, adică tocmai ceea ce ea nu este, ceea ce reprezintă negaţia ei.

Mi-e groază de oamenii care *meditează* asupra artei, nu pot să sufăr filosoful care se-ascunde în fiecare om, şi cu

---

André Suarès (1868-1948), scriitor francez, autor de eseuri şi povestiri îmbibate de misticism. (N. *t.)*

atât mai mult în fiece artist. Dacă aş fi poet, aş fi ca Dylan Thomas care, când cineva se apuca să-i explice poemele în faţa lui, se arunca la pământ, prins de convulsii reale sau jucate…

Napoleon a pierdut treizeci de mii de oameni în bătălia de la Wagram, fără să aibă nicio remuşcare. Numai o proastă dispoziţie. — Dar la ce bun să scot în evidenţă toate astea? Remuşcarea e doar a celor ce nu făptuiesc, ce nu pot făptui. *Remuşcarea le ţine loc de faptă.*

— Ajungeţi la un impas.
— Eroare. Am *început-o* cu impasul.
… De aici sentimentul că, *dinspre partea asta cel puţin,* nimic nu mă-ngrădeşte şi că sunt totalmente liber.

Să fii locuit de Dumnezeu – antipodul blestemului. Şi totuşi, evreii au reuşit acest paradox de a fi deopotrivă binecuvântaţi şi blestemaţi.
„În aer, timpu-i **despărţit** de ore.” 1 (Arghezi)

Doar disperarea îl făcea să fie în vervă.

Obsesia neîmplinirii trebuia neapărat să ia la mine o turnură religioasă. Regretul, în ce are mai esenţial, e religios. Ba chiar e ceea ce-l caracterizează pe orice om în stare să se roage.
Cu toate astea profeţii nu trăiesc în regret. Dar asta fiindcă sunt deopotrivă însufleţiţi şi pustiiţi de viitor, de ceea ce vor avea de *regretat* în viitor.

Churchill. Posteritatea îşi va aminti mult mai puţin de el decât de inamicul său. Hitler era un monstru. Avantaj cum nu e altul când e vorba de glorie.

Pentru mine, a scrie înseamnă să pun sub acuzare. „A analiza” chiar înseamnă să acuzi, lucru de înţeles de vreme ce analiza e o activitate distructivă.

În româneşte, în original. (***N. t.)***

Robert Amadou îmi scrie o scrisoare de-o insuportabilă suficientă, în care îmi vorbeşte de cunoştinţele mele sumare de teologie în legătură cu articolul meu din *Mercure.* Demiurgul, îmi spune, nu e rău; se joacă doar, trage de sfori… Urmează precizări despre care te întrebi de unde le-a scos. Îmi

reproşează pe un ton usturător că m-am înşelat asupra sensului Imaculatei Concepţii. Din păcate, are dreptate. Am luat dogma asta în sensul pe care i-l dă vulgul, anume că Iisus a fost zămislit fără act sexual, în vreme ce acolo e vorba de Maria, de faptul că a fost zămislită fără de păcat.

Îmi plac capii sectelor eretice ale căror opere au fost distruse şi de la care n-au rămas decât câteva fraze ciuntite şi misterioase peste poate.

Tot ce realizăm, tot ce provine din noi înşine aspiră să-şi uite obârşia, şi nu izbuteşte s-o facă decât devenindu-ne duşman. De aici coeficientul negativ pe care-l poartă toate triumfurile noastre.

„Când mi se întâmplă să arunc o privire în *Zarathustra.* Al meu, mă plimb o jumătate de oră prin odaie, incapabil să-mi stăpânesc un insuportabil acces de plâns”. (Nietzsche, *Ecce Homo)*

Ranchiuna are aceeaşi esenţă cu regretul, căci, aidoma acestuia, ea se reduce la neputinţa de-a uita.

Să fii înţeles reprezintă o umilinţă mai mare decât aceea de a fi neînţeles. Groapa comună e preferabilă funeraliilor naţionale.

Mi-am deplâns totdeauna primele impulsuri – prea generoase şi prea naive. Din ele mi s-au tras şi mi se trag necazurile.

Aştept o vizită. Aş da orice ca să nu aibă loc. Ce puţine sunt fiinţele pe care le pot aştepta fără gânduri ascunse şi fără groază.

A începe – coşmarul meu. Întâiul gest îmi pare întotdeauna cel mai anevoios, căci e cel mai contrar viziunii mele despre lucruri, ca şi nevoii mele de a lăsa lucrurile aşa cum sunt.

Sterilitatea mea îmi apare ca o pedeapsă divină. N-o pot

explica prin cauze naturale.

M-a făcut suferinţa: şi suferinţa o să mă desfacă. Sunt rezultatul ei. Nu-i vorbă că şi eu îi sunt util: trăieşte prin mine, subzistă datorită sacrificiilor mele.

(Există o stranie solidaritate între bolnav şi boala lui.)

Durerile mele mă trag după ele. Unde vom ajunge oare?

Trebuie să scriu un articol despre noii zei. Amânai multe note decât îmi trebuie ca să-l fac, şi totuşi nu pot să încep. — Ca să scrii, nu trebuie să domini materia, să cunoşti subiectul, ci să simţi imboldul care te pune în mişcare, făcându-te să găseşti cuvinte pentru ideile care aşteaptă, mute, în stare de prostraţie.

Mi s-a întâmplat să-mi fie milă şi de-o bucată de metal, într-atât tot ce există îmi pare părăsit, nefericit, neînţeles. Granitul suferă, poate, şi el. Tot ce posedă formă suferă, tot ce e despărţit de haos ca să urmeze un destin aparte. Materia este *singură.* Tot ce există este singur. Şi nu e nimeni, niciun zeu în stare să izbăvească lumea de o singurătate atât de veche!

M. Îmi scrie că-i place *Căderea în timp* şi că celelalte cărţi ale mele îi par nişte „fanfaronade metafizice”. Cu toate astea, despre aceleaşi cărţi, ţinuse o conferinţă în care mă asemăna cu Pascal, nici mai mult, nici mai puţin.

Câtă dreptate am să fiu neîncrezător şi să nu acord niciun credit elogiilor, de oriunde ar veni!

Ascultând o cantată de Bach la G.M.: – Am fără îndoială un fond religios ce se exprimă în sentimentul foarte acut al propriei căderi, în certitudinea că trăiesc la un nivel de existenţă inferior celui căruia îi eram sortit. (Prin *nivel,* înţeleg *ordine metafizică.)*

Una peste alta, n-am citit cu pasiune decât doi romancieri: Dostoievski şi Proust.

…Să fie oare fiindcă au un ritm al lor pe care nu l-am găsit niciunde în altă parte? sau să fie fascinaţia pe care o exercită asupra mea forma aceasta de gâfâială în care sunt neîntrecuţi?

Nu-i nerăbdare mai voluptuoasă decât s-aştepţi pe cineva,

de preferinţă un prieten, care ar urma să-ţi povestească ce mârşăvii a mai comis în răstimpul trecut de la ultima întâlnire.

În Franţa, totul provine dintr-o „experienţă literară” sau se mărgineşte la ea. Toate operele purced aici din altă operă. Literatura înlocuieşte *existenţa,* totul desfăşurându-se în detrimentul trăirii.

A muri înseamnă să schimbi genul, să te înnoieşti.

Doar scriitorul fără public îşi poate îngădui să fie *sincer,* pentru că nu se adresează nimănui.

Persecutaţii, nefericiţii, bolnavii sunt – *în absolut* – cel mai puţin de plâns. Căci dacă nu ne amintim decât ce-am suferit, ei sunt aceia care, în final, vor fi trăit cu maximum de profit. Ceilalţi, norocoşii, au fireşte o viaţă, dar nu şi *amintirea* unei vieţi.

Nu ştiu ce am pierdut născându-ne, dar am pierdut cu siguranţă existând, la fel cum pierdem din faptul că murim.

Până şi zâmbetul îi era violent.

Cu cât mă-nverşunez să dau în vileag căderea celorlalţi, cu atât propria mea cădere îmi apare mai evidentă, mai irecuzabilă.

Moft este tot ce nu-i convorbire mută cu ceea ce e mai ascuns în noi!

Mi se întâmplă să fiu mulţumit că mi se fură timpul sau că-l risipesc în stânga şi în dreapta, în chip prostesc; – asta mă scuteşte de nenorocirea de a fi spus mai mult decât aveam de spus, de ruşinea de a fi lăsat o „operă”.

Orice om care posedă sau este dominat de o doctrină e condamnat să trăiască în fals şi să producă fals. A fi adevărat şi a face ceva adevărat e un lucru ce nu se întâlneşte aproape niciodată. Şi asta fiindcă omul a fost pervertit pe veci de *idee*,

de simulacre adică.

21 februarie – Patru zile în Sologne. E reconfortant gândul că un peisaj de-o asemenea poezie poate exista la o oră de Paris. — Râul Sauldre înspre Romorantin – apoi canalul Sauldre de la heleşteul Puţului până la La Motte-Beuvron. Să umbli ca vrăjit.

Voluptatea de a nu gândi! Şi de a *şti* că nu gândeşti.

Se va spune însă: a şti că nu gândeşti înseamnă totuşi să gândeşti. Da, fără îndoială, dar „gândirea" se opreşte la această constatare: nu merge mai departe. Încremeneşte în propria ei absenţă, în voluptatea suspendării ei.

Nu-i exclamaţie mai patetică decât aceea a ultimului poet păgân, Rutilius Namatianus: „De-ar fi dat zeii ca Iudeea să nu fi fost cucerită nicicând!"

Oscilaţie între extaz şi rânjet – asta sunt, şi nimic altceva.

La frizer. Aştept mai bine de o jumătate de oră. În spatele paravanului, patronul flecăreşte. Credeam că se ocupă de-o clientă. Când în sfârşit îşi face apariţia şi-mi spune că-şi făcea declaraţia la fisc, îi zic: „... Dacă aş fi ştiut, plecam". – *„Avem şi alte treburi decât să tandem clienţ*ii îmi răspunde nevastă-sa pe tonul cel mai insolent. Am simţit cum mi se urcă sângele la cap. Dar, contrar obiceiului meu, am tăcut. Acest triumf asupră-mi a fost atât de neaşteptat că mi-a produs o mare satisfacţie.

De contat, contează numai cartea împlântată ca un cuţit în inima cititorului.

Toate dorinţele mele – în suferinţă, toate pasiunile – în vacanţă.

Dorinţa de a străluci, „inteligenţa", nu se întâlneşte decât la vanitoşi. Vorbiţi cu un englez, cu un neamţ sau chiar cu un american, nu vor voi să vă impresioneze, nu vor face nimic ca să pară mai dotaţi decât sunt; şi nici ca să vă amuze. „Spiritul" e cabotin şi nu se întâlneşte la rasele puternice. Vechii greci şi francezii – popoare teatrale – deţin aici aproape un monopol.

Francezul gândeşte pentru *celălalt*; aşa gândea şi grecul. A uimi prin toate mijloacele, chiar şi prin profunzime.

E plicticos orice om lipsit de vanitate, care nu ţine să facă impresie. Vanitosul poate fi exasperant, dar nu şi plicticos. Ce-i de făcut cu acela care nu urmăreşte niciun fel de efect? Ce să-i spui? Şi ce să aştepţi de la el?

Poezia occidentală a pierdut uzul ţipătului. Exerciţiu verbal, demers de saltimbanci şi de esteţi. Acrobaţie de vlăguiţi.

Nu mă pot gândi la umilinţele mele viitoare fără un sentiment aproape halucinant de laşitate.

28 februarie. Duminică – Vizită la Muzeul de ştiinţe naturale. În faţa imaginilor cu dinozauri, o mamă îi spune fiului său: „Cum or fi făcut fotografiile astea?”

Cu ani în urmă, îi citeam *Corabia beată* unui ins care n-o cunoştea (şi care, de altminteri, era străin de literatură).
„Chestia asta ai zice că vine din terţiar”, fu comentariul lui la sfârşitul lecturii.

Lucrul pe care-l suport cel mai greu e umilinţa. Incapacitatea mea cronică de a câştiga bani – şi toate jignirile ce rezultă de aici. — Orgoliu rănit – orgoliu bolnav.

Singura realitate benefică, pozitivă, rezidă în *uitare.* Uitare a umilinţelor, a înfrângerilor, a spaimelor noastre.

Toată lumea se agită cu asupra de măsură, de la Napoleon până la… Nevoia de simetrie e aceea care-i împinge pe alţii să rămână mai prejos de ce ar putea face. Aparţin acestei categorii – printr-o fatalitate, nu printr-o opţiune. Nu ştiu ce greutate mă trage în jos mereu. Plumbul din sânge! De mirare e că nu sunt mai decăzut decât sunt.

În felul meu sunt un erou: să trăieşti *ştiind tot ce ştiu eu* – iată o ispravă de care, sunt încredinţat, puţini ar fi capabili.

2 martie

Noapte cumplită. Ore şi ore de-a lungul cărora mi se părea că gândesc, că ideile mi se-mbulzesc în creier. Niciuna dintre ele n-a supravieţuit ivirii zorilor, niciuna de care să-mi pot aminti şi pe care s-o pot formula. Fantome: şi nimic mai mult.

S-a ilustrat prin eşec, orice altă glorie îi era interzisă.

„Străin sunt pe pământ şi în cer”. (Lermontov) Sunt fiul *plictisului* rusesc. Cum să mă îndoiesc de obârşia mea slavă?

2 martie 1965

Că nu suntem un zeu pentru cei care ne cunosc, nenumărate exemple o arată. Cel mai ilustru exemplu este al lui Buddha şi al vărului său (îmi scapă numele) *care îl pizmuia,* care încerca să-i facă rău şi nu credea în el. Trebuia să fie însă un văr. Un prieten din tinereţe ar fi putut, de altfel, să joace la fel de bine rolul. Toată lumea îşi poate face iluzii asupra noastră, doar prietenii noştri nu. Ei sunt aceia care distrug legenda ce se ţese în jurul nostru şi care nu aşteaptă decât moartea noastră pentru a ne reduce cu adevărat la neant. — Prietenia ca distrugătoare a miturilor.

La începutul Revoluţiei, nu se cita decât din Rousseau, la sfârşitul ei, din Tacit.

E straniu că nimeni n-a surprins afinităţile mele cu Swift şi nici influenţa pe care a avut-o asupra mea.

În faţa defilării modelor filosofice şi de alt soi, trebuie să ai demnitatea unui zeu pe care niciun templu nu-l invocă.

Toate cusururile mele – şi poate toate meritele – provin din neputinţa mea de a scrie „purtat de condei”.

Duşmanilor mei: Dacă voi vă socotiţi puri, sunt fericit să fiu un ticălos.

Căderea în timp

E o carte fără greutate, lipsită de pasiune. Nu-mi iert că am

scris ceva atât de plicticos – atât de supărător de transparent.

Citit o carte despre viaţa lui Branwell Brontë.

În ceea ce scriu, se află, mi se pare, mai multă suferinţă, mai multă „trăire” decât la cea mai mare parte a contemporanilor mei. Să fie însă vorba aici cu adevărat de-o superioritate?

Martie – Aer de primăvară. Creierul mi se înceţoşează şi se întunecă, aşa cum se întâmplă la fiecare schimbare de anotimp. Un organism ca al meu nu s-ar împăca decât cu o temperatură veşnic constantă. Care însă? Tare aş vrea să ştiu şi eu.

Am fost mereu atacat în tot ce am iubit.

„Ce este remuşcarea?
— Sunt chinurile fricii, care pedepsesc slăbiciunea de a fi încercat de lucrările forţei”. (Paracelsus)

Trezit în toiul nopţii şi neputând să mai adorm, mă consolam spunându-mi că orele de care deveneam conştient le smulgeam neantului şi că, dacă aş fi dormit, nu mi-ar fi aparţinut niciodată, nici n-ar fi existat măcar.

Nimic nu se perimează mai repede ca o revoltă.

Nu pot trăi decât la Paris, şi-i pizmuiesc pe toţi aceia care nu trăiesc aici.

Am cu adevărat senzaţia că am *căzut* pe acest pământ unde nu-mi aflu niciun rost.
A fost o vreme când eram fericit să ies în oraş să parcurg stradă după stradă: acum mă simt un străin şi nu mai ies din casă decât în silă.

10 martie – Aseară la biserica Billettes, *Patimile după Ioan.* Înainte, se citeşte Evanghelia lui Ioan unde, cel puţin după prinderea lui Iisus, nu se aude decât o diatribă împotriva evreilor. Antisemitismul creştin e cel mai virulent din toate, căci

e cel mai profund şi cel mai vechi. Te întrebi cum de se pot citi asemenea texte *în public!*

Toţi criticii ăştia literari, teatrali etc. Să-ţi petreci viaţa judecând operele altora, să joci un rol de zeu, dar de zeu steril, incapabil de-o tresărire de *viaţă.*

Senzaţia de frig care mă cuprinde periodic… şi care, când îmi pătrunde în oase, face derizorii toate încercările sau ispitele mele de a exista.

Norocul meu e că n-am la îndemână vreo otravă eficace.

Nu există rugăciune *originală.* Trebuie să te rogi ca toată lumea. Aici rezidă una din marile dificultăţi ale credinţei.

Ceea ce-i cerem unui prieten este să mintă, să nu ne spună adevărul. Iată de ce prietenia este un lucru atât de anevoios, şi de impur. Grija permanentă de a fi delicat, pe care o presupune, e nefirească. Te simţi în largul tău cu toată lumea, mai puţin cu prietenii.

Tot meditând la neajunsurile mele trecute şi viitoare, le-am neglijat pe cele ale prezentului: lucru ce mi-a îngăduit să le suport mai uşor decât dacă le consacram toate rezervele mele de atenţie.

Când eşti înclinat către melancolie, nimic n-o cheamă mai mult decât albastrul cerului. Asta, fără îndoială, fiindcă simbolul seninătăţii nu poate decât să stârnească umorile sumbre. E vorba în acest caz de-un soi de intoleranţă fiziologică.

Nu există utopie *neagră*, pentru motivul că infernul a existat cu adevărat întotdeauna şi că e la-ndemâna tuturor, chiar şi a naivilor.

Nu e întotdeauna adevărat că îi iubim pe cei ce ne admiră, cum pretinde La Rochefoucauld; ba chiar se-ntâmplă adesea să-i dispreţuim. Suntem neconsolaţi că nu-i avem decât pe ei ca să ne *exagereze* valoarea, ca să-şi facă iluzii în ce ne priveşte. Dar

dacă nici nu meritǎm mai mult?

Cu cât o literatură se dezvoltă şi se rafinează, cu atât mai puţin contează „sentimentul” în cadrul ei. De la un moment dat el este izgonit aproape cu desăvârşire. Literatura devine atunci o tehnică şi nimic mai mult – ca în Franţa la ora actuală.

Ceea ce caut în fond nu este mântuirea, ci mângâierea, mai mult: o vorbă (una singură!) de mângâiere; şi tocmai asta nu găsesc niciunde.

...Iată starea celui născut sub zodia tristeţii fără leac.

De la nepenthes la „tranchilizante”.

Homer în *Odiseea,* IV, 310: „Oricare înghiţea din el [din nepenthes] când vinul/ L-am este ca cu apă într-o cană, / în ziua aceea nu vărsa pe obrazu-i/ Un strop de plâns, să fi murit chiar mama-i/ Ori tatăl lui, ba chiar naintea-i/ Cădea zdrobit un frate-al lui sau fiul/ Şi el vedea sfârşitul lor cu **ochii**;” 1

Mi se cere să scriu despre Paulhan, să prezint al cincilea său volum de *Opere complete.*

Dar îmi lipseşte, ca să scriu despre Paulhan, acea voioşie a spiritului în care excelează, acea vivacitate atât de franţuzească pe lângă care tot ce pot eu să spun şi tot ce pot să fac e treabă de mocofan.

Am fost întotdeauna, printr-un soi de complicitate instinctivă, de partea celor care pierd, indiferent de cauza pe care o slujeau – bună sau rea.

E de o mie de ori mai profitabil, pentru binele general, să te ocupi de tine însuţi decât de lucrurile ce-i privesc pe ceilalţi.

Imperfecţiunile Creaţiunii sar în ochi la tot pasul şi-n fiece detaliu. Ce lucru de mântuială!

De-aş putea exprima ceea ce simt! Dar nu sunt la înălţimea senzaţiilor mele. Să fii, din lipsă de cuvinte, mai prejos de tine însuţi, să nu găseşti cuvinte pentru ceea ce eşti, potrivite cu ceea ce trăieşti sau înduri, să trăieşti mereu mai prejos de propria-ţi realitate...

Marc Aureliu către sine (creează acest neologism): „Fereşte-te să *cezarizezi.*”

Măgulirea acţionează asupră-mi cum acţionează asupra celorlalţi. Spre deosebire de ei însă, când îi constat efectele, sufăr (fără să rămân insensibil la ea, la drept vorbind). Cert este totuşi că nu mă găseşte nepregătit niciodată; şi că sunt mereu conştient de bucuria ce-mi provoacă.

Franceza e o limbă a cărei sevă a secat; iată de ce poemul, romanul, filosofia, totul apare în această limbă ca un exerciţiu, ca o scamatorie de virtuoz.

Trad. rom. de G. Murnu. (*N. t.)*

Vizitatorilor care-mi văd masa de lucru şi care mă întreabă: „Aici scrieţi?” – îmi vine să le răspund „Nu scriu *nicăieri*”.

Am refuzat să scriu prefaţa la al cincilea volum al *Operelor complete* ale lui Paulhan. La început, uşurare, apoi conştiinţa încărcată, proastă dispoziţie, lehamite de mine însumi. Nu-mi place să fiu ingrat.

Doamne, ajută-mă să îndur orele, fă ca niciuna să nu fie atât de grea cum mi le închipui pe toate.

Îmi proiectez toate sentimentele în obiecte. Percep disperarea materiei, o simt de parcă ar fi vorba de o fiinţă, masa asta din faţa mea e fără speranţă; la fel cu orice lucru. Şi lupt împotriva acestei deznădejdi obiective, împotriva acestui tumult, acestei prăbuşiri lăuntrice a lumii materiale – lupt aşa cum pot împotriva mea însumi.

Port naufragiul strămoşilor mei în sânge, în el se întâlnesc toate aceste epave.

Tindea către ineficacitatea îngerilor şi nu era departe s-o atingă.

Lucrul ce-mi place cel mai mult pe lume este să umblu. Iată

însă că de câteva luni un deget umflat, care mă doare ori de câte ori mă mişc, se pune de-a curmezişul ultimei mele pasiuni.

Într-un fel sau altul, am trăit întotdeauna din „pomană” (burse, ajutoare, premii etc. etc.). Mi-am pus opera (!) mai presus de demnitate (cu preţul câtor umilinţe!).

Atâtea cuvinte inutile şi extraordinare…

Toţi cei care-au mizat pe noi şi pe care ne-am străduit să-i dezamăgim.

Sunt fără îndoială decăzut (un căzut mai degrabă), dar, întru scuza mea, căderea îmi vine de departe şi ţine de-un alt ordin decât acela al fiziologiei sau istoriei.

Sentimentul Zădărniciei nu te-mpiedică să guşti viaţa, dar te împiedică să reuşeşti în viaţă.

La urma urmei, prostia e preferabilă vulgarităţii (care e compatibilă, din nefericire, cu inteligenţa şi chiar cu spiritul).

Nu ne e teamă de viitor decât atunci când nu suntem siguri că ne putem sinucide (la nevoie).

În vreme ce animalul îşi păstrează simţurile intacte, omul n-a devenit om decât şubrezindu-le, *sacrificându-le.*

Nici Bossuet, nici Malebranche, nici Fénelon nu vorbesc despre *Cugetări:* se vede treaba că Pascal nu li se părea destul de *serios.*

Nu ştiu ce caut pe lumea asta, pe care nimeni n-o poate izbăvi, nici pentru sine, nici pentru ceilalţi. „Ignoranţa” aceasta se transformă în obsesie la mine, în indispoziţie: mă gândesc la ea fără încetare.

Voluptatea pe care o resimt în faţa oricărui discurs amar privitor la Cunoaştere.

Să suferi, să suferi, să suferi.

Esenţa vieţii rezidă în teama de a muri. Dacă această teamă ar dispărea, viaţa şi-ar pierde raţiunea de a fi.

Să abandonăm totul. Să avem curajul şi pudoarea de a crăpa în singurătate, ca elefanţii şi ca şobolanii.

X. crede că-l *onorează* pe Dumnezeu prin propria credinţă.

Nu deznădăjdui: dacă toată lumea îţi va întoarce spatele, tot vei putea conta pe durerile tale.

Mă strădui în zadar, nu pot *uita* scepticismul.

„Aţi ajuns la un impas”, îmi reproşează unul şi altul – stranie obiecţie. Despre *Florile răului* s-ar spune oare că duc la un impas?

Când reflectez la un lucru, mă gândesc la *soluţie* mai puţin chiar decât ar face-o un poet.

Am luat o lecţie de limba rusă. Dar nu vreau să continui: la ce bun să-mi încarc memoria cu atâtea cuvinte? Şi totuşi, e o limbă care mă atinge în adânc.

L-am recitit pe Custine *(Scrisori din Rusia).* Nu cunosc carte mai pătrunzătoare şi mai profetică.

Căutând într-un dicţionar, dau peste acest citat: „timpul distruge chiar şi cea mai neînsemnată urmă”. – care-mi provoacă un adevărat fior metafizic. La drept vorbind, fiorul era în mine – l-ar fi stârnit orice altă banalitate.

Materia poate să-şi continue jocul, nu-mi pasă.

B. scrie într-un ziar german că cei mai mari stilişti printre eseiştii din Franţa sunt Roger Caillois şi cu mine: să admitem că afirmaţia ar fi adevărată. Să vedem care e motivul ei adânc: Caillois scrie bine fiindcă se bâlbâie; eu, fiindcă vorbesc împiedicat. N-aş fi făcut niciodată un efort de stil dacă aş fi putut articula cum trebuie. Cei ce vorbesc cu uşurinţă (oratorii şi

amatorii de discuţii) scriu în genere prost. Dificultatea de a ne exprima, obstacolele, caznele pe care le întâmpină cuvântul, *vorbirea,* sunt cele care ne constrâng să cântărim (sau *mângâiem*) cuvintele atunci când scriem. (Să ne gândim la exemplul lui Valéry, acest bâlbâit tipic.)

Într-o bună zi, carnea aceasta nu va mai sta lipită de oase. (Dacă vrem să păstrăm un oarecare echilibru şi să privim cu un minimum de încredere viitorul, trebuie să ne gândim la orice, afară de propria noastră carne.)

22 martie

Ieri, vizită la R. — Cu neputinţă să-mi amintesc numele lui cât timp a fost de faţă. Supliciul a durat câteva minute, părându-mi-se cu atât mai insuportabil cu cât n-aveam nevoie să-mi amintesc numele prietenului meu. Ghicesc acum angoasa ramoliţilor care uneori nu reuşesc să-şi amintească propriul nume.

Atât cât pot să îmi aduc aminte de trecut, nu aflu în el decât indispoziţie, ambiţie nesatisfăcută, teamă de a face şi, mai cu seamă, teamă de a reuşi... violenţă care se sfâşie pe ea însăşi, aviditate pururi schimbată în suferinţă.

Cele mai multe vise sunt literatură de proastă calitate. Sunt însă unele cum nu se poate mai semnificative: cele în care apar *duşmanii noştri.*

Laconismul poate fi deopotrivă semn de rigoare şi de lene.

25 martie

M-am trezit cu o nevoie de răzbunare. Dar nu ştiu pe cine să mă răzbun.

Am cumpărat deunăzi, de ocazie, o carte despre Fontenelle şi alta despre Buddha! Să fie o simplă întâmplare? Nu cred. Cele două spirite, care în aparenţă n-au nimic comun, sunt în realitate în egală măsură lipsite de iluzii, chiar dacă la niveluri diferite. Cert este că mă simt înrudit cu amândoi, fiindcă înţeleg la fel de bine dezabuzarea frivolă ca şi pe cea serioasă.

Important e să te lecuieşti de toate iluziile; restul e chestiune de nuanţă.

O convertire (la indiferent ce) e calea cea mai sigură de a evita o criză de nebunie.

În deprimarea adevărată, nu ne putem gândi decât la Dumnezeu, fie că suntem credincioşi sau nu.

Am de scris un articol care, aşa cum l-am conceput, trebuie să fie anticreştin. Cu toate astea, nu mă pot apuca de el; nu mă simt în stare să-l ponegresc nici pe Dumnezeu, nici pe Fiu. Credinţa este o realitate necuprinsă, şi nu vom şti niciodată ce pierdere a suferit omul de când a încetat să se mai roage.

În fond eram făcuţi să ne rugăm, şi pentru nimic altceva.

Pătimaşii şi abulicii au, din motive opuse, un fond religios.

Să dorm şi iar să dorm. Doar somnul mi-ar putea reda o parte din energia pe care au înghiţit-o anii mei de insomnie. Orice veghe e împuţinare, uzură, şi se vorbeşte cu temei despre un somn *reparator.*

Am făcut adineauri, vreme de câteva minute ce mi-au părut fără sfârşit, efortul de a mă vedea aşa cum mă văd ceilalţi. Ei bine, n-am reuşit, în ciuda darului meu de a mă dedubla. Nu poţi să-ţi fii exterior. Iar când îţi spui: „Îmi sunt străin mie însumi”, e vorba aproape întotdeauna de o iluzie, de o deformare poetică.

Să faci parte dintr-o ţară cu destin minor dar tragic. (Tragedie de mâna a doua. Am fost împins prin naştere să mă interesez de ţările care n-au reuşit, ale căror proiecte au fost mereu străpunse de Istorie.)

Luptă cotidiană împotriva năruirii, a unei oboseli despotice, imemoriale.

Nu veninul, nu spiritul răzbunător mă face „amar”, ci lăcomia, voluptatea amărăciunii tocmai. Nu pot să mă lipsesc de

ea şi ori de câte ori o întâlnesc – fie în viaţă, fie în literatură – mă năpustesc asupra ei, mă tăvălesc în ea. E hrana ideală a decăzutului. De ea are nevoie şi nu trebuie să-i daţi altceva spre a-l răsfăţa.

Duminică la ţară. M-am plimbat spre Saint-Chéron, pe podiş. Criză de melancolie, sentiment acut că voi fi pururi *singur,* orice s-ar întâmpla. — Câtă vreme umblu şi obosesc, totul e în regulă, de cum mă opresc însă, mă cuprind iarăşi umorile şi gândurile mele obişnuite.

Nici măcar „natura” nu poate să m-ajute; dimpotrivă, favorizează crizele mele de urât. Cât e de falsă ideea mea că dacă aş trăi la ţară, aş fi cu totul altul, lecuit de obsesiile mele. Adevărul e că tăcerea şi singurătatea nu mă pot face să uit neajunsurile mele şi că nu există *loc* pe pământ unde aş putea fi diferit de ceea ce sunt. Fericirea nu-i un remediu pentru melancolie; dimpotrivă, o agravează, căci se hrăneşte cu aceeaşi lăcomie şi din plăcerile, şi din durerile noastre. Totul îi cade bine, *pe socoteala noastră.*

Cine sunteţi? Sunt un *străin* – pentru poliţie, pentru Dumnezeu şi pentru mine însumi.

Sinceritatea – lucru imposibil în prietenie. X., prieten căruia nu-i preţuiesc în mod deosebit nici inteligenţa, nici gustul, îmi relatează – pe ce ton! – decepţia pe care i-a provocat-o articolul meu despre Demiurg. Pe moment, judecata lui m-a lăsat rece; apoi, mi-a făcut „ceva”.

Sunt ca toată lumea, şi toată lumea e ca mine. Nimeni nu suportă adevărul despre el însuşi. Trebuie să minţi sau să pieri.

Nu ne strângem laolaltă decât în jurul vânzătorilor de iluzii, în filosofie ca şi în toate. Se face gol întotdeauna în jurul celui care nu se coboară să-şi *laude marfa.*

A-ţi pierde încrederea în tine însuţi, iată ce înseamnă moartea în viaţă – nici mai mult, nici mai puţin.

Dacă teama de moarte ar dispărea, totul ar deveni de-o

simplitate înspăimântătoare.

Câtă vreme te temi de moarte, eşti un sclav, chiar dacă ai toate înzestrările şi toate bunurile pe care le poate avea un muritor.

A fi liber înseamnă să nu cunoşti această teamă.

30 martie – Noapte cumplită.

După anumite nopţi albe, nu ne rămâne decât să-ncepem o nouă viaţă sau s-o sfârşim cu totul.

Unii se nasc pentru a spera; – alţii, dimpotrivă. Nimeni nu este vinovat de disperarea sa.

Destinul e tot ce s-a inventat mai bun pentru a explica vicisitudinile celor omeneşti. Şi ce este el oare, dacă nu Providenţa decapitată?

Trebuie să ne obişnuim să nu posedăm nimic. În acest sens, am făcut o bună ucenicie în cei douăzeci şi cinci de ani petrecuţi prin hoteluri. O bibliotecă este o proprietate, o povară. Să nu acumulezi nimic, nici măcar anii, să te desprinzi de trecutul şi de viitorul tău, să înfrunţi prezentul, ba nu, să-l primeşti resemnat.

O religiozitate *atee*, acesta este ***Stimmung***-ul [1] contemporanilor.

Scena în care regele Lear, văzându-l pe Edgar în zdrenţe şi aproape gol, îşi sfâşie veşmintele – din toată piesa, această scenă mă mişcă cel mai tare.

Deunăzi, plimbându-mă de unul singur la ţară, mi-am amintit deodată nişte versuri ale lui Hölderlin pe care îmi plăcea să le citez cândva:

„Singur, în lumea atât de frumoasă, că eşti
Susţineai tu întruna, **dragule**!” [2]

Sunt deopotrivă un decăzut şi-un teoretician al decăderii.

Am avut dintotdeauna sentimentul nimicniciei universale, şi totuşi merg înainte *de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.* Inconsecvenţa asta exprimă, singură, întreg misterul vieţii.

Dispoziţie, stare de spirit. *(N. t.)*
Trad. rom. de Ştefan Aug. Doinaş şi Virgil Nemoianu. *(N. t.)*

(P.S. „De parcă nimic nu s-ar fi întâmplat” – Poate că e mult spus. Nu mă simt acasă nici în viaţă, nici în moarte: sentimentul zădărniciei generale mă paralizează, dimpotrivă, în fiecare clipă, împiedicându-mă să fac faţă „realităţii”.)

Ar trebui să explic într-o zi de ce merg din eşec în eşec.

Deunăzi, la editorul meu, am înghiţit un refuz care *în mod normal* ar fi trebuit să mă înfurie şi să mă silească să fac o scenă. N-am zis nimic, m-am stăpânit, şi bine am făcut. A şti să te domini – lucru pe care nu-l poţi face *în chip firesc* decât dacă te tragi dintr-un neam de sclavi.

Când trăieşti permanent într-o nefericire abstractă, nefericirea concretă, atunci când se iveşte, e atât de neprevăzută că nu ştii cum să-i faci faţă.

Sunt uluit de cantitatea de cărţi care nu-mi spun nimic, care nu mă privesc şi cărora mi-e cu neputinţă să le recunosc o valoare obiectivă. *Ştiu* că n-ar fi trebuit să fie scrise.

Nu pot să scriu decât sub imperiul febrei, al furiei. Or, din cauza gastritei şi a altor beteşuguri, mă îndop cu calmante; astfel, îmi sabotez eu însumi activitatea, „inspiraţia”, „opera”. — Fără înfrigurare, nu valorez nimic, iar eu îmi interzic orice exces, adică orice mi-ar permite să am un minim randament.

Francezul *ştie* că e inteligent; de aici îi vin toate defectele.

1 aprilie

Azi-dimineaţă, înainte să mă trezesc, am avut un coşmar a cărui oroare era atât de sofisticată, de elaborată, încât îl desfid pe pictorul sau vizionarul în stare să închipuie vreodată unul

asemănător. Cât despre încercarea de a-l descrie, nu m-aş încumeta s-o fac.

2 aprilie

Aseară, la Saint-Séverin, *Arta fugii,* la orgă.

— Iată *dezminţirea* „demiurgului cel rău”, mi-am repetat fără încetare vreme de două ceasuri.

Nopţile în care am dormit par să nu fi existat niciodată; rămân în amintirea noastră doar cele în care am suferit, în care n-am putut închide ochii, aşa încât suma nopţilor noastre este suma insomniilor noastre.

3 aprilie După zile şi zile de deprimare, astăzi, vreme de câteva ceasuri, euforie neîntreruptă. Când te gândeşti că există oameni care-şi trăiesc aproape întreaga viaţă în exaltarea asta cvasiparadiziacă!

Abţine-te să dojeneşti pe cineva, oricine ar fi. Dacă oamenii s-ar putea schimba, s-ar schimba. Dar nu pot. Iar tu şi mai puţin ca ei.

Sunt fascinat de Soloviov. Tot ce citesc despre el mă răscoleşte (mi-ar plăcea să pot spune acelaşi lucru despre opera lui).

Nu-l putea suferi pe Tolstoi: profeţii nu *coexistă.* Între ei doi, el, Soloviov, era cel mai autentic, şi numai el a fost aproape de sfinţenie. Dăruia totul, se despuia pe stradă de veşminte (şi uneori de încălţări) pe care le dăruia cerşetorilor. Era ceea ce Tolstoi ar fi vrut să fie.

Se spune despre Heidegger: „A făcut cutare şi cutare. De neiertat din partea unui filosof”. – „Din partea unui *înţelept*”, ar trebui spus. Or, Heidegger nu e un înţelept şi nici nu pretinde c-ar fi.

Nimic nu-i mai sterilizant pentru un poet decât să citească alţi poeţi. La fel, a citi filosofi şi numai filosofi (e tocmai ce fac profesorii), înseamnă a te condamna să nu ai niciodată nici măcar un gând filosofic.

Stomacul, intestinele – făcute praf. Nu mai diger aproape nimic. Legume în apă – sau moartea, asta e unica alegere ce-mi rămâne.

Azi-noapte, *în vis,* îi spuneam unui critic teatral: „La teatru, am prea adesea senzaţia că aş putea juca la fel de bine ca actorul cutare sau cutare. Asta-mi strică toată plăcerea. De aceea am hotărât să merg din ce în ce mai rar”.

5 aprilie – ora 17.15. Trebuie să ies să mă plimb, altfel sunt *sigur* că aş săvârşi ceva împotriva mea. Doamne, (dar la ce bun?)

Trebuie să depăşesc criza asta, una din cele mai cumplite pe care le-am avut de îndurat în viaţa mea. Beteşugurile mă asediază şi-mi zdruncină curajul. Dacă n-aş fi bolnav, aş birui, sunt sigur. Dar cum să lupt cu boala? Ar însemna să declar război materiei. Trupul meu nu-mi aparţine, ţine de ea, de materie.

Sărăcia, boala, moartea. Sunt stări *durabile,* şi deci adevărate. Tot restul e numai accident şi înşelăciune.

Dacă ies teafăr din încercarea asta, jur să nu mai socotesc nimic *al meu.*

Renunţarea e marele secret. Dacă te poţi aşeza în afara propriei tale vieţi, socotind-o ca aparţinând altcuiva, trebuie să ajungi să birui teama şi chiar să-ţi dispreţuieşti propria moarte.

Antidotul plictisului: e teama. Trebuie ca leacul să fie mai tare decât boala.

Întreaga-mi viaţă nu va fi fost decât trăirea alternativă a unuia şi-a celeilalte.

De ce nu am tăria să mă consider un supravieţuitor!

De câte ori n-am spus şi nu am scris că nu sunt *de aici !* Acum este aproape fapt împlinit.

Tactica mea e singura bună, singura eficace: îmi *uzez* disperarea, o istovesc şi o împuţinez tot gândindu-mă la ea şi tot analizând-o.

6 aprilie – Aseară, la sala Pleyel, *Patimile după Ioan*, cu Berliner Chor.

Emoţie intensă. „A muri nu înseamnă nimic, moartea e o formă a bucuriei” – acesta era refrenul pe care mi-l cântam.

Cu câteva clipe înainte de moarte, Soloviov s-a rugat pentru evrei, date fiind „marile încercări care-i aşteaptă”. Era în 1900. La moartea lui, s-au spus rugăciuni în toate sinagogile Rusiei.

Îmi e cu neputinţă să tratez o problemă *obiectivă,* afară de cazul că e vorba de *bolile* celorlalţi, adică de ceea ce, la altul, mă face să mă gândesc la mine.

8 aprilie 1965

Ziua mea de naştere. Am aşadar cincizeci şi patru de ani.

Mi-a trebuit o întreagă viaţă ca să mă obişnuiesc cu gândul că sunt român.

Mi-aş folosi cu mult mai bine timpul rugându-mă decât scriind articole.

Absenţii au mereu dreptate – în viaţa literară. Scriitorul nu trebuie să se *arate.*

Anxietate metafizică şi digestie proastă – melancolia ia naştere din întâlnirea lor.

Adevăratul scriitor sacrifică pentru opera sa totul, chiar şi onoarea.

10 aprilie — Noapte atroce. Aceleaşi dureri. Poate că sunt condamnat. Important este să nu te laşi pradă deznădejdii, iar dacă trebuie să dispari, să te situezi mai presus de orice regret.

Bătrânul **Ciotori** 1 a murit strivit de o maşină. Poor Yorick!

13 aprilie – Azi-noapte, simţind neîncetat curgerea clipelor, a minutelor, a orelor (care curgere! abia dacă „treceau”), îmi spuneam că, dacă aş fi dormit, aceste clipe nici n-ar fi existat pentru mine, şi că astfel nu totul este negativ în catastrofa veghii.

Cu neputinţă să nu gândim că morţii scapă de toate frământările noastre şi că există un oarecare avantaj în faptul de a deveni pururi *indiferent.*

Când citesc că un produs oarecare „calmează” durerea, ştiu sigur că există una pe care nimic n-o va calma niciodată.

Biologic sunt un deşeu al Evoluţiei. Dar omul în genere e un asemenea deşeu – dacă-l priveşti cu atenţie.

13 aprilie – Doctorul pe care l-am consultat ieri pentru intestinele mele m-a întrebat dacă am „gânduri de sinucidere”. – „Am avut toată viaţa” – a fost răspunsul meu. M-a privit cu un aer satisfăcut, vreau să spun *neghiob.*

De fiecare dată, sau aproape de fiecare dată, când *voiam* să nu comit o infamie (răzbunarea e una dintre ele, cea mai rea pesemne), mă străduiam să mă văd *mort* – iar asta mă calma şi mă îmblânzea. Cadavrul nostru nu e lipsit de oarece folos.

Cufundarea în budism e o nevoie periodică la mine. De data asta însă îi rezist. De ce să nu termin textul despre zei? Nu pot s-o fac: în starea mea, e un subiect prea străin frământărilor mele, ţine de politică aproape (şi chiar asta e).

E nimerită remarca potrivit căreia specialistul este omul *care află tot mai puţine* lucruri.

Dacă totul e iluzoriu, *reală* este, tocmai, doar iluzia.

Prieten al lui Cioran originar din Oltenia; diplomat care a rămas la Paris. (*N. ed.fr.)*

Omul e fără îndoială o apariţie extraordinară, dar nu o *reuşită.*

O bătătură infectată. Operaţie. Paşti cu antibiotice.

Nu am simţul păcatului, şi nici pe cel al răului măcar – nu-l am decât pe cel al catastrofei.

Spiritul funcţionează numai atunci când simţim o constrângere. Orice act al gândirii derivă dintr-o senzaţie contrariată.

Cele trei oraşe pe care le-am iubit cel mai mult: Sibiul, Dresda, Parisul.
Dresda nu mai e. Parisul mă apasă. Sibiul e inaccesibil.

Nu cred să fi existat vreodată copilărie mai sălbatică (copil al **naturii**!) [1] decât a mea. Asta explică multe lucruri, explică de fapt *totul.* Am simţit întotdeauna, în alt sens decât Freud, *„das Unbebagen in der **Kultur**"* [2].

Înmormântarea lui Ciotori la cimitirul Bagneux. Am ajuns cu oarecare întârziere. În faţa gropii pe jumătate astupate, nu m-am putut abţine să-i spun lui Lupasco: „E lipsit de sens!" – Nu mai era nici urmă de Bătrân şi de toate năzbâtiile lui. În scurtă vreme nimeni nu-şi va mai aminti de el. Şi totuşi, Doamne, ce pisălog!

Există mereu în cazul meu o lipsă de convingere care explică toate eşecurile mele şi căreia nu i-am găsit niciodată leacul.

N-am avut niciodată o religie (în sens etimologic) de vreme ce n-am fost niciodată *legat* de nimic. N-am avut decât nostalgia religiei, *suspinul* religios.

Nu mi-a plăcut decât un lucru: să fiu liber, adică să fiu lăsat în pace, să nu aibă nimeni grija mea, în niciun fel. Iată

În româneşte, în original. (*N. t.)*
Disconfort în cultură, titlul unei cărţi a lui Freud (1926). (*N. t.)*

de ce amabilitatea, darurile mă stingheresc la fel de mult ca o insultă. Nu-mi place să depind de *nimeni.* Aici se află izvorul singurătăţii şi necredinţei mele.

22 aprilie Preţ de cinci ore m-am luptat să adorm, mi-am pus chiar un supozitor cu morfină. Spre ora 4 dimineaţa, în fine ceva s-a dat bătut, iar eu m-am scufundat în beatitudinea inconştienţei.

Singurul lucru despre care nu poţi vorbi fără să-l fi trăit e insomnia. Spusele lui Shakespeare despre somn sunt ale unui om care, în chip evident, nu putea să doarmă sau dormea prost. În materie de somn nu poţi *inventa.*

Literatura, filosofia, religia, *toate* acordă prea multă însemnătate omului.

Anii au făcut din mine un expert în neantul pe care-l reprezintă orice lucru.

După fiecare noapte albă, lumea apare ceva mai decolorată ca înainte.

Cine sunteţi? Sunt Dezamăgitul.

În miez de noapte, să te repezi la nepreţuitul somnifer.

Cu cât pătrunzi mai adânc lucrurile, cu atât îţi dai seama că deosebirea dintre bine şi rău e lipsită de orice temei metafizic.

Într-o carte despre budismul zen a lui A.W. Watts, citesc următoarele: „But the anxiety-laden problem of what will happen to me when I die is, after all, like asking what happens to my fist when I open my hand, or where my lap goes when I **stand** up.” [1]

„Dar întrebarea angoasată despre ce se va întâmpla cu mine când voi muri este, la urma urmei, totuna cu a mă întreba ce se întâmplă cu pumnul meu când deschid palma sau unde dispare poala mea când mă ridic în picioare." (*N. t.)*

Zece zile după operaţia la picior, i-am spus chirurgului că mă tem de o infecţie; îmi scoate pansamentul şi-mi răspunde pe un ton de reproş şi de triumf: „Degetul dumitale e valabil”.

Un deget *valabili* După adjective ar trebui să-i judecăm pe oameni.

De câte ori vreau să lucrez, e cineva care mă împiedică, şi acest cineva nu sunt întotdeauna eu.

Francezul, care mânuieşte atât de bine ironia, n-a devenit un teoretician al ei, ca atâţia germani care nu-i cunosc utilizarea practică şi ar fi foarte încurcaţi dac-ar fi puşi s-o folosească. Doar Kierkegaard le-a făcut pe amândouă.

Deosebirea enormă dintre o convertire spontană şi o palinodie forţată.

Fără nicio îndoială, instituţia cea mai opresivă din toate timpurile a fost Inchiziţia. Nu m-aş putea converti niciodată la catolicism, la o religie care a putut da naştere la ceva atât de monstruos.

În timpul ultimului război, la Zürich, Joyce şi Musil locuiau alături, şi totuşi n-au făcut nicio încercare de a se cunoaşte, de a se întâlni. *Creatorii* nu comunică între ei. Au nevoie de admiratori, nu de *egali.*

X. nu e un om, ci o schiţă de om sau, ca să folosesc limbajul paleontologilor, un hominid.

Terminat de scris un articol împotriva creştinismului; la sfârşit, mi-a fost cu neputinţă să nu regret, şi să o spun, năruindu-mi prin asta întregul edificiu al textului. M-am convertit aproape întotdeauna la ideile pe care mai întâi le-am atacat *(Iron* ***Guard*** 1*,* vai!).

Garda de Fier. ***(N. t.)***

În cazul de faţă, îmi propusesem să fac apologia politeismului, plasându-mă pe poziţia toleranţei, adoptând un punct de vedere aproape politic deci; apoi, *profitând* de problemele mele de sănătate, ca şi de revenirea vechilor angoase, creştinismul m-a ajutat, firește, să le îndur; păgânismul e prea exterior, nu oferă nimic care să ne poată uşura pe culmile nemângâierii.

Oamenii mă fac să sufăr în aşa hal că nu mă pot opri să reflectez la soarta lor, să-i urăsc şi să-i compătimesc, pe ei şi pe mine.

Singurul mod de a te întâlni în adânc cu celălalt este să te ocupi de tine şi numai de tine, de ceea ce e mai adânc în tine. „Altruiştii", filantropii, spiritele „generoase" nu înţeleg şi nu ajută cu adevărat pe nimeni; sunt oameni care au energie de cheltuit, atâta tot.

3 mai De două săptămâni umblu în ciupici din pricina operaţiei pe care am suferit-o la piciorul stâng. Astăzi, după o scurtă plimbare, în momentul când traversam piaţa Odeon ca să mă-ntorc acasă, un cui ruginit mi-a intrat în acelaşi picior.

Îngăduindu-l pe om, natura a comis o eroare de calcul.

7 mai Noapte infernală. Cu neputinţă să dorm, deşi mi-am pus două supozitoare. Nu degeaba (şi nu fără un anume presentiment) am publicat *Moartea lui Ivan Ilici.*

Sunt nopţi atât de chinuitoare, încât ar trebui să ne schimbăm numele, de vreme ce tot nu mai suntem aceiaşi.

Terminat un articol *împotriva* creştinismului. Sfârşeşte, ca întotdeauna, prin a adopta cauza pe care am atacat-o cu atâta virulenţă, şi trec în tabăra adversă.

Lucrul cel mai greu este să scrii un bileţel de mulţumire cuiva care ţi-a trimis o vorbă de laudă, un bileţel pe cât de scurt

pe-atât de delicat.

16 mai sunt într-o stare în care înţeleg *fizic* că munţii pot fi mutaţi din loc – dincolo de toate metaforele credinţei.

Nu mă lăsa, Doamne, să cad pradă acestui foc – al meu sau al tău, cine ştie?

22 mai Mi-e de-ajuns să-mi închipui plictisul fără margini ce ar *putea* să-l încerce pe unul sau pe altul, adesea un necunoscut, pentru ca plictisul lui să devină al meu şi să mă copleşească.

Animalele de aceeaşi specie nu se omoară între ele. Numai omul îl ucide pe om. E marele reproş ce i se aduce. — Dar, între noi fie vorba, anomalia aceasta nu este o anomalie. Pe cine să ucizi în afară de om, cine mai merită, ca el, atare tratament?

Îi acuz pe toţi oamenii că sunt bolnavi mintal. Ca şi cum eu n-aş fi! Reuşesc să mă stăpânesc; – altminteri, i-aş *lăsa cu gura căscată* pe psihiatri.

Ce înseamnă *religios*? Ceva care se adânceşte în noi pe seama lumii, înaintarea către o tăcere care cântă.

Nu mă simt *real* decât atunci când totul se destramă, afară de ceea ce nădăjduiesc să aflu când îmi *ascult* singurătatea.

Sunt alcătuit din tot ce-mi scapă.
(Fiinţa mea se reduce la tot ce o neagă.)

Am slăbit, arăt ca un spectru. Toată lumea mă întreabă:
Ce aveţi? Sunteţi bolnav? etc. — Să ies în lume a devenit pentru mine un coşmar.
Regulă de urmat: să nu spui nimănui: Nu arăţi bine. E de neînchipuit răul pe care-l face compătimirea asta deplasată. Deunăzi, întors acasă pe la două noaptea, mi-a revenit atât de viu în minte aerul cu care am fost privit în timpul cinei, că mi-a fost imposibil să dorm toată noaptea.

Nu sunt budist, împărtăşesc însă obsesiile budismului.

Ataşamentul faţă de existenţă.

Tare îmi vine să mai abordez o dată acest subiect despre care n-am încetat să vorbesc de când am început să „gândesc". — Tot beteşugurile mele mă împing s-o fac. Cu o sănătate ca a mea, ce altceva pot face decât să meditez la *puţinătatea* existenţei mele?

Orice suferinţă este luptă. Poate chiar singura adevărată. Ce reprezintă în raport cu ea risipa de energie a luptătorului?

Mi se întâmplă să privesc multiplicitatea ca pe un rod al ignoranţei sau chiar al unui dezechilibru mintal; cel mai adesea refuz însă acest gând, în chip reflex, din obicei, din instinct.

Ispita şi refuzul „monismului".

Ar trebui să învăţăm să convertim durerea în misiune, să fim *mândri* că suferim. Mă străduiesc s-o fac uneori, succesul fiind cu totul relativ. Şi totuşi, izbăvirea mea se află aici, dacă izbăvirea e cu putinţă pentru mine.

Nu ne amintim decât de clipele în care am suferit, moral sau fizic. Tot restul, „fericirea" deci, pare să nu fi existat niciodată.

Am citit în metrou o scrisoare adresată de Mozart lui Da Ponte cu câtva timp înainte de moarte: „Simt după starea în care mă aflu că mi-a sunat ceasul; sunt pe punctul de a-mi da duhul, am ajuns la soroc, înainte să mă fi putut bucura de talentul meu... închei, iată cântul meu funebru, nu trebuie să-l las nedesăvârşit".

Încheia *Flautul fermecat* şi lucra la *Recviem.*

Mă gândesc la bătrânul Ciotori. Cumpăra trei sau patru ziare în fiecare zi. Ce-i mai pasă acum, în mormânt, de ultimele ştiri! *„A devenit indiferent*" – aşa se spune, după cum se pare, în anumite ţări din America latină despre cineva care a murit.

Fenomen nou: nu mai există practic ***heimatlos*** 1 printre

evrei. Au toţi un paşaport. E o cotitură în istoria lor. Ceea ce s-a schimbat însă e doar statutul lor juridic; cât despre statutul metafizic, nicio schimbare.

Trebuie să suferim până la capăt, până în clipa când încetăm să mai *credem* în suferinţă. Ajuns aici, depune armele şi ieşi din scenă.

Scriitorul profesionist e o invenţie a epocii burgheze.

Juvenal, ultimul poet important al Romei; Lucian, ultimul scriitor de mare clasă al Greciei.

Şi unul, şi celălalt au *practicat* ironia. Două literaturi ce sfârşesc în satiră.

„Emotivitate" – acest cuvânt oribil de care se slujesc medicii incompetenţi – exprimă totuşi cu exactitate starea în care mă aflu de obicei.

Trebuie să scriu o scurtă prefaţă pentru ediţia de buzunar a *Tratatului.* Sunt la mare ananghie. Din slăbiciune – şi din nevoie de bani – am consimţit să pun la îndemâna publicului larg o lucrare atât de „distructivă". Sunt nevoit să-l previn pe cititor că trebuie s-o citească în răspăr, să nu-i guste veninul. Dacă e tânăr riscă să sufere efectul ei demoralizant. E vorba deci de-o punere în gardă, cu tot ce poate fi aici pretenţios şi penibil. Pare să spună: „Atenţie! Urmează să citiţi o carte primejdioasă! Fiţi prudenţi şi n-o luaţi drept literă de Evanghelie, să nu credeţi că tot ce se spune în ea e-adevărat. Am exagerat uneori, adesea am mers prea departe. Şi mai cu seamă nu călcaţi pe urmele mele etc. etc".

Apatrizi. (*N. t.)*

De când am scris *Tratatul* n-am avut decât o ambiţie: să depăşesc lirismul, să evoluez către *proză...*

Ceea ce sunt, ceea ce ştiu, totul îşi are obârşia în bolile mele. Ele m-au învăţat să fiu *diferit.*

Omul fiind sortit bolii, cel mai mărunt gest al său are valoare de *simptom.*

Cum nu-mi încarc memoria cu nimic, nici măcar cu ce am scris eu însumi, mi se întâmplă să mă repet în chip destul de supărător. Ca să scap de acest inconvenient, ar trebui să mă recitesc înainte de a mă apuca de lucru.

Am hotărât să nu mă mai îngrijesc: fie ce-o fi. Am trăit cincizeci şi patru de ani: ce mai am de aşteptat de la „viaţă”? Durerile de care sufăr vin de departe: să nu-i mai deranjăm pe medici.

Nu-ţi poţi schimba *ereditatea.*

Acţiunea erozivă a nopţii: cum poate biata carne să-i supravieţuiască?

Azi-dimineaţă, la Cochin, m-a văzut un mare specialist în reumatologie. După ce-am aşteptat două ore, mi-a venit rândul. I-am explicat cazul meu, furnicăturile permanente pe care le am în picioare de treizeci de ani. Specialistul mă examinează rapid şi se întoarce către elevii săi: „E ceva *subiectiv*”. Şi mă trimite acasă, spre marea mea uşurare. Evident mă socotise ţicnit.

Aproape toate cugetările lui Pascal par să fie concepute pe la ora 3 dimineaţa, în timpul unei veghi dureroase.

Cum s-a golit catolicismul de orice conţinut! Fiindcă am vorbit în ultima mea carte despre cădere, despre păcat, despre blestem, sunt tratat în revistele catolice drept *nihilist!* Fireşte, dacă aş fi abordat o problemă „socială”…

Din toate nenorocirile, cele mai greu de îndurat sunt cele pe care le-ai prevăzut. Or, cum sunt plămădit din aluatul Casandrei…

Dacă încetăm să ne temem de moarte, viaţa devine dintr-odată frumoasă, fascinantă, şi cu desăvârşire inutilă.

Un bolnav de artroză îmi spunea deunăzi că la cea mai mică abatere de la regim, boala *îl rechema la ordine.*

Asta şi e rolul bolii: să ne cheme la ordine, să nu ne îngăduie să *uităm.*

În *aşteptare* se manifestă, se revelează esenţa timpului. Să nu mai aştepţi nimic – ce superioritate!

În literatură, marea lege este dispreţul. Scriitorii se exclud. *Incompatibilitate.*

Cineva îmi cere o mărturie despre Valéry. Mă eschivez; aproape toată lumea se eschivează, mai cu seamă tinerii. Cu toate astea, l-am admirat şi-l admir încă pe Valéry, chiar dacă nu-l mai citesc.

16 iunie Omul în epoca glaciară. M-am gândit ieri la el toată ziua.

După o jumătate de oră nu mai aveam nimic să ne spunem. Conversaţia a mai durat încă o oră întreagă – ucigătoare. Şi nimic nu e mai rău decât o conversaţie care îşi supravieţuieşte.

L-am întâlnit pe X., un român căruia i-am uitat numele. Un imbecil perfect. Cu toate astea, l-am suportat preţ de o jumătate de oră, fiindcă e singura fiinţă care în ultimele luni mi-a spus că arăt bine…

Ce complicate sunt relaţiile cu fiinţele! E-o mare mângâiere gândul că există lucruri.

Susceptibilitatea ratatului.

Era imediat după Eliberare, în grădina Luxembourg. Eram W.K., un refugiat german, J.C.N. şi cu mine. În clipa când ne-am aşezat pe o bancă, am avut proasta inspiraţie să spun: „trei rataţi.[11] – W.K., din partea căruia mă bucuram de o oarecare preţuire, face deodată o criză de furie, devine agresiv, mă insultă aproape şi rămâne ursuz tot restul timpului pe care l-am petrecut împreună. Imposibil să-l liniştesc. Fără să ştiu, lovisem

unde durea mai tare. Era poate singurul cuvânt pe care n-ar fi trebuit să-l rostesc în faţa lui. Îl rănisem fără să vreau.

16 iunie Azi după-amiază, dintr-odată, frica, *accesul* de frică a cărui tortură o cunosc ca nimeni altul.

Omul e un animal surmenat.

Ionesco îmi spune că monologul lui Hamlet nu cuprinde decât banalităţi. Poate. Dar aceste banalităţi epuizează esenţa întrebărilor noastre. — Lucrurile profunde se dispensează de originalitate.

Iarăşi nevoia de a plânge pe care am trăit-o la Braşov, pe când scriam *Lacrimi şi Sfinţi* în 1937 (?).

Trăiesc la o temperatură de cosmogonie.

Groaza în care trăia omul cavernelor nu şi-o poate nimeni închipui mai bine decât mine. Hăituit pretutindeni de fiarele sălbatice, fireşte că descendenţii lui aveau să-l răzbune. Se ştie ce a urmat de aici.
Ce frică am moştenit!

Vai de scriitorul care n-a suferit nedreptăţi, care îşi are locul său!

Un scriitor înţeles e un scriitor supraestimat.

„Lev Nikolaevici, roagă-te pentru noi!”
Ce tare s-au înşelat asupra lui Tolstoi contemporanii lui! El era cel ce avea nevoie de rugăciunile lor. De altminteri, îi era milă de el însuşi, era mai nefericit decât oricare dintre cei care-i cereau ajutorul.

Mă consum *dincoace de faptă,* mă istovesc stând pe loc; iată de ce-mi lipseşte vlaga când e vorba să fac ceva de-adevărat.

Toate problemele ar fi fost rezolvate dacă aş fi avut darul

de a mă ruga.

17 iunie Noapte cumplită. Totul este repus sub semnul întrebării.

Lucrul cel mai bun pe care-l poate face un autor este să-şi uite propriile cărţi. Nimic nu e mai comic decât să te reciteşti.

Cu cât îmbătrânesc, cu atât îmi dau mai bine seama că sunt „încolţit”. Libertatea mea de mişcare este din ce în ce mai compromisă de starea mea de sănătate. Propriul meu trup îmi scapă, nu-l mai stăpânesc, de l-oi fi stăpânit vreodată.

A fost o vreme când credeam că am o misiune. Se vede treaba însă că vremea asta a trecut de mult, căci abia dacă-mi mai amintesc de ea.

De necrezut ce des mă poartă gândul la Pascal. Temele lui sunt ale mele, iar frământările lui de asemeni. Cât a trebuit să sufere, *dacă e să judec după mine*!

Puţini oameni s-au străduit la fel de mult ca mine să aibă un destin.

Pământul: 5 miliarde de ani.
Viaţa: 2 sau 3 miliarde de ani.
La ce bun să te tulburi, să te frământi? Cifrele astea cuprind toate mângâierile de care avem nevoie. Ar trebui să ni le amintim în clipele când ne luăm în serios, când *îndrăznim* să suferim.

Nu mă satur să citesc despre Napoleon. E o pasiune de abulic.

Vin să mă viziteze scriitori de acolo. N-am nimic să le spun, nu le cunosc operele, aproape c-am uitat limba *noastră.* Îmi apar mie însumi ca un patriarh îngăduitor şi scos din joc, la care se vine în pelerinaj. Iată-mă ajuns „figură”.

Înveţi mult mai mult din conversaţia cu un scriitor prost

decât din cea cu un scriitor bun. Cel dintâi face un efort, câtă vreme celălalt, care l-a făcut deja scriindu-şi opera, se dispensează de el în viaţă.

Toate cărţile mele sunt cărţi pe jumătate, *eseuri* în sensul propriu al cuvântului.

Vreme de cincizeci de ani n-am încetat să lupt şi să mă plictisesc. Să mergem înainte dacă zeii o vor. — Am sănătatea zdruncinată de la vârsta de şaptesprezece ani. Treizeci şi şapte de am de nesiguranţă, de aşteptare şi de teamă.

Aş fi crezut vreodată, în tinereţe, că voi ajunge la o vârstă aşa de înaintată? Tot intervalul ăsta de timp ce mi-a fost acordat fără să-l cer. E vorba aşadar de un dar pe care n-am ştiut să-l folosesc.

Viitorul meu articol va fi despre *schelet.* Muzeul de paleontologie. Iată, aşadar, ce supravieţuieşte, tot ce rămâne din noi, tot ce rămâne din tot. A hamletiza într-un muzeu. Nu, Hamlet într-un muzeu.

Trebuie să scriu o scurtă prefaţă pentru ediţia de buzunar a *Tratatului.* Nu reuşesc deloc; nu pot vorbi nici de bine, nici de rău despre această carte: e ca şi cum ar fi fost concepută de un necunoscut. Nu-mi aparţine, nu eu sunt autorul ei. Şi nici nu pot s-o reneg, fiindcă viziunea de la care pleacă e încă justă în ochii mei.

Şi pe urmă, mi-e greu să scriu despre operele mele acum, când m-am împotmolit şi nu mai produc nimic.

Am nervii zdruncinaţi – până la ridicol.

La comandă, nu pot scrie despre nimic, nici măcar despre mine.

E oare cu putinţă să fi căzut atât de jos? să fi păcătuit oare atât de tare împotriva zeilor?

Spiritul nu rezistă la degringolada trupului.

Teama care mă roade, mă domină şi mă striveşte – reuşesc câteodată s-o stăpânesc; curând ea se răzbună însă şi mă înhaţă cu şi mai multă virulenţă ca-nainte.

Nu se poate face nimic împotriva fricii ancestrale, a fricii înnăscute.

23 iunie Noapte albă. Insomnia îmi secătuieşte venele şi-mi extrage din oase picul de substanţă ce mi-a mai rămas. Ore întregi mă zvârcolesc în pat fără nicio nădejde de a-mi pierde în fine cunoştinţa, de a mă topi în somn. Adevărată devastare a trupului şi spiritului.

Frica te face *conştient* – frica morbidă, nu cea naturală. Altminteri, animalele ar fi atins un grad de conştiinţă superior celui atins de noi.

25 iunie – Moartea – „cea mai bună prietenă a omului". — E straniu, îmi spuneam azi-noapte, că cel care a spus asta a fost Mozart (într-o scrisoare către tatăl său aflat în pragul morţii).

Am spus-o şi nu încetez s-o spun: nu poate exista fericire pe pământ decât pentru aceia doar care nu-şi pot închipui viitorul.
(= Fericirea e apanajul celor ce nu-şi pot închipui viitorul.)
(= Nu există fericire decât în imposibilitatea/incapacitatea de a închipui viitorul.)

Enorma tristeţe pe care o exprimă ochii unei gorile. Este un animal elegiac. Din privirea lui mă trag eu.

Insomnie, insomnie.
Ceea ce e straniu în timpul acestor nopţi e că ajungi să te împaci cu moartea. Or, această împăcare este, sau ar trebui să fie, ţelul suprem al omului.

Am vizitat expoziţia Marcel Proust la Biblioteca naţională. Toate fantoşele din care Proust a făcut nişte giganţi, nişte monştri; toate femeile convenţionale promovate la rangul de zeiţe (sau, prin importanţa pe care o capătă şi pe care n-o merită, la rangul de caricaturi); toate conacele, clopotniţele,

staţiunile balneare, plajele meschine, transfigurate şi investite cu o putere magică; – arta constă în capacitatea de a exalta. Pe drept cuvânt se vorbeşte despre lumea lui Proust; el a creat cu adevărat o lume. (A creat-o mai mult decât a descris-o.)

Omul, ca animal, e bătrân; ca animal istoric însă, e recent. Ba este chiar un *parvenit*, care n-a avut vreme să înveţe cum să *se poarte* în viaţă.

Patul în care a murit Proust şi care putea fi văzut la Biblioteca naţională.

29 iunie

Am petrecut trei zile la Dieppe. Freamătul de milioane de ani al mării – şi angoasele noastre de o clipă.

Îmi amintesc că nu departe, la Varengeville, acum vreo doisprezece ani, aflându-mă la poalele falezei, am fost izbit, fulgerat de fragilitatea cărnii, în comparaţie cu trăinicia stâncii. Toate astea sunt banalitatea întruchipată. Şi totuşi, când trăim asemenea contraste, în mintea noastră se produce o mare sfâşiere.

Endzeiterwartung. 1

Aşteptarea sfârşitului lumii, a Judecăţii de Apoi. (*N. t.)*

Sentimentul straniu pe care-l ai în clipele de laşitate, când ştii că eşti laş şi-ţi savurezi propria laşitate.

Cunosc toate formele de laşitate, afară de cea *intelectuală.* Am, fără doar şi poate, un anumit curaj înaintea hârtiei albe.

(Trebuie s-adaug totodată că n-am scris niciodată nici măcar un rând împotriva convingerilor mele.)

Am trăit cincizeci şi patru de ani cu *senzaţia* că viaţa e de neconceput.

Nu e sub soare ins mai lamentabil decât mine.

Nimeni afară de Baudelaire nu a fost încercat ca mine de obsesia dezastrului.

(Să mi se ierte această vanitate!)

2 iulie Ieri la spital mi-am aşteptat rândul vreme de două ceasuri nesfârşite. Două bătrâne trăncăneau lângă mine. Flecarele astea mizerabile vor şi ele să trăiască, se încăpăţânează să dăinuie, deşi existenţa lor nu se impune nimănui şi n-are nicio noimă. Este de necrezut că, după fapta-i salutară, Raskolnikov s-a împotmolit, nu în remuşcare, e drept, ci într-un soi de nelinişte şi de confuzie.

Natura nu cunoaşte remuşcarea.

Mi-ar plăcea să uit *totul* şi într-o bună zi să mă trezesc înaintea unei lumini neprihănite, ca dintr-a doua zi a Creaţiunii.

Melancolia răscumpără acest univers, şi totuşi ea este aceea care ne desparte de el.

Despre tainica izvodire a lacrimilor.

Cum este cu putinţă să nu te rogi?

„Literatura ca procedeu” – titlul unui articol dintr-o revistă a tinerilor. Ce multe spune despre gustul acestor eunuci!

Angoasă cu efect întârziat.

3 iulie Sinuciderea lui Henry Magnan.
Îl văzusem cu opt zile în urmă. Fiinţă încântătoare şi agasantă, cum nu găseşti decât printre alcoolici. Băutura îi potenţa şi calităţile, şi defectele. În halul în care ajunsese, nu avea altă ieşire.

Conversaţie la telefon cu X., în care foloseşte la tot pasul expresii ca „istoricitate”, deşi era vorba doar de chestiuni administrative, şi nimic altceva.

6 iulie – Criză de urât pe care şi un nebun mi-ar invidia-o. Trebuie neapărat să ies pe stradă, fiindcă, singur, în casă, mi-e frică…

Dacă aşa stau lucrurile, mă voi reconverti la poezie.

Pascal, Dostoievski, Nietzsche, Baudelaire – toţi cei de care mă simt aproape au fost suferinzi.

Unui bolnav îi vine nespus mai uşor să-şi închipuie paradisul decât sănătatea.

Înmormântarea lui Magnan.
Urâţenia cimitirului Père Lachaise e mai presus de închipuire. Ar trebui ras de pe faţa pământului de îndată şi transformat în grădină. La ce bun aceste morminte oribile, inutile, ofensatoare? Rămâi stupefiat că asemenea lucruri pot exista. Îngrămădeala asta aduce a nebunie sau a bâlci. Nu mai e loc pentru morţi; nici pentru vii, de altminteri.

Nu există leac pentru frica esenţială.

Singura dramă e drama metafizică. Tot restul – baliverne.

Mecanismul meu e veşnic în reparaţii (aidoma vechilor maşini care nu părăsesc garajul decât spre a se reîntoarce de îndată).

Nimic nu-mi place mai mult la Pascal ca dezgustul său faţă de ştiinţe.

Din 1937, evenimentele vieţii mele sunt legate de grădina Luxembourg. Mi-am rumegat aici toate mâhnirile.

Să nu scrii decât dacă simţi nevoia. Să exersezi tăcerea. Să *subproduci.*

„Cu 600 de milioane de ani în urmă, *recent, de fapt" (*sublinierea îmi aparţine).
Iau citatul acesta din Teilhard de Chardin, bineînţeles. Simţul ridicolului nu are trecere în paleontologie.

Umblu ore întregi, mă îmbib de atmosfera străzilor, parcurg cartiere care desfid Infernul – totul pentru a-mi uita neputinţele,

pentru a scăpa de acele gânduri care mă rod îndată ce rămân singur cu ele.

Cui îi place să se îndoiască îi place să se şi frământe. În scepticism intră, fără putinţă de tăgadă, o doză de masochism.

Acela care m-ar lecui de urât m-ar scăpa în acelaşi timp de toate bolile. Afară de cazul în care bolile mele sunt chiar cauza urâtului.

Am remarcat ce uşurare este pentru mine să am o carte de gramatică în clipele de melancolie.

Cuvântul care-mi vine cel mai des în minte, fie că sunt pe stradă sau acasă, e înşelăciune. El rezumă, singur, întreaga mea „filosofie”.

Din tot ce-i socotit a aparţine „psihicului”, nimic nu ţine mai mult de fiziologie ca plictisul. Îl simţi în carne, în sânge, în oase, în oricare organ luat separat. Lăsat în voia lui, ne-ar vătăma până şi unghiile.

Am recitit câteva nuvele ale lui Cehov, autor la care mă închinam în anii războiului. Dezamăgire. Prea îşi explică personajele, prea face comentarii asupra lor. Ceea ce îl salvează e disperarea lui. Pesemne că nu există scriitor care să fi atins un asemenea grad de disperare.

Niciodată francezul nu râde *wholeheartedly (*?), din adâncul inimii. E un râs cerebral – ce nu are nimic molipsitor sau pur şi simplu omenesc. Falsa veselie a Parisului.

Cinic şi totuşi elegiac.

Cei mai importanţi scriitori francezi ai veacului, Proust şi Valéry, au fost nişte mondeni.

Cu cât îmbătrânesc, cu atât îmi vine mai puţin să trişez. Vârsta anulează toate şansele farsorului ce-aş fi putut să fiu.

„Cunoaşte-te pe tine însuţi” – Nicicând n-a fost blestemul exprimat într-o formulare mai scurtă.

Nu-i pizmuim decât pe cei pe care-i cunoaştem îndeaproape.

Orice am face, orice am întreprinde, suntem bătuţi înainte de a începe lupta.

„Adevărul rămâne ascuns celui plin de dorinţă şi de ură”. (Buddha) … Adică oricărei *fiinţe vii* ca fiinţă vie.

30 iulie

Moartea lui Manuel Núñez Morante, farmacist la Santander, spirit cultivat ca puţini alţii şi, pesemne, prietenul cel mai *sincer* pe care l-am avut în aceşti ultimi ani. Îmi oferise la începutul lunii casa lui din Castilia ca să-mi petrec vacanţa. Rânduise acolo o mare bibliotecă – mângâiere şi refugiu pentru când va fi la pensie, credea el. A murit la patruzeci şi cinci de ani în urma unei crize cardiace, el care nu se temea decât de cancer.

Ce om încântător era Morante, cu febrilitatea lui! Tristeţea mea nu-i ascuţită, va fi însă durabilă.

După nopţi de veghe, eşti aspirat, eşti înhăţat de vid.

Am petrecut o săptămână dedicată numai grădinăritului, lângă Nantes, la familia prietenilor mei Nemo. Să nu gândeşti este o fericire; *să ştii* că nu gândeşti e-o fericire şi mai mare. De fericirea asta am avut parte în zilele acelea minunate în care, de dimineaţa până seara, am dat cu sapa.

Mântuirea prin activitatea braţelor. Există ceva izbăvitor în munca manuală.

Insomnie la ţară. Odată, pe la ora 5 dimineaţa, m-am sculat să admir grădina. Viziune de Eden, lumină supranaturală. În depărtare, patru plopi se înălţau către Dumnezeu.

Vântul, acest agent metafizic.

(Ascultându-l cum suflă într-un horn la ţară.)

Aseară, conversaţie cu un chinez din Hong Kong. Extrem de inteligent şi de alunecos. Dispreţul lui total pentru occidentali. Am avut limpede sentimentul că-mi este superior, impresie pe care n-o am adesea cu oamenii de pe aici. Răspunsurile lui aveau întotdeauna mai multe înţelesuri. A studiat economia politică. Am vorbit despre Lao Zi. Nu are încredere în filosofia occidentală, pe care o găseşte vorbă-lungă, superficială, exterioară, fiindcă e lipsită de realitate, *se Practică.* În rest, foarte cald şi gesticulând mai mult ca un spaniol.

Să scriu un text despre plăcuta stare de a fi *conştient* că nu gândeşti.

Să fie asta oare conştiinţa vidului? E mai mult*. Plăcerea* de a şti că nu gândeşti.

Trebuie să ai naivitatea unui scriitor pentru a fi încredinţat că a scrie înseamnă să gândeşti.

Prietenii prea săritori care îţi fac servicii ce nu le-au fost cerute. Cea mai rea formă de indiscreţie. Nimeni n-ar trebui să se ocupe de noi fără consimţământul nostru.

Tot ce cred despre lucruri se rezumă în această formulă a unui reprezentant al budismului tibetan: *„Lumea există, dar nu este reală”.*

Obsesia agregării, senzaţia din ce în ce mai vie că nu sunt decât o întâlnire efemeră a câtorva elemente. E un semn de trezire să te simţi un compus, iar nu un bloc fără fisură.

(Meditaţia asupra scheletului) (Utilitatea de a medita asupra scheletului)

Ca să suporţi ideea morţii, trebuie să ai mereu prezent în minte lucrul acesta atât de simplu şi atât de greu de acceptat, anume că suntem alcătuiţi din elemente sudate laolaltă pentru o clipă şi care nu aşteaptă decât să se separe. Ideea „eului” ca realitate substanţială, aşa cum ne-a fost dată de creştinism, e marea sursă a spaimelor noastre. Într-adevăr, cum să accepţi că încetează *lucrul ăsta* care părea să ţină atât de bine laolaltă?

Gândul mă poartă deodată la Benjamin Constant, cu care am atâtea lucruri în comun! Ca şi el, nu am decât convingeri *impulsive.*

Flaubert, atacuri de epilepsie începând de la douăzeci de ani. De ce l-am citit oare aşa puţin? Boala sa mi-l apropie mai tare.

Bine s-a spus despre Rivarol că şi-a irosit timpul *„azvârlind pe ape bani de aur.*

Periodic, simt nevoia să mă cufund în budism. De fiecare dată e vorba, fără doar şi poate, de o intoxicare.

Vedānta şi budismul – şinele şi negarea sinelui – două feluri de a te împăca cu moartea şi de-a o birui.

Esenţă sau agregat.

Entitate sau „formaţiune”.

Eu sau suită discontinuă, serie a unor clipe de conştiinţă momentane.

Realitate a persoanei sau irealitate a ego-ului.

7 august – Criză de furie la gara Austerlitz din pricina obrăzniciei unei funcţionare. Toată dimineaţa am fost bolnav din cauza asta. Viaţa e de nesuportat într-o ţară în care toată lumea e la fel de irascibilă ca mine.

Există furii care te lasă fără piele, fără carne, reducându-te la starea de schelet tremurător.

Am încercat să recitesc *la răscruce de vânturi.* Până şi cărţile extraordinare sfârşesc prin a se demoda. Nimic nu se schimbă mai mult ca limbajul pasiunii.

13 septembrie 1965

Am petrecut până deunăzi o lună minunată la Talamanca (Ibiza), adică am reuşit miracolul de a-mi escamota atâta timp toate problemele. Să trăieşti la nivelul obiectelor, nu există altă soluţie.

Soarele este un răspuns, sau poate fi.

Nu trebuie să supraestimez paradisul de la Ibiza. Am petrecut acolo mai multe nopţi albe. La început de tot, mi s-a întâmplat să merg pe malul mării înainte de răsărit. Singurătate desăvârşită. Plimbare care, în alt cadru, ar fi fost sinistră poate. Îmi amintesc de noaptea în care, pe drum singuratic, meditam la neajunsurile mele... „Toată lumea doarme, afară de mine", era refrenul meu rostit în gând. Un câine mi-a venit atunci în întâmpinare, gudurându-se o vreme în jurul meu. M-am întors la casa în care locuiam, pe de-a-ntregul împăcat cu lucrurile şi cu mine însumi.

Am intenţia să scriu un eseu despre starea pe care o iubesc între toate, anume aceea în care *ştii* că nu gândeşti. Pura contemplare a vidului.

„Nicio făptură nu poate atinge cel mai înalt grad al naturii fără a înceta să existe". (Sfântul Toma d'Aquino)

Iată răspunsul anticipat la aberaţiile despre Supraom.

Omul e condamnat să fie ceea ce este. Nu-şi poate schimba firea. Nici să se *amelioreze* n-ar putea fără să fie pedepsit. Natura lui este a unei fiinţe căzute. Destinul cu atât mai mult.

Vreme de peste o lună n-am scris nici măcar un rând. A scrie e un obicei şi o meserie. Dacă nu i te consacri în fiecare zi, când reîncepi, după o lungă întrerupere, e un adevărat chin.

Şi când mă gândesc că sunt plătit ca să *scriu*!

16 septembrie

Am ieşit să mă plimb pe la 6 1/2 seara. Îmbulzeală dementă. N-am urât niciodată mai tare Parisul. Trebuie să evadez cu orice preţ. Nu sunt destul de decăzut ca să trăiesc aici.

Sade nu e nici scriitor, nici gânditor; este un caz, atâta tot.

(Suprarealiştii, Blanchot, Bataille, Klossowski s-au înşelat grav în legătură cu el.)

Orice senzaţie de cruzime *mă inspiră.* Trăiesc într-o cruzime

în gol, într-o ferocitate abstractă, filosofică, neîmplinită. În mintea mea se zvârcoleşte şi se zbate un animal de pradă.

Lipsa de măsură în raporturile pe care le am cu mine însumi. Mă tratez fie prea bine, fie prea rău. N-am găsit drumul cel mai scurt către propriul meu centru.

Mi-am amintit câteva amănunte precise ale unei legături vechi de treizeci de ani, de la Braşov. Toate *astea* s-au dus, sunt moarte, de parcă n-ar fi existat niciodată. Am cincizeci şi patru de ani: unde au dispărut *senzaţiile* pe care le-am trăit în tot acest timp? Le-am *simţit* oare într-adevăr, de vreme ce toate au dispărut? Sunt un străin ce are vârsta mea. Nu-mi regăsesc identitatea, nu mai ştiu cine sunt.

Sfânta ignoranţă.
Pentru o reabilitare a ignoranţei.

Mă cheltuiesc în gol, sunt mistuit de o febră căreia nu-i cunosc originea.

Aş vrea să fiu singur, singur, singur. Şi am parte de o procesiune zilnică de oameni cărora nu am nimic să le spun. Ar trebui să mă mut în alt cartier, oraş, ţară, continent etc. etc.

19 sept. Şapte ore de conversaţie neîntreruptă!

Nu mă interesează decât problemele religioase, şi datorită împrejurărilor nu vorbesc decât despre politică.

B.T., prieten din copilărie, îmi scrie că e amărât fiindcă nu s-a putut „realiza”. E o amărăciune nejustificată. Fiecare se realizează în felul lui. Iar cei ce cred c-au rămas mai prejos de posibilităţile lor se înşală. N-au decât să privească la cei care au reuşit, care au dat totul şi care, fie ca urmare a meritului, fie ca urmare a şansei, sunt cunoscuţi: nişte epave, nişte zdrenţe, nişte *rataţi.* — Am oroare de toţi oamenii ăştia care s-au *realizat* şi sunt socotiţi astfel de toată lumea. N-am nimic de învăţat de la ei, mă plictisesc în preajma lor; în timp ce lângă ceilalţi, ce impresie de bogăţie! Feriţi-vă de toţi aceia care au o operă în

urma lor!

„În filosofie o problemă se tratează ca o boală”. (Wittgenstein)

Nimic nu mă uimeşte şi nu mă supără mai tare ca un francez *confuz.* Franceza refuză haosul mental. A fi confuz înseamnă să păcătuieşti împotriva ei, împotriva spiritului ei.

A gândi în franceză înseamnă să te sustragi haosului, alaiului său de bogăţii şi de surprize.

Nu-mi place pozitivismul logic, nu-mi place să dezarticulez (demolez) propoziţie după propoziţie şi să insist asupra fiecăreia, în timpul şi în urma travaliului de analiză, de *subminare* metodică.

Prefer să cântăresc un cuvânt în loc de o propoziţie, n-am nimic de logician în mine.

Orice adevăr e o povară.

Un nou adevăr, o povară în plus.

A medita înseamnă să te opui forfotei de idei, să faci în aşa fel încât doar una să-ţi reţină atenţia pentru multă vreme şi să posede privilegiul de a ocupa spiritul în exclusivitate.

Meditaţia: monopol al unei idei asupra întregului cuprins al spiritului nostru. În fond, o monomanie *fecundă.*

Singurul lucru care îmi face bine în chip absolut este munca manuală. Nimic altceva nu mă poate face fericit, căci nimic altceva nu suspendă în chip agreabil vârtejul întrebărilor fără răspuns.

Trebuie să fii bolnav mintal ca să crezi că lumea asta există, şi tot bolnav mintal ca să crezi că nu există.

26 septembrie Toată dimineaţa, senzaţie de bucurie, de fericire chiar. Umorile noastre, şi nimic altceva, determină viziunea noastră despre lume. Asupra acestor umori însă n-avem nicio putere.

Ca să suporţi moartea, ca s-o înfrunţi cu detaşare, trebuie să accepţi că viaţa asta e pură aparenţă, că în fond e ireală – altminteri nu te poţi resemna să mori.

Wittgenstein, *ştiam* că trebuie să fi fost un om straniu: vorbeşte prea adesea de durere în analizele sale logice! Era obsedat de sinucidere, ne spune Bertrand Russell într-o pagină de amintiri pe care i-o dedică.

Un filosof în vechiul înţeles al cuvântului, acest Wittgenstein; moştenind o mare avere, a împărţit-o pentru a scăpa de ea şi s-a dus să devină învăţător într-un sat (în Austria, cred).

Birault, bolnav de inimă, îi spune lui Gabriel Marcel: „Nu văd la ce aş mai lucra să-mi termin cele două teze, când nu e deloc sigur c-o mai duc şase luni”.

A. - Simt pentru el prietenie, dar nu şi stimă. Sau mai degrabă: *există* pentru mine prin automatismul prieteniei.

28 septembrie Am început un „comentariu” despre nirvāna. Dar mi-am pierdut curajul de a-l duce mai departe: o scrisoare în care mama îmi descrie toate greutăţile de care se izbeşte (trebuie să se ocupe împreună cu sora mea de cei trei copii ai nepotului meu) mă face să întrevăd deodată toată zădărnicia preocupărilor mele metafizice.

Starea asta de combustie permanentă.

Azi după-amiază, la gândul că ultima mea carte a trecut aproape neobservată, am avut o reacţie de *autor,* adică am avut pică pe toată lumea.

E nevoie de un foarte mare curaj pentru a deznădăjdui. Contrariul este şi el adevărat.

Acordul cu o fiinţă sau cu orice altceva e un lucru ce-mi reuşeşte din ce în ce mai puţin. A nu fi la acelaşi nivel.

Poate că nimeni n-a suferit mai mult ca mine de prezenţa nemijlocită a fiinţelor. Orice vecinătate, de orice fel ar fi, mă îmbolnăveşte pur şi simplu. (Sufăr de „complexul” vecinului.)

Toate „lucrurile bune” se plătesc imediat. Sexualitate, chiolhanuri etc. Plăcerea e o stare excepţională cu care natura nu pare să se obişnuiască. (Plăcerea e o favoare pe care natura n-o acordă decât silnic.)

1 octombrie Am aruncat adineaori la gunoi o groază de scrisori. Vremuri trecute, vremuri trecute. Lucruri care au murit. Să ne descotorosim deci de ele. Să uităm.

Vechea spaimă: fiecare clipă devine trecut *sub propriii noştri ochi*! E nevoie de un grad neînchipuit de insensibilitate ca să suporţi curgerea timpului, când ai căpătat conştiinţa acută a acestei curgeri. Ideea de *prezent* e şi mai înspăimântătoare decât aceea de trecut sau aceea de viitor.

Zile, săptămâni, luni întregi în care nu pot să fac nimic, *să simt* nimic: sunt lemn, sunt piatră, sunt abstracţie. Refuz să-mi imaginez ce poate prevesti o asemenea stare. E ca şi cum toate fiinţele ar fi moarte, iar eu, supravieţuitorul – mai mort chiar decât ele.

Am făcut din Istorie un soi de entitate, de timp în sine, o *esenţă* a devenirii.

Ce voluptate să-i citeşti pe antici, să nu simţi *istoria* înapoia reflecţiilor lor!

Nu pun pasiune decât în fleacuri şi în probleme metafizice. Tot ce se află între ele, adică „viaţa”, mă derutează şi mă paralizează; mă lasă rece în orice caz.

Ceasuri de euforie calmă. Când te gândeşti că sunt oameni care trăiesc în starea asta toată viaţa! Dar n-au habar de şansa lor – altminteri, *de fericire*, şi-ar pierde minţile.

6 octombrie – De acum înainte nu voi mai folosi cuvântul

Dumnezeu.

Luni de-a rândul de proastă dispoziţie. Fiecare trebuie să-şi vadă de meserie. Eu nu-mi văd de a mea, care e totuşi scrisul. De aici ranchiuna mea pe toată lumea, când ar fi mult mai simplu să mă învinuiesc pe mine. Dar am făcut şi asta: am epuizat reproşurile pe care meritam să mi le adresez.

Omul nu este doar un animal bolnav, el e *produsul* maladiei.

Am spus adesea lucrul ăsta, dar simt nevoia să-l spun iar. E ceea ce se cheamă a-ţi inventa scuze.

În starea mea nervoasă, cel mai bine ar fi să stau în pat toată ziua şi să nu-mi pese decât de veşnicie.

Ca să eviţi să te repeţi, trebuie să te reciteşti, adică să înfrunţi o teribilă încercare pentru un autor: aceea de a trăi *plictiseala* pe care au avut-o de înfruntat atâţia cititori la întâlnirea cu cărţile sale.

8 octombrie

Aseară, la biserica Saint-Thomas-d'Aquin, îmi spuneam ascultând un motet de Bacii că, în materie de *nervozitate,* doar Hitler m-a mai depăşit... şi că prin temperament sunt un Hitler lipsit de fanatism, un Hitler lovit de *abulie...*

Dintre cei ce-au vorbit despre *Căderea în timp,* doar Henri Hell a şi citit-o. De ce să comentezi o carte dacă n-ai avut curiozitatea s-o *deschizi* cu adevărat? Şi pe urmă, un comentariu trebuie făcut cu citate, singurele care pot da o idee despre tonul lucrării. Ca să dai citate însă, trebuie să citeşti. Ar însemna să le cerem prea mult criticilor noştri.

Rimbaud a emasculat poezia pentru un întreg secol. Adevăratul geniu îi face neputincioşi pe toţi cei care vin după el.

Koan-urile din budismul zen şi interpretarea viselor în psihanaliză – lucrurile cele mai arbitrare (fanteziste) din câte se pot închipui.

Nu sunt un scriitor, sunt un ins care caută; duc o luptă spirituală; aştept ca spiritul meu să descopere o lumină ce nu are nume în limbile noastre.

Crizele de absenţă în plină stradă, în timpul cărora întrevăd deodată soluţia cutării sau cutării probleme ce mă preocupă. Pe urmă, întors acasă, când examinez cu mintea limpede soluţia întrevăzută, îmi dau seama că nu era cel mai adesea vorba decât de o uşoară euforie filosofică lipsită de orice rezultat fertil.

11 octombrie

Ieri, duminică, am făcut peste douăzeci de kilometri la marginea pădurii Lyons, mai cu seamă în splendida vale a Lovre-riei (plecând de la Gisors). Astăzi, euforie şi frenezie filozofică.

Creierul meu nu funcţionează decât atunci când îmi pun muşchii în mişcare. Voi scrie cândva un *Tratat despre Mers.*

Fiecare anotimp mă strânge ca o menghină.

OM MANI PADME HUM 1

Întâlnire cu X. — Mai bine de un ceas şi-a bârfit aproape toţi prietenii, apoi cunoştinţele comune şi până la urmă pe toată lumea. Cutare l-a dezamăgit, cutare de asemenea. Dar cine-i el să aibă dreptul să nu fie dezamăgit? Ce-a făcut ca să-şi justifice pretenţiile? Nu-i nici măcar ratat. Numai că, „lichidându-i" pe ceilalţi, îşi arogă merite şi-şi face curaj ca să se socotească superior semenilor săi. Nimic nu e mai rău decât aceşti oameni cumpliţi, plini de venin. Să nu mai vorbesc de rău pe nimeni, niciodată!

Sunt cufundat în Zen. Trebuie să mă rup de el. Textului pe care vreau să-l scriu despre aspectul pozitiv al experienţei irealităţii trebuie să-i aflu izvorul în mine însumi, în reflecţiile şi mai cu seamă în *senzaţiile* mele.

Despre *satori* nu se citeşte; *satori* se aşteaptă, se *nădăjduieşte.*

14 octombrie

Azi după-amiază m-am întins să „meditez”. N-am reuşit, în schimb amintiri extrem de precise, vechi de *patruzeci de ani,* s-au ivit la suprafaţa conştiinţei. Cum se face că în acest răstimp s-au şters în aşa hal? Dacă n-ar fi apărut azi, experienţele pe care le evocau ar fi dispărut pentru totdeauna în neant.

„... omul acesta [Mirabeau] care a sfidat adesea opinia publică, dar a susţinut întotdeauna opinia generală”. (Dna de Staël)

(Afirmaţia i se aplică lui Sartre mai cu seamă.)

Formulă sanscrită rostită în Tibet pentru a-l invoca pe Buddha compătimitorul. *(N. ed. fr.)*

Nu există decât două atitudini *legitime* în viaţă: *diletantismul sau vedānta.*

„Lumea e umbra lui Dumnezeu”. (Ibn Arabi)

Poate însă că-i mai adevărat să spui:

Dumnezeu e umbra lumii.

Jeannine Worms remarca deunăzi că oamenii nu îndrăznesc să spună despre un decedat: a murit, ci cel mai adesea: nu mai e.

Cu toate astea, şi lucrul teribil ăsta e, eufemismul e mult mai brutal decât expresia curentă. *Nu mai e*!

Accesele de violenţă aproape cotidiene, în timpul cărora îmi închipui măceluri, revoluţii fără seamăn în care mă văd amestecat şi-n care joc un rol de frunte... Această latură a firii mele face să nu mă simt cu adevărat acasă în abstracţia pură. Chiar a gândi e pentru mine o formă de violenţă – un mod de a-mi scoate în evidenţă cruzimea netradusă în fapt.

Păcatul cel mai grav, păcatul de nerăscumpărat: păcatul indiscreţiei.

„Din toate suferinţele, cele mai grave sunt cele pe care ni le pricinuim singuri”. (Sofocle, *Oedip rege*)

Cuvinte rostite la sfârşit de solul palatului.

22 octombrie Furie neîntreruptă toată dimineaţa. Pentru unul care citeşte despre nirvāna şi meditează la ea de câteva luni, este un rezultat!

22 octombrie Trebuie să scriu ceva important, vreau să spun ceva care să mă răscumpere în propriii mei ochi. Va fi ca întotdeauna rodul exasperării. Nu mai pot, trebuie să izbucnesc, să mă reabilitez, să destram vraja decăderii mele.

23 octombrie Adineauri, am întâlnit-o pe stradă pe camerista de la hotelul Racine (din timpul războiului) şi, drept răspuns la întrebarea mea: „Merge?”, mi-a spus: „fel urmează cursul. „Răspunsul ei, cum nu se poate mai banal, m-a tulburat adânc deodată, ca o imprecaţie a regelui Lear. E ideea de „curgere”, deci de *timp* etc. etc.

Dintotdeauna, cuvintele au trezit în mine un ecou profund, mai cu seamă cuvintele tocite, dar încărcate totuşi de semnificaţie. Câteodată, orice, expresia cea mai tocită, se înalţă la rang de revelaţie. Înseamnă că virtualmente eram eu însumi în *stare* de revelaţie şi că nu aşteptam decât un *semn* pentru ca extraordinarul să aibă loc.

Caut izbăvirea, nu echilibrul. Caut nirvāna – sau tragedia.

De când mă ştiu, budismul m-a ispitit mereu. L-am şi respins însă, mereu, *în ultimul moment.* Îmi place căutarea izbăvirii mai mult ca izbăvirea. Altminteri, de mult aş fi aflat pacea şi seninătatea, şi poate chiar mai mult. Când mă gândesc că printre temerile cele mai „serioase” pe care le-am trăit aceea de a deveni sfânt nu era chiar neînsemnată.

Comit în fiecare zi, fără excepţie, măcar o faptă care ţine, fără putinţă de tăgadă, de debilitatea mintală. De debilitate, nu de nebunie.

23 octombrie Angoasă intensă. Dată fiind lunga mea strădanie de a-mi învinge frica de moarte, trebuia s-o fi biruit. Dar nu! E prea veche, din când în când mă apucă iar cu o

violenţă înteţită. Umilinţă de nespus. Ceea ce m-a liniştit astăzi a fost gândul la numărul nesfârşit al morţilor de când şi-a făcut apariţia „viaţa”. Fiinţele astea vii, fie că au fost oameni sau nu, au murit toate, ca să zic aşa, fără dificultate, între ele, unele or fi suferit de frica asta mai mult ca mine; şi totuşi, au trecut dincolo fără prea mari probleme. La drept vorbind, de boală mi-e teamă, nu de moarte, de nesfârşita umilinţă de a te târî în preajma morţii. Nu sunt destul de *modest* pentru a şti să sufăr. Orice încercare care-mi este dată îmi apare ca o insultă, ca o provocare a destinului. Câtă vreme nu ştim să suferim, nu ştim nimic.

Sufăr de o neatenţie cronică. Orice concentrare prelungită mă oboseşte şi mă plictiseşte. Din fericire sunt un obsedat, iar obsesia te *sileşte* să te concentrezi, e concentrare automată.

„Aţi greşit mizând pe mine!” suntem tentaţi să le spunem, în clipele de deznădejde, celor ce aşteaptă de la noi miracole. Să rămâi mai prejos de ceea ce ai fi putut să faci, de ceea ce ar fi *trebuit* să faci… nu este constatare mai amară.

Frământarea ca nevoie, ca apetit, ca necesitate vitală.

De şase luni n-am scris un singur rând! Mi se întâmplă prima oară de când sunt „scriitor”.

Oricărui gânditor îi trebuie un minimum de cinism, altminteri îl paşte imbecilitatea.

Teama mea de moarte e de esenţă religioasă (aşa cred, cel puţin).

A te învinovăţi mereu pe tine însuţi, aşa cum fac fără încetare, înseamnă desigur să dai dovadă de grijă, de preocupare pentru adevăr; înseamnă să-l atingi, să-l loveşti pe adevăratul vinovat. Din nefericire, înseamnă totodată să-l paralizezi, să-l înspăimânţi şi, prin aceasta chiar, să-l faci incapabil de ameliorare.

Excesul de adevăr cu privire la sine este incompatibil cu acţiunea. E chiar nefast.

Filip al II-lea a poruncit să fie construit lângă Escorial un spital al cărui regulament prevedea între altele: „Pentru slujirea maslului la căpătâiul muribunzilor, să existe o încăpere separată, astfel încât spectacolul acesta să nu-i afecteze pe ceilalţi bolnavi... Când unul dintre aceştia va fi în agonie, să se tragă clopotul, pentru ca la mănăstire şi în sat să i se înalţe rugăciuni şi să nu moară ca un animal”.

27 octombrie Cotrobăind prin hârtii de demult, am dat peste livretul meu militar, cu o fotografie în care arăt de cel mult optsprezece ani. Aveam în realitate douăzeci şi cinci, întâlnirea asta neaşteptată cu tinereţea mea a fost pentru mine ca un cuţit în inimă. Ce de timp s-a scurs de atunci! La ce mi-or fi slujit atâţia ani? Am suferit, am scris câteva cărţi, am...

De şase luni nu iau decât calmante (homeopatice). Cum oare să-mi funcţioneze spiritul? E adormit, în orice caz incomodat de aceste extracte de plante, de leacurile astea băbeşti. Cu toate astea, sunt leacurile de care au nevoie măruntaiele mele. Am sacrificat spiritul, *m-am* sacrificat pentru un dram de sănătate.

Nebunia: incapacitatea de a *amâna* punerea în execuţie a unei idei. În nebunie, ideea se confundă cu imboldul.

Nenorocirea de a fi un impulsiv dublat de un apatic.

Cu cât îmbătrânim, cu atâta ne dezonorăm. Să ne dezonorăm aşadar.

Deşi ştiu că, în ultimă instanţă, totul e *ireal,* mă ambalez prosteşte pentru una sau alta. Mă ambalez, nu sunt cuprins de pasiune, adică nu am un interes *real.*

Afară de suferinţă, nimic nu există cu adevărat. Tot ce nu-i suferinţă se înscrie pe o scară a aparenţelor, există mai mult sau mai puţin.

Cu felul meu de a vedea lumea, nimic n-ar trebui să mă

frământe. Eu însă mă frământ neîncetat, afară doar de clipele în care mă conving cu-adevărat că nimic nu are existenţă intrinsecă. Şi atunci, ce uşurare!

Misiunea mea e să mă răzvrătesc împotriva omului. Nu-l voi slăbi prea curând.

Am sfârşit aproape întotdeauna prin a adopta opiniile celor pe care-i combătusem. (*Iron* ***Guard*** *1, p*e care am detestat-o la început, mi-a devenit din fobie obsesie.) Maistre, după ce l-am atacat, m-a molipsit. Duşmanul biruie pe nesimţite un om lipsit de caracter. Tot gândind îm*potriva c*uiva sau a ceva, îi devii prizonier şi ajungi să-ţi placă această servitute.

Conştiinţa că nu-mi fac datoria îmi otrăveşte fiecare clipă, în loc să lucrez, mă bâţâi şi mă tângui.

Scepticismul meu este neputincios în faţa remuşcării mele. La ce bun m-am îndoit de toate, dac-am ajuns să cad în crize de ordin moral? Ce importanţă are dacă te realizezi sau nu? Mi-am făcut o anumită idee despre mine. Bun. Nu-i oare o naivitate să-ţi faci sânge rău că nu corespunzi defel cu ea, că nu eşti la înălţimea ei? Am resturi de ambiţie şi de demnitate de care-mi vine greu să mă lepăd.

Simplificarea ultimă – Moartea.

Jena, stingherеala pe care o resimţim în faţa celor care ne „admiră”. E oare teama de a-i dezamăgi? Teama ca ei să ne dezamăgească? Să fie cu mult mai prejos decât noi şi să ne umilească faptul de a nu fi întâlnit sau meritat fanatici sau adulatori mai de soi?

Hotărât lucru, La Rochefoucauld s-a înşelat. Nu-i iubim neapărat pe cei ce ne admiră. Nu-i iubim chiar deloc.

Umorul tuturor învinşilor.

Aproape în fiecare dimineaţă, la trezire, sunt, vreme de jumătate de ceas să spunem, într-o stare de efervescenţă: toate vechile mele ranchiune irup rând pe rând. Apoi furia se domoleşte, iar seara mă culc în apatie.

Nu la o operă aspir, ci la adevăr. Nu să produc, ci să *caut.* Preocupările mele nu sunt ale unui scriitor, să fie oare ale

---

Vezi *supra,* p. 316, n. 1. *(N. t.)*

unui înţelept? Nici gând. Aş vrea să fiu un *eliberator.* Să-l fac pe om mai *liber* faţă de sine însuşi şi de lume; şi, ca să reuşească, să-i permit să folosească *toate căile.* Să nu se-ncurce în niciun scrupul pentru a învinge servitutea. Eliberarea cu preţul dezonoarei.

Nimic nu este mai potrivnic firii mele decât dorinţa de a face o carte. Nu cred decât în valorile spirituale, în valorile ce au însemnătate în ele însele şi pentru ele însele şi care sunt cu atât mai reale cu cât prezenţa lor nu se manifestă prin niciun semn material. O carte reprezintă o urmă ce trebuie să ne trezească neîncrederea, o urmă de care trebuie să ne ţinem departe. O carte este un reziduu, o *drojdie* a spiritului.

Să lucrezi luni de zile la un subiect pe care nu reuşeşti să-l circumscrii şi nici să-l defineşti, pe care nici nu-l *vezi* cu limpezime, să patinezi în vag – acesta-i cazul meu! îmi pun întrebări despre *limitele conştiinţei,* întorc problema asta pe o parte şi pe alta, iar problema îmi scapă, *de parcă nici n-ar exista.* Şi e posibil nici să nu existe.

Am văzut ieri o cărticică: *Cum să te vindeci de teamă*? — Am frunzărit-o fără să găsesc nimic care să-mi fie de ajutor. Cine m-ar vindeca de teamă m-ar vindeca de mine însumi. După asta, aş deveni de-o sănătate *insuportabilă.*

Dharmanairātmya = inexistenţa în sine a lucrurilor, fie ele gând sau materie.

Nu putem spune nimic despre nimic. Iată de ce se pot scrie cărţi despre orice fără a suporta consecinţele.

Nenorocirea este că o fericire *conştientă* nu mai e fericire, iar o fericire ce n-are habar de sine nu e nici ea mai mult.

„Ajutaţi-mă să-mi suport fericirea! „Iată un apel pe care nu-l auzim niciodată – dar pe care mi-a venit uneori să-l articulez.

S-a calculat că, pentru a-şi construi cochilia, o *stridie* trebuie să filtreze prin corpul ei apă de mare – cam de cincizeci de mii de ori cât propria-i greutate.

Nu sunt decât locul în care diverse beteşuguri luptă între ele pentru supremaţie.

Unul din motivele pentru care, în yoga, se reglează respiraţia este acela că respiraţia e socotită o continuă rugă.

Cu cât sunt mai nemulţumit de mine, cu atât mă mânii mai tare pe ceilalţi. Ce şansă au fudulii! Sunt aproape mereu bine dispuşi. Spectacolul pe care îl oferă nu e penibil decât în ochii melancolicilor.

De la o vreme am devenit insensibil la poezie. Nebunia mea e în scădere, după şase luni de calmante. În ritmul ăsta, chiar un nebun cu acte-n regulă ar cădea în abulie.

De inspirat, nu mă inspiră decât spectacolul – sau ideea – decăderii. Nimeni nu era mai potrivit ca mine pentru a savura Păcatul originar şi a se îmbiba de el pân’ la beţie.

Deşi ridicolă, remarca anumitor „eretici” budişti e justă: Buddha ştie totul în materie de izbăvire, dar nu cunoaşte toate insectele.

Pliniu, care locuia la ţară, scrie despre ocupaţiile citadinilor: „Luate separat şi în momentul împlinirii lor, fiecare din aceste acte pare indispensabil; şi totuşi, când vrei să le priveşti de departe şi luate împreună, n-au nicio însemnătate şi nu lasă nicio aducere-aminte”.

Dorinţa – realitate universală. Regretul însuşi nu-i decât o dorinţă *care şi-a schimbat direcţia.* Dorinţa pentru ceea ce nu mai este.

Mi se reproşează că scriu, intrând astfel în contradicţie cu ideile mele; mi se reproşează *în acelaşi timp* că nu scriu de-ajuns. Toate reproşurile astea au aceeaşi origine. Mi se impută o inconsecvenţă mai puţin gravă decât aceea semnalată mai sus.

E drept, date fiind principiile mele, n-ar trebui să public nimic. Public însă atât de puţin! Abia ceva mai mult decât scriu. Şi pe urmă, simt nevoia să explic şi chiar să-mi justific sterilitatea.

Teama de a-i dezamăgi pe cei ce ne admiră ne face să dorim anonimatul şi ne îndepărtează de talentele noastre.

Melancolia poate, de una singură, să umple şi să dea savoare unei întregi vieţi.

Îndată ce am percepţia fiziologică a trecerii timpului, mă cuprinde brusc mila de mine şi de toate.

Sunt literalmente copleşit de trecut, de amintirile mele cele mai îndepărtate. Sunt sufocat de nostalgie.

Despre *Śankara*

„Cunoaşterea, spune el, nu e cunoaştere decât dacă are drept obiect Fiinţa, realitatea veşnică; orice conştiinţă care priveşte efemerul, aparenţa, este o noncunoaştere. Pasajele din Scripturi care se apleacă asupra Fiinţei în sine ne dau cunoaştere, *vidya;* acelea însă care ne vorbesc despre un brahman contingent, un brahman creator şi activ, un brahman obiect de cult, ţin de neştiinţă, de *avidya*" (Oltramar, *Istoria ideilor teozofice în India,* p. 171).

Ar fi trebuit să vorbesc, în articolul meu despre demiurg, de brahmanul superior şi de cel inferior.

Ca să înduri eşecuri unul după altul fără a recurge la mângâierea Blestemului, îţi trebuie un „suflet mare", sau măcar un umor infinit.

Există ceva mai rău ca antisemitismul: e anti-antisemitismul.

Duminică 14 noiembrie

La Fierté-Alais, Boutigny, Maisse, de-a lungul Essonnei, unul din râurile cele mai poetice din jurul Parisului.

16 noiembrie

Noaptea trecută, din cauza unui coşmar (o luptă cu un asasin!), am tras nişte urlete, nişte răgete ce-ar fi putut trezi întreaga casă. Le-am *auzit* perfect chiar eu, nu fără să simt o adâncă ruşine.

Sunt mai capabil de milă ca oricine, numai că mila mea este bizară, inactivă, ireală, şi se adresează orişicui, afară de contemporanii mei.

Iubesc totul, în afară de om. Când mă gândesc la el, văd roşu înaintea ochilor.

Dacă nu pot merge înainte, e fiindcă am trăit prea mult în euforia înfrângerii.

17 noiembrie

Trebuie să răspund la câteva scrisori. Scriu adresa pe plic, iau apoi hârtia şi, după ce scriu: Domnule sau Doamnă, mă opresc, *copleşit* de dezgust. N-am nimic de spus nimănui, am intrat de multă vreme în Incomunicabil.

Cine visează în noi, cine-i acel necunoscut care în fiecare noapte închipuie noi monstruozităţi cu o inventivitate şi o fecunditate demne de un geniu?

Nu mă atinge decât latura negativă, distrugătoare a timpului. Cu toate astea, timpul este şi „creştere”, „viaţă”, „progres”. — Descopăr până şi în germene obârşia putrezirii. Timpului îi văd doar latura impură.

„… magia cuvântului potrivit” (Baudelaire). Ce bine cunosc magia asta! Şi cât rău mi-a făcut! Aici trebuie căutat izvorul sterilităţii mele. (Izvorul unei sterilităţi!)

Întristarea după Dumnezeu şi întristarea după demon.
O cunosc, vai, pe cea din urmă!

Duminică
Galeria de mineralogie. Ce-a mai lucrat natura, ce s-a mai ostenit ca să pună la punct asemenea varietate de forme şi culori! Nu duce lipsă nici de sârguinţă, nici de imaginaţie. Arta nu înseamnă nimic pe lângă ea.

Sunt peste doi ani de când nu l-am văzut pe X., faţă de care am obligaţii mari. În loc să-mi fie ciudă pe mine, să mă învinovăţesc singur, îl detest pe *el.* Îl fac vinovat de neglijenţa şi manierele mele.

Perioada de neînchipuit când Timpul îşi *pregătea* primele clipe.

Nu pot să sufăr pozitivismul logic. A socoti metafizica o „maladie a limbajului", produsul unei „sintaxe prost întocmite", se ridică împotriva a tot ce gândesc şi simt, împotriva a tot ce sunt.

Totul, chiar şi boala, mai degrabă decât *absenţa* a tot.

22 noiembrie Nu mi-e milă de mine, dar sunt vrednic de milă, roşesc de propriile mele slăbiciuni. Ruşinea şi deprimarea *fără fraze.*

Sunt uitat, şi o merit. Există o limită în apatie. Nu mai cunosc decât două plăceri, nu mai am decât două preocupări: să citesc şi să mănânc. Un animal-cititor, un dobitoc priponit de terfeloage.

Cu cât eşti mai puţin productiv, cu atât îţi e mai drag puţinul pe care l-ai făcut. Scriitorii sterili sunt obsedaţi de operele lor până într-atât că nu înţeleg cum pot ceilalţi să facă altceva decât să-i citească şi să-i recitească.

„În trupul meu, împlinesc ce lipseşte suferinţelor lui Cristos". (Sfântul Pavel, Colos. 1, 24)

Ce orgoliu! mai ceva decât cel al maestrului.

Via negationis...

Să scriu despre tragedia sterilităţii la scriitori, despre uscăciune la mistici. Lipsa de inspiraţie în cazul unora, neputinţa de a se ruga în cazul celorlalţi.

În ambele cazuri, absenţa extazului.

(E-o binecuvântare să fii atins de sterilitate, *dacă nu trebuie să-ţi câştigi viaţa.* Cât eşti steril nu-ţi consumi substanţa, nu te *sărăceşti.* E-o stare excelentă, cu condiţia să nu perseverezi în ea. Când o faci, ajungi la remuşcare şi la tragedie.)

Toate gândurile mele privitoare la politică sunt cuprinse în reflecţia lui Montesquieu: „Zeii, care au dat celor mai mulţi dintre oameni o năzuinţă molatică, i-au rânduit libertăţii aproape tot atâtea nenorociri ca şi servituţii" (*Dialogul dintre Sulla şi Eucrate).*

Remuşcarea este pentru mine singura modalitate de a ajunge la concentrarea minţii. Tot restul e împrăştiere, *neatenţie* – acest preambul, după cum spun psihiatrii, al alienării.

„Natura e o casă bântuită de stafii, iar arta o casă ce încearcă să fie bântuită" (Emily Dickinson).

Nu am de gând să fac exegeza surâsului său...

Dată fiind lipsa de ecou a tot ce scriu, n-ar trebui oare să tac şi să mă-nchid în mine? Nu, trebuie să continui ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, trebuie să-mi urmez legea.

Lady Montagu – la şaizeci şi opt de ani, nu se mai privise în oglindă de unsprezece ani, de groaza îmbătrânirii.

E în mine ceva dintr-un călugăr şi dintr-un estet, fără vreo posibilitate de sinteză, bine înţeles. În fiecare clipă, cineva protestează şi se tânguie *în mine*, aşteptând să iasă învingător.

Toate nenorocirile mele se trag din faptul că sunt prea

ataşat de viaţă. N-am întâlnit pe nimeni s-o iubească atâta cât o iubesc eu.

Câtă vreme n-am atins culmile umilinţei şi ruşinii, n-avem dreptul să abordăm marile probleme.

Calvarul sterilităţii, al spiritului *mut.*

20 noiembrie 1965

Nu mai vreau să văd pe nimeni, într-atât mi-e ruşine de mine. Chiar nu mai ştiu asupra cui să-mi revărs dispreţul, mă aflu mai jos decât aceia care nici nu există pentru mine.

Sunt căutat la telefon şi întrebat dacă cunosc un scriitor român cu numele de Mihail Sebastián, a cărui mamă se află la Paris (pentru drepturi în Germania). Am fost *răscolit.* Sebastián, strivit de un camion după Eliberare, tocmai fusese numit ataşat cultural la Paris. Ar fi făcut o carieră strălucită, căci greu se poate închipui român mai francez decât el. Ce spirit rafinat; ce om minunat şi pustiit! Şi e necunoscut. Iar eu care mă plâng cât e ziua de lungă şi-mi blestem soarta – ce lecţie! Trebuie să ne obişnuim să ne gândim la nedreptăţile care-i lovesc pe ceilalţi pentru a le putea uita pe ale noastre. N-ar trebui să mă plâng, n-am dreptul; pe de altă parte, nu pot înălţa osanale. Trebuie să găsesc tonul potrivit între groază şi jubilaţie.

Potrivit unei legende estone, citată de Grimm, „când oamenii au socotit că sălaşul lor e prea strâmt, bătrânul zeu a hotărât să-i risipească pe întreg pământul şi să-i dea fiecărui neam propria sa limbă. Prin urmare, a pus pe foc un cazan plin cu apă, poruncind diferitelor neamuri să se apropie pe rând şi să-şi aleagă sunetele ce le conveneau din gemetele pe care le scotea apa supusă caznei sub capac” (Max Müller).

Sunt trei luni de când mă îndop cu calmante ca să-mi tratez maţele: sunt literalmente *beat* de infuzii, intoxicat de sedative.

Trupul a profitat de ele; spiritul însă mi-a fost răpus: e amorţit, paralizat de atâtea leacuri potrivnice nevoilor şi naturii sale. Cum să scriu, cum să lucrez când am făcut tot ce-mi stă în putinţă ca să-l domolesc, să-l *calmez,* să-l sterilizez? Fără tutun

şi cafea, n-aş fi scris nimic poate (oricum, nu în franceză). Or, sunt doi ani de când nu mai fumez şi şase luni de când n-am mai pus gura pe cafea. Frunze de coacăze, de rozmarin, de cimbru – pe urmă întregul arsenal al homeopatiei – cum să-ţi mai funcţioneze creierul cu aceste produse soporifice? Ce scump mă costă sănătatea!

În faptul de a fi neînţeles intră tot atâta orgoliu câtă ruşine. De aici caracterul echivoc al oricărui eşec. Te umfli în pene pe de o parte; iar pe de alta, îţi rumegi umilinţa. Cât de impure sunt înfrângerile noastre.

Tremurul pe care mi-l dă teama, care e un soi de *inspiraţie* de-a-ndoaselea şi pe care-o prefer neutralităţii posomorâte în care lâncezesc de obicei.

3 decembrie 1965

Fac corectura la *Tratat* pentru colecţia „Idées". Cât mă decepţionează cartea asta, în care totuşi mi-am pus toate cususurile! O găsesc plicticoasă, plină de lucruri răsuflate, greoaie sub aparenţa ei de vioiciune, „depăşită", prea lirică şi supărător de „Spätromantik".

În fond, sunt un romantic întârziat, pe care cinismul îl salvează.

„Simţeam că mor de dorinţa de a-l vedea pe Dumnezeu şi nu ştiam unde trebuie să caut această viaţă după care însetam, de nu în moartea însăşi". (Tereza de Ávila)

Să te concentrezi, uşor de zis; trebuie să ştii însă şi *la ce.* Or, nu o ştii decât sub imboldul unei pasiuni. Iar pasiunile nu se învaţă. Problemele da, dar o problemă nu înseamnă nimic.

4 decembrie Aseară, după miezul nopţii, făcând corecturile la *Tratat,* fragmentul „Filosofie şi prostituţie" m-a răscolit cu asupra de măsură. Cauza acestei emoţii subite nu era, sigur, textul, ci starea în care mă aflam, uşorul tremur lăuntric ce avea să mă împiedice să dorm.

Ku no shaba ya

Sakura ga sakeba
Saita tu te

*

Durere-i lumea toată:
Chiar când e plină de flori.
Ba chiar în ciuda lor.
(Le Haiku **de Georges Bonneau)**

Marele avantaj pe care-l ai ieşind în lume e acela de a-ţi spune că ai totul pentru a fi fericit cu condiţia să poţi fi singur.

Grimod de La Reynière, gastronom, care spunea că dacă Teroarea ar fi continuat, „Franţa ar fi uitat până şi reţeta tocăniţei de pui".

6 decembrie sunt uluit cât de distructivă carte e *Tratatul.* Îţi trebuie mai mult curaj ca s-o citeşti decât ca să o scrii...

Am fost totdeauna sensibil la prăbuşirea celorlalţi. Prăbuşirea lui d. G. la **alegeri** 1 m-a afectat întrucâtva. Acum câteva zile, era cât pe ce să-i trimit „maxima" lui Lao

---

La alegerile prezidenţiale din 5 şi 19 decembrie, Charles de Gaulle a avut şase contracandidaţi în primul tur, fiind ales apoi cu 54,5% din voturi în dauna lui François Mitterrand. (*N. ed.fr.)*

Zi: „Să te retragi la apogeul meritului şi al renumelui este chiar calea către cer" – ca să se aplece în voie asupra ei.

În tot ce-am scris e atâta prost gust! Ar trebui să-mi stăpânesc ieşirile, nu să mă las în voia lor. Dar prostul gust ţine de firea mea; să mă lepăd de el înseamnă să mă lepăd de mine.

Am atacat creştinismul în toate cărţile mele. Îmi dau seama însă că nu-l mai urăsc, că nu mai am sentimente *tulburi* în raport cu el, ba chiar am oarecari remuşcări că l-am vorbit de rău.

Marea mea slăbiciune este că n-am reuşit să nu iau viaţa în serios.

(= A lua viaţa în serios – o slăbiciune pe care n-am putut-o evita.)

Terminat corecturile la *Tratat* (pe care l-am scris acum optsprezece ani). La urma urmei, nu-i chiar aşa de nul cum credeam când am început să-l recitesc. Nimeni n-o să ştie durerile şi umilinţele din care s-a născut, de vreme ce eu însumi le-am uitat.

Eu, care am făcut elogiul furiei, de câte ori reuşesc s-o stăpânesc, mă felicit şi-s mulţumit de mine! — Cu excepţia sexualităţii, orice superioritate se reduce, în cazul omului, la o biruinţă asupra firii.

„Unul dintre cei mai buni poeţi ai epocii [Renaşterea], cardinalul Bembo, secretar privat al lui Leon al X-lea, îşi sfătuia un prieten să nu citească epistolele Sfântului Pavel: latina lor era mediocră, iar frecventarea lor risca să-i strice stilul". (Funck-Brentano, *Renaşterea*, p. 89)

„... frivola mea patrie" (Voltaire)

Adjectivul acesta se potriveşte de minune Franţei.

Într-o scrisoare din 22 octombrie 1782, adresată unui anume Le Noir, marchizul de Sade spune: „Erori de genul celor pe care le săvârşesc nu vin dintr-o imaginaţie prea aprinsă, ci dintr-un temperament vlăguit".

Marchizul era închis pe atunci în donjonul Vincennes.

Vei fi singur în raclă – titlul unui roman de serie neagră.

E ciudat cât ne place macabrul şi cum dăm înapoi în faţa tragicului. (Macabrul este forma *grotescă* a tragicului.)

Admiratorul, chiar când e al nostru, e totdeauna detestabil. Nu ştii cum să reacţionezi faţă de el: să ţi-l apropii ori să-l îndepărtezi? Partea proastă e că nu poţi să-i porţi pică. Dar mai degrabă decât să ne descotorosim de el, să aşteptăm să-şi

răcească entuziasmul.

În venele noastre curge sânge de maimuţă. Trebuie să ne obişnuim cu acest gând ca să nu înnebunim din pricina lui.

Starea pe care o înţeleg cel mai bine e deprimarea care îndeamnă la rugăciune, dar care nu depăşeşte stadiul de veleitate – e ceea ce am putea numi probabilitatea improbabilă a rugăciunii...

Anxietatea e semn de viaţă; ea ne face să dăinuim în timp; ne îngăduie să ne afirmăm în cadrul lui. A ne sustrage ei, a o izgoni din conştiinţă înseamnă să ne lipsim de cel mai bun auxiliar pe care-l avem în ciocnirile zilnice.

Mi se solicită o notă autobiografică pentru un dicţionar american de autori. Nu mă pot hotărî s-o scriu. Mi-e groază să mă gândesc la mine în chip de autor, nu mă simt scriitor, şi de altminteri nici nu sunt. Ideea de a vorbi despre „opera" mea îmi face greaţă. Nu poate exista dezgust mai mare faţă de ceea ce faci şi de ceea ce eşti.

Sunt aidoma acelui nebun care la toate întrebările ce i se adresau răspundea: „Ich will mein Ruhe haben" (vreau să fiu lăsat în pace). Era la cursul de psihiatrie al lui Bonhoffen (?), la Berlin, la spitalul Caritas.

Nu-mi plac decât scriitorii cu toane, fiindcă citindu-i le auzi respiraţia şi-aproape că-i *vezi.* Te pot scoate din sărite; în schimb, nu te plictisesc niciodată.

12 decembrie Concert Varèse, la **Gaveau** 1.

Muzică ce prefigurează şi comentează „epoca atomică". Admirabilă viziune a sfârşitului de lume. Arta, nu filosofia, e aceea care *simte* ameninţările ce planează asupra speciei noastre. Aidoma speciei, nici ea (arta) nu pare să se bucure de-un viitor trandafiriu. De altminteri, în halul în care a ajuns, cum ar putea oare să *evolueze*? Către ce? Rămâne, ca soluţie, doar *explozia.*

Trăiesc ceasuri, ba chiar zile de uşoară euforie. Ele trec

între gând şi absenţa gândului. Te obişnuieşti cu toate, suporţi orice şi, minune! te suporţi pe tine, nu mai încerci dezgustul pentru ceea ce eşti.

Vioara (ca şi sonetul) aparţine trecutului. Acum este la loc de cinste periferia orchestrei de odinioară: toba, trompeta etc.

Pentru sentimente subterane e nevoie de instrumente pe măsură.

14 decembrie Avantajul de a asculta o lucrare fără să participi la ea este că-i poţi studia la rece arhitectura. Aseară, absolut incapabil să simt ceva, am urmărit *Mesia* ca şi cum ar fi fost vorba de o construcţie formală. Aşa ar trebui citite anumite opere, sau mai degrabă recitite ca să vedem dacă întâia oară n-am fost induşi în eroare de emoţie.

Sfinţenie şi exhibiţionism. Stâlpnicii. Scriitorul este un stâlpnic *mirean.*

Edgar Varèse (1885-1965), compozitor francez, naturalizat american, autorul unei muzici experimentale care a adus înnoiri în ritm şi timbru. Concertul din 1965 de la sala Gaveau, pregătit pentru aniversarea sa, s-a desfăşurat după moartea lui (noiembrie 1965) la New York. *(N. t.)*

Obsedat cum sunt de Destin, mă simt mai aproape de Antichitate decât de creştinism (din care nu accept decât ideea păcatului originar).

H. M. despre mescalină. Câte cărţi a scris despre asta, patru, cinci, şase? Se impune aici vorba lui Voltaire: „Cheia plictisului e să vrei să spui tot”.

Când nu atac, adorm.

„Genul” meu: gândire obsesivă – stil acrobatic.

„A te *pierde* în Dumnezeu” – nu cunosc expresie mai frumoasă.

Anxietatea nu e altceva decât rumegarea viitorului.
(Anxietatea nu e altceva decât spiritul aţintit asupra viitorului.)

Trebuie să mă lepăd de lâncezeala mortală în care am căzut.

În ciuda groazei pe care mi-o inspiră oamenii, mă resemnez cu greu să nu însemn nimic pentru ei. Atare inconsecvenţă mă face să sufăr şi mă umileşte.

Senzaţia că nu am spus totul se izbeşte în fiecare clipă de senzaţia că nu mai e nimic de spus. Iar ceea ce rezultă de aici este tocmai nimicul.

Fără certitudinea absolută a zădărniciei universale nu ştiu cum aş reuşi să supravieţuiesc anumitor accese de ruşine provocate de irosirea a ceea ce s-ar putea numi *talentele* mele.

„Ich habe genug" – cantata pe care am ascultat-o deunăzi la G.M. m-a răscolit profund, mai cu seamă sfârşitul cu acel aer de voioşie din *„Ich freue mich auf meinen Tod".*

Schopenhauer avea oroare de zgomote, mai ales de pocnetele de bici din stradă.

Pizmuia liliecii pentru că-şi pot astupa ermetic urechile.
...Pe cine n-ar fi pizmuit în zilele noastre?

20 dec. Problema cea mai importantă pentru mine a fost întotdeauna problema faptei; e însăşi problema abulicului. Lucrul acesta atât de simplu – a făptui – este pentru ei un mister, o realitate inaccesibilă. Sunt aşadar preocupaţi de ea, nu fără a trezi uimirea celor ce-i privesc. Căci ce rost să aibă oare fiinţele astea care consacră mai multă *energie* gândului despre faptă decât faptei înseşi?

În cartea lui Alan Wood despre Bertrand Russell, găsesc următoarele: „Bertrand Russell was a child who began asking questions, as soon as he could speak – in fact, three days after

he was born, his mother wrote «He lifts his head and looks about in a very **energetic** way».” [1]

Când vrei cu orice preţ să ai umor, cazi inevitabil în nerozie.

25 dec. Crăciunul Fericirea, aşa cum o înţeleg eu: să umblu la ţară şi să privesc, *atât,* să mă istovesc în percepţia pură.

26 dec. Am umblat astăzi cinci ore fără oprire de-a lungul Oisei.

Există doar o singură terapie pentru bolile spiritului: oboseala fizică, *mişcarea.*

28 dec. În ultima vreme, mi-am petrecut timpul citind despre budismul zen până la saturaţie. Iar acum, după ispita înţelepciunii, din nou dezgust faţă de ea: cad înapoi în mine însumi. Din fericire. Căci înţelepciunea nu e calea mea.

---

[1] „Bertrand Russell a fost un copil care a început să pună întrebări de cum a deschis gura – de fapt, la trei zile după naşterea sa, mama lui a scris: «Înalţă capul şi priveşte în jur cu multă energie».” *(N. t.)*

Sunt uluit câtă ambiţie constat în jurul meu. De ce or da din coate toţi oamenii ăştia? Aş putea găsi o explicaţie oarecare, dar renunţ. Dorinţa *la altul* mă lasă mut.

Explozii de mânie am cu carul. Dar nu-mi pot provoca *pasiunea.*

Îmi vine uşor să reiau în fiecare zi contactul cu lucrurile, nu însă şi cu fiinţele! Fiinţele îmi provoacă teamă, nu ştiu *unde* să le întâlnesc, la ce nivel să mă înalţ sau să cobor ca să fiu pe acelaşi plan cu ele.

28 dec. Noaptea trecută, îmi spuneam că din decăderea la care am ajuns nu m-ar putea scoate decât o operă care să fie un ţipăt şi o răscumpărare, un alt *Tratat,* însă *fără lirism.*

E. nu ştia ce-i frica (nici pudoarea). A înnebunit.

Nimic nu-i mai *morbid* decât excesul şi mai ales *absenţa*

fricii. Numai un dezechilibrat tremură prea mult – sau deloc.

Pauzele, lacunele instinctului de conservare ţin întotdeauna de o *incertitudine* organică.

Totul e nimic, desigur; dar noi înşine nu putem fi nimic pentru noi; nu ne putem include în nimicnicia universală. *Eul* supravieţuieşte propriilor sale certitudini, eul *se încăpăţânează.*

Invidia e sentimentul cel mai josnic, deci cel mai *natural.*

Se spune în *Povestirile hasidice* (Buber) că marele Maggid, Dov Baer Merritrsch, „devenind destul de cunoscut în lume, Maggid-ul se puse pe rugăciuni, implorându-l pe Dumnezeu să-i dezvăluie păcatul de care se făcuse vinovat”.

Cel mai mare păcat din lume este indiscreţia! A binevoitorilor, a celor care ne iubesc.

(Sfântă indiferenţă, unde eşti?)

31 decembrie Nu pot să scriu decât despre ce simt; or, în prezent, nu simt *nimic.*

Am încetat să „produc” pentru o vreme. Încerc să nu mă amărăsc (şi nici să nu mă împăunez). Cum de m-am putut lega de scris până într-atât? Degeaba, sterilitatea mea de acum e pentru mine o experienţă dureroasă. M-am târât luni de-a rândul cu această silă, cu această neputinţă înmărmurită în faţa foii albe! — Ce-mi va aduce 1966? Voi scăpa oare de apatie? Am petrecut un an de om pe jumătate mort. O să renasc în sfârşit? N-am nici măcar puterea să fiu trist. Or, tristeţea a fost orgoliul vieţii mele. Ce voi deveni oare, o, zei?

Ceea ce mă paralizează este că toţi oamenii mi se par naivi, inclusiv marile spirite. Sunt uluit să constat în ce măsură Nietzsche îmi apare – în ciuda strălucirii sale, sau mai degrabă tocmai datorită ei – de o ardoare juvenilă care te face să zâmbeşti.

Mă simt mult mai aproape de un Pascal şi mai cu seamă de un Marc Aureliu. Nu-i nimic de făcut: devin mai copt.

La preţul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului
literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România,
Cont nr. R092 RNCB 5010.0.000 0171 0001,
B.C.R. Filiala sector 1, Bucureşti

Tehnoredactor
DOINA ELENA PODARU
Corector
NADEJDA STĂNCULESCU
Apărut 2005
BUCUREŞTI – ROMÂNIA
Lucrare executată la
„ACCENT PRINT” – SUCEAVA